بسم الله الرحمن الرحيم

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI / 222
Halk Kitapları / 73

Genel Koordinatör
Prof. Dr. Mehmet Emin ÖZAFŞAR

Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel SALMAN

Yayın Koordinatörü
Yunus AKKAYA

Tashih
Ali Osman PARLAK

Grafik & Tasarım
Mücella TEKİN
Emre YILDIZ

Baskı
Korza Yay. Basım San. Tic. A.Ş.
Tel: (0.312) 342 22 08

Din İşleri Yüksek Kurulu'nun 08.11.1981 tarih ve 01 sayılı Kararı
2016-06-Y-0003-222
ISBN: 978-975-19-0188-0
Sertifika No: 12930

Ankara - 2016
29. Baskı

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Tel: 0312 295 72 94
Faks: 0312 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Peygamberimizin Hayatı

İRFAN YÜCEL

DİB YAYINLARI

ÖN SÖZ

İnsanlığa, dünya ve âhirette mutlu ve doğru yolda olmalarını sağlayacak esasları öğretmek; Yüce Rabbimize nasıl kulluk ve ibâdet edileceğini göstermek üzere, tarih boyunca Allah tarafından peygamberler aracılığı ile gönderilen dinlerin en mükemmeli ve sonuncusu olan İslam Dini, sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) tarafından tebliğ ve tâlim edilmiştir. Bu yüce dinin ve Allah'ın son kitabı Kur'an-ı Kerim'in hükümleri, O'nun yaşayışı, sözleri ve uygulaması ile açıklık kazanmıştır. Bu itibârla, Rasûlüllah (s.a.s.) Efendimizin hayatını öğrenmek, bir bakıma dinimizi öğrenmek demektir. Çünkü Rasûlüllah (s.a.s.)'in yaşayışı, sünneti, çeşitli olaylar karşısındaki davranışları bilinmeden ne Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması ne de diğer İslamî ilimlerin öğrenilmesi mümkün olabilir. Bu sebeple bir Müslüman için Rasûlüllah (s.a.s.) Efendimizin hayatını, örnek yaşayışını ve üstün ahlâkını öğrenmek ve bütün davranışlarında O'nu rehber edinmek dinî bir vecibedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

"Allah'ın Rasûlünde sizin için en güzel örnek vardır."[1] *"Peygamber size neyi getirmiş ve emretmişse, onu alın (yapın); neyi yasaklamış ise, ondan sakının."*[2] *"Kim Peygambere itâat ederse, gerçekte Allah'a itâat etmiştir."*[3] *"Sevgili Peygamberim, şüphesiz ki sen en üstün ahlâka sâhipsin."*[4] buyrulmuştur.

Rasûlüllah (s.a.s.)'in hayatı tâlim ve tebliğ ettiği esaslar ve meydana getirdiği büyük inkılâpla ilgili olarak Doğu'da ve Batı'da, çeşitli dillerde kütüphaneler dolusu eserler yazılmış; hayatının her safhası en ince teferruâtına kadar araştırılmış ve incelenmiştir. O'nun hayatının gizli kalmış, bilinmeyen hiç bir tarafı yoktur. Peygamberler ve tarihin kaydettiği diğer meşhûr şahsiyetler içinde, hayatının her safhası, Rasûlüllah (s.a.s.)'in hayatı kadar apaçık bilinen; yaşayışı, sözleri ve davranışları en ince ayrıntılarına kadar ve en mevsuk şekilde kaydedilmiş ikinci bir şahsiyet bulunmamaktadır. Bu gerçek, Batılı (gayr-i müslim) yazarlar tarafından bile itirâf edilmiştir. Nitekim İngiliz bilgini John Davenport, "Hz. Muhammed ve Kur'an-ı Kerim" adlı eserinde:

"Meşhûr peygamberler, fâtihler arasında tarih-i hayatı; Hz. Muhammed'in tarihi gibi en ince teferruâtına kadar, en mevsuk şekilde kayd ve zapt olunan bir kimse gösterilemez."[5] demektedir.

Bu küçük kitapta Rasûlüllah (s.a.s.)'in hayatı özet olarak anlatılmaya çalışılmıştır. Kitap, Kur'an kursları müfredâtına göre ders kitabı olarak kaleme alınmıştı. Daha sonra Kur'an kurslarında okutulacak ders kitaplarının sayfa adedi, Din İşleri Yüksek Kurulu'nca sınırlandırıldığından, ders kitabı olarak hacimli bulunan bu eserin, özellikle Kur'an kursu öğreticileri için yararlı olacağı düşünülerek Başkanlığın diğer neşriyatı arasında yayınlanması uygun görülmüştür.

Gayret bizden, başarı ise ancak Allah'tandır.

06.08.1982
İrfan YÜCEL

[1] El-Ahzâb Sûresi, 21.
[2] El-Haşr Sûresi, 7.
[3] En-Nisâ Sûresi, 80.
[4] El-Kalem Sûresi, 4.
[5] Jon Davenport, *Hz. Muhammed ve Kur'an-ı Kerim*, (Mütercimi: Ömer Rıza Doğrul) s. 14, İst., 1345/1926.

İSLAMİYET'TEN ÖNCE ARABİSTAN

1- ARABLARIN DURUMU

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) Arap yarımadasının Hicaz bölgesinde, Mekke şehrinde doğdu. O'nun hayatını ve insanlık tarihinde yaptığı büyük inkılâbı kavrayabilmek için, yaşadığı asırda Arabistan'ın genel durumunun ve Arapların yaşayışlarının, ana hatları ile de olsa, bilinmesinde fayda vardır.

İslamiyet'ten önce Araplar, henüz millet hâline gelemedikleri için; kabîleler hâlinde yaşıyorlardı. Her kabîle, diğerlerinden ayrı bir devlet gibiydi. Kabîle başkanına "Şeyh" deniyordu. Hicaz ve Yemen bölgelerinde bazı şehirler kurulmuşsa da, genellikle çöllerde çadır ve göçebe hayatı geçiriyorlardı. Hicaz bölgesinde üç önemli şehir, Mekke, Yesrib (Medine) ve Tâif'ti. Mekke'de **Kureyş Kabîlesi**, Tâifte **Sakîf Kabîlesi**, Yesrib (Medine) de **Evs** ve **Hazreç** adlı Arap kabîleleri ile **Kaynukaoğulları, Nadîroğulları** ve **Kurayzaoğulları** olmak üzere üç yahûdi kabîlesi bulunuyordu. Diğer kabîleler genellikle göçebe idiler.

Kabîleler arasında kan davası ve sınır anlaşmazlıkları gibi sebepler yüzünden savaş eksik olmazdı. Yalnızca yılın dört ayında (Muharrem, Recep, Zilka'de ve Zilhicce aylarında) harbetmezlerdi. Bu aylara **"eşhür-i hurum"**[6] (savaşılması, kan dökülmesi haram olan hürmetli aylar) denir. Bu esnâda, bütün kabîleler güvenlik içinde seyâhat edebildikleri için, genellikle büyük panayırlar bu aylarda kurulurdu. Mekke'nin hâkimi, Kâbe ve civârındaki putların koruyucusu oldukları için Kureyş kabîlesi, diğer bütün kabîlelerden saygı görürdü. Bu sebeple Kureyşliler, senenin her mevsiminde diledikleri yere seyâhat edebiliyorlardı.[7]

Hicaz bölgesindeki panayırların en önemlileri, Mekke civârında kurulmakta olan **Ukaz, Mecenne** ve **Zülmecaz** panayırlarıydı. Bu panayırlara ülkenin dört bir yanından akın akın gelenler arasında satıcılar, iffetsiz kadınlar, şâirler, hatipler, kâhinler ve çeşitli dinlere mensup kimseler de bulunuyordu. Tâif'le Nahle arasında kurulmakta olan Ukaz panayırında, şiir yarışmaları yapılır; beğenilip derece alan şiirler, Kâbe'nin duvarlarına asılırdı. Bu şekilde Kâbe duvarında asılmış olan yedi ünlü kasideye **"el-Muallekatü's-seb'a"** (Yedi Askı) denilmiştir.

Müslümanlıktan önce, Arapların çoğunluğu putperestti. Yapmış oldukları bir takım heykellere ilâh diye tapıyorlardı. En önemli putlar, **Hubel, Lât, Menât, Uzzâ, Vedd, Suva', Yeğûs, Yeûk ve Nesr** adlarını taşıyanlardı. Mekke'de Kâbe ve civârına 360 kadar put yerleştirilmişti. Her kâbîlenin ayrı bir putu, her putun özel bir ziyâret günü vardı. Böylece yılın her gününde putlarını ziyârete gelenlerle dolup taşan Mekke, bir ticâret merkezi olduğu kadar, putperestliğin de merkezi hâline gelmiş bulunuyordu.

Arabistan'da putperestlerden başka, Mûsevî, Hıristiyan, Mecusî (ateşe tapan) ve Sâbiî dinlerine mensup kimseler de vardı. Bunlardan başka, çok az sayıda, Hz. İbrahim'in tebliğinden o devre ulaşan dinî esasları benimsemiş tek Tanrı inancında olan **"Hanîf"**'ler vardı. **Nevfel oğlu Varaka, Cahş oğlu Abdullah, Huveyris oğlu Osman** ve **Sâide oğlu Kuss** bunlardandı.

İslamiyetten önce Arap Yarımadasının kuzeyinde (Sûriye'de) **"Nebtî"**, güneyinde (Yemen'de) "**Himyerî**", Irak'ta ise **"Süryânî"** yazıları kullanılıyordu. Hicaz Arapları Sûriye ve Irak'a ticâret için yaptıkları seyâhatlarda Arapça'yı Nebtî ve Süryânî yazıları ile yazmayı öğrendiler. Daha sonraki asırlarda, Nebtî yazısından "**Nesih**"; Süryânî yazısından da **"Kûfî"** denilen yazı sitilleri doğmuştur. Ancak, Araplar arasında okuyup yazma bilenlerin sayısı son derece azdı. Cömertlik, konukseverlik, sözde durma, düşmanları bile olsa kendilerine sığınanları himâye, cesâret.. gibi bazı iyi hasletleri yanında, soygunculuk, faizcilik, zenginleri üstün, fakirleri hor görme, içki ve kumar düşkünlüğü, kabilecilik gayreti ile kan dökme gibi son derece çirkin âdetleri de vardı. Hele köle ve kadınlara insan değeri vermezlerdi. Kadınlar, ölen kocasından, babasından ve diğer yakınlarından mirâs alamadıkları gibi, kendileri mirâs malları arasında, mirâscılara kalırdı. Erkekler istedikleri kadar kadınla evlenebilirlerdi. Fuhuş âdeta meslek hâline gelmişti. Bu yüzden bazı kimseler kız çocuklarını diri diri kumlara gömecek derecede vahşet göstermişlerdi.[8]

İslamiyetin doğuşu sırasında yalnız Araplar ve Arabistan değil, bütün dünya, zulüm, sefâhet ve cehâletin karanlığı içindeydi. Maddî ve rûhî sıkıntılar içinde bunalmış olan insanlık, bir mürşit, bir kurtarıcı beklemekteydi.

Kur'an-ı Kerim **"Câhiliyet Devri"** denilen bu karanlık dönemi, **"İnsanların kendi elleriyle işledikleri kötülükler yüzünden, fesat**

---

[6] *"Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısında, Allah' a göre ayların sayısı onikidir. Bunlardan dördü hürmetli aylardır."* (et-Tevbe Sûresi, 36).

[7] *"Kureyş kabîlesinin yaz ve kış yolculuklarında uzlaşması ve anlaşması sağlanmıştır. Öyleyse, kendilerini açken doyuran ve korku içindeyken güven veren şu Beyt'in (Kâbe'nin) Rabbine kulluk etsinler."* (Kureyş Sûresi, 1-4).

[8] Bkz. *Sünenü'd-Dârimî*, 1/3, Beyrut, ts.

"Aralarında birine bir kızı olduğu müjdelendiği zaman, içi gamla dolarak yüzü simsiyah kesilir. Kendisine verilen kötü müjde yüzünden halktan gizlenmeye çalışır. Şimdi onu utana utana tutsun mu, yoksa toprağa mı gömsün? Ne kötü hüküm veriyorlar." (en-Nahl Sûresi, 58-59. Ayrıca bkz. ez-Zuhruf Sûresi, 17; et-Tekvîr Sûresi, 8-9).

(her tarafı kapladı) karada ve denizde yayıldı."[9] ifadesiyle en vecîz bir şekilde anlatmaktadır.

2- MEKKE VE KÂBE

Yeryüzünde Allah'a ibâdet için yapılan ilk binâ, bütün namazlarda kıblegâh olarak yönelmekte olduğumuz **Kâbe'dir.**[10] Allah'ın emriyle Hz. İbrâhim ve oğlu Hz. İsmâil tarafından[11] Milattan 2000 yıl kadar önce Mekke'de yapılmıştır.[12] Tavâfa başlama yerinin işâreti olmak üzere, Kâbe'nin güney-doğu köşesi (Rükn-i Hacer-i Esved) nde bulunan **"Hacer-i Esved"** denilen siyah taşı Hz. İbrâhim, Ebu Kubeys dağından getirerek hâlen bulunduğu köşeye koymuştur. İnşaatın tamamlanmasından sonra Hz. İbrâhim ilk tavâfı oğlu Hz. İsmâil'le beraber yapmış, bütün insanları hacca, Kâbe'yi ziyârete davet etmiştir.[13]

Mekke şehri, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in büyük dedelerinden **Kusayy** tarafından, Kâbe'nin inşâsından çok sonra kurulmuştur. Allah'a ibadet için yapılmış olan Kâbe, zamanla **"Tevhid İnancı"**nın unutulmasıyla, putlarla doldurulmuş; Mekke puperestliğin merkezi hâline gelmiştir.

a) Mekke ve Kâbe ile İlgili Özel Vazifeler

Mekke şehrini kuran Kusayy, şehrin idâresi, Kâbe'nin bakımı ve Kâbe'yi ziyârete gelenlere hizmetle ilgili bazı görevler ihdâs etti. Bu hizmetler Hz. İsmâil'in neslinden olan kimseler tarafından yerine getiriliyordu. Bu hizmet ve görevlerden bir kısmı şunlardır:

1- Hicâbe: Kâbe'nin perdedarlığı ve anahtarlarını taşıma görevidir.

2- Sikâye: Kâbeyi ziyârete gelenlerin suyunu temin etme ve Zemzem kuyusuna bakma görevidir.

3- Rifâde: Kâbeyi ziyâret için Mekke'ye gelenleri ağırlama, barındırma ve muhtaçlara yardımcı olma hizmetidir.

4- Nedve: Kusayy tarafından yapılan "Dâru'n-Nedve" adlı istişâre meclisi binâsında yapılan toplantılara başkanlık etme görevidir. Savaş, sulh ve memleketin diğer bütün önemli işlerinin kararı, burada yapılan toplantılarda verilirdi. Kırk yaşından küçük olanlar, bu meclise alınmazlardı.

5- Livâ: Savaş zamanında ve askerin toplanmasında sancağı taşıma görevidir.

6- Kıyâde: Savaşta askere komuta etme görevidir.

7- Sefâre: Aynı toplum içindeki fertler veya kabîleler arasında meydana gelen çekişmelerde hakem olarak arabulma hizmetidir.

8- Hazine-i emvâl: Savaş için hazırlanan silâh, mal ve âletleri muhâfaza etme görevidir.

9- Ezlâm: Oklar ile fal bakma işidir.

Kâbe'nin üzerine konulmuş olan Hubel adlı putun yanında üç fal oku vardı. Birinde: **"emeranî rabbî"** (Rabbim bana emretti); diğerinde **"nehânî rabbî"** (Rabbim bana yasak kıldı), yazılıydı. Üçünçüsü ise boştu.

Yapacağı iş konusunda karar veremeyen kişi, ezlâm işiyle görevli kimse aracılığı ile bu oklardan birini çekerdi. Birinci ok çıkarsa, tasarladığı işi yapar, ikincisi çıkarsa o işten vazgeçerdi. Üçüncüsü çıkarsa, o işi bir yıl erteler, ertesi sene falı yenilerdi.

10- Nezâre: Bir yerden başka bir yere nakledilecek eşyayı kontrol ve muâyene ettikten sonra "taşıma ruhsatı" verme görevidir.

Araplar arasında her biri büyük bir şeref sayılan bu hizmet ve görevlerin hepsi Kusayy'ın elinde toplanmışken daha sonra Kureyş arasında dağılmıştır.

b) Zemzem Suyu

Hz. İbrâhim, Milâttan yaklaşık 2000 yıl kadar önce, Irak'ta Sümer şehirlerinden **"Ur"** sitesinde dünyaya geldi. Peygamber olduktan sonra, halkı tek Allah'a imâna davet ettiği için, Bâbil Hükümdârı Nemrut tarafından ateşe atıldı. Fakat Allah'ın emri ile ateş onu yakmadı.[14] Kendisine imân eden İbrâni'lerle Filistin'e göçtü. Birara Mısır'a gitti, orada da kendisine imân eden kimse bulamadığı için, tekrar Filistin'e döndü.

Hz. İbrâhim, karısı Hâcer ile henüz annesini emmekte olan oğlu Hz. İsmâil'i Allah'ın emri ile Filistin'den alıp, Mekke'ye, Kâbe'nin bulunduğu yere götürdü. Onlara bir dağarcık hurma ve bir kırba su bırakarak yanlarından ayrılıp Filistin'e döndü. O esnâda, henüz Kâbe yapılmamış, Mekke şehri kurulmamıştı. Etrâfta ne insan, ne su, ne de hayat işâreti vardı.

[9] Bkz. er-Rum Sûresi, 41.
[10] Bkz. Âl-i İmrân Sûresi, 96.
[11] Bkz. el-Bakara Sûresi, 127.
[12] Kâbe, hicretten yaklaşık 2793 yıl önce yapılmıştır. (Mahmut Esad, *Tarih-i Din-i İslam*, 2/7).
[13] Bkz. el-Hacc Sûresi, 27-29.
[14] Bkz. el-Enbiyâ Sûresi, 69-70.

Hz. İbrâhim, eşi ve çocuğundan ayrılıp onları göremeyecek kadar uzaklaştıktan sonra, Kâbe'nin bulunduğu yere yönelerek:

"Rabbimiz, zürriyetimden bir kısmını senin kutsal evinin yanında, ekin bitmez (çorak), bir vâdi içinde yerleştirdim. Rabbimiz, (beyt'inde) namaz kılmaları için, insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir, şükretmeleri için onları meyvelerle rızıklandır..."[15] diye dua etti ve uzaklaşıp gitti.

Yanlarındaki hurma ve su bittikten sonra, Hâcer çocuğunu olduğu yerde bırakıp, bir can yoldaşı görebilmek ve birkaç yudum su bulabilmek ümidiyle Safâ ile Merve tepeleri arasında gidip geldiği esnâda bir melek, ökçesiyle Zemzem suyunu ortaya çıkarmıştı. Hâcer bu sudan kana kana içti, çocuğunu emzirdi ve Allah'a hamdetti.

c) Mekke Şehrinin Kurulması

Hz. İsmâil, daha sonra bu bölgeye yerleşen "**Cürhümîler**" den bir kızla evlendi. Kendisi İbrânî, Cürhümîler Yemenli Âribe (halis) Arablarındandı. Bu sebeple İsmâiloğullarına **"müsta'rabe (arablaşmış) arabları"** denilir.

Yemen'de **"Seylü'l-arim"**[16] denilen sel felâketinden sonra bu bölgeye gelen **Huzâa Kabîlesi**, İsmâiloğullarının da yardımı ile, Cürhümîleri Mekke'den sürüp çıkardılar. Cürhümîler, Kâbe'ye hediye edilmiş olan altın geyik heykelleri ile diğer kıymetli eşyayı Zemzem kuyusuna atıp, üzerini toprakla doldurduktan sonra, kuyuyu belirsiz hâle getirerek Mekke'den kaçtılar. Bu yüzden Zemzem kuyusu uzun müddet kapalı kaldı.

Mekke bölgesinin hâkimiyeti ve Kâbe muhafızlığı üç asır kadar Huzâalılarda kaldıktan sonra Kilâb (Hâkim)' in oğlu Kusayy, milâdî 5 inci asırda Kâbe muhafızlığını ele geçirdi. Kureyş'in başına geçerek, Huzâalıları bu bölgeden çıkardı. Kâbe'nin etrâfında bugünkü Mekke şehrini kurdu. Ölümünden sonra kabîle başkanlığı ve Kâbe muhâfızlığı oğlu Abdimenâfa, ondan da oğlu Hâşim'e kaldı. Haşim ticâret için gittiği Şam seferinde Gazze'de ölünce, rifâde (ziyâretçileri ağırlama ve barındırma) ve sikaye (ziyâretçilere su temin etme) vazifelerini küçük kardeşi Muttalib üzerine aldı.

d) Şeybe'nin Adı Abdülmuttalib Kaldı

Hâşim, Medine'de Hazrec kabîlesinin Neccâr oğulları kolundan Amr kızı **Selmâ** ile evlenmiş, **"Şeybe"** adında bir oğlu olmuştu. Selmâ Medine'den ayrılmadığından, Şeybe de Medine'de dayılarının yanında büyümüştü. Hâşim'in vefâtından sonra, amcası Muttalib O'nu Mekke'ye getirdi. Mekkeliler Muttalibin yanında tanımadıkları bir çocuk görünce, Şeybeyi Muttalib'in kölesi sanarak, Ona **"Abdülmuttalib"** dediler. Bu yüzden Şeybe, Abdülmuttalib adıyla anıldı.

e) İki Kurbanlığın Oğlu

Abdülmuttalib, 10 oğlu olduğu takdirde, bunlardan birini Allah için kurban etmeyi adamıştı.[17] Bu eski âdet, bize Hz. İbrâhim'in gördüğü bir rüyâ üzerine oğlu Hz.İsmâil'i kurban etmek istemesini[18] hatırlatmaktadır.

Abdülmuttalib, çeşitli zevcelerinden 10 oğlu olunca aralarında kur'a çekerek adağını yerine getirmek istedi. Kur'a sonucuna göre, ileride Rasûlüllah (s.a.s.)'in babası olacak olan Abdullah'ın kurban edilmesi gerekiyordu. Bir arrafe (kadın kâhin)nin tavsiyesine uyularak, belirli sayıda deve ile Abdullah arasında kur'a çekildi. Kur'a Abdullah'a düştükçe, develerin sayısı onar onar arttırılarak, yeniden çekildi. 10 deve ile başlayan kur'a çekimi, develerin sayısı 100 olunca nihâyet develere isâbet etti.[19] Böylece Abdullah'ın yerine 100 deve kurban edildi. Bu olaya ve neslinden geldiği Hz. İsmail'in kurban edilmesi teşebbüsüne işâretle Rasûlüllah (s.a.s.) Efendimizin:

"Ben iki kurbanlığın oğluyum"[20] buyurduğu nakledilmiştir. O zamana kadar 10 deve olan diyet (öldürülen bir kimsenin kan bedeli) de, bu olaydan sonra, 100 deveye yükselmiştir.[21] İslam Hukuku'nda kan bedelinin 100 deve olması, zamanla örf hâline gelen bu olaya dayanmaktadır.

f) Zemzem Kuyusunun Temizlenmesi

Muttalib'in ölümünden sonra, kabîle başkanlığı ile Rifâde ve Sikâye hizmetleri Abdülmuttalib'e verilmişti. Abdülmuttalib, Zemzem'in yerini bulup yeniden kazdırdı. Cürhümîlerin Mekke'den kaçarken kuyuya attıkları altın geyik heykelleri, kılıç ve zırhlar çıkarılarak kuyu

[15] Bkz. İbrâhim Sûresi, 37.
[16] Bkz. es-Sebe' Sûresi,16.
[17] İbn Hişâm, 1/160; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/5; İbn Sa'd, *et-Tabakat*, 1/88.
[18] Bkz. Saffât Sûresi, 102-110.
[19] İbn Hişâm, 1/160-164; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2 /6-7.
[20] El-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafa*, 1/199 (Hadis No. 606), Beyrut 1351.
[21] İbn Hişâm, 1/163.

temizlendi. Zemzem kuyusunun idâresi, Abdülmüttaliboğullarında kaldı.

3- Fil Vak'ası (Ebrehe'nin Kâbe'ye Saldırması) (571 M.)

Habeşistan Kırallığı'nın Yemen Vâlisi Ebrehe, Hristiyanlığı Arabistan'da yaymak ve Arapları Kâbe ziyâretinden vazgeçirmek için, **San'a**'da muhteşem bir kilise yaptırmıştı. Fakat, Araplardan bu kiliseye ilgi gösteren olmadı. Üstelik, Kinâne Kabîlesi'nden bir Arap, bir gece gizlice kilise içine pisledi. Ebrehe bunu bahâne ederek büyük bir ordu ile Kâbe'yi yıkmak üzere Mekke üzerine yürüdü. Arapların bu orduya karşı koyabilecek güçleri yoktu. Mekkeliler şehri boşaltarak etraftaki dağlara çekildiler.

Ebrehe, Mekke yakınlarında karargâhını kurdu. Kureyş Kabîlesinin reisi olan Abdülmuttalib'e elçi göndererek, kan dökmek üzere değil, sâdece Kâbe'yi yıkmak için geldiğini bildirdi. Bu esnâda Ebrehe'nin öncü kuvvetleri Mekkelilerin sürülerini yağmalayıp ordugâha götürmüşlerdi. Bunlar arasında Abdülmuttalib'in de yüz devesi vardı. Abdülmuttalib, Ebrehe'ye giderek yağmalanan sürülerin geri verilmesini istedi. Ebrehe:

- "Ben, Kâbe'yi yıkmamam için ricâya geldiğini sanmıştım. Görüyorum ki sen, develerinin derdindesin, bunu sana yakıştıramadım..." deyince, Abdülmuttalib büyük bir vakarla:

- "Ben, develerin sâhibiyim, onları istiyorum. Kâbe'nin de sâhibi var. O'nu sâhibi koruyacaktır" diye cevap vermişti. Bu cevap karşısında Ebrehe, Abdülmuttalib'in develerini ve Mekkelilerin yağmalanan bütün mallarını geri verdi.

Kur'an-ı Kerim'de de açıklandığı üzere, Ebrehe amacına ulaşamadı. Kâbe'yi yıkmak üzere hücûma geçileceği sırada, Ebrehe'nin her seferinde berâberinde bulundurduğu **Mamut** adlı büyük fil ile diğer filler her türlü çabaya rağmen, diz çöküp oldukları yerde kaldılar; Kâbe cihetine yürümediler. Bu esnâda gök yüzünde beliren sürü sürü kuşlar, ağızlarında ve pençelerinde taşıdıkları küçük taşları Kâbe'ye hücûma hazırlanan askerlerin üzerine bıraktılar. Ebrehe'nin büyük ordusu bir anda perişan oldu.[22] Büyük bir kısmı orada telef oldu. Kaçıp kurtulabilen askerlerin bir kısmı ile Ebrehe San'a'ya döndü ise de, yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak çok geçmeden öldü.

Ordu'nun önünde yürüyen filler sebebiyle, tarihte bu hâdiseye **"Fil Vak'ası"**, bu olayın meydana geldiği seneye de **"Fil Yılı"** denilmiştir.

---

[22] *"Kâbe'yi yıkmağa gelen fil sâhiplerine, Rabbinin ne ettiğini görmedin mi? Onların kötü plânlarını (hile ve düzenlerini) boşa çıkarmadı mı? Onların üzerine sert taşlar atan sürü sürü kuşlar gönderdi. Sonunda onları yenilmiş ekin yaprağı gibi yapıverdi."* (Fil Sûresi, 1-5).
Rasûlüllah (s.a.s.) Efendimiz, Fil Vak'ası'ndan 52 gün kadar sonra dünyaya geldiği için bu olayı görmemişti. Fakat bu sûre indiği esnâda bu olay o kadar iyi biliniyordu ki, hayatta olanlardan, olayı görmemiş olanlar da sanki görenler kadar olaydan haberdardı. Bu sebeple Hz. Muhammed (s.a.s.) olay sırasında henüz dünyaya gelmemiş olduğu halde "görmedin mi?" buyrulmaktadır. Burada görmek, "bilmek ve duymak" anlamında kullanılmıştır.

HZ. MUHAMMED (S.A.S.)'İN HAYATI (571-632)

Hz. Muhammed (s.a.s.) Mekke'de doğdu. 40 yaşında Peygamber oldu. 23 yıllık Peygamberlik hayatının 13 yılı Mekke'de, 10 yılı da Medine'de geçti. Medine'de 63 yaşında vefât etti. Bu sebeple:

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatı (571-632):

a) Peygamberliğinden Önceki Hayâtı (571-610),

b) Peygamberlik Devri (610-632) olmak üzere iki kısma ayrılır.

Peygamberlik devri de:

a) Mekke devri (610-622)

b) Medine devri (622-632)

olarak iki döneme ayrılır.

Bu sebeple Siyer ve İslam Târihi ile ilgili kitaplarda, Rasûlüllah (s.a.s.)'in hayatı, **"Peygamberlikten (Bi'setten) öncesi"** ve **"Peygamberlik devri"** diye iki devreye ayrılarak incelenmiştir. Peygamberlikten önceki hayatını da:

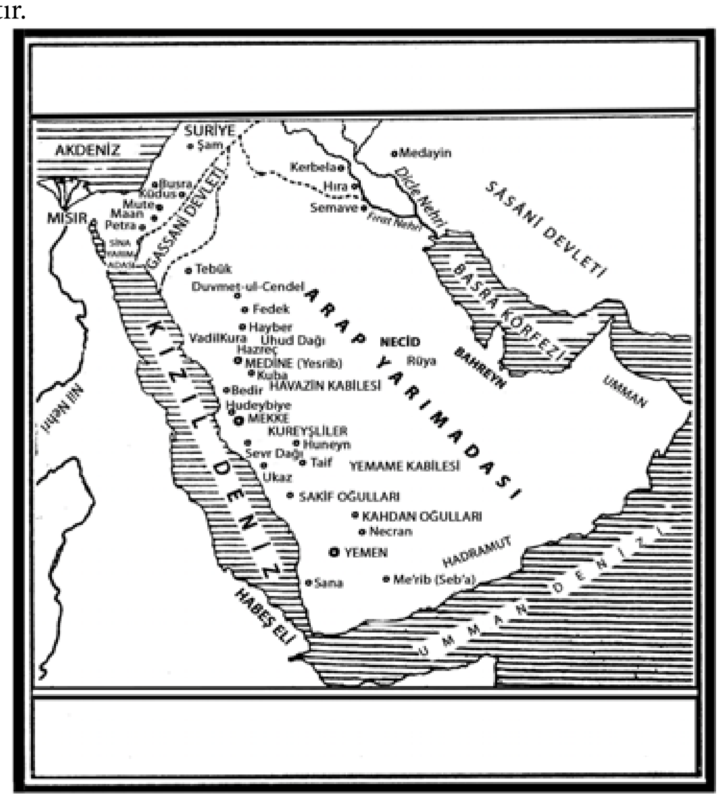
1- Çocukluk devresi (8 yaşına kadar olan süre),

2- Gençlik çağı (8-25 yaşına kadar olan devre),

3- Evlilik dönemi (25-40 yaşı arasındaki devre) olmak üzere genellikle üç bölüme ayırmışlardır.

Peygamber olduktan sonra, "**Mekke Devri**"nde geçen olayları incelerken, tarihbaşı olarak, Peygamberliğin (Nübüvvetin) l. 2. veya 5 inci yılı gibi, Nübüvvetin başlangıcını; "**Medine devri**" olaylarında ise,-Hicretin, 1., 2. veya 3 üncü yılı şeklinde Rasûl-i Ekrem (s.a.s.)'in Hicret olayını esâs almışlardır.

Bu kitapta da aynı usûle uyulacaktır.

BİRİNCİ KISIM:
HZ. MUHAMMED (S.A.S.)'İN PEYGAMBERLİKTEN ÖNCEKİ HAYATı

"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."
(el-Enbiyâ Sûresi, 107)

I- HZ. MUHAMMED (S.A.S)'İN ÇOCUKLUK DÖNEMİ

1- Doğumu

Hz. Muhammed (s.a.s.) Milâddan sonra 571 senesi, Fil Yılı'nda, 12 Rebiülevvel (20 Nisan) pazartesi gecesi sabaha karşı, Mekke'nin doğusunda bulunan **"Hâşimoğulları Mahallesi"**nde, babasından kendisine mirâs kalan evde doğdu. Arapların takvim başı olarak kullandıkları **"Fil Vak'ası"**, Peygamberimiz (s.a.s.)'in doğumundan 52 gün kadar önce olmuştu.[23]

Abdülmuttalib, torununun doğumu şerefine verdiği ziyâfette çocuğun adını soranlara:

"Muhammed adını verdim. Dilerim ki, gökte Hakk, yeryüzünde halk, O'nu hayırla yâdetsinler..." cevâbını verdi. Annesi de **"Ahmed"** dedi. (Muhammed, üstünlük ve meziyetleri anılarak çok çok övülüp senâ edilen; Ahmed de Cenab-ı Hakk'ı yüce sıfatları ile öven, hamdeden kimse demektir.[24] İslam tarihçileri, Peygamberimiz (s.a.s.)'in doğduğu gece bir takım olağanüstü olayların meydana geldiğini

[23] Siyer ve İslam tarihi müellifleri, Rasûlüllah (s.a.s.)'in doğumunun Rebiülevvel ayında bir pazartesi günü sabaha karşı olduğunda genellikle ittifak etmişlerse de, ayın kaçıncı günü olduğu konusunda birleşememişlerdir.
Rasûlüllah (s.a.s.) 1 Rebiülevvel 11 H./27 Mayıs 632 M. tarihine rastlayan Pazartesi günü öğleden sonra vefât etmiştir. (Bkz. *Tecrid Tercemesi*, 9/298 ve 11/5-6) Sahih hadislerde, Peygamber (s.a.s.) Efendimiz'in 63 yaşında vefât ettiği belirtilmiştir (Bkz. *Tecrid Tercemesi*, 9/298, Hadis No. 1442 ve 11/33, Hadis No. 1671)
Rasûlüllah (s.a.s.)'in, Hz. Mâriye'den olan oğlu İbrâhim'in vefât ettiği gün, güneş tutulmuştu. (Bkz. Buhârî, 2/29-30; *Tecrid Tercemesi*, 3/428, Hadis No. 547) Mısır'lı Muhammed Felekî Paşa, yaptığı hesaplama ve araştırma sonucu, bu tutulma olayının, Milâdi 632 yılının 7 Ocak günü saat 8.30'a rastladığını tesbit etmiştir. Rasûlüllah (s.a.s.)'in vefâtı, 1 Rebiülevvel 11 H/27 Mayıs 632 M. Pazartesi günü olduğuna göre, Muhammed Felekî Paşa bu tarihten 63 kameri yıl geri giderek, Rasûlüllah (s.a.s.)'in doğumunun 9 Rebiülevvel/20 Nisan 571 veya 2 Rebiülevvel/13 Nisan 571 pazartesi olması gerektiği sonucuna varmıştır. (Bkz. *Asr-ı Saâdet* 1/191).
[24] Peygamberimizin en meşhûr ve Kur'an-ı Kerim'de geçen isimleri; **"Muhammed"** ve **"Ahmed"**dir. Muhammed (s.a.s.) ismi Kur'an-ı Kerim'de 4 yerde (Âl-i İmrân Sûresi 144, Ahzâb Sûresi 40, Muhammed Sûresi 2 ve Fetih Sûresi 19); Ahmed ismi ise 1 yerde (Saf Sûresi, 6) geçmektedir.
Fetih Sûresinde bu ism-i şerif, ayrıca **"Rasûlüllah"** olarak vasıflanmıştır. Saf Sûresinin 6. âyetinde ise:
"Meryem oğlu İsâ: Ey İsrâiloğulları! Doğrusu ben, benden önce indirilen Tevrât'ı tasdik edici, benden sonra gelecek ve adı Ahmed olacak bir peygemberi de müjdeleyici olarak, Allah'ın size gönderilmiş bir peygemberiyim demişti..." buyrulmuştur.
Bu ayet-i celilede Hz. İsâ'nın, kendinden sonra **"Ahmed"** adında bir peygamberin geleceğini müjdelediği bildirilmektedir.
Bugün elimizde, Hz. İsâ'ya indirilen İncil'in orjinal nüshası bulunmayıp, ondan çok sonraki târihlerde kaleme alınmış muharref nüshalar bulunduğundan Hz. İsâ tarafından verilen bu müjdenin aslını bugünkü İncillerde aynen bulmak mümkün olmamaktadır. Ancak Yunanca'dan Türkçe'ye çevrilen Yuhanna İncili'nin 14. babı'nın 26 âyeti şöyledir:
"Baba'dan size göndereceğim **"Tesellici",** "Babadan çıkan hakikat Ruhu geldiği zaman benim için o şehâdet edecektir."
Burada geçen **"Tesellici"** kelimesi, İncilin Yunancasında **"Faraklit"** dir. İncil'in eski Arapça tercemelerinde bu kelime **"Hammâd"** veya **"Hâmid"** olarak terceme edilmiştir. Nitekim bir kısım Hıristiyan bilginleri de bu kelimeyi **"Hammâd,** yani çok hamd eden kimse olarak açıklamışlardır ki aşağı yukarı "Ahmed" anlamındadır.
İncil'deki **"Faraklit"** kelimesini **"Tesellici"** diye terceme etmiş de olsalar, Hz. İsâ ile Hz. Muhammed (s.a.s.) arasında bilinen bir peygamber bulunmadığına ve günümüze kadar da zuhûr etmediğine göre, Hz. İsâ'nın gönderileceğini bildirdiği **"Tesellici"** veya **"Faraklit"** Rasûlüllah (s.a.s.) den başka kim olabilir? (Bkz. *Tecrid Tercemesi*, 9/291-293, Hadis No: 1439 ve izâhı.).

naklederler. O gece İran Kisrâsı (Hükümdarı)'nın Medâyin şehrindeki sarayının 14 sütûnu yıkılmış, mecûsîlerin İran'da Istahrâbat şehrinde bin yıldan beri yanmakta olan **"ateşgede"**leri sönmüş, **Sâve (Taberiyye)** gölü yere batmış, bin yıldan beri kurumuş olan **Semâve deresi'**nin suları taşmış, mecûsîlerin büyük bilgini **Mûdibân** korkunç bir rüya görmüş, Kâbe'deki putların yüz üstü devrildikleri görülmüştü. Gerçekten O'nun doğması ile bütün dünyada hüküm sürmekte olan cehâlet ve küfür ateşi sönmüş, putperestlik yıkılmış, zulmün baskısı son bulmuştur.

2- Soyu (Nesebi)

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)'in babası, **Abdülmuttalib**'in oğlu **Abdullah**; annesi ise **Vehb**'in kızı Âmine'dir. Babası Abdullah, Kureyş Kabîlesinin **Hâşimoğulları** kolundan, annesi Âmine ise **Zühreoğulları** kolundandır. Her ikisinin soyu, bir kaç batın yukarıda, "Kilâb"da birleşmektedir. Her ikisi de Mekke'lidir.

Peygamber (s.a.s.) Efendimiz, Hz.İbrâhim'in büyük oğlu Hz. İsmâil'in neslindendir. Soyu **Adnân**'a kadar kesintisiz bellidir.[25] Adnân ile Hz.İsmâil arasındaki batınların sayısında neseb bilginleri ihtilâf etmişlerdir.[26]

Peygamber (s.a.s.) Efendimizin soyu, çok temiz ve çok şerefli bir neseb zinciridir. Bir hadisi şerifte Rasûl-i Ekrem Efendimiz:

"Ben devirden devire, (nesilden nesile, âileden âileye) seçilerek intikal eden Âdemoğulları soylarının en temizinden naklolundum, sonunda içinde bulunduğum 'Hâşimoğulları' âilesinden neş'et ettim", buyurmuştur.[27]

Diğer bir hadisi şerifte bu seçilme işi şöyle anlatılmıştır.

"Allah, Hz. İbrâhim'in oğullarından Hz. İsmâil'i, İsmâiloğullarından Kinâneoğullarını, Kinâneoğullarından Kureyşi, Kureyşden Hâşimoğullarını, Hâşimoğullarından da beni seçmiştir."[28]

Bir başka hadis-i şerifinde de Rasûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Allah beni, dâima helâl babaların sulbünden, temiz anaların rahmine naklederek, sonunda babamla annemden ızhâr etti. Âdem'den, anne-babama gelinceye kadarki nesebim içinde nikâhsız birleşen olmamıştır".[29]

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in doğumundan iki ay kadar önce babası Abdullah, Suriye seyâhatinden dönerken Yesrib (Medine)'de hastalanarak 25 yaşında vefât etmiş ve orada defnedilmişti. Peygamberimiz (s.a.s.)'e, babasından mirâs olarak beş deve, bir sürü koyun, doğduğu ev ve künyesi **Ümmü Eymen** olan Habeşli **Bereke** adlı bir câriye kalmıştır.[30]

3- Hz. Muhammed (s.a.s.) Süt Anne Yanında

Başlangıçta çocuğu (3 veya 7 gün) annesi Âmine emzirdi.[31] Sütü yetmediği için, daha sonra amcası Ebû Leheb'in azatlı câriyesi **Süveybe** tarafından emzirildi.[32]

Fakat Hz. Muhammed (s.a.s.)'in devamlı süt annesi **Hevâzin** Kabîlesinin **Sa'doğlulları** kolundan **Halîme** oldu.

Mekke'nin havası ağır olduğu için, Mekkeliler yeni doğan çocuklarını çölden gelen süt annelere verirlerdi. Çöl ikliminde çocuklar hem daha gürbüz yetişiyor, hem de bozulmamış (fasih) Arapça öğreniyorlardı. Hz. Muhammed (s.a.s.)'de bu âdete göre süt annesi Halîme'ye verildi. Halîme, yetim bir çocuğu emzirmenin kârlı bir iş olmayacağı düşüncesiyle, başlangıçta tereddüt göstermişse de, daha sonra bu çocuğun evlerine uğur ve bereket getirdiğini görmüş ve O'nu öz çocuklarından daha çok sevmiştir. Süt kardeşi **Şeyma** da bakımında an-

---

Buhârî'nin Cübeyr b. Mut'ım'den rivâyetine göre, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in eski kutsal kitaplarda, eski ümmetlerce bilinen üç adı daha vardır: Mâhi, Hâşir, Âkıb. Bu konuda şöyle buyurmuştur:

"Bana âit beş yüce isim vardır. Ben Muhammed ve Ahmed'im. Ben Mâhi'yim, ki Allah benim (nübüvvetim)le küfrü izâle edecektir. Ben Hâşir'im ki (kıyamet gününde) insanlar benim ardımdan haşrolunacaklardır. Ben Âkib'im, Çünkü peygamberlerin sonuyum. (Buhârî 4/11; *Tecrid Tercemesi*, 9/291, Hadis No: 1439; Müslim, 4/1827, Hadis No: 2354. Rasûlüllah (s.a.s.)'in diğer isimleri için bkz. *Tecrid Tercemesi*, 9/291-294 ve 10/43)

[25] Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Adnân'a kadar kesintisiz bilinen nesebi sırasıyla şöyledir: Abdullah, Abdülmuttalib, Hâşim, Abdümenâf, Kusayy, Kilâb, Mürre, Kâab, Lüey, Galib, Fihr (Kureyş), Mâlik, en-Nadr, Kinâne, Huzeyme, Müdrike, İlyâs, Mudar, Nizâr, Meadd, Adnân, (el-Buhârî, 4/238; İbn Hişâm, 1/1-2)

Annesinin nesebi de öyledir: Vehb, Abdümenâf, Zühre, Kilâb, Mürre... Görüldüğü üzere her iki tarafın nesebi Kilâb'da birleşmektedir. (İbn Hişam, 1/115)

[26] Aynî, *Umdetü'l-Karî*, 8/54; *Tecrid Tercemesi*, 10/43; *Asr-ı Saâdet*, 1/178-179.

[27] El-Buhârî, 4/166; *Tecrid Tercemesi*, 9/316 (Hadis No: 1454) ve 10/44.

[28] Müslim, 4/1782 (Hadis No: 2276); Tirmizi, 5/583 (Hadis No: 3605); *Tecrid Tercemesi* 10/44.

[29] Bkz. İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 2/255-256, *Tecrid Tercemesi*, 10/44; *Tarih-i Din-i İslam*, 2/5.

[30] *Asr-ı Saâdet*, 1/187.

[31] *Tarih-i Din-i İslam*, 2/16.

[32] İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 1/459; İbn Sa'd, *Tabakat* 1/108.

nesine yardımcı olmuştur.[33]

Hz.Muhammed (s.a.s.) süt annesi ve süt kardeşleri ile sonraki yıllarda dâima ilgilenmiştir. Halîme kendisini ziyârete geldiği zaman onu "anacığım" diyerek karşılamış, altına elbisesini yayarak, saygı göstermiştir.[34]

Hz. Muhammed (s.a.s.) dört yaşına kadar, süt annesinin yanında çölde kaldı. Dört yaşında Halîme çocuğu Mekke'ye götürerek annesine teslim etti. İslam tarihçileri, bu esnada **"şakk-ı sadr"** (göğüs açma) olayının meydana geldiğini, çocukta görülen bu gibi olağanüstü hâllerin Halîme'yi endişelendirdiğini, bu yüzden çocuğu annesine teslime mecbûr kaldığını naklederler.[35]

4- Medine Ziyâreti

Hz. Muhammed (s.a.s.) dört yaşından altı yaşına kadar, öz annesi Âmine ile kaldı, O'nun şefkat ve ihtimâmı ile yetişip büyüdü. Altı yaşında iken, babasının Medine'de bulunan kabrini ziyâret etmek üzere, annesi ve sadık hizmetçileri **Ümmü Eymen**'le beraber Medine'ye gittiler. Medine'deki akrabaları Neccâroğullarında bir ay kadar misâfir kaldılar. Dönüşte, Medine'nin 23 mil güneyinde **Ebvâ Köyü**'nde Âmine hastalandı.[36] Henüz doğmadan babasından yetim kalmış olan Hz. Muhammed (s.a.s.) altı yaşında iken annesinden de öksüz kalıyordu. Bu acıyı bütün varlığı ile hisseden anne, oğlunu şefkat dolu gözlerle süzdü. Bağrına basıp uzun uzun öptü. Masûm yüzüne bakarak

"Her yeni eskiyecek, her fâni yok olup gidecek,
Ben de öleceğim, fakat buna gam yemem,
Namımı ebedi kılacak hayırlı bir halef bırakıyorum..."

anlamına bir şiir söyledi. Bu sözlerden sonra vefât etti.[37]

Annesinin ölümünden sonra çocuğu Ümmü Eymen Mekke'ye götürüp dedesi Abdülmuttalib'e teslim etti.

Altı yaşından sekiz yaşına kadar, çocuğa dedesi Abdülmuttalib baktı. Abdülmuttalib seksen yaşını geçmiş bir ihtiyârdı. Peygamber (s.a.s.) Efendimiz sekiz yaşında iken dedesi de öldü. Ölürken, on oğlu içinden Hz. Muhammed (s.a.s.) Efendimizin yetiştirilmesini, öz amcası Ebû Tâlib'e bıraktı.[38]

Yıllar sonra, Hicret'in 6'ıncı yılı Hudeybiye Barışı dönüşünde Rasûlüllah (s.a.s.) Efendimiz, annesinin kabrini ziyâret edip, teessürle gözyaşı döktü.

Annemin bana olan şefkatini hatırlayarak ağladım, buyurdu.[39]

BİR GECE

---

[33] İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, 1/460.
[34] Mansur Ali Nâsıf, *et-Tâc*, 5/6, Kahire, 1382/1962 (Ebû Dâvud'dan).
[35] Bkz. İbn Hişâm, 1/174; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 461-462; Hamîdullah, *İslam Peygamberi* 1/40.
Rasûlüllah (s.a.s.)'in hayatında şakk-ı sadr olayı bir kaç defa olmuştur. İlki, süt annesi Halîme'nin yanında iken meydana gelmiştir. Melekler, göğsünü açıp, "işte şeytanın sendeki nasibi" diyerek bir pıhtı çıkarıp atmışlardır. (Müslim, 1/147 K. İmân B. 74, Hadis No: 261). İlk vahyin gelişinden önce de, vahyin ağırlığına dayanabilmesi için, şakk-ı sadr olayının tekrarlandığı rivâyet edilmiştir. Mirâc mucize'sinden önce de Cebrâil (a.s.) Rasûlüllah (s.a.s.)'in göğsünü açıp "zemzem suyu" ile yıkadıktan sonra imân ve hikmet doldurmuştur. (*Tecrid Tercemesi*, 2/227, Hadis No: 227 ve izâhı)
[36] İbn Hişâm, 1/177; *Tecrid Tercemesi*, 4/699.
[37] *Tarih-i Din-i İslam*, 2/23; *Tecrid Tercemesi*, 2/699.
[38] Abdülmuttalib'in çeşitli zevcelerinden 10 oğlu ve 6 kızı vardı. Bunlar içinde Hz. Ali'nin babası Ebû Tâlib ile Peygamberimiz (s.a.s.)'in babası Abdullah ana baba bir kardeşti. (*Asr-ı Saâdet* 1/197; *Tarih-i Din-i İslam*, 2/27).
Oğulları: Abbâs, Hamza, Abdullah, Ebû Tâlib (asıl adı Abdimenâf) Zübeyr, Hâris, Hacl, Mukavvim, Dırar, Ebû Leheb (asıl adı Abduluzza) dır. Kızları ise: Safiyye, Ümmü Hakim el-Beyda, Âtike, Ümeyme, Eravâ, Berre. (İbn Hişâm, 1/113).
[39] İbn Sa'd, et-Tabakat, 1/116-117; *Tecrid Tercemesi*, 4/683.

Kelime Açıklamaları:
Hasrân: Sapıklık, aldanma - Mamûre-i dünya: Dünyada insanların yaşadığı yerler, kalkınmış ülkeler - Beter: daha kötü - Beşer: İnsan cinsi, bütün insanlar - Dişsiz: (burada) güçsüz, zayıf, kimsesiz - Fevza: Kargaşa, anarşi -
Âfak: Ufuklar - Ufuk: Uzaklara bakıldığında yeryüzünün gökyüzüyle birleşmiş gibi görünen yeri - Zemin: Yeryüzü. Şark: Doğu ülkeleri - Tefrika: Fikir ayrılığı - Nefha: Üfürme - Mâsûm: Günahsız - Hamle: Atılma, saldırma - Kayser: Bizans imparatorlarına verilen ünvan - Kisrâ: İran hükümdarlarına verilen ünvan - Acz: Güçsüzlük - Zevâl: Yok olma - Şer'i mübin: *İslam* dini - Şehbal: kanat, kanattaki uzun tüyler - Adl: adalet - Medyûn: Borçlu - Beşeriyyet: İnsanlık - Mahşer: Kıyâmette insanların toplanacağı yer - Haşretmek: Kıyâmet günü insanları dirildikten sonra mahşerde toplamak.

Ondört asır evvel, yine böyle bir geceydi,
Kumdan, ayın ondördü bir Öksüz çıkıverdi!
Lâkin, o ne hüsrândı ki: Hissetmedi gözler;
Kaç bin senedir, hâlbuki bekleşmedelerdi!
Nerden görecekler? Göremezlerdi tabiî
Bir kerre, zuhûr ettiği çöl, en sapa yerdi.
Bir kerre de, mâmûre-i dünyâ, o zamanlar.,
Buhranlar içindeydi, bugünden de beterdi.
Sırtlanları geçmişti beşer yırtıcılıkta;
Dişsiz mi bir insan, onu kardeşleri yerdi!
Fevzâ bütün âfâkına sarmıştı zemînin.
Salgındı, bugün Şark'ı yıkan, tefrika derdi.
Derken büyümüş, kırkına gelmişti ki Öksüz,
Başlarda gezen kanlı ayaklar suya erdi!
Bir nefhada insanlığı kurtardı O Mâsum,
Bir hamlede kayserleri, kisrâları serdi!
Aczin ki, ezilmekti bütün hakkı, dirildi;
Zulmün ki, zevâl aklına gelmezdi, geberdi!
Âlemlere rahmetti, evet, şer-i mübîni,
Şehbâlini, adl isteyenin yurduna gerdi.
Dünya neye sâhipse, O'nun vergisidir hep;
Medyûn O'na cem'iyyeti, medyûn O'na ferdi.
Medyûndur O mâsûm'a bütün bir beşeriyyet...
Yârab, bizi mahşerde bu ikrâr ile haşret.

Mehmed Âkif ERSOY

II- HZ. MUHAMMED (S.A.S.)'İN GENÇLİK DÖNEMİ

1- Ebû Tâlib'in Himâyesi

Peygamberimizin hayatının sekiz yaşından yirmibeş yaşına kadar olan dönemine **"gençlik devresi"** denilir. Bu devrede Rasûlüllah (s.a.s.) amcası Ebû Tâlib'in yanında, onun himâyesi altında bulunmuştur.

Ebû Tâlib, zeki ve âlicenâb bir zâtdı. Zengin olmamakla beraber, asâleti ve âlicenâplığı sebebiyle herkesten saygı görüyordu. Yeğeni Hz. Muhammed'i çok seviyor, hiç yanından ayırmıyordu.

2- Seyâhatleri

a) Şam Seyâhati

Mekke iklimi zirâate elverişli olmadığından, Mekkeliler ticâretle uğraşırlar, çocuklarını da ticârete alıştırırlardı. Ticâret için kervanlarla, yazın Şam'a, kışın Yemen'e seyâhet ederlerdi. Ebû Tâlip de diğer Mekkeliler gibi kervan ticâreti yapıyordu. Bir defasında Şam'a giderken, Hz. Muhammed (s.a.s.)'e amcasından ayrılmak zor geldi; kendisini de yanında götürmesini istedi. Ebû Tâlib çok sevdiği yeğenini kırmadı. O'nu da kafileyle beraberinde götürdü. Bu esnâda henüz oniki yaşındaydı.

Şam'ın 90 km. kadar güneyinde **Busrâ** (Eski Şam) denilen kasabada **"Bahîra"** adında bir Hıristiyan râhibi vardı. Kasabaya uğrayan kervanlarla hiç ilgilenmediği hâlde, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in içinde bulunduğu kervanı karşılayarak bütün kafileye bir ziyâfet verdi. Bahîra okuduğu kutsal kitaplardan edindiği bilgilerle, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in simâsından, O'nun istikbâlini sezmişti. O'nunla konuştu. Sorular sordu. Aldığı cevâplar, kanâatini kuvvetlendirdi. Şam yolculuğunun bu çocuk için tehlikeli olacağını düşündü. Ebû Tâlib'e:

- "Bu çocuk son Peygamber olacaktır. Şam Yahûdîleri içinde O'nun alâmet ve vasıflarını bilen kâhinler vardır. Tanırlarsa, ihânet ve kötülüklerinden korkulur. Bu çocuğu Şam'a götürmeyiniz..." dedi. Bu sözler üzerine Ebû Tâlib Şam'a gitmekten vazgeçti. Alışverişini burada bitirip, geri döndü.[40]

Son Peygamberin geleceği ve O'nun bir çok vasıfları Tevrât ve İncil'de bildirilmişti. Bu sebeple, Yahûdî ve Hristiyan bilginleri, O'nun alâmetlerini ve vasıflarını biliyorlardı. Hicretten sonra Müslüman olan Medineli Yahûdi âlimi Abdullah İbn Selâm'ın **"Tevrat'ta Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Hz. İsa (a.s.)'ın sıfatları vardır"** dediğini, **"Kütüb-i Sitte"** denilen altı güvenilir hadis kitabından Tirmizi'nin es-Sünen'inde rivâyet edilmiştir."[41]

Gülünç Bir İddiâ

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in 12 yaşında yaptığı bu seyâhatta râhip Bahîra ile görüşmesini, bazı Hıristiyan yazarlar, Hıristiyanlığın bir zaferi gibi göstermek istemişler, Peygamberimiz (s.a.s.)'in bütün dinî esasları bu râhipten öğrendiğini iddia etmişlerdir.

Bu iddia son derece gülünç ve tutarsızdır. Oniki yaşındaki bir çocuğun, İslam gibi mükemmel bir dinin esaslarını bir kaç saatlik görüşme esnâsında öğrenmesi mümkün değildir. Bu râhip bu esasları bilseydi, kendisi tebliğ ederdi. Eğer burada böyle bir konu konuşulsaydı, kafilenin gözü önünde yapılan bu konuşma ağızdan ağıza yayılırdı. Peygamberliğini ilân ettiği zaman inanmayanlar, "bunlar Bahîra'nın sözleri" demezler miydi? Üstelik İslamiyet, Hıristiyanların **"teslis"** (üçlü tanrı sistemi) inancını tamâmen reddetmiş **"Tevhid inancını"** getirmiştir. Görüldüğü üzere, bu iddia son derece çürük ve çirkin bir iftirâdan başka bir şey değildir.

b) Yemen Seyâhati

Hz. Muhammed (s.a.s.) 17 yaşında iken de, diğer bir ticâret kafilesi ile amcalarından Zübeyr ve Abbâs'la birlikte Yemen'e gidip gelmiştir.[42]

3- Ficâr Savaşına Katılması

Müslümanlıktan önce (Câhiliyet Döneminde) Araplar arasında iç savaşlar eksik olmazdı. Yalnızca **"Eşhür-i hurum"** denilen dört ayda savaşmak haram sayılırdı. Bu dört ayda (Zilka'de, Zilhicce, Muharrem, Receb) savaş yapılacak olursa fâcirane sayıldığı için buna **"Ficâr Savaşı"** denirdi.

Kureyş kabîlesi ile Hevâzin kabîlesi arasında kan davası yüzünden bir savaş başlamış, dört yıl sürmüştü. Savaş, kan dökülmesi haram olan aylarda da devâm ettiği için **"Ficâr Savaşı"** denildi.

Peygamberimiz (s.a.s.) yirmi yaşlarında iken bu savaşa amcaları ile birlikte katıldı. Fakat kimseye ok atmamış, kimsenin kanını dökmemiştir. Sâdece karşı taraftan atılan okları toplayıp, amcalarına vermiştir.[43]

4- Hılfu'l-Fudûl Cemiyeti'ne Üyeliği

Uzun süren Ficâr savaşı esnâsında Mekke'de âsâyiş bozulmuş, can ve mal güvenliği kalmamıştı. Özellikle dışarıdan mal getiren yabancıların malları yağmalanıyordu.

Vâil oğlu Âs, Mekke'ye gelen Yemen'li bir tâcirin bütün malını gasbetmiş, haksız olarak elinden almıştı. Yemen'li, **Ebû Kubeys** dağına çıkarak uğradığı haksızlığa karşı, bütün kabîleleri yardıma çağırdı. Yemenlinin bu feryâdı üzerine Peygamberimiz (s.a.s.)'in amcası **Zübeyr,** Kureyşin bütün ileri gelenlerini çağırdı. **Hâşimoğulları, Zühreoğulları, Esedoğulları, Temimoğulları, Abdülluzzaoğulları,** Zübeyrin davetine icâbet ederek, Beni Temîm'den **Cüd'ân oğlu Abdullah**'ın evinde toplandılar. **"Mekke'de zulmü önlemeğe yerli-yabancı hiç kimseye karşı haksızlık ettirmemeğe"** karar verdiler. Haksızlığa uğrayan kimselere yardım edeceklerine yemin ettiler. Yemenlinin hakkını Âs'tan alıp geri verdiler. Mekke'de âsâyişi yoluna koydular.

Vaktiyle, Cürhümîler zamanında **Fadl b. Hâris**, **Fudayl b. Vedâa** ve **Mufaddal b. Fedâle** isimlerinde üç kabîle başkanı, kabîleleri ile toplanarak, **"Mekke'de zulme meydan vermeyeceğiz, zayıfların hakkını adâlet üzere alacağız..."**[44] diye yemin etmişlerdi. Onların bu yeminlerine **"Hılfu'l-fudûl"** (Fadılllar yemini) denilmişti. Cüd'ân oğlu Abdullah'ın evinde aynı konuda yapılan yemine de bu sebeple **"Hılfu'l-fudûl"** denildi.

Peygamberimiz (s.a.s.) 20 yaşında iken bu toplantıda amcaları ile beraber üye olarak bulundu. Bu cemiyetin çalışmalarından son derece memnun kaldığını Peygamberliğinden sonra: *"İslam'da da böyle bir cemiyete çağrılsam, yine icâbet ederim",* sözleriyle ifade etmiştir.[45]

---

[40] Bkz. et-Tirmizi, *es-Sünen*, 5/590-591 (Hadis No: 3620); İbn Hişâm, 1/91-194; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/37.

[41] Et-Tirmizi, 5/588, (Hadis No: 3617).

[42] *Tarih-i Din-i İslam*, 2/33.

[43] İbn Hişâm, 1/198.

[44] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/41.

[45] İbn Hişâm 141-142; *Tarih-i Din-i İslam*, 2/36; *Tecrid Tercemesi*, 7/101.

III- HZ. MUHAMMED (S.A.S.)'İN EVLİLİK DÖNEMİ

1- Ticâret Hayâtı

Bütün Mekke'liler gibi Hz. Muhammed (s.a.s.) de amcasıyle birlikte ticâret yapıyordu. Gerek çocukluğunda, gerekse ticâret hayatında, dürüstlüğü ile tanınmıştı. Sözünde durmadığı, yalan söylediği, başkalarına zarar verecek bir davranışta bulunduğu, bir kimseyi incittiği asla görülmemiş; dürüstlüğü dillere destan olmuştu. Bu yüzden Mekke'liler O'na **"el-Emîn"** (her konuda güvenilir kişi) diyorlardı. O'nun bu yüksek ahlâkını öğrenen Kureyşin zengin kadınlarından Hatice, kendisine sermâye vererek ticâret ortaklığı teklif etti. Böylece Peygamber (s.a.s.) ile Hatice arasında ticâret ortaklığı başladı.

2- Hz. Hatice ile Evlenmesi

Kureyşin **Esed oğulları** kolundan **Huveylid kızı Hatice** zeki, dirâyetli, şeref ve asâlet sâhibi, 39-40 yaşlarında zengin ve güzel bir hanımdı. Daha önce iki defa evlenmiş ve dul kalmıştı. Kureyşin ileri gelenlerinden pek çok isteyenler olmuş, fakat hiç biri ile evlenmemişti. Güvendiği kimselere sermâye vererek ticâret ortaklığı yapıyor, böylece servetini artırıyordu. Yüksek ahlâk ve âli-cenâblığı sebebiyle, kendisine Müslümanlıktan önce **"Tâhire"** denildiği gibi, sonra da **"Haticetü'l-Kübra"** denilmiştir.

Hz. Hatice bir ticâret kafilesiyle Peygamberimiz (s.a.s.)'i Şam'a gönderdi. Kölesi **Meysere**'yi de hizmetine verdi. Fakat Hz. Peygamber (s.a.s.) Şam'a kadar gitmedi; malları Busra'da satarak geri döndü. Çünkü Bahîra'nın ölümünden sonra yerine geçen Râhip **Nestûra** da, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Şam'a gitmesini uygun bulmamıştı.[46]

Üç ay kadar sonra, Hz. Muhammed (s.a.s.) beklenilenin çok üzerinde kazanç elde ederek döndü. Hz. Hatice, bu büyük insanın emniyet, dürüstlük ve gayretine hayran oldu. Daha sonra araya vasıtalar girdi; evlenmeleri kararlaştırıldı. Bu esnâda Hz.Muhammed (s.a.s.) 25, Hz. Hatice ise 40 yaşlarındaydı.[47]

Nikâh, Hatice'nin amcazâdesi, **Varaka oğlu Nevfel** tarafından Hz. Hatice'nin evinde kıyıldı. Ebû Tâlib ile Varaka birer hitâbede bulunarak, her iki âilenin üstünlük ve meziyetlerini dile getirdiler.[48] Esâsen, Hz. Peygamber (s.a.s.) ile Hz. Hatice'nin nesebleri Kusayy'da birleşir. Hz. Hatice'ye 20 dişi deve mehir verildi.[49] Nikâhtan sonra develer kesilerek davetlilere ziyâfet çekildi.

Evlenmelerinden sonra, Hz. Muhammed (s.a.s.), Hz. Hatice'nin evine geçti. Örnek ve mutlu bir âile yuvası kurdular. Hz. Hatice, Hz. Muhammed (s.a.s.)'e derin bir saygı ve sevgi ile bağlıydı. Peygamberliğinden önce olduğu gibi, Peygamberlik devrinde de en büyük yardımcısı oldu. Yüksek ve eşsiz ruhlu bir hanım olduğunu gösterdi.

Peygamberimiz (s.a.s.)'de ondan son derece memnundu. O devirde çok evlilik âdet olduğu ve bir çok teklifler aldığı ve aralarında yaş farkı da bulunduğu hâlde, onun üzerine evlenmedi; ölümünden sonra da onu hep hayırla andı.

3- Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Çocukları

Peygamberimiz (s.a.s.)'in Hz. Hatice'den ikisi erkek, dördü kız olmak üzere sırasıyla, **Kaasım, Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Gülsüm, Fâtıma ve Abdullah** adlarında altı çocuğu oldu. Arablarda ilk çocuğun adı ile künyelendirme âdet olduğundan Hz.Peygamber (s.a.s.)'e de **"Ebü'l-Kaasım"** denildi. Kaasım ile Abdullah küçük yaşta öldüler. Kızları büyüdüler. Fakat Fâtıma'dan başka hepsi de babalarından önce vefât ettiler. Yalnız Fâtıma, Peygamber (s.a.s.)'in vefâtından sonra altı ay daha yaşadı.

Rasûl-i Ekrem (s.a.s.), kızlarının en büyüğü Zeyneb'i **Ebu'l-Âs** ile evlendirdi. Ebü'l Âs, Müslüman olmadığı için, Zeyneb'in hicretine izin vermemişti. Bedir Savaşında esir düştü. Zeyneb'i Medine'ye göndermek şartı ile serbest bırakıldı. Daha sonra Müslüman olarak Medine'ye geldi. Zeyneb'i tekrar aldı.[50]

Rukiyye ile Ümmü Gülsüm'ü, amcası Ebû Leheb'in oğullarından **Utbe** ve **Uteybe** ile evlendirmişti. İslamiyetten sonra Ebû Leheb, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e olan düşmanlığı sebebiyle oğullarına eşlerini boşamaları için baskı yaptı. Onlar boşadıktan sonra, Rasûlüllah (s.a.s.) Rukiyye'yi Hz. Osman'la evlendirdi. Rukiyye'nin ölümünden sonra da Ümmü Gülsüm'ü nikâhladı. Bu yüzden Hz. Osman'a "iki nûr sâhibi" anlamına "**Zi'n-nûreyn"** denildi.

En küçük kızı Fâtıma'yı ise Hz. Ali ile evlendirdi. Hasan ve Hüseyin, Hz. Fâtıma'nın çocuklarıdır. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.)'in nesli, Hz. Fâtıma ile devâm etmiştir.

[46] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* 2/39.
[47] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/39.
[48] Her iki hutbenin metin ve tercemeleri için bkz. *Tarih-i Din-i İslam*, 2/47-48.
[49] İbn Hişâm, 1/201. Beşyüz altın veya beşyüz dirhem gibi rivâyetler de vardır.
[50] Ebûl-Âs ile ilgili daha geniş bilgi için, bkz. *Tecrid Tercemesi*, 2/373-376, (Hadis No: 313'ün izâhı).

Peygamberimiz (s.a.s.)'in Mısırlı eşi **Mâriye'**den de **İbrâhim** adlı bir oğlu olmuş, fakat Hicretin 10'uncu yılında henüz iki yaşına girmeden ölmüştür.

4- Kâbe'nin Tâmirinde Hakemliği (605 M.)

Hz. İbrâhim ve Hz. İsmâil tarafından yapılmış olan Kâbe, geçen uzun asırlar içinde yağmur ve sel suları ile harabolmuş, tâmir edilmesi gerekmişti.

Kureyşliler, Kâbe binasını yıkarak, yeniden yapmaya karar verdiler. Yardımlar toplandı, gerekli malzeme temin edildi. Hz. İbrâhim'in yaptığı temele kadar yıkarak, duvarları yeniden örmeğe başladılar. Ancak; **"Hacer-i Esved"**i yerine koyma sırası gelince anlaşamadılar. Kureyş'in bütün kolları, bu şerefin kendilerine âit olmasını istiyordu. Anlaşmazlık dört gün sürdü, kan dökülmek üzereydi ki,[51] Kureyş'in en ihtiyarı **Ebû Ümeyye** veya **Huzeyfe b. Muğîre** "**Harem kapısından ilk girecek zâtın hakem yapılarak, onun vereceği karara uyulmasını"** teklif etti.[52] Bu teklif kabul edildi. Az sonra kapıdan Hz. Muhammed (s.a.s.) girmişti. Buna o kadar sevindiler ki, **"el-Emîn, el-Emîn, O'nun hakemliğine râzıyız..."** diye bağrıştılar.Yanlarına gelince, durumu anlattılar.

Hz. Muhammed (s.a.s.), üzerine Hacer-i Esved-i koyduğu yaygının uçlarını Kureyşin ulularına tutturdu; hep berâber, konulacağı yere kadar taşıdılar. Hz. Peygamber (s.a.s.)'de taşı alıp yerine yerleştirdi. Anlaşmazlığın bu şekilde çözümlenmesi herkesi memnûn etti. Böylece büyük bir felâket önlenmiş oldu.[53]

Bu olay, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in zekâ ve dirâyeti yanında, O'nun Mekkeliler arasındaki sonsuz itibâr ve güvenini de göstermektedir. Bu esnâda Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) 35 yaşında idi.

Kâbe'nin tâmirinde Hz. Peygamber (s.a.s.) de bizzât çalışmış, taş taşımış, hatta bu yüzden omuzları yara olmuştu. Bir defa, amcası Abbâs'ın sözüne uyarak, taş acıtmasın diye elbisesini omuzuna topladığında vücûdu açılıverince baygın hâlde yere düşmüştü. Rasûlüllah (s.a.s.) o andan sonra hiç üryân görülmemiştir.[54]

---

[51] Abdü'd-dâroğulları, ellerini bir çanaktaki kana batırarak, "kanımız dökülmedikçe, bu konuda kimse bizim önümüze geçemez" diye yemin etmişlerdi. (*Tarih-i Din-i İslam*, 2/55).

[52] *Tarih-i Din-i İslam*, 2/55.

[53] Bkz. İbn. Hişâm, 1/209; İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, 2/45; *Tecrid Tercemesi*, 6/40-44.

[54] El-Buhârî, 1/96; *Tecrid Tercemesi*, 2/240, Hadis No. 237 ve 6/48.

İKİNCİ KISIM:
HZ. MUHAMMED (S.A.S.)'İN PEYGAMBERLİK DEVRİ (610-632)

Hz. Muhammed (s.a.s.) 40 yaşında Peygamber oldu. 23 yıllık Peygamberlik devresinin 13 yılı Mekke'de, 10 yılı Medine'de geçti. Bu itibârla Peygamberlik devresinin:

a) Nübüvvet'den Hicret'e kadar devâm eden 13 yıllık süresine **"Mekke Devri"** (610-622);

b) Hicretten vefâtına kadar olan 10 yıllık süresine de **"Medine Devri"** (622-632) denir.

BİRİNCİ BÖLÜM - MEKKE DEVRİ

I- HZ. MUHAMMED (S.A.S.)'İN PEYGAMBER OLUŞU

1- Hira'da İnzivâ

Eskiden beri Mekke'deki hanîf ve zâhitler, recep ayında inzivâya çekilirlerdi. Her biri, Mekke'nin 3 mil (bir saat) kuzeyinde Hira (Nûr) dağında bir köşeye çekilir, tefekküre dalardı.[55]

40 yaşlarına doğru Hz. Peygamber (s.a.s.)'in kalbinde de bir yalnızlık sevgisi belirdi. O da Hira (Nûr) Dağında bir mağaraya çekilip, günlerce orada kalıyor, Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz kudret ve azametini düşünerek O'na ibâdet ediyordu. Giderken azığını da berâberinde götürüyor, bitince evine dönüyor, sonra tekrar gidiyordu. Böylece Cenâb-ı Hakk, O'nu büyük vazifesine hazırlıyordu. Zaman zaman **"Sen Allah elçisisin..."** diye kulağına sesler geliyor, fakat etrafta hiç bir şey göremiyordu.[56]

Hz. Muhammed (s.a.s.)'e **ilâhi vahyin başlangıcı, sâdık rüyâlar** şeklinde oldu. Gördüğü her rüya, olduğu gibi çıkıyordu.[57] Bu hâl, altı ay kadar devam etti.

2- İlk Vahiy

610 yılı Ramazan ayının[58] Kadir Gecesinde,[59] ridâsına bürünüp Hira'daki mağarada düşünmeye dalmış olduğu bir sırada, bir sesin kendisini ismi ile çağırmakta olduğunu duydu. Başını kaldırıp etrafına baktı; kimseyi göremedi. Bu sırada her tarafı ansızın bir nûr kaplamıştı; dayanamayıp bayıldı. Kendisine geldiğinde karşısında vahiy meleği Cebrâil'i gördü. Melek O'na:

- **"Oku"** Dedi. Hz. Muhammed (s.a.s.):
- *"Ben okuma bilmem"*, diye cevap verdi. Melek, Hz. Muhammed (s.a.s.)'i kucaklayıp güçsüz bırakıncaya kadar sıkdı.
- **"Oku"** diye emrini tekrarladı. Hz. Muhammed (s.a.s.) yine:
- *"Ben okuma bilmem..."* cevâbını verdi. Melek emrini tekrarlayıp üçüncü defa Hz. Peygamber (s.a.s.)'i sıktıktan sonra **"el-Alak"** Sûresi'nin ilk beş âyetini okudu.

"Yaratan Rabb'inin adıyle oku. O, insanı alak'tan (aşılanmış yumurtadan) yarattı. Oku, kalemle (yazmayı) öğreten, insana bilmediğini belleten Rabb'in sonsuz kerem sahibidir."

---

[55] *Tarih-i Din-i İslam*, 2/60.
[56] İbn Hişâm, 1/250.
[57] El-Buhârî, 1/3; *Tecrid Tercemesi*, 1/3 (Hadis No: 3); İbn Hişâm, 1/249-250.
[58] Bkz. el-Bakara Sûresi, 185.
[59] Bkz. el-Kadr Sûresi, 1.

(El-Alak Sûresi, 1-5).

Meleğin arkasından Hz. Peygamber (s.a.s.)'de bu âyetleri tekrarladı. Heyecanla mağaradan çıkarak evine geldi. Yolda ilerlerken gök yüzünden bir sesin:

"Ya Muhammed. Sen Allah'ın elçisisin, Ben de Cibril'im" dediğini duydu. Başını kaldırdığı zaman, Cebrâil'i gördü.[60] Korku içinde evine vardı. Eşi Hz. Hatice'ye:

"Beni örtünüz, çabuk beni örtünüz" dedi. Bir müddet dinlenip heyecânı geçtikten sonra gördüklerini Hz. Hatice'ye anlattı, kendimden korkuyorum, dedi. Hz. Hatice, O'nu şu ölmez sözlerle teselli etti.

"Öyle deme. Allah'a yemin ederim ki, Cenâb-ı Hakk hiç bir vakit seni utandırmaz. Çünkü sen, akrabanı gözetirsin. İşini görmekten âciz kimselerin ağırlıklarını yüklenirsin, Fakire verir, kimsenin kazandıramayacağını kazandırırsın. Misâfiri ağırlarsın. Hak yolunda zuhûr eden olaylarda halka yardım edersin..."[61]

3- Varaka'nın Sözleri

Hatice daha sonra Hz. Peygamber (s.a.s.)'i amcazâdesi Nevfel oğlu Varaka'ya götürdü. Varaka hanîflerdendi. Tevrât ve İncil'i okumuş, İbrânî dilini ve eski dinleri bilen bir ihtiyardı. Varaka Peygamberimiz (s.a.s.)i dinledikten sonra:

- "Müjde sana yâ Muhammed, Allah'a yemin ederim ki sen Hz. İsâ'nın haber verdiği son Peygambersin. Gördüğün melek, senden önce Cenâb-ı Hakk'ın Musâ'ya göndermiş olduğu Cibril'dir. Keşki genç olsaydım da, kavmin seni yurdundan çıkaracağı günlerde sana yardımcı olabilseydim... Hiç bir peygamber yoktur ki, kavmi tarafından düşmanlığa uğramasın, eziyet görmesin..."[62] dedi. Aradan çok geçmeden Varaka öldü.

II- NEBÎLİK VE RASÛLLÜK

"Şüphesiz, seni biz, şâhit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik". (Fetih Sûresi, 8)

İlk vahiy'den sonra, kısa bir süre vahyin arkası kesildi.[63] Bir gün Hz. Peygamber (s.a.s.) Hira'dan dönerken, bir ses işitti. Başını kaldırıp semâya bakınca, kendisine daha önce Hira'daki mağarada gelen meleği gördü. Korku ve heyecân içinde evine döndü.

"Hemen beni örtünüz, beni örtünüz." dedi. Bu esnada Cebrâil, el-Müddessir Sûresinin ilk âyetlerini getirdi.

"Ey örtüsüne bürünen (peygamber). Kalk, (insanları) azâb ile korkut. Rabb'inin adını yücelt (Namazda tekbir getir.) Elbiseni temiz tut. Kötü şeyleri terket." (el-Müddessir Sûresi, 1-5).

İlk vahiy ile Hz. Muhammed (s.a.s.) "Nebî" olmuş, henüz başkalarına **"Hak Dini"** tebliğ ile görevlendirilmemişti. Bu ikinci vahiy ile **"Risâlet"** verildi. Hak Dini tebliğ ile görevlendirildi. Ancak açık davet emredilmedi.

1- İslamda İlk İbâdet

İslamda Allah'a imândan sonra ilk farz kılınan ibâdet, namazdır. İkinci vahiy ile el-Müddessir Sûresinin ilk âyetlerinin indirilmesinden sonra, Mekke'nin üst yanında bir vâdide, Cibril (a.s.), Rasûlüllah (s.a.s.)'e gösterip öğretmek için abdest almış, peşinden Cibril'den gördüğü şekilde Rasûlüllah (s.a.s.) de abdest almıştır.

Sonra Cibril (a.s.) Hz. Peygamber (s.a.s.)'e namaz kıldırmış ve namaz kılmayı öğretmiştir.[64]

Eve dönünce Rasûlüllah (s.a.s.) abdest almayı ve namaz kılmayı eşi Hz. Hatice'ye öğretmiş, o da abdest almış ve ikisi birlikte cemâatle namaz kılmışlardır.

2- İlk Müslümanlar

---

[60] İbn Hişâm, 1/253.

[61] Bkz. el-Buhârî, 1/3; *Tecrid Tercemesi*, 1/3-10. (Hadis No: 3).

[62] Bkz. el-Buhârî, 1/3;*Tecrid Tercemesi*, 1/3-10. (Hadis No: 3).

[63] İlk vahiy ile ikinci vahiy arasında geçen **"fetret-i vahy"** süresinin ne kadar devâm ettiğine dâir rivâyetler 15 gün ile 3 yıl arasında değişmektedir. (Bkz. *Tecrid Tercemesi*, 1/11. Hadis No: 4'ün açıklaması) Olayların seyrine göre, 1-2 aydan daha çok olmaması gerekir. 2-3 yıl gibi uzun süre olduğunu söyleyenler, **"gizli davet"** süresi ile **"fetret-i vahy"**i ayıramamış olmalıdırlar.

[64] İbn Hişâm, 1/260-261; *Tecrid Tercemesi*, 2/231, (Hadis No: 227'nin açıklaması); Tâhir Olgun, *İbâdet Târihi*, 28, İstanbul, 1946.

"İyilik işlemekte önde olanlar, karşılıklarını almakta da önde olanlardır." (Vâkıa Sûresi, 10)

Hz. Peygamber (s.a.s.)'e ilk imân eden ve O'nunla birlikte ilk defa namaz kılan kişi, eşi **Hz. Hatice** oldu. Daha sonra evlâtlığı **Hârise oğlu Zeyd**[65] ve amcasının oğlu **Hz. Ali** Müslüman oldular.

a) Hz. Ali'nin İslam'ı Kabûl Etmesi

Ebû Tâlib, Hz. Muhammed (s.a.s.)'i, 8 yaşından 25 yaşına kadar evinde barındırmış O'nu öz çocuklarından daha çok sevmişti. Evliliğinden sonra Hz. Muhammed (s.a.s.), eşi Hz. Hatice'nin evine geçmiş ve maddî bakımdan refâha kavuşmuştu.[66] Ebû Tâlib'in âilesi ise pek kalabalıktı. Peygamberimiz (s.a.s.) amcasının sıkıntısının biraz azalması için 5 yaşından itibâren Ali'yi yanına almıştı. Bu yüzden Ali, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanında kalıyordu.[67]

Hz. Ali, Peygamberimiz (s.a.s.) ile Hz. Hatice'yi namaz kılarken görünce, bunun ne olduğunu sordu. Peygamber Efendimiz, O'na Müslümanlığı anlattı. O da Müslümanlığı kabûl etti. Bu esnâda Hz. Ali henüz on yaşlarında bir çocuktu.

b) Hz. Ebû Bekir'in Müslüman Olması

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in yakın ve en samîmi dostu olan Ebû Kuhâfe oğlu Ebû Bekir, Kureyş kabîlesi'nin Teymoğulları kolundandır. Baba ve anne tarafından soyu, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in soyu ile Mürre'de birleşir.

Hz. Ebû Bekir'in Mekke'de Kureyş arasında büyük bir itibârı vardı. Zengin ve dürüst bir tüccârdı. Aralarındaki güven ve samîmiyet sebebiyle, Peygamberimiz (s.a.s.) âilesi dışındakilerden ilk olarak Hz. Ebû Bekir'i İslam'a davet etti. Hz. Ebû Bekir bu daveti tereddütsüz kabûl etti. Esâsen, câhiliyet devrinde bile putlara hiç tapmamış, ağzına bir yudum içki koymamıştı. Hz. Ebû Bekir'in Müslüman olmasıyla, Peygamberimiz (s.a.s.) büyük bir desteğe kavuştu. Onun gayret ve delâletiyle, Mekke'nin önemli şahsiyetlerinden **Affân oğlu Osmân, Avf oğlu Abdurrahman, Ebû Vakkas oğlu Sa'd, Avvâm oğlu Zübeyr, Ubeydullah oğlu Talha da Müslümanlığı kabûl ettiler.** Hz. Hatice'den sonra Müslüman olan bu 8 zata "İlk Müslümanlar" (Sabıkûn-i İslam) denilir.

3- Açık Dâvetin Başlaması (613-614 M)

Peygamber (s.a.s.) Efendimiz ilk üç yıl halkı gizlice İslam'a davet etti. Yalnızca çok güvendiği kimselere İslam'ı açıkladı.[68] Başta Hz. Ebû Bekir olmak üzere, Hak dini kabul etmiş olanlar da, el altından güvendikleri arkadaşlarını teşvik ediyorlardı. Bu üç yıl içinde Müslümanların sayısı ancak 30'a çıkabildi.[69] Bunlar ibâdetlerini evlerinde gizlice yapıyorlardı.

Peygamberliğin dördüncü yılında (614 M.) inen: *"Sana emrolunan şeyi açıkca ortaya koy, müşriklere aldırma".* (el-Hicr Sûresi, 94) anlamındaki âyet-i celile ile İslam'ı açıktan tebliğ etmesi emrolundu. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) halkı açıktan İslam'a davete başladı.

Harem-i Şerif'e gidip kendisine inen âyetleri açıktan okuyordu:

"Ey insanlar şüphesiz ben, göklerin ve yerin mülk (ve hâkimiyetine) sâhip ve kendinden başka hiç bir tanrı olmayan, dirilten ve öldüren Allah'ın sizin hepinize gönderdiği Peygamberiyim. O hâlde Allah'a, ümmî nebiy olan Rasûlune-ki O'da Allah'a ve O'nun sözlerine inanmıştır,- imân edin, O'na uyun ki doğru yolu bulmuş olasınız..." (el-A'raf Sûresi, 158) diyerek onları İslam'a davet ediyordu.

Açık davetin başlamasından sonra, halkla daha kolay temas edebilmek için Rasûlüllah (s.a.s.), kendi evinden, Safâ ile Merve arasında işlek bir yerde bulunan **"Erkam"**'ın evine taşındı. Bir çok kimse bu evde İslam'la şereflendiği için bu eve **"Dâr-ı İslam"** denildi.[70]

4- Yakın Akrabasını İslam'a Dâveti

"Önce en yakın akrabanı (Allah'ın azâbıyla) korkut" (eş Şuarâ Sûresi, 214) anlamındaki âyet-i celîle inince Rasûl-i Ekrem (s.a.s.), **Safâ Tepesi**'ne çıkarak:

"Ey Abdülmuttaliboğulları, Ey Fihroğulları, Ey Abdimenâfoğulları, Ey Zühreoğulları..." diyerek bütün akrabasına oymak oymak seslendi.

---

[65] Zeyd, Kudâa kabilesindendi. Küçük yaşta esir edilmiş, köle olarak satılmıştı. Hz. Hatice, evliliklerinden sonra O'nu Hz. Muhammed (s.a.s.)'e hediye etti. Babası Hârise, oğlunu araya araya nihâyet Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanında buldu. Hz. Peygamber (s.a.s.) kendisini âzâd ederek babası ile gitmesine izin verdi. Fakat Zeyd, babası ile gitmedi; "babam da sensin, annem de..." diyerek, Hz. Muhammed (s.a.s.)'den ayrılmadı. Hz. Muhammed (s.a.s.)'de onu evlâd edindi. (İbn Hişâm, 1/265), Kur'an-ı Kerim'de açık olarak adı geçen sahâbî, yalnızca Zeyd'dir. (el-Ahzâb Sûresi, 37) Peygamberimiz (s.a.s.) onu Ümmü Eymen ile evlendirmiş, bu evlilikten meşhûr komutan "Üsâme" doğmuştur. Zeyd, Hicretin 8'inci yılında Mûte Savaşında şehid olmuştur. (Geniş bilgi için bkz. *Tecrid Ter.* 4/538-540, Hadis No: 644).

[66] Bkz. ed-Duhâ Sûresi, 8.

[67] Abbas da aynı maksatla Câfer'i yanına almıştı. (Bkz. İbn Hişâm, 1/263).

[68] İbn Hişâm, 1/280.

[69] *Tarih-i Din-i İslam*, 2/145; Bu esnâda Müslümanlık çevrede de yavaş yavaş duyuluyor, ağızdan ağıza yayılıyordu. "Muhammed (s.a.s.) yeni bir din çıkarmış. Abdülmuttalib'in yetimine gökten haberler geliyormuş... diye alay edenler oluyordu.

[70] *Tarih-i Din-i İslam*, 2/151.

Hepsi toplandıktan sonra:

- "Ey Kureyş cemâati, size "şu dağın eteğinde veya şu vâdide düşman süvârisi var. Üzerinize baskın yapacak desem, bana inanır mısınız?" diye sordu. Hepsi bir ağızdan:

- "Evet, inanırız, çünkü şimdiye kadar senden hiç yalan duymadık, sen yalan söylemezsin..." dediler. O zaman Rasûlüllah (s.a.s.):

- "O hâlde ben size, önümüzde şiddetli bir azâb günü bulunduğunu, Alah'a inanıp, O'na kulluk etmeyenlerin bu büyük azâba uğrayacaklarını haber veriyorum... Yemin ederim ki, Allah'tan başka ibâdete lâyık tanrı yoktur. Ben de Allah'ın size ve bütün insanlara gönderdiği Peygamberiyim... (Rasûl-i Ekrem her bir oymağa ayrı ayrı hitâb ederek) Allah'tan kendinizi ibâdet karşılığında satın alarak, azâbından kurtarınız. Bu azâbtan kurtulmanız için, ben Allah tarafından verilmiş hiç bir nüfûza sâhip değilim..."[71]

- "Ey Kureyş Cemâati! Siz uykuya dalar gibi öleceksiniz. Uykudan uyanır gibi dirileceksiniz. Kabirden kalkıp Allah divânına varınca, muhakkak dünyadaki bütün yaptıklarınızdan hesâba çekileceksiniz. İyiliklerinizin mükâfâtını, kötülüklerinizin de cezâsını göreceksiniz. "O Mükâfât ebedi Cennet, cezâ da Cehennem'e girmektir..."[72] diyerek sözlerini bitirdi.

Peygamberimiz (s.a.s.)'in bu sözleri, umumi bir muhâlefetle karşılanmadı. Yalnızca Ebû Leheb:

- "Helâk olasıca, bizi bunun için mi çağırdın?" sözleriyle Rasûlüllah (s.a.s.)'in gönlünü kırdı. Bunun üzerine onun hakkında:

"Ebû Leheb'in iki elleri kurusun,yok olsun. O'na ne malı ne de kazandığı fayda verdi. Alevli bir ateşe yaslanacaktır O. Boynunda bükülmüş bir ip olduğu hâlde, karısı da odun hammalı olarak." (Leheb Sûresi, 1-5) meâlindeki sûre-i celîle nâzil oldu.[73]

III- MEKKE MÜŞRİKLERİNİN MÜSLÜMANLARA KARŞI DAVRANIŞLARI

İslam'ın Mekke'de yayılmaya başlaması ile Mekke halkı iki kısma ayrıldı. l) Müslümanlar, 2) Müslümanlığı kabûl etmeyen müşrikler.

Müşriklerin, Müslümanlara karşı davranışları, sırasıyla beş safha geçirdi: Alay, hakaret, işkence, ilişkileri kesme (boykot), memleketten çıkarma ve öldürme (şiddet politikası).

1- Alay ve Hakaret Dönemi

Kureyşliler başlangıçta Hz. Muhammed (s.a.s.)'in peygamberliğini önemsememiş göründüler. İmân etmemekle beraber, putlar aleyhine söz söylemedikçe, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in davetine ses çıkarmadılar. Yalnızca, Rasûlüllah (s.a.s.)'i gördüklerinde, **"İşte gökten kendisine haber geldiğini iddia eden..."** diyerek eğlendiler. Müslümanları alaya alıp küçümsediler. Böylece **"alay devri"** başlamış oldu.

Kur'an-ı Kerim, onların bu tutumlarını bize bildirmektedir.

"Suçlular, şüphesiz mü'minlere gülerlerdi. Yanlarından geçtiklerinde, birbirlerine göz kırpıp, kaş işâretiyle istihzâ ederlerdi. Arkadaşlarına döndüklerinde, eğlenerek (neşe içinde) dönerlerdi. Mü'minleri gördüklerinde, "bunlar gerçekten sapık kimseler" derlerdi. (el-Mutaffifîn Sûresi, 29-32)

Putlarla ilgili, *"Siz de; Allah'ı bırakıp tapmakta olduklarınız (putlar) da, hiç şüphesiz Cehennem odunusunuz..."* (el-Enbiya Sûresi, 98) anlamındaki âyet-i kerime inince, müşrikler son derece kızdılar. Artık Müslümanlara düşman olup, hakaret ettiler. Böylece, **"hakaret devri"** başladı.

Kureyş'in puta tapıcılıkta yararı vardı. Mekke puta tapıcıların merkezi durumundaydı. Kâbe ve civârındaki putları ziyâret için gelenlerle Mekke hergün dolup taşıyor, bu yüzden Kureyş, hem para, hem itibâr kazanıyordu. Mekke'de Müslümanlık yayılırsa bütün bu menfaatler elden gittiği gibi, diğer kabîleler Kureyş'e düşman olabilirlerdi. Üstelik Müslümanlık herkesi eşit sayıyor, soy-sop, asâlet, zenginlik-fâkirlik farkı gözetmiyordu. Bu yüzden Kureyş ileri gelenleri Müslümanlığı kendi çıkarları için tehlikeli gördüler. Müslümanlığın yayılmasını önlemek ve ortadan kaldırmak için her çâreye başvurdular.

2- İşkence Dönemi

a) Kureyş'in Ebû Tâlib'e Başvurması

Kureyş'in ileri gelenlerinden Utbe b. Rabia, Şeybe b. Rabia, Ebû Cehil, Ebû Süfyan, Velîd b. Muğıra, Âs b. Vâil ve Âs b. Hişâm'dan oluşan bir hey'et Hâşimoğullarının reisi Ebû Tâlib'e gelerek:

[71] Bkz. *Riyâzü's-Sâlihîn Tercemesi*, 1/361, (Hadis No: 327).

[72] El-Buhârî, 3/191 ve 4/161; *Tecrid Tercemesi*, 8/252-255 (Hadis No: 1170) ve 9/283-289; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/60-61.

[73] İbnü'l-Esîr, *a.g..e.*, 2/60-61; *Tarih-i Din-i İslam*, 2/154.

"Kardeşinin oğlu ilâhlarımıza hakaret ediyor, dinimizi yeriyor, bizi aptal, dedelerimizi sapık gösteriyor. Ya O bu işten vazgeçsin, yahut sen himâyeden vazgeç de, biz hakkından gelelim..." dediler. Ebû Tâlib onları tatlılıkla savdı.[74] Hz. Peygamber (s.a.s.)'in eskisi gibi görevine devam ettiğini görünce yeniden Ebû Tâlib'e geldiler.

"Artık sabır ve tahammülümüz kalmadı. Ne olacaksa olsun, iki taraftan biri yok olsun, diğeri kurtulsun..." diye tehdit ettiler. Ebû Tâlib durumun nâzik olduğunu gördü. Bütün Kureyş'e karşı koyamazdı. Yeğeni Hz. Muhammed (s.a.s.)'e durumu anlatarak:

- "Bak oğlum, akraba arasında düşmanlık sokmak iyi olmaz. Sen yine dinine göre hareket et, ama onların putlarını aşağılama, onlara sapık deme. Kendini de, beni de koru, bana gücümün üstünde yük yükleme..." dedi. Hz. Peygamber (s.a.s.) üzüldü. Artık amcası da kendisini koruyamıyacaktı. Müslümanlar henüz sayıca az ve zayıftı. Mübârek gözleri yaşlarla dolarak:

- "Ey amca, Allah'a yemin ederim ki, onlar sağ elime Güneş'i, sol elime de Ay'ı koysalar, ben yine görevimi bırakmam..." diyerek ayrılmak üzere yerinden kalktı.Yeğeninin gücenmesine dayanamayan Ebû Tâlib:

- "Ey kardeşimin oğlu, istediğini söyle, yemin ederim ki, seni hiç bir zaman, hiç bir şey karşısında himâyesiz bırakacak değilim." dedi.[75] Daha sonra Ebû Tâlib, Hâşimoğullarını toplayarak durumu anlattı ve Kureyş'e karşı âile şerefi adına Hz. Peygamber (s.a.s.)'in korunmasını istedi. Ebû Leheb'den başka bütün âile fertleri, Müslüman olsun, olmasın, bu teklifi kabûl ettiler.[76]

b) Kureyş'in Hz. Peygamber (s.a.s.)'e Başvurması

Ebû Tâlib'e yaptıkları mürâcaatlardan bir sonuç alamayınca Kureyş ulularıı bizzât Hz. Peygamber (s.a.s.)'e geldiler:

- "Yâ Muhammed! Sen soy ve şeref yönünden hepimizden üstünsün. Fakat Araplar arasında, şimdiye kadar hiç kimsenin yapmadığını yaptın; aramıza ayrılık soktun, bizi birbirimize düşürdün. Eğer maksadın zengin olmaksa, seni kabîlemizin en zengini yapalım. Reislik istersen, başkan seçelim. Evlenmek düşünüyorsan, Kureyş'in en asil ve en güzel kadınları ile evlendirelim. Eğer cinlerin kötülüğüne kapılmışsan, seni tedâvî ettirelim. İstediğin her fedakârlığa katlanalım. Bu davâ'dan vazgeç, düzenimizi bozma..." dediler. Rasûlüllah (s.a.s.):

- "Söylediklerinizden hiç biri bende yok. Beni Rabb'im size peygamber gönderdi, bana kitâp indirdi. Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini size tebliğ ediyorum. İmân ederseniz, dünya ve âhirette mutlu olursunuz. İnkâr ederseniz, Cenâb-ı Hak aramızda hükmedinceye kadar sabredip bekleyeceğim. Putlara tapmaktan vazgeçip, yalnızca Allah'a ibadet ediniz...." diye cevâp verdi.[77]

- "Bizim 360 tane putumuz Mekke'yi idâre edemezken bir tek Allah dünyayı nasıl idâre eder..." diyerek gittiler.[78]

"O kâfirler, içlerinden bir uyarıcının (Peygamberin) geldiğine şaştılar. 'Bu yalancı bir sihirbâzdır' dediler. O (Peygamber) bütün ilâhları tek bir Tanrı mı yapmış? Bu cidden şaşılacak birşey... dediler". (Sa'd Sûresi, 4-5).

c) İlk Müslümanların Gördükleri Eza ve Cefalar

Müşrikler, Ebû Tâlib ve Hz. Peygamberle yaptıkları görüşmelerden netice alamayınca Müslümanlara ezâ ve işkenceye başladılar.[79]

Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman gibi kuvvetli ve itibârlı bir âileye mensup olanlara pek ilişemiyorlardı. Fakat kimsesiz, fakir Müslümanlara, özellikle köle ve câriyelere cihân tarihinde eşine rastlanmayan vahşet derecesinde işkenceler yapıyorlardı. **Ebû Füheyke, Habbâb, Bilâl, Suhayb, Ammâr, Yâsir ve Sümeyye** bunlardandı.

Safvân b. Ümeyye'nin kölesi olan Ebû Füheyke, efendisi tarafından her gün ayağına ip bağlanarak, kızgın çakıl ve kumlar üzerinde sürükletilirdi.

Demirci olan Habbâb, kor hâlindeki kömürlerin üzerine yatırılmış; kömürler sönüp kararıncaya kadar, göğsüne bastırılarak kıvrandırılmıştı.

Ammâr'ın babası Yâsir, bacaklarından iki ayrı deveye bağlanıp, develer ters yönlere sürülerek parcalanmış, kocasının bu şekilde vahşice öldürülmesine dayanamayıp müşriklere karşı söz söyleyen Sümeyye, Ebû Cehil'in attığı bir ok darbesiyle öldürülmüştü.[80]

Halef oğlu Ümeyye, kölesi Habeşli Bilâl'i hergün çırılçıplak kızgın kumlar üzerine yatırır, göğsüne kocaman bir taş koyarak güneşin altında saatlerce bırakır; Hz. Peygamber (s.a.s.)'e küfretmesi, Müslümanlığı terk etmesi için ezâ ederdi. Birgün, ellerini ayaklarını sımsıkı bağlayarak boynuna bir ip geçirmiş, sokak çocuklarının eline vererek çıplak vücûdunu kızgın kumlar üzerinde Mekke sokaklarında sürütmüştü. Sırtı yüzülüp kanlar içinde kalan Bilâl, bu durumda yarı baygın hâlde bile **"Ehad, Ehad"** (Allah bir, Allah bir) diyordu.[81]

Anne ve babası vahşice öldürülen Ammâr, gördüğü işkencelere dayanamamış, müşriklerin istedikleri sözleri söylemişti. Ellerinden kurtulunca, ağlayarak Hz. Peygamber (s.a.s.)'e durumu anlatmış, Rasûlüllah (s.a.s.)'de: *"Sana tekrar eziyet ederlerse; kurtulmak için yine öyle söyle"* demişti."[82]

---

[74] İbn Hişâm, 1/283-284; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/63.
[75] İbn Hişâm, 1/284; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/64; *Tarih-i Din-i İslam*, 2/156.
[76] İbn Hişâm, 1/287; *Tarih-i Din-i İslam*, 2/158.
[77] İbn Hîşâm, 1/315-316; *Tarih-i Din-i İslam*, 2/161.
[78] *Tarih-i Din-i İslam*, 2/163.
[79] İbn Hişâm, 1/287.
[80] *Zâdü'l-Meâd*, 2/116; *Asr-ı Saâdet*, 1/254.
[81] *Zâdü'l-Meâd*, 2/116; *Asr-ı Saâdet*, 1/253.
[82] *"Kalbi imânla dolu olduğu halde, zor ve baskı altında olan kimseler dışında, imândan sonra Allah'ı inkâr edip gönlünü küfre açan kimselere Allah katından bir gazap vardır. Büyük azâb da onlar içindir."* (en-Nahl Sûresi, 106) anlamındaki âyet-i kerime o olaydan sonra indi.

Hz. Ebû Bekir, müşrik sâhiplerinin işkencelerinden kurtarmak için, yedi tane Müslüman köle ve câriyeyi büyük bedeller ödeyerek satın alıp âzâd etmişti. Rasûlüllah (s.a.s.)'in müezzini Bilâl bunlardandı.[83]

Hâşimîlerden çekindikleri ve Ebû Tâlib'in himayesinde olduğu için önceleri Rasûlüllah (s.a.s.)'in şahsına dokunamıyorlardı. Zamanla **"mecnûn, falcı, şâir sihirbaz"** gibi sözler söylemeğe başladılar. En sonunda fırsat buldukça O'na da hakaret, işkence ve her türlü kötülüğü yapmaktan çekinmediler. Geçeceği yollara dikenler döküyorlar, üzerine pis şeyler atıyorlar, kapısına kan ve pislik sürüyorlar, evinin önüne pislik atıyolardı. Bir defa Harem-i Şerifte namaz kılarken **"Ukbe b. Ebî Muayt"** saldırıp boğmak istemiş, Hz. Ebû Bekir kurtarmıştı[84] Başka bir zaman, Kâbe'nin yanında namaz kılarken, Ukbe b. Ebî Muayt Ebû Cehil'in teşvikiyle yeni kesilmiş bir devenin iç organlarını, secdeye vardığında üzerine atmış; kızı Fâtıma yetişip üzerindeki pislikleri temizledikten sonra, başını secdeden kaldırabilmişti.[85] Müşriklerin kötülükleri giderek dayanılmaz bir duruma gelmiş. Müslümanlar Mekke'de barınamaz hâle gelmişlerdi.

3- Habeşistan'a Hicret

"Zulme uğradıktan sonra, Allah yolunda hicret edenleri, and olsun ki, dünyada güzel bir yerde yerleştiririz. Âhiret ecri ise daha büyüktür." (en-Nahl Sûresi, 41)

a) Habeşistan'a İlk Hicret Edenler (615 M.)

Müşriklerin ezâları dayanılmaz bir hâl almıştı. Müslümanlar serbestçe ibâdet edemiyorlardı. Bu sebeple Rasûlüllah (s.a.s.) Müslümanların Habeşistan'a hicret etmelerine izin verdi.

Müslümanlar Habeşistan'a iki defa hicret ettiler. İlk defa 12'si erkek, 4'ü kadın 16 kişi Mekke Devri'nin (Peygamberliğin) 5'inci yılında (615 M.) Recep ayında Mekke'den gizlice ayrılarak Kızıldeniz kıyısında birleştiler. Başlarında bir reisleri yoktu. Buradan kiraladıkları bir gemi ile Habeşistan'a geçtiler. İçlerinde, **Hz. Osman,** eşi **Rukiyye, Zübeyr b. Avvâm, Abdurrahman b. Avf ve Abdulllah b. Mes'ûd** gibi muhterem zâtlar da vardı.[86]

b) İkinci Habeşistan Hicreti (616 M.)

İlk hicret edenler Habeşistan'da iken inen **"en-Necm Sûresi"**ni Hz. Peygamber (s.a.s.) Hârem-i Şerifte müşriklere okudu. Bitince, sûrenin sonunda **"secde âyeti"** bulunduğu için, Allah'a secde etti. Bu sûrenin 19 ve 20'inci âyetlerinde müşriklerin putlarından **"Lât, Uzza** ve **Menât'ın"** isimleri de geçtiğinden müşrikler de Hz. Peygamber (s.a.s.)'le birlikte putları için secde etmişlerdi. Bu olay, "Mekkeliler toptan Müslüman oldu" diye bir şâyianın çıkmasına sebep olmuş, bu asılsız şâyia tâ Habeşistan'da duyulmuş, bu yüzden hicret eden Müslümanlar da, Habeşistan'da üç ay kaldıktan sonra dönmüşlerdi.[87] Müslümanlar, Habeşistan'dan döndüklerine pişman oldular. Çünkü müşrikler zulüm ve işkencelerini daha da artırmışlardı. Bu sebeple Müslümanlar, Mekke Devri'nin 7'inci yılında (616 M.) 77'si erkek, 13'ü kadın olmak üzere 90 kişi 2'inci defa Habeşistan'a hicret ettiler. Bu ikinci hicrette kafile başkanı Hz. Ali'nin ağabeyi Câfer Tayyar'dı.[88]

c) Kureyş Elçileri ile Câfer Arasında Geçen Münâzara

Müslümanların Habeşistan'a hicreti, müşrikleri endişelendirdi. Müslümanlığın etrâfa yayılmasından korktular. Hicret eden Müslümanların kendilerine teslim edilmesi için Habeşistan Necâşi'si[89] **Ashame**'ye kıymetli hediyelerle **Amr b. Âs** ile **Abdullah b. Ebî Rabia**'yı elçi olarak gönderdiler.[90] Necâşi Müslümanlarla Kureyş elçilerini huzurunda karşılaştırdı. Müslümanlara:

- "Kureyşliler elçi göndermişler, sizi geri istiyorlar, ne dersiniz" diye sordu. Müslümanların reisi Câfer ayağa kalkarak:

- "Ey hükümdar, sorunuz onlara, biz onların kölesi miyiz?"

Kureyş delegeleri adına Âs oğlu Amr (Amr b.Âs) cevâp veriyordu:

- Hayır, hepsi hürdür.

- Onlara borcumuz mu var?

- Hayır, hiç birinde alacağımız yok.

- Kısas edilmemiz için, onlardan öldürdüğümüz kimse var mı?

[83] İbnü'l-Esîr, 2/66-70; *Zâdü'l-Meâd*, 2/117; *Tecrid Tercemesi* 6/ H. No 1017'nin izahı.

[84] El-Buharî, 4/240; *Tecrid Tercemesi* 10/45-48 (Hadis No : 1544); İbnül Esîr, *a.g.e.* 2/279.

[85] El-Buhârî, 1/65; *Tecrid Tercemesi*, 1/161-164 (Hadis No: 177) ve 2/377-378 (Hadis No: 314); Rasûlüllah (s.a.s.) namazını bitirdikten sonra, üç defa: *"Allahım, Kureyş'i Sana havale ediyorum"* buyurmuş sonra da orada aralarında gülüşüp istihza etmekte olan Ebû Cehil, Utbe b. Rabia, Şeybe, b. Rabia, Velid b. Ukbe b. Ebî Muayt, Ümeyye b. Halef'i isim isim sayarak, *"Allahım, şu güruhu sana havale ediyorum"* buyurmuştur. Bunların hepsi de Bedir Savaşında öldürülerek bir çukura atıldılar. *Tecrid Tercemesi*, 1/161 (Hadis No: 177) ve 10/47-48.

[86] İbn Hişâm, 2/344-353; İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, 2/76-77; *Zâdü'l-Meâd*, 2/117.

[87] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/77; İbn Hişâm, 2/3; *Zâdü'l-Meâd*, 2/118.

[88] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/78.

[89] "Necâşi", Habeş hükümdârlarının ünvanıdır.

[90] İbn Hişâm, 1/356-357; İbnü'l-Esîr, 2/79; *Zâdü'l-Meâd*, 2/121.

- Öyle bir isteğimiz yok.
- O hâlde bizden ne istiyorlar?

Amr cevap verdi:

- "Bunlar atalarımızın dininden çıktılar, ilâhlarımıza hakaret ettiler, gençlerin inançlarını bozdular, aramıza ayrılık soktular."

Bu iddialara karşı Câfer:

- "Ey hükümdar, biz câhil bir kavimdik. Taştan, ağaçtan yaptığımız putlara tapıyorduk. Kız çocuklarımızı diri diri toprağa gömüyor, ölmüş hayvanların leşlerini yiyorduk. İçki, kumar, fuhuş ve hertürlü ahlâksızlığı yapıyorduk. Hak hukuk tanımıyorduk. Kuvvetliler zayıfları eziyor, zenginler fakirlerin sırtından geçiniyordu.

Cenâb-ı Hakk bizim hidâyetimizi diledi. İçimizden soyu-sopu, asâleti, ahlâk, fazilet ve dürüstlüğü hakkında kimsenin kötü söz edemeyeceği bir Peygamber gönderdi. O bizi puta tapma zilletinden kurtardı. Tek, Allah'ı tanıttı. Yalnız O'na kulluğa çağırdı. Bütün ahlâksızlıklardan uzaklaştırdı. Doğru söylemeği, emâneti gözetmeyi, akrabalık haklarına riâyeti, komşularla hoş geçinmeyi öğretti. Yalan söylemeği, yetim malı yemeği, haksızlık etmeği yasakladı.

Biz O'na inandık. O'nun gösterdiği Hak Dini kabûl ettik. Bu yüzden kavmimizin hakaret ve işkencelerine uğradık. Fakat dinimizden dönmedik. Dayanamaz hâle gelince onlardan kaçıp, sizin himâyenize sığındık..." dedi. Kur'an-ı Kerim'den âyetler okuyarak herkesi heyacâna getirip ağlattı.[91] Hz. İsâ ve Meryem'le ilgili olarak:

"Meryem çocuğu alıp kavmine getirdi. Onlar: Meryem, utanılacak bir şey yaptın. Ey Harûn'un kızkardeşi, baban kötü bir kimse değildi, annen de iffetsiz değildi... dediler. Meryem çocuğu gösterdi: Biz beşikteki çocukla nasıl konuşabiliriz... dediler. Çocuk: Ben şüphesiz Allah'ın kuluyum, bana kitap verdi ve beni Peygamber yaptı. Nerede olursam olayım, beni mübârek kıldı. Yaşadığım müddetçe namaz kılmamı, zekât vermemi ve anneme iyi davranmamı emretti, beni bedbaht bir zorba kılmadı. Doğduğum günde, öleceğim günde ve dirileceğim günde bana selâm olsun.. dedi".

İşte hakkında şüpheye düştükleri Meryem oğlu İsâ gerçek söze göre budur." (Meryem Sûresi, 27, 34)

Bu âyetleri dinleyen Habeş hükümdarı:

- "Allah'a yemin ederim ki, bu sözler Hz. İsâ'ya gelen sözlerle aynı kaynaktan," dedi ve Kureyş elçilerinin teklifini reddetti.[92]

Ertesi gün, Amr Necâşi'nin huzuruna çıkarak:

- "Onlar Hz. İsâ hakkında yakışıksız sözler söylüyorlar", diyerek hükümdarı tahrik etmek istedi. Çünkü Habeş Necâşisi Ashame Hırıstiyandı.

Bu idiaya karşı Câfer:

- "Biz, Hz. İsâ hakkında Cenâb-ı Hak Kur'an'da ne bildirmişse ancak onu söyleriz" dedi ve sonra şu anlamdaki âyeti okudu.

"Meryem oğlu İsâ Mesih, Allah'ın Peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir. O, Allah tarafından bir rûhdur..." (en-Nisâ Sûresi, 171)

Bunun üzerine Necâşi yerden bir çöp alıp göstererek:

"-Hz. İsâ'nın dedikleri ile sizin söyledikleriniz arasında şu çöp kadar bile fark yok. Sizi ve peygamberinizi tebrik ederim. Şehâdet ederim ki, O zât, hak peygamberdir. O'nu Hz. İsâ müjdelemişti..." dedi. Sonra, Kureyş elçilerine:

"- Peygamberlerini yalanlayan kavmin hediyesi bana lâzım değil," diyerek getirdikleri hediyeleri geri verdi.[93]

Habeşistan'da Müslümanlar güven içinde kaldılar. Bunlardan bir kısmı, Müslümanlar Medine'ye hicret edince Medine'ye gittiler (622 M.). Bir kısmı Hudeybiye barışına kadar orada kaldılar. (628 M.) Câfer'in başkanlığında son 16 kişilik kafile ise Hayber'in fethi esnâsında Medine'ye döndü. (628 M.)

4- Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in Müslüman Olmaları

a) Hz. Hamza'nın Müslüman Olması

Hamza, Peygamberimizin amcalarındandır. Süveybe'den O da emdiği için, Rasûlüllah (s.a.s.) ile süt kardeştir. Mekke Devri'nin 6'ıncı (616 M.) yılında Müslüman olmuştur.

Peygamberimiz bir gün "Safâ" tepesinde otururken yanından Ebû Cehil geçti. Rasûlüllah (s.a.s.)'e çirkin sözlerle hakarette bulundu. Peygamberimiz hiç bir karşılık vermedi.

Hamza o gün ava gitmişti. Dönüşünde, bir câriye, olayı Hamza'ya anlattı. Hamza henüz Müslüman olmamıştı. Yeğenine hakaret edilmesine dayanamadı, silahını çıkarmadan, derhal Kureyşin toplantı yerine gitti. "Kardeşimin oğluna hakaret eden sen misin?" diyerek yayı ile Ebû Cehil'in kafasına vurup yaraladı. Ebû Cehil, "Hamza Müslüman oluverir" korkusu ile ses çıkarmadı.[94] Ebû Cehil'den, Peygamberimize yaptığı hakaretin öcünü alan Hamza, Rasûlüllah (s.a.s.)'e giderek O'nu teselli etmek istedi. Rasûlüllah (s.a.s.)'in ancak imân etmesi

[91] İbn Hişâm, 1/359-360; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/79-81; *Tarih-i Din-i İslam*,
2/216-218.

[92] İbn Hişâm, 1/360; *Tarih-i Din-i İslam*, 2/221.

[93] İbn Hişâm, 1/361-362; İbnü'l-Esîr, 2/81.

[94] İbn Hişâm, 311-312; İbnü'l-Esîr, 2/83.

ile memnûn olacağını söylemesi üzerine, şehâdet getirip Müslüman oldu.[95]

Hz. Hamza son derece cesûr, kuvvetli, gözünü budaktan sakınmaz bir kişiydi. Kendisinden üç gün sonra da Ömer Müslüman oldu. Bu ikisinin Müslüman olmalarıyla, Müslümanlar büyük destek buldular.

b) Hz. Ömer'in Müslüman Olması

Hz. Hamza'nın İslam'ı kabûlü, Müslümanları sevindirmiş fakat müşrikleri telaşlandırmıştı. Kureyş ileri gelenleri **"Dârü'n-Nedve"** de toplandılar. "Bunlar gittikce çoğalıp kuvvetleniyorlar, çabuk çâresine bakmazsak, ileride önünü alamayacağımız tehlikeler doğar... Buna kesin çâre bulmalayız" dediler. Çeşitli teklifler ortaya atıldı. **Ebû Cehil**:

"- Muhammed (s.a.s.)'i öldürmekten başka çıkar yol yok. Bu işi yapana şu kadar deve ve altın verelim," deyince Ömer ayağa kalktı:

"- Bu işi ancak Hattâb oğlu yapar" dedi. Ömer alkışlar arasında yola çıktı. Silahlarını kuşanıp giderken yolda **Abdullah oğlu Nuaym'e** rastladı. **Nuaym:**

"- Nereye böyle ya Ömer"? diye sordu. Ömer:

"- Araplar arasına ayrılık sokan Muhammed'in vücûdunu ortadan kaldırmağa"... diye cevâp verdi.

"- Ya Ömer, sen çok zor bir işe kalkışmışsın. Müslümanlar Muhammed (s.a.s.)'in etrafında pervane gibi dönüyor, seni O'na yaklaştırmazlar. Yapabildiğini kabûl etsek, Hâşimoğulları seni yaşatmazlar"... dedi. Ömer bu sözlere kızdı.

"- Yoksa sen de mi onlardansın"? diye çıkıştı. Nuaym:

"- Sen benden önce kendi yakınlarına bak. Enişten Saîd ile kız kardeşin Fâtıma Müslüman oldular," dedi.

Ömer buna hiç ihtimâl vermedi. Fakat içine düşen şüpheyi gidermek için, yolunu değiştirip doğru eniştesi Saîd b. Zeyd'in evine vardı. Bu esnâda içeride Kur'an-ı Kerim okunuyordu. Ömer, kapı önünde okunanları işitti. Kapıyı kırarcasına vurdu.

İçerdekiler Ömer'i görünce telaşlandılar. Ömer'in İslam'a olan düşmanlığını biliyorlardı. Hemen Kur'an sahifesini sakladılar ve kapıyı açtılar. Ömer:

- "Nedir o okuduğunuz şey"? diye bağırdı. Eniştesi:

- "Bir şey yok", diye cevap verdi. Ömer:

- "İşittiklerim doğruymuş" diyerek, hiddetle eniştesinin üzerine atıldı. Araya giren kız kardeşinin, bir tokatla yüzünü kan içinde bıraktı. Canı yanan kızkardeşi Fâtıma:

- "Ya Ömer, Allah'tan kork. Ben ve eşim Müslüman olduk, bundan gurur duyuyoruz ve senden korkmuyoruz. Öldürsen de dinimizden dönmeyiz"... dedi ve şehâdet getirdi. Yüzü kan içindeki kız kardeşinin bu hâli ve sözleri Ömer'i sarstı, kalbinde bir yumuşama başladı, âdeta yaptıklarına pişmandı. Olduğu yere oturdu:

- "Hele şu okuduğunuz şeyi getirin, göreyim", dedi. Kız kardeşi Kur'an-ı Kerim sahifesini O'na verdi. Bu sahife **"Tâ Hâ"** veya **"Hadîd"** Sûresinin ilk âyetleriydi. Ömer büyük bir ilgi ile sahifeyi okumaya başladı.

"Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ı tesbîh ederler. Yegâne galip ve hikmet sahibi olan O'dur. Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur, hem diriltir, hem öldürür. O her şeye hakkıyla kâdirdir. O her şeyden öncedir. Kendisinden sonra hiç bir şeyin kalmayacağı Son'dur, varlığı aşikârdır, gerçek mâhiyeti insan için gizlidir, O her şeyi bilir"... (el-Hadîd Sûresi, 1-3)

Ömer bu âyetleri okuduktan sonra derin bir düşünceye daldı. Allah Kelâmı'nın yüksek mânâ ve fesâhati onun kalbine işlemişti. **"Göklerde ve yerde olan şeyler hepsi Allah'ın, bizim putlarımızın bir şeyi yok...,"** diye düşündü. "Beni Rasûlüllah (s.a.s.)'in yanına götürün" dedi O esnada Hz. Peygamber (s.a.s.) Safâ semtinde **Erkâm'ın** evindeydi.

Ömer'in silahlı olarak geldiğini gören Müslümanlar telaşlandılar. Yalnızca, **Hz. Hamza:**

- İyilik için gelirse ne âlâ, aksi hâlde geleceği varsa, göreceği de var, telâşa gerek yok... dedi. Sağından ve solundan iki kişi tutarak Rasûlüllah (s.a.s.)'in huzuruna götürdüler. Ömer, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in önünde diz çökerek şehâdet getirdi. Orada bulunanlar sevinçlerinden hep birden tekbir getirdiler. Safâ tepesinde yükselen **"Allâhü Ekber"** sadâsı ile Mekke ufuklarını çınlattılar.[96]

Ömer:

- "Kaç kişiyiz"? diye sordu.

- "Seninle 40 olduk," dediler. Ömer:

- "O hâlde ne duruyoruz"? Hemen çıkalım, Harem-i Şerîf'e gidelim, dedi. Bütün Müslümanlar toplu hâlde Kâbe'ye gittiler.

Kureyş, **Dâru'n-Nedve**'de sonucu merak içinde beklemekteydi. Müslümanların toplu hâlde Harem-i Şerîf'e ilerlediğini görünce:

- "İşte Ömer, hepsini önüne katmış getiriyor..." dediler.

Ömer Kureyşlileri görünce:

- "Beni bilen bilsin, bilmeyen öğrensin, Ben Hattab oğlu Ömer'im. İşte Müslüman oldum..." dedi ve şehâdet getirdi. Kureyşliler şaşkına döndüler. Her biri bir tarafa savuştu.

Müslümanlar ilk defa Harem-i Şerîfte saf olup topluca namaz kıldılar.[97]

Hamza ve Ömer'in Müslüman olmalarıyla, İslam'ın yayılması hız kazandı. Daha önce 6 yılda sayıları ancak 40 kişiye ulaşabilmişken bir yıl sonra Müslümanların sayısı 300'ü geçmiş, bunlardan 90 kişi Habeşistan'a hicret etmişti.

---

[95] *Târih-i Dini İslam*, 2/228.

[96] İbn Hişâm, 1/366-371; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/84-87.

[97] *Tarih-i Din-i İslam*, 2/238-239.

5- Müşriklerin Boykot İlânı

a) Müslümanların Muhâsaraya Alınması (616 M.)

Mekke müşrikleri, İslam nûrunun sönmesi için, ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Alay, hakaret ve işkencenin her çeşidini denediler. Bütün bunlar İslam'ın yayılmasına, Müslümanların sayılarının günden güne artmasına engel olamıyordu.

Mekke Devri'nin 7'nci yılı (616 M.) Muharrem ayında Kureyş ileri gelenlerinden 40 kişi Ebû Cehil'in başkanlığında toplandılar. Hâşim oğullarıyla alış-veriş yapmamağa, kız alıp-vermemeğe, görüşüp buluşmamağa, ekonomik ve sosyal her türlü ilişkiyi kesmeğe karar verdiler. Bu kararı bir ahidnâme şeklinde yazıp mühürlediler ve bir beze sararak Kâbe'nin içine astılar. Böylece Müslümanları canlarından bezdirip Hz. Peygamberin kendilerine teslim edileceğini umdular. Karara aykırı hiç bir şey yapmayacaklarına dâir yemin ederek karar hükümlerini müsâmahasız uygulamağa başladılar.[98]

Bu karardan sonra, şurada-burada dağınık hâlde olan bütün Müslümanlar Ebû Tâlib mahallesi'nde Hâşimî'lerle birleştiler. Ebû Leheb, Hâşimî'lerden olduğu hâlde, müşriklerle beraber oldu ve mahalleden çıktı. Ebû Tâlib, Müslüman olmadığı hâlde, Müslümanların başına geçti. Hz. Peygamber de üç yıldan beri ikamet etmekte olduğu Erkâm'ın evinden, Ebû Tâlib Mahallesine taşındı. Müslümanlar burada üç yıl (616-619 M.) abluka altında kaldılar.

b) Acıklı Günler

Müslümanlar abluka altında kaldıkları bu üç yıl içinde çok sıkıntı çektiler. Yeteri kadar erzâk temin edemedikleri için, açlıktan ağaç yapraklarını yediler. Bazı küçük çocuklar, gıdasızlıktan öldü. Ebû Cehil gece-gündüz Ebû Tâlib Mahallesi'ne girip çıkanları kontrol ediyor, mahalleye gizlice yiyecek maddesi sokulmasına imkân vermiyordu. Hamza ve Ömer gibi cesûr olanların dışında kimse çarşıya çıkıp alış-veriş yapamıyordu. Sa'd İbn Ebî Vakkas, bir defa bulduğu bir deri parçasını ıslatmış, ateşte kavurarak yemişti. Kadınların ve çocukların açlıktan feryatları mahalle dışından duyuluyordu. Müslümanlar yıllık yiyecek ve diğer ihtiyâçlarını ancak **"eşhür-i hurum"** denilen kan dökülmesi yasak dört ayda (Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep) temin etmeğe çalışıyorlardı. Peygamber Efendimiz de davet ve tebliğ vazifesini, özellikle Mekke'ye dışarıdan gelenlere ancak bu aylarda yapabiliyordu. Müslümanlar üç yıl süren bu boykot esnâsında dayanılmaz sıkıntılara katlandılar. Fakat Kureyş bundan da hiç bir netice alamadı.

c) Boykot Anlaşmasının Yırtılması

Müslümanların bu acıklı durumu müşriklerden bazı insaflı kimseleri de rahatsız etmeğe başladı. **Hişâm b. Amr, Züheyr b. Ebî Ümeyye, Mut'im b. Adıy, Ebu'l-Bahterî, Zem'a b. Esved ve Adıy b. Kays** bu kararı bozmak üzere anlaştılar.[99] Kureyş'in toplu bulunduğu bir anda Harem-i Şerîf'e gittiler. İçlerinden **Züheyr:**

- "Ey Kureyş topluluğu, şu yaptığımız şey, insanlığa yakışmaz. Biz her imkândan yararlanırken, bizim kabilemizin bir kolu olan Hâşimoğullarının aç bırıkılması insâfla bağdaşmaz. Bu kararın bozulması gerekir... Yemin ederim ki bu zâlim ahidnâme yırtılmadıkça buradan ayrılmıyacağım." diye söze başladı. Ebû Cehil, Züheyr'i susturmak istediyse de, diğerleri de onu destekledikleri için muvaffak olamadı.[100]

Esâsen Kâbe' ye astıkları bu ahidnâmenin ağaç kurtları tarafından yendiğini Hz. Peygamber (s.a.s.) haber vermişti. Bir köşede oturmakta olan **Ebû Tâlib** de:

- "Gidin, bakın. Eğer yeğenimin sözü doğru çıkmazsa ben her istediğinize râzıyım. Ama doğru ise sizin de bu zulme son vermeniz gerekir." demiş, bu haber bütün Mekke'de yayılmıştı. Gerçekten, ahidnâmeyi yırtmak için ellerine aldıklarında, bütün yazıların kurtlar tarafından yenilmiş olduğunu gördüler.[101] Müslümanlar Mekke Devri'nin 10'uncu yılında böylece bu korkunç boykottan kurtulmuş oldular.

IV- HÜZÜN YILI (Nübüvvet'in 10. Yılı)

1- İki Büyük Acı

---

[98] El-Buhârî, 2/158; *Tecrid Tercemesi*, 6/132 (Hadis No: 786); İbnü'l-Esîr, 2/87; *Tarih-i Din-i İslam*, 2/243-246; İbn Kayyım, *Zâdü'l-Meâd*, 2/122.

[99] İbn Hişâm, 2/14-17; İbnü'l-Esîr, 2/88; *Tarih-i Din-i İslam*, 2/200-252.

[100] İbn Hişâm, 2/15-16; İbnü'l-Esîr, 2/89.

[101] İbn Hişâm, 2/16; İbnü'l-Esîr, 2/89-90; *Zâdü'l-Meâd*, 2/123; *Tecrid Tercemesi*, 6/133.

Ebû Tâlib ve Hz. Hatice'nin Vefatları

Müslümanlar ablukadan kurtuldukları için sevindiler. Çektikleri sıkıntıları unutmağa başladılar. Fakat sevinçleri uzun sürmedi. Boykotun kalkmasından 8 ay kadar sonra, iki büyük acı ile karşılaştılar. Mekke Devri'nin 10'uncu yılı Şevvâl ayında önce Ebû Tâlib, üç gün sonra da Hz. Hatice vefât etti.[102]

Ebû Tâlib, Müslüman olmamıştı.[103] Fakat Hz. Peygamber (s.a.s.)'e son derece bağlıydı. O'nu çok seviyor, bu yüzden her fedâkârlığa katlanarak, müşriklerden gelecek kötülüklere karşı O'nu koruyordu. Ölürken bile, Hâşimoğullarına, *"O'na bağlı kalmalarını, uğrunda her fedâkârlığı yapmalarını, sözünden çıkmamalarını"* vasiyyet etmişti.

Hz. Hatice O'nun gam ortağı, şefkatli bir hayat arkadaşıydı. En sıkıntılı anlarında O'nu teselli ediyor, bütün varlığı ile O'na destek oluyordu.

En büyük desteği olan, sevdiği iki insanı peşpeşe kaybettiği için Rasûlüllah (s.a.s.) çok üzüldü. Bu sebeple Mekke Devri'nin 10'uncu yılına **"Senetü'l-hüzn"** (Hüzün yılı) denildi.

Müşrikler, Ebû Tâlib'in sağlığında, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in şahsına pek ilişemiyorlardı. O'nun ölümünden sonra, Rasûlüllah (s.a.s.)'in şahsına da her türlü kötülüğü yapmağa başladılar. Bir defa, Kâbe'de namaz kılarken, Ebû Cehil'in teşvîki ile Ebû Muayt oğlu Ukbe, yeni kesilmiş bir devenin barsaklarını getirip, secdede iken üzerine koymuş, Rasûlüllah (s.a.s.) başını secdeden kaldıramamıştı. Kızı Fâtıma yetişerek, üzerini temizlemiş, Rasûlüllah (s.a.s.) namazını bitirdikten sonra etrâfında gülüşen müşrikleri işâret ederek üç defa:

- "Allah'ım Kureyşten şu zümreyi sana havâle ediyorum" dedikten sonra:

"Ebû Cehil'i, Ebû Muayt oğlu Ukbe'yi, Haccâc oğlu Şu'be'yi, Rabîa'nın oğulları Utbe ve Şeybe'yi, Halef'in oğulları Übeyy ve Ümeyye'yi, sana havâle ediyorum." diye isimlerini birer birer saymıştı. Rasûlüllah (s.a.s.)'in isimlerini saydığı bu azılı müşriklerin hepsi de Bedir Savaşı'nda katledilip, leşleri Bedir'deki **"Kalîb"** denilen kuyuya atılmıştır.[104]

2- Tâif Yolculuğu (620 M.)

a) Hz. Peygamber'in Tâif'te Karşılanışı

Kureyş'in zulümleri artık katlanılamaz bir duruma gelmişti. Bu yüzden Hz. Peygamber (s.a.s.) Mekke Devri'nin 10'uncu yılı (620 M.) Şevvâl ayında, yanına evlâtlığı **Hârise oğlu Zeyd'i** de alarak **Tâif'e** gitti. Tâifilileri **"Hak Din"**e davet edecekti.

Tâif'te **Sakiyf Kabîlesi** vardı, onlar da putperestti. Rasûlüllah (s.a.s.) 10 gün kadar, onlara İslam'ı anlatmağa çalıştı, ileri gelenleri ile görüştü. Hiç biri Müslüman olmadığı gibi, "Senden başka Peygamberlik gelecek kimse kalmadı mı?" diye alay ettiler "Memleketimizden çık da nereye gidersen git.." diye Allah sevgilisini kovup hakaret ettiler. Tâif'ten ayrılırken de çoluk çocuğu ve ayak takımı düşük tabîatlı kişileri yolun iki tarafına sıralayıp taşlattılar. Rasûlüllah (s.a.s.)'in ayakları, atılan taşlarla yara-bere içinde kaldı, ayakkabıları kanla doldu. Ayaklarındaki yaraların verdiği acıdan yürüyemez hâle gelip oturmak istedikçe, zorla kaldırıp yaralı ayaklarını taşlamağa devâm ediyorlar, bu yürekler parçalayan acıklı hâline gülüp eğleniyorlardı. Vucûdunu atılan taşlara siper eden evlâtlığı Zeyd, bir kaç yerinden yaralandı. Rasûlüllah (s.a.s.) hayatı boyunca karşılaştığı sıkıntılardan en büyüğünü o gün yaşamıştı. Nihâyet **Rabîa'nın oğulları Utbe ve Şeybe**'nin yol üstündeki bağına sığınarak ayak takımının tâkiplerinden kurtulabildi. Burada bir çardağın gölgesinde, ellerini kaldırıp şu hazîn duayı yaptı:

- "İlâhi, kuvvetimin za'fa uğradığını, çâresizliğimi, halkın gözünde hor ve hakîr görüldüğümü ancak sana arzederim. Ey merhametlilerin en merhametlisi, herkesin zayıf görüp de dalına bindiği bîçârelerin Rabbi sensin, İlâhî, huysuz ve yüzsüz bir düşmanın eline beni düşürmeyecek, hatta hayatımın dizginlerini eline verdiğim akrabamdan bir dosta bile bırakmayacak kadar bana merhametlisin.

Yâ Rabb, eğer bana karşı gazablı değilsen, çektiğim belâ ve sıkıntılara hiç aldırmam, fakat senin esirgeyiciliğin bunları da göstermeyecek kadar geniştir.

Yâ Rabb gazabına uğramaktan, rızandan mahrûm kalmaktan, senin karanlıkları aydınlatan, din ve dünya işlerini dengeleyen yüzünün nûruna sığınırım. Râzı oluncaya kadar işte affını diliyorum. Bütün kuvvet ve kudret ancak senindir..."[105]

Görüldüğü üzere yapılan bunca ezâ ve cefâya rağmen beddua etmemiş, hatta yolda Mekke'ye iki konak mesâfede **"Karn"** denilen yerde kendisine **Cebrâil** gelerek:

- "Ey Allah'ın Rasûlü, Allah kavminin sana söylediklerini işitti, yaptıklarını gördü, sana şu Dağlar Meleği'ni gönderdi. Kavmin hakkında ne dilersen, bu meleğe emredebilirsin..." dedi. Dağlar emrine verilmiş olan melek de kendisini selâmladıktan sonra:

- "Ya Muhammed, emrine hazırım. (Ebû Kubeys ile Kayakan denilen) şu iki yalçın dağın Mekkeliler üzerine devrilip, birbirine kavuşarak müşrikleri tamâmen ezmelerini istersen emret..." dedi. Fakat Rasûlüllah (s.a.s.):

---

[102] *Zâdü'l-Meâd*, 2/123; İbn-Hişâm, 2/57-58; İbnü'l-Esîr, 2/90-91 (Hz. Hatice'nin Ebû Tâlib'den 50-55 gün kadar sonra vefât ettiği rivâyeti de vardır.)

[103] Ebû Talib ile Hz. Peygamber (s.a.s.)in anne ve babasının ehli necattan olup olmadığı hakkında bkz. *Tecrid Tercemesi* 4/679-703 (Hadis No: 665 ve izahı) ve 10/57-59 (Hadis No: 1549).

[104] Bkz. el-Buhârî 1/65; *Tecrid Tercemesi*, 1/161 (Hadis No: 177) ve 2/377 (Hadis No: 314) ve 10/45, (Hadis No: 1544).

[105] Bkz. *Tecrid Tercemesi*, 2/614 (431 No'lu Hadis ve açıklaması) İbn; Hişâm, 2/61; İbnü'l-Esîr, 2/91-92; *Zâdü'l-Meâd*, 2/123-124.

- *"Hayır, onların ezilip yok olmalarını değil, Rabbimin bu müşriklerin sulbünden, O'na hiç bir şeyi ortak kılmayan ve yalnız Allah'a ibâdet eden bir nesil meydana getirmesini istiyorum..."* demiştir.[106]

Rabîa'nın oğulları, Peygamber Efendimizin acıklı hâlini gördüler. Hıristiyan köle **Addâs** ile O'na bir salkım üzüm gönderdiler. Rasûlüllah (s.a.s.) *"Bismillah..."* diyerek üzümü yemeğe başlayınca, Addâs hayretle:

- "Bu bölge halkı böyle söz söylemezler, onlar Allah adını anmazlar", dedi. Hz. Peygamber ona nereli olduğunu sordu. Addâs:

- "Ninovalıyım, Hıristiyanım", diye cevâp verdi. Rasûlüllah (s.a.s.):

- *"Demek kardeşim Yunus Peygamberin memleketindensin"....* dedi. Addâs:

- Sen Yûnus'u nerden biliyorsun? diye sordu. Rasûlüllah (s.a.s.):

- *Yûnus benim kardeşim, O'da benim gibi Peygamberdi*, dedi. Daha sonra Rasûl-i Ekrem Addâs'a İslamiyeti anlattı. Addâs da orada Müslüman oldu.[107]

Hz. Muhammed (s.a.s.) en zor ve en sıkıntılı anlarında bile Peygamberlik görevini ihmâl etmiyordu.

b) Mekke'ye Dönüş

Rasûl-i Ekrem'in himâyesiz Mekke'ye girmesi imkânsızdı. Esasen, hayatı tehlikede olduğu için Mekke'den Tâif'e gitmişti. Bu sebeple dönüşte, Hira (Nûr) Dağına çıkarak, Kureyşin hatırı sayılır büyüklerinden **Adiyy oğlu Mut'im**'e haber gönderdi. O'nun himâyesinde gece vakti Mekke'ye girdi. Kâbe'yi tavâf edip Hârem-i Şerif'de iki rek'at namaz kıldıktan sonra evine döndü. Arap âdetlerine göre, bir kimse himâyesine aldığı kişiyi korumağa mecburdu. Bu sebeple, Mut'im ve çocukları silahlanıp Kâbe'nin dört bir tarafını tuttular. Peygamber Efendimizin Mekke'ye girip serbestçe tavâf etmesini ve evine gitmesini sağladılar.[108] (620 M.)

Mut'im, Bedir savaşında müşrik olarak öldü. Peygamber Efendimiz, Mut'im'in bu iyiliğini unutmamış, Bedir esirlerinin kurtarılması için Medine'ye gelen oğlu **Cübeyr b. Mut'im**'e:

- *"Eğer senin o ihtiyar baban, sağ olsaydı da bu murdar herifleri benden isteseydi, hepsini ona bağışlardım."* demişti.[109]

V- KABÎLELERİ İSLAM'A DÂVET VE AKABE BÎATLARI

1- Kabîleleri İslam'a Dâvet

Hz. Peygamber (s.a.s.) Tâif'e Şevvâl ayında gitmişti. Dönüşünde **"eşhür-i hurum"** denilen kan dökülmesi yasak aylardan Zilkade girmiş hac mevsimi başlamıştı.

Rasûlüllah (s.a.s.) Hac mevsiminde Mekke yakınlarında kurulan Ukaz, Mecenne, Zülmecâz gibi panayırlara gidiyor, oralarda toplanan diğer Arap kabîleleriyle görüşüyor, onlara Kur'an-ı Kerim okuyor, Hak Dini tebliğe çalışıyordu.

Kureyşin ileri gelenleri Müslümanlığın Mekke dışında, diğer kabîleler arasında yayılmasından endişeye düştüler. Rasûlüllah (s.a.s.)'in gayretlerini boşa çıkarmak, O'nun sözlerine diğer kabîlelerin değer vermelerini önlemek için çâre aradılar. **"Hz. Muhammed (s.a.s.) için ne diyelim?..."** diye düşündüler. İçlerinden en isâbetli karar verdiğini kabûl ettikleri **Muğire oğlu Velîd**'den bu konuda yardım istediler.

Velîd, edebiyatın her çeşidinden anlayan, pek çok şâir ve hatibin düşünce ve bilgisinden yararlandığı son derece zeki, zengin ve itibârlı bir yaşlıydı. Rasûlüllah (s.a.s.) ile görüşerek O'ndan Kur'an-ı Kerim dinledikten sonra kanaatini şöyle özetledi.

- "Ben şiirin her çeşidini bilirim. Muhammed'den dinlediklerim şiir değil. O hâlde O'na şâir denilemez. Dinlediklerim, nesir de değil. O sözlerdeki güzellik ve belâgat hiç bir sözde bulunmaz.

Muhammed (s.a.s.)'e sihirbaz veya falcı da diyemeyiz. Çünkü sözlerinin sihir ve fal ile bir ilgisi yok. Mecnûn veya deli de denilemez. Çünkü bu takdirde size kimse inanmaz. Bu derece güzel sözleri, değil bir delinin, akıllı kimselerin bile söyleyebilmesi mümkün değildir. Muhammed (s.a.s.)'e sihirbâz da diyemezsiniz. Çünkü okuyup üflemiyor, düğüm bağlamıyor, sihirle ilgili hiç bir şey yapmıyor..."

- "O hâlde ne diyeceğiz?" diye sordular.

- "Ne diyeceğinizi bilemem. Fakat sizin isnâd ettiğiniz, (şâir, falcı, mecnûn, sihirbâz.. gibi) sözlerin hiç biri O'na uymuyor. O'nda böyle vasıflar yok. Kimseyi bu sözlere inandıramazsınız..." dedi.

Fakat, Velîd ertesi gün:

- "O'na sihirbâz demek, başka sıfatlardan daha uygun. Çünkü sözleri kardeşi kardeşten ayırıyor. Akraba arasına ayrılık sokuyor. Bu sebeple O'nun sözleri sihir ve büyüden başka bir şey değil. O'na sihirbâz deyin." dedi.[110]

[106] Bkz. el-Buhârî 4/83; *Tecrid Tercemesi*, 9/35 (Hadis No: 1333); *Zâdü'l-Meâd*, 2/124.

[107] İbn-Hişâm, 2/62; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/92.

[108] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/92-93; *Zâdü'l-Meâd*, 2/124; *Tarih-i Din-i İslam*, 2/278-279.

[109] Buhârî, 5/20; *Tecrid Tercemesi*, 10/170 (Hadis No: 1574).

[110] İbn Hişâm, 1/288-289; *Tarih-i Din-i İslam*, 2/188-192.

Kur'an-ı Kerim Velîd'in bu tutumunu şöyle anlatır:

- "Çünkü o, düşündü, ölçtü, biçti. Canı çıkası ne biçim ölçtü biçti... Sonra baktı (düşündü), sonra kaşlarını çattı, suratını astı. Sonra da sırt çevirip büyüklük tasladı. Bu sâdece öğretilen bir sihirdir, bu Kur'an yalnızca bir insan sözüdür" dedi... (el-Müddessir Sûresi, 18-25)

Böylece O'na **"sihirbâz, büyücü"** demeğe karar verdiler. Rasûlüllah (s.a.s.) kiminle, hangi toplulukla görüşse, arkasından gidip:

Sakın O'nu dinlemeyin, sözlerine kanmayın. Büyücüdür, kardeşi kardeşten ayırır... diye propaganda yapıyorlardı.[111] Fakat müşriklerin bütün çabaları İslam nûru'nun yayılmasını önleyemeyecekti.

"Allah'ın nûrunu ağızlarıyle söndürmek isterler. Oysa, kâfirler istemese de Allah nûrunu mutlaka tamamlayacaktır." (et-Tevbe Sûresi, 32)

2- Akabe Bîatları Zilhicce (621 ve 622 M.)

a) Akabe Görüşmeleri

Peygamber (s.a.s.) Efendimiz Hac mevsimlerinde, Mekke yakınlarında kurulan panayırlara gelen, Kâbe'yi ve putlarını ziyâret eden kabîleler arasında dolaşıyor, onlara Kur'an okuyor, onları İslam'a davet ediyordu. Bir gün Mekke'nin kuzeyinde, Mekke ile Mina arasında **"Akabe"** denilen bir tepede altı kişilik bir topluluğa rastladı. Bunlar, Medine'den **"Hazrec"** kabîlesinden idiler.[112] Rasûlüllah (s.a.s.) onlarla konuştu. Kur'an-ı Kerim okudu, İslam Dini'ni anlattı ve onları Müslümanlığa davet etti.

Medine'deki **"Evs"** ve **Hazrec"** adlı Arap kabîleleri ile **"ehl-i kitâb"** olan Yahûdiler arasında eskiden beri geçimsizlik vardı. Ne zaman aralarında bir tartışma veya kavga çıksa, putperest olan Evs ve Hazreçlilere Yahûdîler:

Yakında bir Peygamber gelecek, biz O'na uyar, kuvvetleniriz, öcümüzü sizden o zaman alırız.. derlerdi. Medine'liler yakında bir Peygamber geleceğini yaşlı kimselerden de sık sık duyuyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.s.), onları yeni dine davet edince birbirlerine bakıştılar. "Yahûdilerin bekleyip durdukları, yaşlıların haber verdikleri Peygamber işte budur, biz Yahûdîlerin önüne geçelim..." diyerek, kelime-i şehâdet getirip, hemen Müslüman oldular.[113]

Mekke Devri'nin 10'uncu yılının Zilhicce ayında (Nisan 620 M.) gerçekleşen bu olaya **"Birinci Akabe Görüşmesi",** burada İslam'ı kabûl eden altı kişiye de **"İlk Medineli Müslümanlar"** denir.[114]

Hz. Peygamber (s.a.s.) ile Medine'liler arasında, hac mevsimlerinde **"Akabe"** tepesinde yapılan görüşmeler, Mekke Devri'nin 10-11 ve 12'inci yıllarında olmak üzere üç defa oldu 11 ve 12'inci yıllardaki görüşmelerde **"Bîat"** da yapıldı. Bu sebeple, Akabe görüşmelerinin sayısı üç; Akabe Bîatları'nın sayısı iki'dir.

b) Birinci Akabe Bîatı (Zilhicce 621 M.)

Akabe Tepesinde Hz. Peygamber (s.a.s.)'le görüşüp Müslüman olan bu 6 kişi, hac mevsimi sonunda Medine'ye döndüler. Gördüklerini, yakınlarına ve dostlarına anlatarak, Medine'de Müslümanlığı yaymağa başladılar.

Bir sene sonra, hac mevsiminde Hz. Peygamber (s.a.s.) ile görüşmek üzere Medine'den Mekke'ye 10'u Hazrec, 2'si Evs kabîlesinden olmak üzere 12 Müslüman geldi. Bunlardan 5'i, bir yıl önceki ilk Akabe görüşmesinde bulunanlardandı. Başkanları yine, birinci görüşmede olduğu gibi **"Zürâre oğlu Es'ad"**tı. Mekke Devri'nin 11'inci yılı Zilhicce ayında Rasûlüllah (s.a.s.) ile buluştular. Bu ikinci buluşmada Medine'li 12 Müslüman[115] "Allah'a şirk koşmayacaklarına, hırsızlık ve zinâ yapmayacaklarına, (kız) çocuklarını öldürmeyeceklerine, kimseye iftirâ etmeyeceklerine, Allah ve Peygamberine itâatten ayrılmayacaklarına" dâir Rasûlüllah (s.a.s.)'e taahhütte bulundular; Hz. Peygamber (s.a.s.)'in elini tutarak bîat ettiler.[116]

Medine'li Müslümanlar, bu görüşme ve bîattan sonra, Müslümanlığın yayılmasına gayret etmek üzere, memleketlerine döndüler. Rasûlüllah (s.a.s.)'in Medine'de Müslümanlığı ve Kur'an-ı Kerim'i öğretmek üzere öğretmen olarak görevlendirdiği **"Umeyr oğlu Mus'ab"**ı da berâberlerinde götürdüler.[117]

Mus'ab, Akabe'de bîat edenlerin reisi Hazrec kabîlesinden **Es'ad b. Zürâre**'nin evinde misâfir olmuştu. Evs ve Hazrec kabîlesi'nden Müslümanlığı kabûl edenlerin evlerine birer birer giderek, onlara Kur'an-ı Kerim ve din bilgileri öğretiyor, güzel ahlâkı, nezâketi ve kibarlığı ile herkesi İslam'a bağlıyordu.

Es'ad b. Zürâre ve Mus'ab b. Umeyr'in gayretleriyle Medine'de Müslümanların sayısı hızla artıyordu. Yalnız Evs kabîlesi reislerinden **Sa'd**

[111] Bkz. İbn-Hişâm, 2/63-65; İbnü'l-Esîr, 2/93-94.

[112] Hz. Peygamber (s.a.s.)'in dedesi Abdülmuttalib'in annesi Selma hatunun Hazrec kabilesinden oluşu sebebiyle, Rasûlüllah (s.a.s.) ile Hazrecliler arasında akrabalık vardı.

[113] İbni Hişâm, 2/70-71; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/95; *Zâdü'l-Meâd*, 2/131.

[114] Hepsi de Hazrec kabîlesinden olan bu altı kişi şunlardır. Zürâre oğlu Es'ad, Mâlik oğlu Râfi, Hâris oğlu Avf, Âmir oğlu Kutbe, Âmir oğlu Ukbe, Abdullah oğlu Câbir. (İbn Hişâm, 2/71-72; *Zâdü'l-Meâd*. 2/132).

[115] İsimleri: Es'ad b. Zürâre, Râfi b. Mâlik, Avf b. Hâris, Kutbe b. Âmir, Ukbe b. Âmir, Muâz b. Hâris, Zekvân b. Abd-i Kays, Ubâde b. Sâmit, Yezid b. Sa'lebe, Abbas b. Ubâde, Ebu'l Heysem b. Teyyihan, Uveym b. Sâide, (İbn Hişâm, 2/73-75; *Zâdü'l-Meâd*, 2/132).

[116] Bkz. El-Mümtehine Sûresi, 12; el-Buhârî, 1/10; *Tecrid Tercemesi*, 1/29; (Hadis No: 18); İbn Hişâm, 2/75.

[117] İbn Hişâm, 2/76; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/96.

b. Muâz ile Üseyd b. Hudayr Müslümanlığı henüz kabûl etmemişlerdi. Bir gün Esâd ile Mus'ab çevrelerine toplananlara Müslümanlığı anlatırken Üseyd yanlarına geldi, maksadı onlara mâni olmaktı.

- Siz ne yapmak istiyorsunuz? Halkı atalarının yolundan saptırıyorsunuz... diye söylendi. Mus'ab O'na çok nâzik davrandı. Kur'an-ı Kerim okudu. Kısaca Müslümanlığı anlattı. Üseyd, Kur'an-ı Kerim'in tesirinde kaldı, "Bu ne güzel şey..." diyerek Müslüman oldu ve şöyle dedi:

- Ben gidip Sa'd b. Muâz'ı göndereyim. Eğer o da Müslümanlığı kabûl ederse, bu memlekette Müslüman olmayan hiç kimse kalmaz.

Sa'd, Medine'de Müslümanlığın yayılmasından memnûn değildi. Es'ad ve Mus'ab'ın yanlarına öfke ile gitti.

Ey Es'ad, seninle aramızda akrabalık bağları olmasaydı, kabilemiz arasına bu ayrılık tohumlarını sokmana katlanmazdım... diyerek çıkıştı. Mus'ab ona da son derece yumuşak ve kibar davrandı. Kısaca Müslümanlığı anlattı. Kur'an-ı Kerim okudu. Neticede Sa'd b. Muâz da Müslüman olarak oradan ayrıldı. Bu iki reisin tesiriyle Evs ve Hazrec kabîleleri içinde hemen hemen Müslüman olmayan kimse kalmadı.[118]

Mus'ab, Medine'deki bu memnûniyet verici gelişmeleri Hz. Peygamber (s.a.s.)'e bildirdi. Rasûlüllah (s.a.s.) ve Müslümanlar bu duruma çok sevindiler. Bundan dolayı bu seneye **"Senetü'l İbtihâc"** (Sevinç yılı) denildi.[119]

c) İkinci Akabe Bîatı (Zilhicce 622 M.)

Mekke Devri'nin 12'inci yılı hac mevsiminde, Medine'den Mekke'ye gelen ziyâretçiler arasında (73'ü erkek, 2'si kadın) 75 Müslüman vardı. Bunlar hac'dan sonra (eyyâm-ı teşrik'in 2'nci gecesi), gece yarısı Hz. Peygamber (s.a.s.) ile gene Akabe tepesi'nde gizlice buluştular. Dikkati çekmemek için, her biri, değişik zamanlarda ve ayrı yollardan gelerek burada toplandılar. İçlerinde, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Medine'li akrabası Neccâr oğullarından **Zeyd oğlu Hâlid (Ebû Eyyûb el-Ensârî)** de vardı.

Rasûlüllah (s.a.s.) toplantıya amcası Abbâs'la birlikte geldi. Abbâs henüz Müslüman olmamıştı. Fakat yeğenine son derece bağlıydı. Ebû Tâlib'in ölümünden sonra, Arab âdetine göre O'nu himâyesine almıştı. Bu sebeple önce toplantıda **Abbâs** konuştu:

- Ey Hazrec ve Evs Cemaati,

Siz de bilirsiniz ki, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in aramızda üstün bir yeri vardır. Biz, O'nu şimdiye kadar, düşmanlarına karşı koruduk, yine de koruyacağız. Siz şimdi O'nu, Medine'ye davet ediyor, orada kalmasını istiyorsunuz. Kendisi de böyle arzu ediyor.

Ancak siz O'nu düşmanlarına karşı koruyabilecekseniz, götürünüz. O'nu ele verecekseniz, bundan şimdiden vazgeçiniz.".. dedi.[120] Medineliler Abbâs'ı dinledikten sonra:

- Yâ Rasûlallah, siz de konuşunuz. Bizden, Allah için, kendiniz için istediğiniz andı alınız. Hazırız... dediler.

Hz. Peygamber (s.a.s.) bir mikdâr Kur'an-ı Kerim okuduktan sonra:

- Sevinçli hâlinizde de, kederli hâlinizde de din işinde kusur etmeyeceğinize, hakkın yerine getirilmesi için hiç bir şeyden çekinmeyeceğinize, yurdunuza hicret ettiğimde beni âileleriniz ve çocuklarınız gibi koruyacağınıza.. sizden söz (and) istiyorum" dedi. Medineli **Zürâreoğlu Es'ad**:

- Yâ Rasûlallah, biz buraya sana bîat etmeğe geldik. Sen nasıl emredersen öyle yaparız. Çocuklarımızı, âilelerimizi nasıl korursak, seni daha fazla koruruz. Sözümüzde dururuz. İnâyet Allah'tandır... dedi. Medineliler:

- Yâ Rasûlallah, Senin uğrunda, gösterdiğin yolda ölürsek bize ne var? diye sordular.

Hz. Peygamber (s.a.s.):

- Ahirette mükâfat olarak Cennet, dedi.

- Öyleyse ver elini, dediler. Hepsi de Hz. Peygamber (s.a.s.)'in elini tutarak, "İslam yolunda gerekirse öleceklerine" and verip bîat ettiler.[121]

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ve Müslümanların Medine'ye hicreti de bu görüşmede kararlaştırıldı. Toplantı bittikten sonra, Müslümanlar, geldikleri gibi, gene gizlice ayrı ayrı yollardan dağıldılar.

Kureyşliler 2'nci Akabe Bîatını, ancak kabîleler Mekke'den ayrıldıktan sonra duyabildiler.

3- İsrâ ve Mîrâc Mûcizesi (Receb 621 M.)

a) Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Mîrâcı

İkinci Akabe görüşmesinden sonra, Mekke Devri'nin 11'inci yılı Recep ayının 27'inci gecesi (Hicretten 19 ay önce) Peygamber Efendimizin **"İsrâ ve Mîrâc"** mûcizesi gerçekleşti.

İsrâ, gece yolculuğu ve gece yürüyüşü; Mîrâc ise, yükseğe çıkmak ve yükselme âleti demektir. Bu büyük mûcize, gecenin bir bölümünde cereyân ettiği ve Rasûlüllah (s.a.s.) bu gece semâlara ve yüce makamlara yükseldiği için bu mûcizeye **"İsrâ ve Mîrâc"** denilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de el-İsrâ Sûresi'nin 1'inci âyetinde:

"Kulu Muhammed (s.a.s.)'i, bir gece Mescid-i Harâm'dan, kendisine bir kısım âyetlerimizi göstermek için, etrâfını mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ın şânı ne yücedir. Doğrusu O işitir ve görür." buyrulmuştur.

[118] İbn Hişâm, 2/77-79; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 1/97-98.

[119] *Tarih-i Din-i İslam*, 2/313.

[120] İbn Hişâm, 2/84; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/98-99.

[121] İbn Hişâm, 2/84-85; İbnü'l Esîr, *a.g.e.*, 2/100.

Rasûl-i Ekrem (s.a.s.)'in Mekke'deki **Mescid-i Harâm**'dan Kudüs'teki **Mescid-i Aksâ**'ya olan mîrâcı, yukarıda anlamı yazılan âyet-i kerime ile sâbittir. Mescid-i Aksâ'dan semâlara ve yüce makamlara yükseldiğini ise, Peygamber Efendimizden nakledilen sahîh hadîs-i şerîflerden öğrenmekteyiz. Hadîs-i şerîflerde anlatılanların özeti şöyledir.[122]

Rasûlüllah (s.a.s.) bir gece Kâbe'nin **"Hatîm"** denilen kısmında iken, Cebrail'in getirdiği **"Burak"** denilen bineğe binerek Kudüsteki Mescid-i Aksâ'ya gelip burada namaz kılmıştır. Buradan da **"Mîrâc"** denilen âlete binerek, semâlara yükselmiştir. 1'inci semâda **Hz. Âdem,** 2'inci semâda **Hz. Yahyâ** ve **Hz. İsâ,** 3'üncü semâda **Hz. Yûsuf,** 4'üncü semâda **Hz. İdrîs,** 5'inci semâda **Hz. Harûn,** 6'ncı semâda **Hz. Mûsâ** ve 7'inci semâda **Hz. İbrâhim** ile görüştü. Bunlardan her biri Rasûlüllah (s.a.s.)'i selâmlayıp tebrik ettiler, **"hoşgeldin sâlih kardeş,"** dediler.

Daha sonra **"Sidretü'l-müntehâ"**ya yükseldi. Orada kazâ ve kaderi yazan kalemlerin çıkardıkları sesler duyuluyordu. Sidretü'l-müntehâ'dan ötesi, sözle anlatılması mümkün olmayan bir âlemdi. Buraya kadar beraber oldukları Cebrâil de buradan öteye geçememiş, "benim için burası sınırdır, parmak uçu kadar daha ilerlersem, yanarım..." demiştir

Mîrâcta Cenab-ı Hakk, sevgili Peygamberine nice âlemler gösterdi. Kuluna vahyedeceğini vâsıtasız vahyetti. Bu makamda Hz. Peygamber (s.a.s.)'e üç şey verildi.[123]

1) Beş vakit namaz farz kılındı.[124]
2) Bakara Sûresi'nin son iki âyeti (Amene'r-rasûlü...) vahyedildi.
3) Ümmetinden şirk koşmayanların Cennet'e girecekleri müjdesi verildi.

b) Mîrâc Mûcizesine Karşı Müşriklerin Tutumu

Peygamber Efendimiz, mîrâcı ve mîrâcda gördüklerini ertesi sabah anlattı. Mü'minler Rasûlüllah (s.a.s.)'i tasdik ve tebrik ettiler. Müşrikler ise inkâr ettiler. **Bir gecede Kudüs'e gidip gelmek imkânsız bir şey,** dediler. İçlerinde Kudüs'e gitmiş ve Mescid-i Aksâ'yı görmüş olanlar vardı.

- Mescid-i Aksâ'nın kaç kapısı var? Şurası nasıl, burasında ne var? diye Rasûlüllah (s.a.s.)'i soru yağmuruna tuttular.[125]

Hz. Peygamber bu konuyu daha sonra şöyle anlatmıştır:

"Kureyş bana seyâhat ettiğim yerler, özellikle Mescid-i Aksâ ile ilgili öyle şeyler sordular ki, İsrâ gecesi bunlara hiç dikkat etmemiştim. Fakat Cenâb-ı Hakk, benimle Beyt-i Makdis arasındaki mesâfeyi kaldırdı. Ne sordularsa, oraya bakarak cevâp verdim".[126]

Bu durumda ne yapacaklarını şaşıran müşrikler Hz. Ebû Bekir'e koştular. Muhammed dün gece Kudüs'e gidip geldiğini, göklere çıktığını... söylüyor. Buna da mı inanacaksın, dediler. Ebû Bekir, hiç tereddüt göstermeden:

"Bunu O söylemişse inandım gitti. Ben O'nu bundan daha önemli olan konularda tasdik ediyorum. Akşam-sabah göklerden vahiy geldiğini söylüyor, buna inanıyorum..." dedi. Bu yüzden Hz. Ebû Bekir'e **"Sıddîk"** denildi.

Ehli-sünnet bilginlerinin çoğunluğuna göre, İsrâ ve Mîrâc aynı gecede; Rasûlüllah (s.a.s.)'in rûh ve vücuduyla birlikte uyanık hâlde iken olmuştur. İsrâ ile Mîrâcın ayrı gecelerde olduğunu, rüyâ hâlinde ve rûhâni olarak vuku bulduğunu kabûl eden bilginler de vardır; fakat bunların sayısı azdır.[127]

c) Mîrâc'ta Teşri Kılınan Hükümler

Kur'an-ı Kerim'de, Mirâc'ın en yüksek hâli anlatılırken:

"(Rabbine) iki yay kadar veya daha da yakın oldu. Allah Kulu'na vahyettiğini o anda vahyetti..." (en-Necm Sûresi, 9-10) buyrulmaktadır.

Bu âyetlerden Rasûlüllah (s.a.s.)'e, Mîrâc'ta pek çok esrâr ve maârifin bildirildiği anlaşılmaktadır.

Baştan sona Mîrâc ve Mîrâc'ta teşri kılınan hükümlerin anlatıldığı el-İsrâ Sûresi'nin 80'inci âyetinde Hz. Peygamber (s.a.s.)'e: *"Rabbim, beni şerefli bir girişle (Medine'ye) koy, sâlim bir çıkışla da (Mekke'den) çıkar"* diye dua etmesi emredilerek yakında hicretine izin verileceğini;

---

[122] Bkz. Buhârî, 1/91-93 ve 4/247-250; *Tecrid Tercemesi*, 218-232 (Hadis No: 227) ve 10/60-80; (Hadis No: 1550-1552).
[123] Müslim, 1/157, (K. el-İmân, B., 76, Hadis No: 173/279).
[124] Mîrâc'dan önce namaz, akşam va sabah olmak üzere günde iki vakit kılınıyordu. *"Ey örtüsüne bürünen Peygamber! Kalk, azâb ile korkut. Rabbinin adını (namazda tekbir ile) yücelt..."* (Müddessir Sûresi, 1-3) anlamındaki âyetler inince, Rasûlüllah (s.a.s.) Cibril (a.s.)'ın târifi ile abdest alıp namaz kılmıştır. Rasûlüllah (s.a.s.)'in Cibril'e uyarak kıldığı bu ilk namaz, sabah vaktinde kılınmıştır. Aynı gün akşam namazını Hz. Hatice ile cemâatle kıldılar. Ertesi gün bu cemâate Hz. Ali, daha sonra Hz. Ebû Bekir ve Zeyd b. Hârise de katıldı. Böylece, (Mîrâc'da 5 vakit namaz farz kılınmadan önce) Risâletin başlangıcından itibâren Rasûlüllah (s.a.s.) ve Müslümanlar, akşam ve sabah olmak üzere, günde iki vakit namaz kılıyorlardı.
Bu iki vakit namazdan başka, "Müzzemmil Sûresi"nin ilk âyetleri ile **"gece namazı"** farz kılınmıştı. Müslümanlar geceleri ayakları şişinceye kadar namaz kılıyorlardı. Gece namazı bir sene kadar farz olarak devâm ettikten sonra, aynı sûre'nin son âyeti (Müzzemmil Sûresi, 20) ile farziyeti kaldırıldı, nâfile (tatavvu) namaz oldu. Mîrâc'da farz kılınan 5 vakit namaz ile bütün bu namazlar kaldırıldı. Ancak, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e hâs, ona âit olmak üzere gece namazının farziyeti devâm etti. (Bkz. İsrâ Sûresi, 79; *Tecrid Tercemesi*, 2/231-232, Hadis No: 227'nin açıklaması; Tahir Olgun, *İbâdet Târihi*, 28-38, İst., 1946).
[125] *Tecrid Tercemesi*, 10/64.
[126] Buhârî, 4/248; Müslim, 1/157; (K. el-İmân, B., 75); *Tecrid Tercemesi*, 10/63. (Hadis No: 1550).
[127] Bkz. *Zâdü'l-Meâd*, 2/126-127.

81 'inci âyetinde ise:

"De ki: Hakk geldi, bâtıl yok olup gitti, esâsen bâtıl yok olmağa mahkûmdur" buyurularak çok yakında İslam'ın küfre galebe çalacağına, neticede Mekke'nin Rasûlüllah (s.a.s.) tarafından fethedilip Kâbe'nin putlardan temizleneceğine işâret olunmuştur. Yine aynı sûrenin 23-29'uncu âyetlerinde dinin temelini teşkil eden hükümler yer almıştır. Bu âyetlerin anlamları şöyledir:

"Rabb'in şunları kesinlikle hükmetti: Kendisinden başkasına kulluk etmeyin. Ana-babaya iyilik edin. Onlardan biri veya her ikisi, senin yanında ihtiyarlayacak olursa, onlara "öf" bile deme, onları azarlama, her ikisine de hep tatlı söyle. Onlara şefkatle tevâzu kanadını ger ve 'Rabbim, onlar, küçükken beni nasıl ihtimâmla yetiştirmişlerse, sen de kendilerini öylece esirge..' diye onlar için dua et.

Rabbiniz, içinizdekini en iyi bilendir. İyi kimseler olursanız, kendisine yönelip tevbe edenleri bağışlar.

Hısıma, yoksula, yolda kalmışa, herbirine hakkını ver. Elindeki malını saçıp savurma, saçıp savuranlar, şüphesiz şeytânla kardeş olmuşlardır. Şeytân ise Rabb'ine karşı son derece nankördür.

Rabbinden umduğun rahmeti elde etmek için hak sahiplerinden yüz çevirmek zorunda kalırsan, bâri onlara yumuşak söz söyle (sert davranma).

Elini boynuna bağlayıp cimrilik etme, onu büsbütün açıp hepsini de saçma. Yoksa pişmân olur, açıkta kalırsın,

Şüphesiz Rabb'in, dilediği kimsenin rızkını genişletir, dilediğininkini daraltır, ölçü ile verir. O, kullarını gören ve her şeyden haberdâr olandır.

Çocuklarınızı yoksulluk korkusu ile öldürmeyin. Onları da sizi de Biz rızıklandırırız. Şüphesiz ki onları öldürmek büyük bir suçtur.

Sakın zinâya yaklaşmayın. Doğrusu bu çirkindir ve çok kötü bir yoldur.

Allah'ın harâm kıldığı cana, haklı bir sebep olmadıkça kıymayın. Haksız yere öldürülen kimsenin velisine bir yetki vermişizdir. Artık o da öldürmekte aşırı gitmesin. Çünkü o, ne de olsa yardım görmüştür.

Erginlik çağına ulaşıncaya kadar, yetîmin malına, en güzel şeklin dışında yaklaşmayın. Bir de verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü verilen sözde sorumluluk vardır.

Ölçtüğünüz zaman ölçeği tam yapın, doğru terâzi ile tartın. Bu daha iyi ve sonuç bakımından daha güzeldir.

Bilmediğin şeyin ardına düşme. Doğrusu kulak, göz ve kalb, bunların hepsi o şeyden sorumlu olur.

Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü ne yeri delebilir, ne de boyca dağlara ulaşabilirsin, (onlarla büyüklük yarışı yapabilirsin). *Rabb'inin katında bunların hepsi, beğenilmeyen kötü şeylerdir.*

Bunlar Rabb'inin sana bildirdiği hikmetlerdir. Sakın Allah'la beraber bir başka tanrı edinme. Yoksa kınanmış ve kovulmuş olarak Cehenneme atılırsın." (İsra Sûresi, 23-29).

Bu âyetlerdeki ilâhî emirler şöylece özetlenebilir:

1) Allah'tan başkasına kulluk etmeyin,
2) Anne-babaya iyi muâmele edin,
3) Hısıma,yoksula, yolda kalmışa haklarını verin,
4) Ne hasis, ne cimri, ne de müsrif (savurgan) olun,
5) Çocuklarınızı öldürmeyin,
6) Zinâya yaklaşmayın,
7) Haklı bir sebep olmadıkça cana kıymayın,
8) Daha iyiye götürmek amacı dışında yetim malına yaklaşmayın,
9) Verdiğiniz sözü yerine getirin, sözünüzde durun,
10) Ölçü ve tartıyı tam yapın,
11) Hakkında bilginiz olmayan şeyin peşine düşmeyin,
12) Yeryüzünde kibir ve azametle yürümeyin, alçak gönüllü olun.

VI- MEDİNE'YE HİCRET

"Rabb'im, beni şerefli bir girişle (Medineye) *koy, sâlim bir çıkışla da* (Mekke'den) *çıkar".* (el-İsrâ Sûresi, 80)

1- Müslümanların Medine'ye Hicretleri

Hicret bir yerden başka bir yere göç etme demektir. Müşriklerin zulümleri yüzünden Mekke'de Müslümanlar barınamaz hâle gelmişlerdi. Bu sebeple 2'inci Akabe Bîatında Hz. Peygamber (s.a.s.) ve Müslümanların Medine'ye hicretleri de kararlaştırılmıştı. Rasûlüllah (s.a.s.) *"Sizin hicret edeceğiniz yerin iki kara taşlık arasında hurmalık bir yer olduğu bana gösterildi..."*[128] diyerek Müslümanların Medine'ye hicretlerine izin verdi. 2'inci Akabe Bîatı, Peygamberliğin 12'nci yılının son ayı olan Zilhicce'de yapılmıştı. 13'üncü yılın ilk ayı Muharrem'de

[128] El-Buhârî, 4/ 255; *Tecrid Tercemesi*, 10/86.

(Temmuz 622) Medine'ye hicret başladı. Mekke'den Medine'ye ilk hicret eden, Beni Mahzûm'dan Abdülesed oğlu Ebû Seleme[129], en son hicret eden ise Rasûlüllah (s.a.s.)'in amcası Abbâs'tır.

Mekke'nin fethine kadar geçen süre içinde, dini uğruna, evini-barkını, malını-mülkünü, âilesini, kabîlesini, akrabasını, bütün varlığını Mekke'de bırakarak Rasûlüllah (s.a.s.)'in müsâdesiyle Medine'ye göç eden Mekke'li Müslümanlara **"Muhâcirûn"** adı verilmiştir.

Medine'de muhâcirleri misâfir eden, onlara bütün imkânları ile yardımcı olan Medine'li Müslümanlara da **"Ensâr"** denilmiştir. Muhâcirûn ve Ensâr, Kur'an-ı Kerim'de bir çok vesîlelerle övülmüşlerdir.[130]

Muharrem ve safer aylarında Müslümanlar, âileleri ile birlikte hicret ettiler. Birer, ikişer, gizlice Mekke'den ayrılıp Medine'ye gittiler. Ensâr tarafından Medine civârındaki **"Avâlî"** denilen köylere yerleştirildiler.

Hz. Ömer Mekke'den gizli ayrılmadı. Kılıcını kuşandı, Kâbe'yi tavâf etti. Bütün müşriklere meydan okuyarak:

İşte ben Medine'ye gidiyorum. Analarını ağlatmak, karılarını dul, çocuklarını yetim bırakmak isteyenler peşime düşsün... dedi. Ömer'in hicreti Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hicretinden 15 gün kadar önce olmuştu.

Kısa zamanda, Mekke'li Müslümanların hemen hepsi Medine'ye göç etti. Yalnızca Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ali'yi Rasûlüllah (s.a.s.) Mekke'de alıkoymuştu.[131] Ebû Bekir hicret için izin istediğinde, Rasûlüllah (s.a.s.):

"Acele etme, Allah sana hayırlı bir arkadaş verecek..." diyerek hicretini geciktirmişti[132]. Mekke'de müslümanlıkları yüzünden âileleri tarafından hapsedilmiş olanlar ile köle ve câriyelerden başka Müslüman kalmamıştı. Rasûlüllah (s.a.s.) düşmanları arasında, en büyük tehlike karşısında yapayalnız bulunuyordu.

2- Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Hicreti

a) Dâru'n-Nedve'nin Korkunç Kararı

Akabe görüşmeleri ile Müslümanlık Medine'de yayılmağa başlamış, müşrikler korktuklarına uğramışlardı. Üstelik Mekke'deki Müslümanlar da Medine'ye göç etmişlerdi. Şimdi Hz. Muhammed (s.a.s.)'de Medine'ye gider, Müslümanların başına geçerse, Mekke'lilerin Şam ticâret yolu kapanabilirdi. Mekke müşrikleri Müslümanlara son derece kötü davranmışlar, tarihte eşine ender rastlanan işkence ve hakarette bulunmuşlardı. Bunlar Medine'lilerle birleşip, kuvvetlendikten sonra kendilerinden öç alabilirlerdi. Esâsen Mekke'lilerle Medine'liler arasında, öteden beri geçimsizlik vardı. Çünkü Mekke'liler Adnânîlerden; Medine'liler ise Kâhtânîlerdendi. Durumun ciddiliğini anlayan Kureyş müşrikleri, Mekke'de yapayalnız kalan Peygamber Efendimize ne yapmak gerektiğini kararlaştırmak üzere Dâru'n-Nedve'de toplandılar. Toplantıda Ebû Cehil, Ebû Süfyan, Ebu'l-Bahterî, Utbe b. Rabîa, Cübeyr b. Mut'im, Nadr b. Hâris, Ümeyye b. Halef, Hakim b.Hızâm... gibi Mekke ileri gelenlerinin hemen hepsi vardı. Müslümanlık tehlikesinin önlenmesiyle ilgili çeşitli fikirler ileri sürdüler. İçlerinden **Ebûl Bahteri**:

- Muhammed (s.a.s.)'i bağlayıp her tarafı kapalı bir yerde ölünceye kadar hapsedelim, dedi. **Amr oğlu Hişâm**:

- O'nu bir deveye bindirip Mekke'den çıkaralım, uzak yerlere sürelim, dedi. **Ebû Cehil ise**:

- Kureyş'in bütün kollarından birer temsilci seçelim. Bunlar aynı anda hücûm edip Muhammed (s.a.s.)'i bir hamlede öldürsünler. Kimin vurduğu, kimin darbesiyle öldüğü belli olmasın. Böylece kanı bütün Kureyş kabîlesine dağılsın, Hâşimîler bütün Kureyş kollarına karşı çıkamayacaklarından kan davasına kalkışamazlar. Çâresiz diyete (kan bedeline) râzı olurlar. Bu iş böylece kapanır... dedi. Ebû Cehil'in teklifi ittifakla kabûl edildi. Diğer teklifler beğenilmedi. Hemen Kureyş kollarında 40 yeminli kişi seçip toplantıyı bitirdiler.[133]

Müşriklerin Dâru'n-Nedve'deki bu konuşma ve plânları el-Enfâl Sûresi'nin 30'uncu âyetinde şöyle özetlenmektedir.

"Ya Muhammed, hatırla şu zamanı ki, inkâr edenler (Mekke müşrikleri) seni bir yere kapatmak veya (hepsi birden) öldürmek yahut da (Mekke'den) çıkarmak için sana tuzak hazırlıyorlardı. Onlar sana tuzak kurarken, Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Allah tuzakların en iyisini kurar."

b) Rasûlüllah (s.a.s.)'in Evinin Müşrikler Tarafından Kuşatılması

Müşriklerin bu korkunç plânını Cebrâil (a.s.) Peygamber Efendimize haber verdi. "Bu gece, her zaman yatmakta olduğun yatağında yatmayacaksın, evini terkedeceksin..." dedi. Böylece Rasûlüllah (s.a.s.)'e de hicret için izin verildi. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) Hz. Ali'yi çağırdı.

"Ben Medine'ye gidiyorum. Sen bu gece benim yatağımda yat, hırkamı üstüne ört. Müşrikler beni yatıyor sansınlar, onlara bir şey sezdirme. Sabahleyin şu emânetleri sâhiplerine ver.[134] Ondan sonra sen de hemen gel" dedi.

---

[129] İbn Hişâm, 2/112; *Zâdü'l-Meâd*, 2/136; *Tarîh-i Din-i İslam*, 2/320.

[130] Bkz. el-Enfâl Sûresi 72, 74; Tevbe Sûresi, 20, 100; Nahl Sûresi, 41, 110;

Hac Sûresi, 58; Haşr Sûresi, 9; Fetih Sûresi, 10, 18, 29.

[131] *Zâdü'l-Meâd*, 2/136.

[132] El-Buhârî, 4/255; İbn Hişâm, 2/124; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/101.

[133] Bkz. İbn Hişâm, 2/125-126, İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/102; *Zâdü'l-Meâd*, 2/ 136-137; *Tecrid Tercemesi*, 10/87-88.

[134] Mekke'de en güvenilir kimse olduğu için, bütün Mekkeliler en değerli şeylerini Hz. Peygamber (s.a.s.)'e emânet ederlerdi. Bu güvenirliği yüzünden O'na "Muhammedü'l-Emin" diyorlardı. (İbn Hişâm, 2/129).

Ortalık kararınca, Kureyş'in seçme cânileri evin etrâfını sardılar.[135] Sabahleyin evinden çıkarken hep birden saldırıp öldüreceklerdi. Hz. Ali, Rasûlüllah (s.a.s.)'in yatağına yattı. Hz. Peygamber (s.a.s.) eline bir avuç kum alıp, evini çeviren müşriklerin üzerine saçtı. Saçılan kum taneleri cânilerden herbirine isâbet etmiş, hepsi de derin bir uykuya dalmışlardı. Rasûlüllah (s.a.s.) "Yâ-Sîn Sûresi"nin başından:

"Biz onların önlerine ve arkalarına birer sed çektik, böylece gözlerini perdeledik. Onlar artık elbette görmezler" anlamındaki 9'uncu âyetine kadar olan kısmı okuyarak, aralarından geçip gitti.[136] Müşrikler Hz. Muhammed (s.a.s.)'in yatağında yattığını sanıyorlardı. Sabahleyin, yatakta yatanın Ali olduğunu görünce, donakaldılar, ne yapacaklarını şaşırdılar; hiddetlerinden çıldıracak hâle geldiler. Hemen her tarafı aramağa koyuldular. Mekke'yi alt üst ettiler. Fakat Hz. Peygamber yoktu.

Muhammed (s.a.s.)'i bulana 100 deve verilecek, diye ilân ettiler. Bu haber duyulunca, ne kadar mâceracı, cânî, katil varsa, hepsi etrâfa yayıldı. Mekke'de ve Mekke dışında, harıl harıl Hz. Peygamber (s.a.s.)'i arıyorlardı.

Rasûlüllah (s.a.s.), gece evinden ayrıldıktan sonra Kâbe'yi tavâf etti. *"Ey Mekke, sen Allah katında yeryüzünün en hayırlı ve bana en sevimli yerisin; eğer çıkmak zorunda bırakılmasaydım, senden ayrılmazdım"*, dedi.[137] Ertesi gün öğle sıcağında Hz. Ebû Bekir'in evine vardı. Allah'ın emri ile, berâber hicret edeceklerini bildirdi. Hz. Ebû Bekir, sevinç göz yaşları ile, 4 aydır dışarıya bırakmayıp, ağaç yaprakları ile beslemekte olduğu iki cins devesini işâret ederek:

Dilediğini seç, Yâ Rasûlallah, dedi. Rasûlüllah (s.a.s.) bedelini ödeyerek devenin birini aldı.

Rasûlüllah (s.a.s.) ve Ebû Bekir için hazırlanan yol azığı bir dağarcığa konuldu. Ebû Bekir'in kızı Esmâ, belindeki bez kemeri ikiye ayırıp bir parçası ile bu dağarcığın ağzını bağladığı için Esma'ya **"Zâtü'n-nitâkayn"** (iki kemerli) ünvânı verildi.[138]

c) Mağarada Gizlenmesi

Gece olunca, her ikisi evin arka penceresinden çıktılar. Ayakkabılarını çıkarıp, ayaklarının uçlarına basarak ıssız yollardan Mekke'nin güneyine doğru ilerlediler. 1.5 saat (3 mil) mesafede Sevr Dağı'nın tepesindeki mağaraya vardılar. Kureyşin araması bitinceye kadar, (perşembeyi cumaya bağlayan geceden pazar gününe kadar) üç gün bu mağarada gizlendiler.

Ebû Bekir'in oğlu Abdullah, geceleri mağaraya gelip Mekke'de olup biteni anlatıyor, ortalık ağarmadan gene Mekke'ye dönüyordu. Kölesi **Âmr b. Füheyre** de koyunlarını otlatırken akşamları Sevr dağına götürüp onlara süt veriyordu.

Peygamber Efendimizi ve Ebû Bekir'i arayanlar, iz sürerek, nihâyet Sevr'deki mağaranın ağzına kadar geldiler. Ayak sesleri ve konuşmaları içeriden duyuluyordu. Hz. Ebû Bekir, başını kaldırdığı zaman onların ayaklarını görmüş ve heyecanla:

- "Yâ Rasûlallah, eğilip baksalar, bizi görecekler, demişti, bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

- *"Korkma, Allah'ın yardımı bizimledir.*[139] *İki yoldaş ki, üçüncüsü Allah'tır, hiç endişe edilir mi?"* buyurdu.[140]

Tâkipçiler Sevr dağı'na henüz çıkmadan, bir örümcek mağaranın ağzına ağ örmüş, bir çift beyaz güvercin yuva yapıp yumurtlamıştı. Bu durumda Kureyşliler mağaranın içine bakmanın ahmaklık olacağını düşünerek bırakıp gittiler.[141]

Kureyşlilerin aramaları üç gün sürdü. Peygamber Efendimiz ile Ebû Bekir Mekke'de iken **Abdullah b. Uraykıt** adında henüz müslüman olmamış, fakat son derece emîn bir şahsı kılavuz olarak kiralayıp develeri de ona teslim etmişlerdi.[142] Kılavuz Abdullah, üç gün sonra, dördüncü günün (Pazar) sabahı develeri mağaraya getirdi. Devenin birine Rasûlüllah (s.a.s.) ile Ebû Bekir diğerine ise kılavuz Abdullah ile Ebû Bekir'in kölesi **Âmir b. Füheyre** bindiler. Sâhili takibederek Medine'ye doğru 24 saat hiç dinlenmeden yol aldılar Deve yürüyüşü ile 13 günlük olan Medine yolunu 8 günde katederek **12 Rabiulevvel/23 Eylül 622 pazartesi günü** Kuba'ya ulaştılar.

Rasûlüllah (s.a.s.) ilk vahiy Hîra (Nûr) dağı'ndaki mağarada gelmişti. Hira'daki mağara ile Sevr'deki mağara arasında geçen müddet, Rasûlüllah (s.a.s.)'in Peygamberlik hayatının Mekke Devri'ni teşkil etmişti. Sevr dağı'ndaki mağaradan başlayan hicret ise, Mekke Devri'nin sonu, Medine Devri'nin başı olmaktaydı.

d) Rasûlüllah (s.a.s.)'i Peşinden Tâkib Edenler

Hicret yolculuğunda Peygamber Efendimiz iki önemli takiple karşılaştı.

Müdliçoğullarından **Sürâka,** Kureyş'in ilân ettiği mükâfâtı ele geçirmek hevesiyle, kendi bölgelerinden geçmiş olan hicret kafilesini tâkibe koyuldu. Atını dört nala sürerek Rasûlüllah (s.a.s.) ve arkadaşlarına yaklaştığı sırada, atı sürçüp kapaklandı. Kendisi de yere yuvarlandı. Yeniden atına binip koşturdu. Tam yaklaştığı sırada, atının ön ayakları kuma saplandığı için, yine düştü. Atını zorlukla kurtardı. Sürâka'nın morali iyice bozulmuştu. Rasûlüllah (s.a.s.)'den özür diledi. Yazılı bir emânnâme alarak geri döndü; diğer tâkipçileri de **"ben**

---

[135] Bu câniler arasında: Ebû Cehil, Hakem b. el-Âs, Ukbe b. Ebî Muayt, Nadr b. Hâris, Ümeyye b. Halef, Zem'a b. Esved ve Ebû Leheb de vardı. (*Tecrid Tercemesi*, 10/88; *Tarih-i Din-i İslam*, 2/32).

[136] Kur'an-ı Kerim'de bu olaya işâretle: (Habibim, bir avuç kumu onların üzerine) attığın zaman sen atmadın, ancak Allah attı, hedeflerine O ulaştırdı. (el-Enfâl Sûresi, 17) buyrulmuştur.

[137] İbn Mâce, 2/1037 (Hadis No: 3108), Kahire, 1378/1953; Tirmizi, 5/722 (Hadis No: 3925), Kahire, 1385/1965; *Asr-ı Saâdet*, 1/294.

[138] *Tecrid Tercemesi*, 8/415 (Hadis No: 125) ve 10/100 (Hadis No: 1555).

[139] Et-Tevbe Sûresi, 40.

[140] El-Buhârî, 4/263; *Tecrid Tercemesi*, 10/119 (Hadis No: 1557).

[141] *Zâdü'l-Meâd*, 2/137; *Tarih-i Din-i İslam* 2/330; M. Hamîdullah, *İslam Peygamberi*, 1/124.

[142] *Zâdü'l-Meâd*, 2/137.

aradım, boşuna yorulmayın, bu tarafta yok..." diyerek geri çevirdi.[143]

Eslemoğullarından **Büreyde** de, Kureyşin ilân ettiği mükâfâtı alabilmek için Rasûlüllah'ı tâkibe başlamıştı. Fakat ilk görüşte, yanındakilerle beraber Müslüman oldu. Daha sonra başındaki beyaz sarığı çözerek mızrağının ucuna bağladı. "Sizin gibi şanlı bir kafile bayraksız gitmez. İzin verirseniz ilk alemdârınız olayım" diyerek ta Kuba Köyü'ne kadar Rasûlüllah (s.a.s.)'e bayraktarlık yaptı.

Daha sonra, Şam'dan Mekke'ye dönmekte olan bir ticâret kafilesine rastladılar. Kafilede bulunan, ilk 8 Müslümandan **Avvâm oğlu Zübeyr**, Rasûlüllah (s.a.s.) ve Ebû Bekir'e beyaz elbiseler giydirdi.[144] Ve Medine'lilerin kendilerini sabırsızlıkla beklediklerini haber verdi.

Rasûlüllah (s.a.s.)'ın yola çıktığı Medine'de duyulmuştu. Bu yüzden Medineliler, Rasûlüllah (s.a.s.)'i karşılamak üzere her sabah şehir dışına çıkıp bekliyorlardı. 12 Rabiulevvel/23 Eylül 622 Pazartesi günü yine öğleye kadar beklemişler, sıcak bastırınca ümitlerini kesip dönmüşlerdi. Bu esnâda bir iş için evinin yüksek kulesinden etrafı seyreden bir Yahûdî, beyazlar giyinmiş bir kafilenin uzaktan gelmekte olduğunu gördü ve yüksek sesle:

İşte günlerdir yolunu beklediğiniz devletli geliyor, diye haykırdı.

3- Medine'ye Varış

a) Hz. Peygamber (s.a.s.) Kuba'da

Medineliler derhal silahlanarak, bir bayram sevinci içinde yollara döküldüler. Rasûlüllah (s.a.s.)'i Medine'ye bir saat uzaklıkta Kuba Köyünde karşıladılar. Rasûlüllah (s.a.s.) burada **Amr b. Avf Oğulları'**nda 14 gece misâfir kaldı.[145] Bu esnâda Kur'an-ı Kerim'de **"takvâ üzere yapıldığı"** bildirilen **Kuba Mescidi**'ni binâ etti ve burada namaz kıldı.[146]

Rasûlüllah (s.a.s.)'den 3 gün sonra tek başına yola çıkmış olan Hz. Ali de, gündüzleri gizlenip, geceleri yürüyerek, Kuba'da iken kafileye yetişti.

b) İlk Cuma Namazı ve İlk Hutbe

14 gün sonra, bir cuma günü Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimiz devesine bindi. Karşılamağa gelenlerle muhteşem bir alay içinde Medine'ye hareket etti. Yolda **"Sâlim b. Avf oğulları"**na âit **"Rânûnâ Vâdisi"**nde öğle vakti oldu. Rasûlüllah (s.a.s.) burada arka arkaya iki hutbe okuyarak ilk Cuma Namazını kıldırdı.

İlk hutbede Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra:

Ey nâs, ölmeden önce Allah'a tevbe ediniz, fırsat elde iken iyi işlere koşunuz. Allah'ı çok anmak, gizli ve âşikâr çok sadaka vermek sûretiyle O'nunla aranızdaki bağı kuvvetlendiriniz. Böyle yaparsanız, rızıklandırılır, yardım görürsünüz, kaçırdıklarınızı tekrâr elde edersiniz.

Biliniz ki, Cenab-ı Hakk, içinde bulunduğum yılın bu ayında, bugün şu bulunduğum yerde Cuma namazını kıyâmete kadar, üzerinize farz kıldı. Hayâtımda veya benden sonra, -âdil veya zâlim- bir imamı olduğu hâlde, önemsiz gördüğü veya inkâr ettiği için kim bu namazı terkederse, Allah onun iki yakasını bir araya getirmesin ve hiç bir işine hayır vermesin. Biliniz ki, böylesinin, tevbe etmedikçe, ne namazı, ne zekâtı, ne haccı, ne orucu, ne de herhangi bir iyiliği Allah katında bir değer taşır. Ancak, kim tevbe ederse Allah tevbesini kabûl eder.[147]

Ey Nâs, kendinize âhiret için azık hazırlayıp önceden gönderin. Hepiniz ölecek ve sürünüzü çobansız bırakacaksınız. Sonra Rabbiniz, -arada tercümân veya perdedâr olmaksızın- bizzat:

- Sana benim peygamberim gelip haber vermedi mi? Ben sana mal vermiş, ihsânda bulunmuştum. Sen bunlardan âhiretin için ne gönderdin? diye soracaktır. O kimse sağına, soluna bakacak, hiç bir şey göremeyecek. Sonra önüne bakacak, orada Cehennem'i görecek. Öyleyse yarım hurma ile de olsa, kendini ateşten korumağa gücü yeten, bunu yapsın. Buna gücü yetmeyen, bâri güzel sözle kendini kurtarsın. Çünkü bir iyiliğe 10'dan 700 katına kadar sevap verilir. Allah'ın selâm ve rahmeti üzerinize olsun.[148]

Rasûlüllah (s.a.s.) birinci hutbeyi böylece bitirdikten sonra ikinci hutbede de şunları söylemiştir.

Hamd Allah'a mahsustur. O'na hamdeder. O'ndan yardım dileriz. Nefislerimizin şerlerinden ve kötü işlerimizden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidâyet verdiğini kimse saptıramaz. O'nun saptırdığını da kimse doğru yola koyamaz.

Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim. O birdir, eşi, ortağı ve benzeri yoktur.

Sözlerin en güzeli, Allah Kitabı (Kur'an-ı Kerim) dir. Allah'ın kalbini Kur'an ile süslediği, küfürden sonra İslam'a soktuğu, Kur'an'ı diğer sözlere tercîh eden kimse felâh bulup kurtulmuştur.

Allah'ın sevdiğini seviniz. Allah'ı bütün kalbinizle (can ve gönülden) seviniz. Allah Kelâmı Kur'an'dan ve zikrinden usanmayınız.

Allah'ın Kelâmına karşı kalbiniz katılaşmasın.

Yalnız Allah'a kulluk edip ibâdetinizde O'na hiç bir şeyi ortak yapmayınız. O'ndan hakkıyla sakınınız. Yaptığınız iyi şeyleri dilinizle doğru-

[143] El-Buhârî, 4/256-257; *Tecrid Tercemesi*, 10/102-104; (Hadis No: 1555).

[144] El-Buhârî, 4/257; *Tecrid Tercemesi*, 10/105 (Hadis No: 1555).

[145] El-Buhârî, 1/11; *Tecrid Tercemesi*, 2/306 (Hadis No: 270).

[146] (Hicretin) ilk gününde, takva temeli üzerine kurulan (Kuba'daki) Mescidde namaz kılman daha uygundur. Bu mescidde temiz olmayı sevenler vardır. Allah da temiz olanları sever. (et-Tevbe Sûresi, 108).

[147] İbn Mâce, *es-Sünen*, 1/343, (Hadis No: 1081); *Tecrid Tercemesi*, 3/63, (Hadis No: 487'nin izâhı).

[148] İbn Hişâm, 2/146; Şerafettin Yaltkaya, *Hatiplik ve Hutbeler*, 22; *Kısas-ı Enbiyâ*, 1/176; *Asr-ı Saâdet*, 2/828.

layınız. Aranızda Allah'ın rahmet ve merhametiyle sevişiniz. Allah'ın selâm ve rahmeti üzerinize olsun.[149]

c) Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Medine'de Karşılanışı

Cuma namazından sonra Rasûlüllah (s.a.s.) Medine'ye hareket etti.[150] Medine, tarihinin en önemli gününü yaşıyordu. Halk bayram sevinci içinde, Kuba'dan itibâren yolu iki taraflı doldurmuştu. Kadınlar şiirler söylüyor, çocuklar "Rasûlüllah geldi, Rasûlüllah geldi" diye bağrışıyor, küçük kızlar def çalarak şenlik yapıyorlardı. Medine halkı, Rasûlüllah (s.a.s.)'in gelişinden duyduğu sevinci, hiç bir şeyden duymamıştı.

Herkes Peygamber Efendimizi kendi evinde misâfir etmek istiyor, "Ey Allah'ın Rasûlü, bize buyurunuz.." diyerek deveyi durdurmak istiyorlardı. Rasûlüllah (s.a.s.) ise, kimseyi gücendirmemek için devesini serbest bırakmıştı.

- "Siz deveyi kendi hâline bırakınız. O memurdur, emrolunduğu yere gider," diyerek davet edenlerden izin istiyordu. Nihâyet deve, hâlen **"Mescidü'n-Nebi"**nin bulunduğu boş arsada çöktü, Rasûlüllah (s.a.s.) inmedi. Deve kalkarak bir kaç adım gittikten sonra geri dönüp ilk çöktüğü yere yeniden çöktü, bir daha kalkmadı. Rasûlüllah (s.a.s.) üzerinden inerek:

- "Akrabamızdan en yakın kimin evi?" diyerek etrâfındakilere sordu. Zeyd oğlu Hâlid.[151]

- İşte evim, işte kapısı, buyurunuz Yâ Rasûlallâh... diyerek Rasûlüllah (s.a.s.)'i davet etti. Peygamber Efendimiz böylece Hz. Hâlid'in misâfiri oldu. Bu misâfirlik "Mescidü'n-Nebî"nin inşâatı tamamlanıncaya kadar 7 ay devam etti.[152]

4- Hicretin İslam Tarihindeki Önemi

Hicret, Müslümanları müşriklerin zulüm ve baskılarından kurtarmış, İslam'a yayılma imkânı sağlamış, böylece İslam inkılâbının başlangıcı olmuştur. Bu itibârla olaydan 17 yıl sonra, Hz. Ömer'in hilâfeti esnâsında Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hicret ettiği yılın 1 Muharrem'i olan 16 Temmuz 622 tarihi, Hicrî-Kamerî Takvim için **"takvim başı"** olarak kabûl edilmiştir.

Rasûlüllah (s.a.s.)'in hicreti Peygamberliğin 13'üncü yılında, **12 Rebiulevvel / 23 Eylül 622**'de olmuştur. Bu tarih aynı zamanda Peygamber Efendimizin 53'üncü doğum yıldönümüdür.

Hicretle, 23 yıl süren Peygamberlik devrinin 13 yıllık **Mekke Devri** sona ermiş, 10 yıllık **Medine devri** başlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM - MEDİNE DEVRİ

I- HİCRETİN BİRİNCİ YILI (622-623 M.)

"Doğrusu inanıp hicret edenler Allah Yolunda mallarıyla, canlarıyla cihâd edenler ve muhâcirleri barındırıp onlara yardım edenler, işte bunlar birbirlerinin dostudurlar." (el-Enfâl Sûresi, 72)

1- Medine'de Genel Durum

Medine, Mekke'nin kuzeyinde, üç tarafı dağlarla çevrili, güneyi ise ovalık bir şehirdir. Havası güzel, toprağı zirâate elverişli, hurmalıkları boldur.

Rasûlüllah (s.a.s.)'in hicreti esnâsında, Medine'de **Evs ve Hazrec** adlı iki Arap kâbilesi ile, **Kaynuka, Nadîr** ve **Kurayzaoğulları** adlı üç Yahûdi kabîlesi vardı. Arap kabileleri buraya **"Seylü'l-arim"** denilen sel felâketinden sonra Yemen'den; Yahûdîler ise, Romalıların Kudüs'ü işgal ve tahriplerinden sonra Kudüs'ten gelip yerleşmişlerdi.

---

[149] İbn Hişâm, 2/147; *Hatiplik ve Hutbeler*, 22, 24; *Kısas-ı Enbiyâ*, 1/177; *Asr-ı Saâdet*, 2/829.
[150] Medine'nin eski adı Yesrib'ti. Rasûlüllah (s.a.s.) hicret edip yerleştikten sonra "Peygamber Şehri" anlamında **"Medinetü'n-Nebî"** denildi. Daha sonra kısaltılarak sâdece Medinetü'l Münevvere denilmiştir.
[151] Hâlid b. Zeyd Ebû Eyyûb el-Ensâri, Neccâr oğullarından ve Peygamberimizin dedesi Abdülmuttalib'in annesi Selmâ Hatun'un âilesindendir. Müslüman Araplar tarafından yapılan ilk İstanbul kuşatmasında bulunmuş ve şehit düşmüştür. Fâtih, İstanbul'u fethedince Hz. Hâlid'in kabrini buldurmuş, hâlen ziyâret edilmekte olan türbesini yaptırmıştır. İstanbul'da türbenin bulunduğu semt (Eyyüb), adını onun isminden almıştır.
[152] İbn Hişâm, 2/143.

Başlangıçta, bir müddet Araplarla Yahûdîler iyi geçinmişlerse de, Yahûdîlerin çıkarcı davranışları yüzünden zamanla araları açılmış, Arablar Yahûdîleri yenerek Medine'de hâkim duruma gelmişlerdi. Fakat çok geçmeden Yahûdîlerin entrikaları ile birbirlerine düştüler ve iki kardeş kabîle uzun yıllar birbirleriyle savaştılar. Bu savaşların en sonuncusu **Buâs Harbi'**dir. Hicretten yaklaşık 5 yıl önce sona eren ve bazı fâsılalarla tam 120 yıl süren bu savaşta her iki taraf da büyük kayıp vererek zayıf düşmüşlerdir. Bu yüzden, Hicret esnâsında Yahûdîler, özellikle iktisâdî yönden Medine'de hâkim durumda bulunuyorlardı.

Evs ve Hazrec kabîleleri, aralarındaki bu düşmanlığın ancak Rasûlüllah (s.a.s.)'in hakemliği, İslam'ın getirdiği adâlet, sevgi ve kaynaşma ile ortadan kalkabileceğini anlayarak Müslümanlığa sımsıkı bağlandılar. Gerçekten Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Medîne'ye gelmesiyle, bu iki kardeş kabile arasında asırlarca sürmüş olan kin ve düşmanlıktan eser kalmamıştır.[153]

2- Mescid-i Nebî'nin İnşâsı

Hicret esnâsında Medîne'de câmi yoktu. Rasûlüllah (s.a.s.) namaz vaktinde nerede bulunursa namazı orada kıldırırdı. İlk mescid, hicretin ilk günlerinde Kuba'da yapıldı.

Hicret sırasında, Rasûlüllah (s.a.s.)'in devesinin çöktüğü, Halid b. Zeyd'in evinin karşısındaki boş arsaya mescid yapılacaktı. Neccâroğullarından iki yetim çocuğa âit olan bu arsayı, Neccâroğulları hibe etmek istedilerse de Peygamber (s.a.s.) Efendimiz kabûl etmedi. Bedeli olan 10 miskal (40.9 gr) altını Hz. Ebû Bekir ödedi.

Arsada müşrik kabirleri, yabâni hurmalar ve engebeler vardı. Kabirler başka yere nakledildi. Hurma ağaçları kesildi, çukurlar düzlendi. Mescid'in yapımında bizzât Rasûlüllah (s.a.s.)'de bir işçi gibi çalıştı. Temeli taştan, duvarları kerpiçten, direkleri hurma ağaçlarından yapıldı. Üzeri de hurma dallarıyla örtüldü; zemini ise topraktı. Kıblesi Kudüs'e doğru olan bu mescid'in, biri mihrab'ın karşısındaki ana kapı, biri Rasûlüllah (s.a.s.)'in evine açılan kapı, diğeri de **"Bab-ı Rahmet"** denilen kapı olmak üzere üç kapısı vardı. Kıble'nin değişmesinden sonra, ana kapı ile mihrap yer değiştirdiler.[154]

3- Hâne-i Saâdet'in İnşâsı ve Rasûlüllah (s.a.s.)'in Hz. Âişe ile Evlenmesi

İnşâsı 7 ay süren Mescid'in bir tarafına Rasûlüllah (s.a.s.) ve âilesinin ikameti için odalar (hücreler) yapıldı. Bu odaların sayısı daha sonra dokuza çıkmıştır. Odalardan her birinin genişliği 3-3,5 arşın, uzunluğu 5 arşın, yüksekliği ise bir adam boyu kadardı. Hz. Aişe, Safiyye ve Sevde'nin odaları Mescid'in güneyinde; Ümmü Seleme, Ümmü Habibe, Meymûne, Cüveyriye, Zeyneb bt. Cahş ve Zeyneb bt. Huzeyme'nin odaları ise Mescidin kuzeyinde bulunuyordu. Rasûlüllah (s.a.s.)'in hâlen **"Kabr-i Saâdet"**inin bulunduğu yer, Hz. Âişe'ye tahsis edilen oda idi.

Mescid ve hücrelerin yapımı tamamlanınca, Hz. Peygamber (s.a.s.) misâfir kaldığı Halid b. Zeyd'in evinden buraya taşındı. Evlâtlığı Zeyd b. Hârise ve Ebû Râfi'i Mekke'ye gönderip kendi âilesi ile Ebû Bekir'in âilesini de Medine'ye getirtti. Kendi âilesi, Hz. Hatice'nin vefâtından sonra evlendiği Zem'a kızı Hz. Sevde ile kızları Ümmü Gülsüm ve Fâtıma idi. Kızlarından Rukiyye daha önce eşi Hz. Osman'la birlikte hicret etmişti. Diğer kızı Zeyneb, kocası henüz müşrik olduğu için gelemedi.[155] (Zeyneb, Bedir savaşından sonra hicret edebildi)

Ebû Bekir'in âilesi ise, karısı Ümmü Rumân ile çocukları Abdullah, Esmâ ve Âişe'den ibâretti. Bunlarla berâber Zeyd b. Hârise'nin eşi Ümmü Eymen ile oğlu Üsâme de Medine'ye geldiler.

Hz. Ebû Bekir'in kızı Âişe ile Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) hicretten önce Mekke'de iken nişanlanmışlardı. Hicretten 8 ay sonra, Şevval ayında Medine'de evlendiler. Böylece, Rasûlüllah (s.a.s.) ile Hz. Ebû Bekir arasındaki mânevi bağ, akrabalık bağı ile daha da kuvvetlenmiş oldu.

Hz. Âişe son derece zeki, bilgili ve kültürlü bir hanımdı. Dinî hükümlerin, Müslüman kadınlara öğretilmesinde büyük gayreti yanında, özellikle Rasûlüllah (s.a.s.)'in ev ve âile hayatıyla ilgili bilgileri Müslümanlar O'ndan öğrenmişlerdir. Kendisinden 2210 hadis rivâyet edilmiştir.

4- Suffe Ashâbı (Ashâb-ı Suffe)

Mescid'in bir tarafına da, etrâfı açık, üstü hurma dallarıyla örtülü bir gölgelik, (çardak, suffe) yapıldı. Evi ve âilesi olmayan fakir Müslümanlar burada kaldıkları için onlara **"Ashâb-ı Suffe"** denilmiştir.

Suffe ashâbı son derece fakirdi. İş buldukları zaman çalışırlar, diğer zamanlarda Mescidde ilim ve ibâdetle meşgul olurlardı. Burası İslam Târihinde ilk yatılı öğretmen okulu durumundaydı. Bu okulun dershanesi mescid, yatakhanesi suffe, öğrencileri suffe ashâbı, öğret-

[153] *"Hepiniz, toptan sımsıkı Allah'ın ipine (İslam Dini'ne ve Kur'an-ı Kerim'e) sarılın. Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani siz birbirinizin düşmanları idiniz de O, kalblerinizi birleştirmişti. İşte O'nun bu nimeti sâyesinde kardeş olmuştunuz. Siz bir ateş çukurunun kenarında iken sizi oradan da O kurtarmıştı."* (Âl-i İmrân Sûresi, 103).

[154] El-Buhâri, 1/111; *Tecrid Tercemesi*, 2/306 (Hadis No: 270); *Zâdü'l-Meâd*, 2/145-146; *Tarih-i Din-i İslam*, 3/21-26.

[155] *Tarih-i Din-i İslam*, 3/14.

menleri de bizzat Rasûlüllah (s.a.s.) idi. Medine'nin dışında yeni Müslüman olan topluluklara İslam'ı öğretmek üzere bir öğretmen göndermek gerektiğinde, bunlar arasından gönderiliyordu. Sayıları 70 ile 400 arasında değişen Suffe ashâbının ihtiyaçları, ashâbın zenginleri tarafından karşılanıyordu. Rasûlüllah (s.a.s.) her akşam bunlardan bir kısmını kendi sofrasına alır, bir kısmını da ashâb arasına dağıtırdı. Getirilen sadakaları tamamen bunlara gönderir, kendisine gelen hediyelerden de suffe ashâbı için hisse ayırırdı.[156] Rasûlüllah (s.a.s.)'den en çok hadis rivâyet etmiş olan Ebû Hüreyre de suffe ashâbındandı.

5- Farz Namazların Dört Rekat Olması

Mirâctan önce Müslümanlar akşam ve sabah olmak üzere iki vakit namaz kılıyorlardı. Beş vakit namaz mirâcta farz kılındı. Ancak, Hicretten önce, akşam namazının farzı üç rekât, diğer vakitlerin hepsi de ikişer rekâttı, Hicretten sonra, öğle, ikindi ve yatsı namazlarının farzları dört rekâta çıkarıldı. Sefer zamanlarında ise ilk farz kılındığı sayıda bırakıldı.[157]

6- Ezân'ın Meşrûiyeti

Mescid-i Nebi'nin inşâsı bittikten sonra, namaz vakitlerinin Müslümanlara duyurulmasına ihtiyaç duyuldu. Çünkü, namaza erken gelenler vaktin girmesini bekleyip işlerinden kalıyorlar; geç gelenler ise cemâate yetişemedikleri için üzülüyorlardı.

Rasûlüllah (s.a.s.) vahiy gelmeyen konularda ashâbı ile istişâre ederdi.[158] Bu konuda yapılan istişâre esnâsında, namaz vakitlerinin "çan veya boru çalınarak, ateş yakılarak, yüksek bir yere bayrak çekilerek duyurulması" teklifleri yapıldı. Rasûlüllah (s.a.s.), "çan çalmak Hristiyanların, boru çalmak Yahûdîlerin, ateş yakmak Mecûsîlerin âdetidir." diyerek kabûl etmedi. Bayrak çekme teklifi de beğenilmedi. İstişâre sonunda hiç bir şeye karar verilemedi.

Ensârdan **Zeyd oğlu Abdullah,** rüyâsında elinde nâkûs (çan) bulunan birini görmüş, namaz vakitlerini duyurmak için bu nâkûsu satın almak istemiş, Rüyâsında gördüğü bu zât ona:

- "Ben sana daha güzelini öğreteyim" diyerek ezân lafızlarını söylemiş. Abdullah uyanınca, Rasûlüllah (s.a.s.)'e gelerek rüyasında gördüklerini haber verdi. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.):

- "İnşâllah hak rüyâdır. Bilâl'in sesi seninkinden gür. Gördüğünü ona öğret. Namaz vaktinde ezânı o okusun", buyurdu. Bilâlin okuduğu ezân, Medine'nin her tarafından duyuldu. Aynı rüyâyı Hz. Ömer de görmüş, fakat Abdullah daha önce haber vermişti.[159] Daha sonra Bilâl, sabah ezânlarına **"es-salâtü hayrun minen-nevm"** (namaz uykudan hayırlıdır.) cümlesini de eklemiştir.

Ezân, şeâir-i İslamiye'dendir. Vâcib derecesinde kuvvetli bir sünnetdir. Yalnız rüyâ ile değil, Rasûlüllah (s.a.s.)'in sünneti ve daha sonra inen âyetlerle de sâbittir.[160]

7- Ensâr ile Muhâcirler Arasında Kardeşlik

Mekke'li Müslümanlar, dinleri uğrunda bütün servet ve varlıklarını Mekke'de bırakmışlar, Medine'ye hicret ederek muhâcir olmuşlardı. Medineli Müslümanlar, onları kendi nefislerine bile tercih ederek, her türlü yardımı yapmışlar, onların bütün ihtiyâçlarını karşılamışlardı.[161] Fakat muhâcirler, ensâr'a yük oluyoruz, kendi kazancımız yok, diye üzülüyorlardı.

Rasûlüllah (s.a.s.) muhâcirlerin bu üzüntüsünü gidermek, aradaki sevgi ve samimiyeti güçlendirmek, herhangi ayrılık belirtisini önlemek için Hicretin 7'inci ayında muhâcirlerle ensârı, **Mâlik oğlu Enes'**in evinde topladı.[162] Burada, bir muhâciri, bir ensârla kardeş yaparak 90 (veya 360 kişi asarında kardeşlik bağı kurdu.[163] Ensâr, muhâcir kardeşlerini alıp evlerine götürdüler Mallarına ortak ettiler. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.)'e başvurarak:

- Ya Rasûlallah, hurmalıklarımızı, muhâcir kardeşlerimizle aramızda paylaştır... dediler. Rasûlüllah (s.a.s.):

- Hayır, mülkiyet size âit. Muhâcir kardeşlerinizle birlikte çalışacak, mahsûlü paylaşacaksınız... buyurdu.[164] İki taraf buna râzı oldular.

---

[156] *Tecrid Tercemesi*, 12/202-207 (Hadis No: 2027); *Tarih-i Din-i İslam*, 3/26-27.
[157] Bkz. el-Buhârî, 1/93; *Tecrid Tercemesi*, 2/233, (Hadis No: 228); İbn Hişâm, 260.
[158] Bkz. Âl-i İmrân Sûresi, 159.
[159] Bkz. Ebû Dâvud, *es-Sünen*, 1/116 (Hadis No: 499), Mısır, 1371/1952; *Tecrid Tercemesi*, 2/451, (Hadis No: 358).
[160] Bkz. el-Mâide Sûresi, 58; el-Cum'a Sûresi, 9; *Tecrid Tercemesi*, 2/451 (358 No. lu hadisin açıklaması).
[161] *Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imânı yerleştirmiş olan kimseler* (ensâr)*, kendilerine hicret eden muhâcirleri severler, onlara verilen şeylerden dolayı, içlerinde bir çekememezlik duymazlar, zaruret içinde olsalar bile, muhacirleri kendilerine tercih ederler...* (el-Hâşr Sûresi, 9).
[162] *Tecrid Tercemesi*, 7/99 (Hadis No: 1035); *Zâdü'l-Meâd*, 2/146.
[163] Kimin kime kardeş olduğu için bkz. İbn Hişâm, 2/150-153; *Tecrid Tercemesi*, 7/102-106.
[164] *Tecrid Tercemesi*, 8/66-69, (Hadis No: 1145).

Kardeşler birbirlerine o derece bağlandılar ki, başlangıçta, zev'il-erhâmdan önce birbirlerine mirâsçı bile oldular.[165]

Ensâr'dan Reb'i oğlu Sa'd, muhâcir Avf oğlu Abdurrahman'a:

- Ben malca ensârın en zenginiyim. Rasûlüllah (s.a.s.) ikimizi kardeş yaptı. Malımın yarısı senindir. İki zevcem var, dilediğini boşayacağım. Onu da nikâhlarsın... dedi. Abdurrahman:

- Allah malını da, zevceni de sana mübârek kılsın. Benim bunlara ihtiyâcım yok. Sen bana çarşıyı göster... dedi.[166]

Abdurrahman ticârete başladı, kısa zamanda zengin oldu. Muhâcirlerin büyük kısmı ticâretle hayatlarını kazandılar.

Ensâr ve muhâcirlerden belirli kimseler arasında Hz. Peygamber tarafından yapılan kardeşlik, daha sonra *"Mü'minler ancak kardeştirler"* (el-Hucurât Sûresi, 10) âyet-i celîlesiyle genişledi. Fakat bu kardeşliğin, mirâsla ilgili hükmü, Bedir Savaşı'ndan sonra "*...Akraba olanlar (mîrâs hususunda) Allah'ın Kitabında mü'minlerden ve muhâcirlerden daha yakındır..*" (el-Ahzâb Sûresi, 6) ve *"Allah'ın Kitâbında (mirâs hususunda) hısımlar birbirlerine daha yakındır."* (el-Enfâl Sûresi, 75) ayet-i kerimeleri ile kaldırıldı.[167] Çünkü muhâcirler, çalışıp ticâret yaparak ilk sıkıntılı günlerinden kurtuldular. Bedir Savaşı ganimetlerinden de yararlandıktan sonra, artık ensârın yardımına ihtiyaçları kalmadı.

8- Müslümanlarla Yahûdîler Arasında Vatandaşlık Anlaşması

Rasûlüllah (s.a.s.) Mekkeli muhâcirlerle, Medineli ensârı kardeş yaparak birbirlerine bağladıktan sonra, Medine'yi dış düşmanlara karşı müştereken savunmak üzere muhâcirler, ensâr ve Medine'deki Yahûdîler arasında yazılı bir **"vatandaşlık anlaşması"** yaptı. Bu anlaşmaya göre:

a) Diyet ve fidyelere ait kurallar, eskiden olduğu şekilde devam edecek:
b) Yahûdîler kendi dinlerinde serbest olacaklar;
c) Müslümanlarla Yahûdîler, barış içinde yaşayacaklar,
d) İki taraftan biri, üçüncü bir tarafla savaşırsa, diğer taraf yardımcı olacak,
e) Taraflardan biri Kureyşle dostluk kurmayacak ve onları himâyesine almayacak,
f) Dışardan bir tecâvüz olursa, Medine müştereken savunulacak,
g) İki taraftan biri, üçüncü bir tarafla sulh yaparsa, diğer taraf bu sulhü tanıyacak,
h) Müslümanlarla Yahûdîler arasında çıkacak her türlü anlaşmazlıkta Hz. Peygamber (s.a.s.) hakem kabûl edilecekti.[168]

9- Medine'de Müslümanların Durumu

Müslümanlar Medineye göç etmekle rahata kavuşmuş olmadılar. Bir bakıma tehlike ve düşmanları daha da çoğaldı. Hicretten önce karşılarında düşman olarak yalnızca Mekke müşrikleri vardı. Hicretten sonra puta tapıcı müşrikler, münâfıklar ve Yahûdîler olmak üzere üç sınıf düşmanla karşı karşıya geldiler.

a) Puta Tapıcı Müşrik Arablar: Arabistan'ın çeşitli bölgelerinde Kâbe'yi ve putlarını ziyârete gelen Arab kabîleleri sâyesinde bol kazanç elde eden Mekkeliler, maddî çıkarlarını putperestliğin yaşamasında gördükleri için, Müslümanlığa düşman olmuşlar, Müslümanları yok etmek için ellerinden gelen her şeyi yapmışlardı. Müslümanlığın, Şam ticâret yolu üzerinde bulunan Medine'de yayılması da onların işine gelmedi. Bu sebeple hicretten sonra, Müslümanların peşini bırakmadılar. Müslümanlığı henüz kuvvetlenmeden yok edebilmek için her tedbire başvurdular.

b) Yahûdîler: Evs ve Hazrec kabîleleri arasındaki anlaşmazlığı körükleyerek onları zayıf düşürüp, Medine'de ekonomik yönden hâkim duruma gelen Yahûdîlerin de, Müslümanlık menfaatlerine uygun gelmemişti. Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimiz bunlardan gelecek tehlikeleri önlemek için Yahûdî kabîlelerinin her biriyle ayrı ayrı anlaşmalar yapmıştı. Fakat, bunlar anlaşmalara sâdık kalmıyorlar, Kureyş kabîlesi ve Müslümanlara düşman olan diğer unsurlarla işbirliği yapıyorlardı.

c) Münâfıklar: Hicretten önce Hazrec kabîlesinin ileri gelenlerinden **Übeyy oğlu Abdullah**'ın (Abdullah b. Übeyy b. Selûl) Hazrec kabîlesine reis olması kararlaştırılmıştı. Taraftarları ona süslü bir taç bile hazırlamışlardı. Müslümanlığın Medine'de süratle yayılması ve Rasûlüllah (s.a.s.)'in hicret etmesi, Abdullah'ın reisliğine engel oldu. Bu yüzden Abdullah ve taraftarları Müslümanlığa düşman oldular. Fakat mücâdele ve bozgunculuklarını daha etkili yapabilmek için, imân etmedikleri hâlde Müslüman göründüler. Böylece bir de **"Münafıklar zümresi"** meydana geldi. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bunları biliyor, fakat ayıplarını yüzlerine vurmuyordu.

Mekkeli müşrikler, Medine'deki Yahûdîlerle münâfıkları, Müslümanlara karşı el altından devâmlı teşvik ve tahrik ediyorlar, Medine etrafındaki müşrik Arab kabîleleriyle anlaşmalar yaparak Medine'ye baskın yapmağa hazırlanıyorlardı. Münâfıkların reisi Übeyy oğlu

[165] *İmân idip hicret eden ve Allah yolunda malları ve canlarıyla cihâd eden muhâcirlerle, bu muhâcirleri barındırıp onlara yardımcı olanlar* (ensâr) *bir birlerinin velisidir.* (el-Enfâl Sûresi, 72).

[166] Bkz. el-Buhârî 3/3, *Tecrid Tercemesi*, 6/407, (Hadis No: 958).

[167] *Tecrid Tercemesi*, 7/99-106 (1035 numaralı hadisin izahı); *Zâdü'l-Meâd*, 2/146.

[168] 47 maddelik bu yazılı antlaşmanın tam metni için bkz. İbn Hişâm, *es Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/147-150; Tuğ, Doç. Dr. Salih, *İslam Ülkelerinde Anayasa Hareketleri*, 31-40, İst., 1969; M. Hamîdullah, *İslam Peygamberi*, 1/131-134, İst., 1966.

Abdullah'a bir mektup yazarak:

"Siz Muhammed (s.a.s.)'in yurdunuzda barınmasına izin verdiniz. O'nu ya öldürmez veya bize teslim etmez, yahut da Medine'den çıkarmazsanız hepinizi öldürmek, esir etmek ve kadınlarınıza tecâvüzde bulunmak üzere Medine'yi basacağız"[169] diye münâfıkları bile tehdit etmişlerdi. Medine'lilerin gözlerini korkutmak ve Müslümanlara yardımcı olmaktan vazgeçirmek için bir defa da **Câbir oğlu Kürz** komutasındaki bir çete ile Medine'lilerin mer'ada otlamakta olan hayvanlarını sürüp götürmüşlerdi.

Görüldüğü üzere Müslümanlar, Medine'ye hicretten sonra da güven içinde olmadılar. Bu yüzden Peygamber Efendimiz (s.a.s.) Medine'nin savunmasıyla ilgili bütün tedbirleri aldı. Medine'deki Yahûdîler ve Medine etrâfındaki müşrik Arab kabîleleri ile saldırmazlık anlaşmaları yaptı. Etrafa **seriyyeler** (küçük askeri birlikler) göndererek, düşmanın hareketlerini kontrol altına aldı. Mekkelilerin Şam ticâret yolunu kapattı. Müşriklerin gece baskını ihtimâline karşı geceleri Medine sokaklarında ashâb nöbet tuttu. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bile ancak kapısında nöbet beklendiği zamanlarda endişesiz uyuyabiliyordu.[170]

10- İlk Nüfus Sayımı

Savunma ile ilgili alınan tedbirler arasında, Müslümanların sayısını bilmeğe de lüzûm görüldüğünden, Rasûlüllah (s.a.s.) "Bana Müslüman olduklarını söyleyenlerin isimlerini yazınız," buyurmuştur. Sayım sonunda Medine'de 1500 Müslüman bulunduğu anlaşılmıştır.[171]

11- İlk Seriyyeler

Rasûlüllah (s.a.s.) düşmanın hareketini kontrol altında tutmak, Medine'yi muhtemel bir tecâvüzden korumak için, civârdaki bazı bölgelere **"keşif kolları"** (seriyye) göndermiş, fakat kendilerine silahlı tecavüz olmadıkça çarpışma izni vermemiştir.

Hicretin ilk yılında üç seriyye gönderilmiştir. İlk seriyye, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in amcası**. Hz. Hamza** komutasındaki 30 kişilik seriyyedir. İslam'da ilk sancak bu seriyyeye verilmiştir.

2'inci seriyye, Rasûlüllah (s.a.s.)'in amcalarından **Hâris'in oğlu Ubeyde** komutasında; 3'üncüsü ise **Sa'd b. Ebî Vakkas** komutasında gönderilmiştir.

Bunlar Kureyş kervanlarını takip için gönderilmişlerdi. İlk iki seriyyede karşılaşma olduğu hâlde çarpışma olmamıştır. Sadece Sa'd b. Ebî Vakkas, ikinci seriyye'de bir ok atmıştır ki İslam'da Allah yolunda atılan ilk ok budur.

Bu seriyyeler, hicretin 7-8 ve 9' uncu (Ramazan, Şevval ve Zilkade) aylarında gönderilmiştir.

Seriyye: Rasûlüllah (s.a.s.)'in kendisinin bulunmadığı küçük harp müfrezesi demektir. Rasûlüllah (s.a.s.)'in katıldığı ve bizzât idare ettiği askeri harekâta ise **"Gazve"** denir. Seriyyeler, genellikle gece çıkarılan ve sayıları 5-400 arasında değişen askeri birliklerdir. Gazvelerin sayısı 19'dur. Seriyyelerin sayısı daha çoktur.

II- HİCRETİN İKİNCİ YILI (623-624 M.)

"Sizinle savaşanlara karşı, Allah yolunda siz de savaşın. Aşırı gitmeyin; doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez."
(el-Bakara Sûresi, 190)

1- Savaşa İzin Verilmesi

İslam'da asıl olan barıştır. Savaş, zulmün önlenmesi, hakkın kabûl ettirilmesi için meşrû kılınmıştır. 13 seneye yaklaşan Mekke Devri'nde ve Medine Devrinin ilk yılında, müşriklerden gördükleri bunca zulüm, işkence ve haksızlığa rağmen, mü'minlere sabırlı olmaları, Allah'ın dinini güzellikle tebliğe çalışmaları emredilmiş[172], savaşa izin verilmemişti. Müslümanlardan:

- Ey Allah'ın Rasûlü, nedir bu çektiklerimiz? İzin ver de şunları gizli gizli öldürelim, diye izin istiyenlere Hz. Peygamber (s.a.s.):

- Henüz savaş izni verilmedi, sabredin Allah'ın yardımı yakındır, çektiğiniz çilelerin mükâfâtını göreceksiniz, diye cevap vermişti.

Hicretten sonra Müslümanlar, giderek müşriklere karşı koyabilecek duruma geldiler. Üstelik Müslümanların düşmanları çoğaldı, sabır

---

[169] *Asrı Saâdet*, 1/327.

[170] Bkz. el-Buhârî, 4/222; *Tecrid Tercemesi*, 8/372 (Hadis No: 1217).

[171] Bkz. el-Buhârî, 4/34; *Tecrid Tercemesi*, 8/483 (Hadis No: 1277).

[172] *"Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır, onlarla en güzel şekilde tartış..."* (en-Nahl Sûresi, 125).

yolu ile barışı sürdürmek artık mümkün değildi. Bundan dolayı Hicretin 2'inci yılı başlarında Safer ayında;

"Zulüm ve haksızlığa uğratılarak, kendilerine savaş açılan kimselere (mü'minlere) savaş izni verildi. Allah onlara yardım etmeğe elbette Kâdirdir. Onlar, 'Rabbimiz Allah'tır' dediler diye, haksız yere yurtlarından (Mekke'den) çıkarıldılar..." (el-Hacc Sûresi, 39-40) anlamındaki âyet-i kerimelerle Müslümanlara, kendilerini savunmak üzere savaş izni verildi.

2- İlk Gazveler

Mekke müşrikleri, Medine'ye baskın hazırlığı içindeydiler. Rasûlüllah (s.a.s.) düşmanın hazırlıkları hakkında bilgi edinmek için zaman zaman seriyyeler gönderdiği gibi, Medine ile Mekke arasındaki kabîlelerle görüşüp anlaşmalar yapmak, kureyş'in planladığı yağmaları önlemek için bizzat kendisi de askerî yürüyüşlere katıldı. Rasûlüllah (s.a.s.)'in katılıp bizzât idâre ettiği askeri harekâta **"Gazve"** denir.

Rasûlüllah (s.a.s.)'in ilk gazvesi, 60 kişilik müfreze ile **Ebvâ Köyüne** yapılan gazvedir.[173] Hicretin ikinci yılı Safer ayı başında yapılmıştır. Aynı yıl içinde sırasıyla **Buvat, Uşeyre, Küçük Bedir ve Büyük Bedir Gazveleri** olmuştur. İlk dördünde düşmanla karşılaşma olmamış, kan dökülmemiştir. Büyük Bedir Gazvesi, Müslümanların yaptığı ilk savaş olmuştur.

3- Kıblenin Değişmesi

İslam'ın ilk yıllarında namaz, Beyt-i Makdis'e (Kudüs'e) doğru kılınıyordu. Ancak, Hicret'ten önce Rasûlüllah (s.a.s.) Mekke'de namaz kılarken, mümkün mertebe Kâbe'yi arkasına almaz; Kâbe, kendisiyle Beyt-i Makdis arasında kalacak şekilde, Rükn-i Yemânî ile Rükn-i Hacer-i esved arasında namaza dururdu. Böylece hem Kâbe'ye hem de Kudüsteki Mescid-i Aksa'ya yönelmiş oluyordu. Hicretten sonra Medine'de Mescid-i Aksa'ya yöneldiğinde Kâbe'nin arka tarafta kalmasından Rasûlüllah (s.a.s.) üzüntü duyuyor, kıblenin Kâbe'ye çevrilmesini içten arzu ediyordu.[174] Çünkü Kâbe, atası Hz. İbrahim'in kıblesiydi.

Hicretten 16-17 ay kadar sonra, Şaban ayının 15'inci günü Hz. Peygamber (s.a.s.) Medine'de **Selemeoğulları Yurdu'**nda öğle namazı kıldırırken, ikinci rek'atın sonunda;[175]

"Yüzünü gök yüzüne çevirip durduğunu görüyoruz. Seni elbette hoşnut olduğun kıbleye çevireceğiz. Hemen yüzünü Mescid-i Harâm'a doğru çevir. (Ey mü'minler) *siz de nerede olursanız,* (namazda) *yüzlerinizi, onun tarafına çeviriniz..."* (el-Bakara Sûresi, 144) anlamındaki âyet nâzil oldu. Hz. Peygamber yönünü hemen Kudüs'ten Mescid-i Harâm'a çevirdi. Cemâat da saflarıyla birlikte döndüler. Kudüs'e doğru başlanılan namazın, son iki rek'atı, Kâbe'ye yönelinerek tamamlandı. Bu yüzden Selemeoğulları Mescidine **"Mescid-i Kıbleteyn"** (iki kıbleli mescid) denilmiştir

4- Cahş Oğlu Abdullah Seriyyesi ve Batn-ı Nahle Olayı

Medine'ye baskın hazırlığı yapan Kureyş'in harekâtından haber almak üzere, Peygamber Efendimiz, Recep ayının son günlerinde, Mekke tarafına halasının oğlu **Cahş oğlu Abdullah** komutasında, 8 kişilik bir seriyye gönderdi. İki gün sonra açılmak üzere Abdullah'a bir de mektup vermişti. Mektupta, Mekke ile Tâif arasındaki **Nahle Vâdisi**'ne kadar gidilmesi, Kureyş'in faâliyetleri konusunda bilgi toplanması isteniyordu.[176]

Nahle Vâdisinde, Kureyş'in Tâif'ten dönmekte olan bir kervanına rastladılar. Kervanın reisi **Hadramî oğlu Amr'ı** öldürüp ele geçirdikleri iki esir ve zaptettikleri mallarla Medine'ye döndüler. Rasûlüllah (s.a.s.) bu olayı hoş karşılamadı. Çünkü kendilerine çarpışma izni verilmemişti. Üstelik bu olay, kan dökülmesi yasak sayılan **"eşhür-i hurum"**dan Recep ayında meydana gelmişti. Mekke müşrikleri bu olayda öldürülen Hadramî oğlu Amr'ın intikamını vesile ederek savaş hazırlıklarını hızlandırdılar. "Muhammed harâm aylara bile saygı göstermiyor, harâm aylarda kan döküyor, yağma yapıyor.." diye de yaygara kopardılar.[177]

5- Bedir Savaşı (17 Ramazan 2 H/13 Mart 624 M.)

---

[173] İbn Hişâm, 2/241.

[174] *Zâdü'l-Meâd*, 2/147.

[175] Bkz. el-Buhârî, 1/15; *Tecrid Tercemesi*, 1/41 (Hadis No: 38); İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 3/252; *Tarih-i Din-i İslam* 3/65; Tahir Olgun, *İbâdet Tarihi*, s. 80, İst., 1946; M. Zihni Efendi, *Kitabü's-Salât*, s. 75, İst., 1326.

[176] İbn Hişâm, 2/252; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/113.

[177] İbn Hişâm, 2/254; Yahûdîlerin ve Kureyşin "Muhammed harâm aylara saygı göstermedi" yaygaraları üzrine inen âyet-i kerime'de şöyle buyrulmuştur.

"Sana harâm ayı ve o ayda yapılan savaşı sorarlar. De ki: O ayda savaşmak, büyük günah ise de, insanları Allah yolundan alıkoymak, O'nu inkâr etmek, Mescid'i Harâm'ın ziyâretlerine engel olmak, halkını oradan çıkarmak, Allah katında daha büyük günahtır.." (el-Bakara Sûresi, 217).

"Siz güçsüz bir durumda iken Allah size Bedir'de yardım etmişti". (Âl-i İmran Sûresi, 123)

a) Kureyş'in Gönderdiği Kervan

Kureyş Medine'yi basıp Rasûlüllah (s.a.s.)'i öldürmek, Müslümanlığı ortadan kaldırmak için hazırlanıyordu. Yapılacak savaşın masraflarını karşılamak üzere, Ebû Süfyân'ın başkanlığında büyük bir ticâret kervanını Medine yolu ile Şam'a göndermişlerdi. Nahle Vâdisinde öldürülen Hadramî oğlu Amr'ın kardeşi Âmir, Mekke sokaklarında çırılçıplak:

- "Vâh Emrâh, vâh Amrâh..." diyerek dolaşıyor, halkı savaşa ve intikama teşvik ediyordu. Kervan döner dönmez, Medine'ye hücûm edeceklerdi.

Gönderdiği seriyyeler (keşif birlikleri) vasıtasıyla Hz. Peygamber (s.a.s.), Mekke'de olup bitenleri, yapılan hazırlıkları tamâmen öğrenmişti. Ebû Süfyân'ın idâresindeki ticâret kervanından elde edilecek kazanç, Müslümanlarla yapılacak savaş için kullanılacaktı. Bu yüzden Rasûlüllah (s.a.s.) Şam'a giderken engel olmak üzere **"Uşeyre"** denilen yere kadar bu kervanı tâkip etmiş fakat yetişememişti. Dönüşünü haber alınca, kervanı ele geçirmek üzere, Ramazan'ın 12'inci günü **Abdullah b. Ümmi Mektûm**'u imâm bırakarak 313 kişi ile Medine'den çıktı. Yolda ensârdan **Ebû Lübâbe**'yi Medineye muhâfız tâyin ederek, geri çevirdi. 8 kişi de mâzeretleri sebebiyle izin aldıklarından 64'ü muhâcir, diğerleri de ensârdan olmak üzere 305 kişi kaldılar. 6 zırh, 8 kılıç, 3 at, 70 develeri vardı. Binek yetişmediği için develere nöbetleşe biniyorlardı.

Ebû Süfyan, dönüşte Müslümanların kervana saldırma ihtimâline karşı Mekke'ye haberci göndererek korunması için yardım istemişti. Esâsen aylardan beri savaş hazırlığı içinde olan Mekkeliler kervanı kurtarmak ve Müslümanlardan intikam almak üzere **Ebû Cehil**'in komutasında 950-1000 kişilik bir ordu ile hareket ettiler. **Ebû Leheb**'den başka bütün Kureyş ulularının katıldığı bu ordunun 200'ü atlı, 700'ü develi, diğerleri de yaya idi. Zırh, ok, mızrak, kılıç gibi her türlü savaş âlet ve silahları tamamdı. **Ebû Leheb,** hastalığı sebebiyle sefere katılamamış, yerine bedel göndermişti.

b) İki Tâifeden Biri

Kervanı araştırdığı esnâda, yolda Safrâ yakınlarında Zefiran Vâdisi'nde Kureyş'in büyük bir ordu ile kervanı kurtarmak üzere Medine'ye doğru yürümekte olduğunu haber alan Rasûlüllah (s.a.s.) durumu Müslümanlara anlatarak:

- Kureyş Mekke'den çıkmış, üzerimize doğru geliyor. Kervanı mı tâkip edelim, yoksa Kureyş ordusunu mu karşılayalım, diye istişârede bulundu. Medine'den savaş hazırlığı ile çıkılmadığı için, çoğunluk kervanın tâkibini istiyordu.[178]

Rasûlüllah (s.a.s.)'in bu duruma üzüldüğünü gören Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer sıra ile ayağa kalkarak, Kureyş ordusuna karşı çıkmanın daha uygun olacağını savundular. Hz. Peygamber (s.a.s.) bu konuda ensâr'ın düşüncesini öğrenmek istiyordu. Sonra ilk Müslümanlardan **Mikdad b. Esved,** Muhâcirler adına söz alarak:

- Biz, kavminin Hz. Musa'ya "Sen ve Rabbin gidin ve düşmana karşı savaşın. Biz burada oturup bekleyelim,[179] dedikleri gibi demeyiz. Biz senin sağında, solunda, önünde arkanda çarpışırız. Allah ve Rasûlünün emri ne ise ona itâat ederiz. Sen nereye gidersen oraya gideriz,[180] dedi. Ensar adına konuşan **Sa'd b. Muâz** da:

- "Ey Allah'ın Rasûlü, biz sana imân ettik. Getirdiğin Kur'an'ın hakk olduğuna şehâdet ettik, sözlerini dinlemeğe ve itâat etmeğe, düşmana karşı seni korumağa söz verdik. Sen nasıl istersen öyle yap. Seni hak Peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, sen bize denizi gösterip dalsan biz de dalarız, hiç birimiz geri dönmeyiz. Biz düşmanla savaşmayı, harpte sebât göstermeyi biliriz. Allah'a güvenerek düşman ordusunun üzerine gidelim..."[181] dedi. Rasûlüllah (s.a.s.) bu konuşmadan son derece memnun oldu.

- Öyleyse haydi Allah'ın bereketine yürüyünüz. Size müjdelerim ki, "Allah iki tâifeden birini (kervanın ele geçirilmesi veya Kureyş ordusunun yenilgisini) bize vâdetti".[182] Zaferimiz kesindir. Ben şimdiden Kureyş reislerinin harp meydanında yıkılacakları yerleri görüyor gibiyim, buyurdu. Sonra da Bedir'e doğru hareket etti.[183]

Bedir deve yürüyüşü ile Medine'ye 3; Mekke'ye ise 10 günlük (80 mil) mesâfede bir köydü. Her yıl burada panayır kurulur, bu sebeple Suriye'ye giden kervanlar buradan geçerdi. Kureyş ordusu buraya Müslümanlardan önce gelip, suyun başını tutmuştu. Ebû Süfyân idâresindeki 50 kişilik Kureyş kervanı ise, henüz Müslümanlar Medine'den çıktıkları sıralarda, sâhil yolunu izleyerek Medine'den uzaklaşmış, Kureyşlilere de geri dönmeleri için haber göndermişti. Fakat, ordusuna çok güvenen Ebû Cehil, mutlaka savaşmak istiyordu. Bu yüzden Mekkeliler geri dönmeyip, Bedir'e kadar ilerlemişler ve burada karargâh kurmuşlardı.

c) İki Tarafın Durumu

17 Ramazan 2 H./13 Mart 624 M. Cuma sabahı iki ordu Bedir'de karşılaştı. Araplar ötedenberi hep kabîlecilik gayretiyle savaşmışlardı. Bu savaşta ise din uğrunda aynı kabîlenin insanları birbirleriyle çarpışacak, kardeş, amca, yeğen, hatta, baba-oğul birbirlerini öldürecek-

---

[178] Bkz. el-Enfâl Sûresi, 5-6.

[179] Mâide Sûresi, 24.

[180] Bkz. El-Buhârî, 5/4; *Tecrid Tercemesi*, 10-146 (Hadis No: 1562); İbn Hişâm 2/266; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/120.

[181] İbn Hişâm, 2/267; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/120; Müslim, 3/1403, (Hadis No: 1779) Kahire 1375/1955.

[182] Enfâl Sûresi, 7.

[183] İbn Hişâm, 2/267; *Zâdü'l-Meâd*, 2/217; *Tecrid Tercemesi*, 10/148-149.

lerdi.[184]

Müslümanların sancaktarı **Mus'ab b. Umeyr**'in kardeşi **Ebû Azîz,** Kureyş'in bayraktarıydı. **Utbe b. Rabîa**'nın oğullarından Velîd kendi yanında, ikinci oğlu **Ebû Huzeyfe** mü'minlerin arasındaydı. **Hz. Ebû Bekir**'in bir oğlu **Abdullah** kendisiyle beraber, diğer oğlu **Abdurrahman** ise müşrik saflarındaydı. Rasûlüllah (s.a.s.)'in amcalarından **Hz. Hamza** kendi yanında, diğer amcası **Abbâs** ise karşı tarafta yer almıştı. Hz. Peygamberi ömrü boyunca himâye etmiş olan amcası **Ebû Tâlib'**in bir oğlu **Hz. Ali** Müslümanlar içinde, diğer oğlu (Ali'nin kardeşi) **Âkil** ise müşrikler safında bulunuyordu. Rasûlüllah (s.a.s.)in ilk hanımı **Hz. Hatice**'nin kardeşi **Nevfel** ile damadı (kızı Zeyneb'in eşi) **Ebu'l-Âs** müşrikler içinde yer almışlardı.[185]

Düşman ordusu sayı, silah, tecrübe ve maddi kuvvet bakımından Müslümanlardan kat kat üstündü. Bulundukları yer de savaş için daha elverişliydi. Ancak, sabaha karşı yağan yağmur, üzerinde rahat yürünemeyen kumlu zemini sertleştirmiş ve Müslümanların su ihtiyacını gidermişti. Böylece Müslümanların moralleri yükselmiş, Allah'ın yardımına sonsuz güven duymaya başlamışlardı. Kendileri için ölümkalım demek olan bu savaşta, İslam'ın izzeti ve üstünlüğü için Müslümanlar, Allah'a dua ediyorlardı.

d) Savaş Başlıyor

Kureyş adım adım Müslümanlara yaklaşıyordu. Manzara pek hazîndi. Bir avuç Müslüman, **"Allah adını yüceltmek için",** tepeden tırnağa silahlı koca şirk ordusunun karşısına çıkıyordu. Rasûlüllah (s.a.s.) yanına Hz. Ebû Bekir'i alarak, kendisi için hazırlanan gölgeliğe çekildi, ellerini semâya kaldırıp:

- Yâ Rabb, işte Kureyş bütün gurûr ve azametiyle senin dinini ortadan kaldırmak için geldi. Sana meydan okuyor, Peygamberini yalanlıyor. Yâ Rabb, peygamberlerine yardım edeceğine dâir ahdini, bana verdiğin zafer va'dini lütfet. Şu bir avuç mü'min telef olup yok olursa, bu günden sonra yeryüzünde sana ibadet ve kulluk edecek kimse kalmayacak.." diye dua ediyordu.

Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) vecd içinde, kendinden geçerek, o kadar çok dua etmiş ve ellerini öylesine semâya kaldırmıştı ki, sırtından ridâsının düştüğünün farkına varmamıştı. Hz. Ebû Bekir ridâsını örttü, elinden tutarak:

- Ey Allah'ın Rasûlü, yetişir artık, duan arşı titretti, Allah va'dini yerine getirecektir, dedi. Rasûlüllah (s.a.s.)'in bu hâlini gören Müslümanlar heyecandan ağlıyorlardı. Nihâyet Rasul-i Ekrem (s.a.s.): *"Toplulukları bozulacak, arkalarını dönüp kaçacaklar"* (el-Kamer Sûresi, 45) anlamındaki âyet-i kerîmeyi okuyarak çadırdan çıktı.[186] Allah yardımını böylece müjdelemiş, zaferin Müslümanların olacağını bildirmişti.[187]

Savaşı Kureyş başlattı. **Batn-ı Nahl'e** de kardeşi öldürülen **Hadramî oğlu Âmir'**in attığı ok, Hz. Ömer'in azatlısı **Mihca**'a isâbet ederek şehit etti.

Savaştan önce, her iki taraftan birer ikişer kişinin ortaya çıkıp çarpışarak tarafları kızıştırması âdetti. Buna **"mübâreze"** denirdi. Kureyş reislerinden **Utbe b. Rabîa**, kardeşi **Şeybe** ile oğlu **Velîd;** birlikte ilerlediler. Müslümanlardan kendilerine karşı çıkacak er dilediler. Bunlara karşı Hz. Peygamber (s.a.s.)'in emri ile **Ubeyde, Hamza** ve **Ali** çıktılar. Hamza Şeybe'yi, Ali de Velîd'i birer hamlede öldürdüler. Sonra yaralı Ubeyde'nin yardımına koşup Utbe'nin de işini bitirdiler.[188]

e) Sonuç: Hakk'ın Bâtıla Zaferi

Artık savaş kızışmıştı, müşrikler saldırıya geçtiler, mü'minler kahramanca karşı koydular, Allah'ın yardımı ile müşrik ordusunu bozguna uğrattılar.[189] Müşrikler savaş alanında 70 ölü, 70 esir bırakarak kaçtılar. Öldürülenlerden 24'ü Müslümanlara en çok düşmanlık gösteren Kureyş büyükleriydi. Savaşın başkomutanı Ebû Cehil de ölenler arasındaydı.[190] Müslümanlardan şehit düşenler ise 6'sı muhâcirlerden, 8'i de ensârdan olmak üzere 14 kişiydi.[191]

Bedir Zaferi Medine'de bayram sevinci meydana getirdi. Mekke ise mâteme büründü. Ebû Leheb bir hafta sonra üzüntüsünden öldü. Fakat Kureyşîler, Müslümanlar sevinmesinler diye yas tutmadılar.

Zaferden sonra Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) Bedir'de üç gün daha kaldı. Şehitler defnedildi. Meydanda kalan müşrik ölüleri açılan bir çukura gömüldü.

Kureyş eşrâfından 24 kişinin cesetleri ise pislik atılan susuz kuyulardan birine atıldı. Rasûlüllah (s.a.s.) Bedir'den ayrılacağı sırada bu

---

[184] *Karşı karşıya gelen iki topluluğun durumlarında sizin için ibret vardır. Bunlardan biri Allah yolunda savaşan topluluk, diğeri ise onları (Müslümanları) kendilerinin iki katı gören kâfir topluluk. Allah dilediğini yardımıyla destekler. Bunda gerçeği görebilenler için ibret vardır.* (Âl-i İmrân Sûresi, 13).

[185] Bkz. *Tarih-i Din-i İslam*, 3/100-101.

[186] Bkz. el-Buhârî, 3/230; Müslim, 3/1384, (Hadis No: 1763) İbn Hişâm, 2/279; İbn'ül-Esîr, *a.g.e.*, 2/125; *Tecrid Tercemesi*, 8/385 (Hadis No: 1228).

[187] *"Rabbin meleklere 'Ben sizinleyim, mü'minleri destekleyin' diye vahyetti ve 'ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım, artık onların boyunlarını vurun, parmaklarını doğrayın' dedi"* (el-Enfâl Sûresi, 12) *"(Bedir'de) Rabbinizin yardımına sığınıyordunuz. O, 'Ben size birbiri peşinden bin melekle yardım edeceğim' diye cevap vermişti."* (el-Enfâl Sûresi, 9).

[188] İbn Hişâm, 2/277; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/125.

[189] *Siz Bedir'de düşkün bir durumda iken, Allah size yardım etmişti.* (Âl-i İmrân Sûresi, 123).

[190] Bkz. *Tecrid Tercemesi*, 8/ 507-509 (Hadis No:1298).

[191] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/136.

kuyunun başına varıp, içindeki cesetlerin herbirinin adını söyleyerek:

- Ey filân oğlu filân, biz Rabb'imizin bize va'dettiği zaferi gerçek bulduk, siz de rabbinizin size va'dettiğini gerçek buldunuz mu? diye seslendi.[192] Hz. Ömer:

- Ey Allah'ın Rasûlü, ruhları olmayan cesetlerle mi konuşuyorsun? dediğinde, Rasûlüllah (s.a.s.):

- Allah'a yemin ederim ki, söylediklerimi siz onlardan daha iyi işitiyor değilsiniz, buyurdu.[193]

f) Bedir Esirleri

Hz. Peygamber (s.a.s.) yolda Safra denilen yerde, elde edilen ganimetleri gazîlere eşit olarak paylaştırdı. Mâzeretleri sebebiyle ordudan ayrılmış olan 8 kişiye de pay ayırdı. Esirlerle ilgili henüz bir hüküm inmemişti. Medine'ye gelince Rasûlüllah (s.a.s.) bu konuyu ashâbıyla istişâre etti. Hz. Ebû Bekir, fidye (kurtuluş bedeli) karşılığında serbest bırakılmalarını; Hz. Ömer ise hepsinin boyunları vurularak öldürülmelerini istedi. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) ve ashâbın çoğunluğu Hz. Ebû Bekir'in teklifini uygun buldular.[194] Esirlerden fidyelerini ödeyenler, hemen serbest bırakıldı, ödeyemeyenler ise, her biri Medine'li 10 çocuğa okuyup yazma öğretme karşılığında hürriyetini kazandı.

Bu olay, dinimizin ilme ve okuyup yazmağa ne kadar çok önem verdiğini; Rasûlüllah (s.a.s.)'in, Müslümanların düşmanı olan müşriklere bile öğretmenlik yaptırmakta sakınca görmediğini göstermektedir.

6- Benî Kaynuka Yahûdîlerinin Medine'den Çıkarılması (Şevval 2 H./Nisan 624 M.)

Hz. Peygamber (s.a.s.) Medine'de Yahûdîlerle anlaşmalar yapmış, onlarla barış içinde olmak istemişti. Fakat Yahûdiler dâima düşmanca bir davranış içinde oldular. Her fırsatta Evs ve Hazrec Kabîleleri arasındaki eski düşmanlıkları hatırlatıp, Müslümanları birbirine düşürmeğe çalıştılar. Kendileri ehl-i kitâb ve tek Allah inancında oldukları hâlde, **"müşrikler, mü'minlerden daha doğru yolda"**[195] dediler. Sabahleyin Müslüman olmuş görünüp, akşam dönerek[196], Müslümanlarla alay ettiler. Hz. Peygamber (s.a.s.) ve Müslümanlar aleyhine şiirler yazdılar. Oysa, ellerinde bulunan Tevrat'taki bilgilerden Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hak peygamber olduğunu da biliyorlar[197], buna rağmen düşmanlık ediyorlardı.

Müslümanlarla Medine'deki Yahûdî kabîleleri arasında yapılan vatandaşlık anlaşmasını ilk bozan Kaynukaoğulları oldu.[198]

Müslümanlardan bir kadın, Kaynuka yahûdilerinden bir kuyumcunun dükkanında alış-veriş ederken, bir Yahûdî, kadın duymadan örtüsünün eteğini arkasına bağlamış, kadın kalkıp gitmek isteyince her tarafı açılıvermişti. Kadının feryâdı üzerine yetişen bir Müslüman bu Yahûdîyi öldürmüş, orada bulunan Yahûdîler de bu Müslümanı öldürmüşlerdi. Bu olay yüzünden Kaynukaoğulları ile Müslümanların arası açıldı.[199] Rasûlüllah (s.a.s.) Beni Kaynuka'ya muâhedeyi yenilemeyi teklif etti, onlar buna yanaşmadılar.

- "Sen bizi, savaş bilmeyen Mekkeliler mi sanıyorsun? Biz savaşa hazırız...." dediler.[200] Rasûlüllah (s.a.s.) **Ebû Lübâbe**'yi Medine'de vekil bırakarak Şevval ayı ortalarında ordusu ile Benî Kaynuka'yı muhasara etti. Kuşatma 15 gün sürdü. Kaynukaoğulları diğer Yahûdî kabîleleri ve münâfıklardan bekledikleri yardımı göremeyince, teslim olmağa mecbûr oldular. Muâhedeyi bozdukları, vatana ihânet ettikleri için öldürülmeleri gerekiyordu. Kaynukaoğulları daha önce Hazrec kabîlesinin himâyesindeydi. Hazrec kabîlesi eşrâfından, münâfıkların başı **Ubeyy oğlu Abdullah,** bunu bahâne ederek bunların öldürülmemeleri için ısrar ettiğinden, Rasûlüllah (s.a.s.) Medine'den çıkarılmalarını emretti. Böylece, 700 kişiden ibâret Kaynuka Yahûdîleri, Medine'den Şam tarafına sürüldüler.[201] Ele geçen ganimet mallarının beşte biri Beytü'l-mâle (Devlet hazinesine) ayrıldı.[202] Geri kalanı gazilere paylaştırıldı. Toprakları da, topraksız Müslümanlara verildi. Böylece Müslümanlar, Yahûdîlerin en cesûru sayılan Kaynukaoğullarının kötülüklerinden kurtulmuş oldular.

7- Sevik Gazası (Zilhicce 2 H./Mayıs 624 M.2)

---

[192] El-Bûharî; 1/65; *Tecrid Tercemesi*, 1/161-164 (Hadis No: 177) ve 2/377-378 (Hadis No: 314).

[193] Bkz. el-Buhârî 5/8; *Tecrid Tercemesi*, 4/734, (Hadis No: 673) ve 10/160 (Hadis No: 1567); İbn Hişâm, 2/292; İbnü'l-Esîr, 2/129.

[194] İbnü'l-Esîr, 2/136 *"Yeryüzünde düşmanı yere sermeden esir almak, hiç bir peygambere yaraşmaz. Siz dünya malını istiyorsunuz. Oysa Allah, âhireti kazanmanızı ister. Allah azizdir, hakîmdir. Eğer Allah'ın geçmiş bir yazısı olmasaydı, aldığınız fidyelerden dolayı size büyük bir azab dokunurdu"* (el-Enfâl Sûresi, 67-68).

[195] Bkz. en-Nisâ Sûresi, 51.

[196] Bkz. Âl-i İmrân Sûresi, 72.

[197] Bkz. el-Bakara Sûresi, 146.

[198] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/137.

[199] İbn Hîşâm, 3/51; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/138.

[200] İbn Hîşâm, 3/50; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/137.

[201] *Zâdü'l-Meâd*, 2/230.

[202] Bkz. el-Enfâl Sûresi, 41; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/138.

Bedir Savaşında Mekkelilerin ileri gelenleri ölmüş, Kureyşin başına Ebû Süfyan geçmişti. Ebû Süfyan, Müslümanlarla savaşıp, Bedir yenilgisinin öcünü almadıkça kadınlarına yaklaşmayacağına, yıkanmayacağına ve koku sürmeyeceğine yemin etmişti. 200 atlı ile Mekke'den çıkarak Medine'ye bir saatlik mesâfede **Urayz Köyü**'ne gelmiş, çift sürmekte olan ensârdan **Sa'd b. Âmir** ile hizmetçisini şehit edip bir kaç ev ve hurma ağacını ateşe verdikten sonra, "yeminim yerine geldi", diyerek dönüp kaçmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.s.) bu durumu duyunca 80 süvâri, 120 yaya ile hemen tâkibe çıkmış ise de Ebû süfyân sür'atle kaçtığı için yetişememiştir. Mekkelilerin erzak olarak getirip, kaçarken ağırlık olmasın diye bıraktıkları çuvallar dolusu, kavrulmuş un (sevik) Müslümanların eline geçtiğinden bu gazveye **Sevik** (kavrulmuş un, kavut) **Gazası** denilmiştir.[203]

8- Hicretin İkinci Yılında Diğer Olaylar

Medine Devri'nin 2'nci yılında, Bedir Savaşı'ndan önce Şaban ayında **Ramazan orucu** farz kılındı. **Zekât** da hicretin 2'inci yılında farz kılınmıştır. Bazı İslam bilginleri, zekâtın Mekke devride farz kılındığı, Medine Devrinde ise, zekâtın verileceği yerlerin belirlendiği görüşündedir.[204] Gene bu yılda **Ramazan ve Kurban bayramları namazları ile fıtır sadakası ve kurban kesmek** meşrû kılınmıştır.[205]

Rasûlüllah (s.a.s.)'in kızı Hz. Osman'ın zevcesi **Rukiyye** Bedir zaferi esnâsında Medine'de vefât etmiştir. Eşinin hastalığı sebebiyle Hz. Osman Bedir Savaşı'na katılamamıştır.

Rasûlüllah (s.a.s.)'e ilk vahyin geldiği yıl doğmuş olan en küçük kızı **Hz. Fâtıma** ile **Hz. Ali** bu yılda evlenmişlerdir. Evleninceye kadar Hz. Ali, Rasûlüllah (s.a.s.)'in yanında kalmış ve O'nun elinde yetişmişti. Evliliğinden sonra ayrı bir eve çıktılar. Rasûlüllah (s.a.s.)'in en sevgili kızı Fâtıma'ya çeyiz olarak verdiği eşya, bir yatak, bir şilte, (minder), bir su tulumu, bir el değirmeni, iki su ibriği ve bir su kabından ibârettir.

Bedir esirleri arasında Hz. Paygamber (s.a.s.)'in damadı, Zeyneb'in eşi Ebu'l-As da bulunuyordu. Zeyneb, eşinin fidyesi (kurtuluş bedeli) için kendisine annesi Hz. Hatice'nin düğün hediyesi olarak verdiği gerdanlığı da göndermişti. Bu durumdan çok hislenen Rasûlüllah (s.a.s.) ve ashâbı, Ebu'l-Âs'ı fidye almadan serbest bırakmışlar, Zeyneb'in gerdanlığını da geri göndermişlerdir. Ancak Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) Ebu'l-Âs'dan müşrik olduğu için Zeyneb'in kendisine helâl olmadığını, bu yüzden hemen Medine'ye göndermesini istedi. Ebu'l-Âs sözünü yerine getirdi. Böylece Rasûlüllah (s.a.s.)'in en büyük kızı Zeyneb de bu yıl içinde Medine'ye hicret etmiştir.[206]

III- HİCRETİN ÜÇÜNCÜ YILI (624-625 M.)

1- Uhud Savaşı (11 Şevval 3 H./27 Mart 625 M.)

"Gevşemeyin, üzülmeyin, eğer inanmışsanız üstün gelecek sizsiniz."
(Âl-i İmrân Sûresi, 139)

a) Savaşın Sebebi

Bedir Savaşında Mekke müşriklerinden 70 kişi ölmüştü. Bunlar arasında **Ebû Cehil, Ukbe, Utbe, Şeybe, Ümeyye, Âs b. Hişâm** gibi Kureyş'in önde gelen simâları vardı. Bu yüzden Mekkeliler Bedir yenilgisini unutamıyorlar, intikam ateşiyle yanıyorlardı.

Bedir'de, babalarını, kardeşlerini, oğullarını ve diğer yakınlarını kaybedenler. Mekke reisi **Ebû Süfyân**'a başvurdular. **Dâru'n-Nedve**'de toplanarak, Şam kervanının kazancı ile bir ordu toplayıp Medine'yi basmağa ve Müslümanlardan öç almağa karar verdiler.[207]

Mekke dışındaki müşrik Arap kabîlelerine, şâirler, hatipler gönderdiler. Bunlar, Bedir'de öldürülenler için, şiirler, mersiyeler söyleyerek halkı heyecâna getirdiler. 50 bin altın olan kervan kazancının yarısı ile Mekke dışındaki müşrik kabilelerden 2000 asker topladılar. Mekke'den katılanlarla, 700'ü zırhlı, 200'ü atlı omak üzere, Ebû Süfyan'ın komutasında 3000 kişilik mükemmel bir ordu ile Medine üzerine yürüdüler. Orduda ayrıca 300 deve, şarab tulumları, şarkıcı ve rakkase kadınlar vardı. Bunlardan Başka, başta Ebû Süfyân'ın karısı Hind olmak üzere Kureyş ileri gelenlerinden 14 tane evli kadın da kocaları ile birlikte bulunuyorlardı.

---

[203] İbn Hişâm, 3/47-48; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/139-140; *Zâdü'l-Meâd*, 2/229.
[204] Bkz. Yazır, M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, 7/5438, İst., 1938.
[205] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/115 ve 2/138.
[206] İbn Hişâm, 2/306-308.
[207] İbnü'l-Esîr, 2/148-149.

b) Abbâs'ın Mektubu

Rasûlüllah (s.a.s.)'in Mekke'deki amcası Abbâs, Bedir'de esir düştükten sonra Müslüman olmuş, fakat Müslümanlığını gizlemişti. Bedir'de çok zarar gördüğünü bahâne ederek, bu orduya katılmadı. Özel haberciyle bir mektup göndererek, durumdan Rasûlüllah (s.a.s.)'i haberdar etti. Gönderilen keşif kolları da, Kureyş ordusunun Medine'ye yaklaştığını haber verdiler.

Vahiy gelmeyen konularda, karâr vermeden önce Rasûlüllah (s.a.s.) ashâbla istişâre ederdi. Muhâcirleri ve ensârı toplayarak:

- Düşmanı Medine dışında mı karşılayalım, yoksa şehir içinde savunma tedbirleri mi alalım? diye istişârede bulundu.

Peygamber Efendimiz, bir gece önce rüyâsında, kılıcında bir gedik açıldığını, yanında bir sığırın boğazlandığını ve mübârek elini zırhı içinde muhâfaza ettiğini görmüştü. Kılıcında açılan gediği, ehl-i beytinden birinin şehid olması; sığırın boğazlanmasını, ashâbından bazılarının şehit düşmeleri; zırhı da Medine ile tâbir etmiş, bu yüzden Medine dışına çıkılmayarak, şehirde savunma yapılmasını uygun görmüştü.[208] Hz. Ebû Bekir, Sa'd b. Muâz gibi ashâbın büyükleriyle münâfıkların başı Übeyy oğlu Abdullah da bu görüşteydiler. Fakat ashâbın çoğunluğu, bilhassa Bedir savaşı'nda bulunamamış olan genç Müslümanlarla Hz. Hamza:

- Biz böyle bir günü beklemekteydik, düşmanla Medine dışında savaşalım, diye isrâr ettiler.[209] Rasûlüllah (s.a.s.) çoğunluğun arzusuna uyarak, birbiri üzerine iki zırh giyip, miğferini başına geçirerek hâne-i saâdetinden çıktı. Medine dışında savaşılmasını isteyenler, Peygamber Efendimizin arzusuna aykırı davranmakla hata ettiklerini anlayarak fikirlerinden caydılar. Fakat Rasûlüllah (s.a.s.):

c) Peygamber Zırhını Giydikten Sonra

- "Bir peygamber zırhını giydikten sonra, savaşmadan onu çıkarmaz."[210] *"Eğer sabreder, görevinizi tam yaparsanız, Allah'ın yardımıyla zafer bizimdir."* dedi.

Kureyş ordusu, Medine'nin 5 km. kadar kuzeyindeki Uhud dağı eteklerinde karargâhını kurmuştu. Rasûlüllah (s.a.s.) **Abdullah b. Ümmi Mektûm'u** Medine'de vekil bırakarak, 1000 kişilik kuvvetle, cuma namazından sonra Medine'den çıktı. O gün Uhud'a kadar ilerlemeyip geceyi **"Şeyheyn"** denilen yerde geçirdi. Sabahleyin şafakla beraber Uhud'a vardı, savaş için en elverişli yeri seçti.

Yolda **Übeyy oğlu Abdullah**, "Muhammed (s.a.s.) bizim gibi yaşlı ve tecrübelileri dinlemedi, çocukların sözüne uydu. Ben meydan savaşını uygun görmemiştim..." bahânesiyle, kendisine bağlı 300 münâfıkla, ordudan ayrıldı. Böylece Müslümanların sayısı 700'e düştü.

d) Rasûlüllah (s.a.s.)'in Savaş Düzeni

Peygamber Efendimiz, ordusunun arkasını Uhud Dağı'na vererek Medine'ye karşı saf yaptı. Solundaki **Ayneyn tepesi**'ne **"Cübeyr oğlu Abdullah"** komutasında 50 okçu yerleştirdi.

- Galip de gelsek mağlup da olsak, benden emir gelmedikçe yerinizden ayılmayacaksınız, Şu vâdiden, düşman atlıları arkamıza dolaşıp bizi kuşatabilirler. Oklarınızla onları buradan geçirmeyin, çünkü at, oku yeyince ilerleyemez, dedi.[211] Müslümanların karşısında savaş durumu alan müşrik ordusu, sayıca Müslümanların 4 katından daha fazlaydı. Üstelik bunlardan 700'ü zırhlı, 200'ü atlıydı. Müslümanların ise 100 zırhı ve sadece 2 atları vardı. Sağ koluna **Ukâşe**, sol koluna ise **Ebû Mesleme** memûr edilmişti. Rasûlüllah (s.a.s.) ise ortada bulunuyordu.

Ebû Süfyân komutasındaki 3000 kişilik müşrik ordusunun sağ kanadına **Velid oğlu Hâlid**, sol kanadına **Ebû Cehil'in oğlu İkrime,** süvârilere **Ümeyye oğlu Safvân,** okçulara ise **Rabîa oğlu Abdullah** komuta ediyordu.

Kureyşli kadınlar, Bedir'de ölenler için mersiyeler okuyorlar, defler çalıp şarkılar söyleyerek askerler arasında dolaşıyorlar, onları savaşa teşvik ediyorlardı.

Savaş, o devrin âdeti üzerine mübâreze ile (meydanda teke tek çarpışma ile) başladı. Kureyş'in bayrağını taşıyan Abdüddâr oğullarından ortaya çıkan 9 kişi birer birer Müslümanlar tarafından öldürüldü.

Rasûlüllah (s.a.s.) elindeki kılıcı göstererek:

- Hakkını ödemek şartıyla bu kılıcı kim ister? diye sordu. Ensârdan Ebû Dücâne:

- Bunun hakkı nedir, Ya Rasûlallah? diye sordu. Rasûlüllah (s.a.s.):

- Eğilip bükülünceye kadar düşmanla savaşmak, diye cevap verdi.

Ebû Dücâne bu şartla aldığı kılıçla düşman üzerine saldırdı, müşrik safları arasına girdi.[212] Hamza, Ali, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Ebû Dücâne gibi kahramanların hücûmlarıyla savaşın ilk anında 20'den fazla ölü veren Kureyş, bozguna uğramış, sağ ve sol kanat geri çekilmiş, def çalarak Kureyşlileri savaşa teşvik eden kadınlar, feryadlar koparak yüksek tepelere kaçmışlardı. İman kuvveti karşısında sayı ve malzeme üstünlüğü işe yaramamış, müşrikler kaçmağa başlamışlardı.

e) Okçular Yerlerini Terkedince

Böylece ilk safhada Müslümanlar savaşı kazandılar. Fakat kaçan düşmanı sonuna kadar tâkib etmeden, savaş alanına dağılarak, ganimet (düşmandan kalan malları) toplamağa koyuldular. Ellerine geçen fırsatı yeterince değerlendiremediler. Ayneyn tepesinden durumu

---

[208] İbn Hişâm, 3/66-67; İbnü'l-Esîr, 2/150; *Zâdü'l-Meâd*, 2/232.

[209] İbn Hişâm, 3/67.

[210] *Zâdü'l-Meâd*, 2/231; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/150.

[211] Bkz. el.Buhârî, 4/26 ve 5/29; *Tecrid Tercemesi*, 8/457 (Hadis No: 1269); İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/152.

[212] *Riyâzü's-Salihin Tercemesi*, 1/128, (Hadis No: 91); İbnü'l-Esîr, 2/152.

seyreden okçular da birbirlerine:

- Burada ne bekliyoruz, savaş bitti, zafer kazanıldı, biz de gidip ganimet toplayalım, dediler.[213] **Abdullah b. Cübeyr**:

- Arkadaşlar, Rasûlüllah (s.a.s.)'in emrini unuttunuz mu? O'ndan emir almadıkca yerimizden ayrılmayacağız... diye ısrâr ettiyse de dinlemediler.[214] Abdullah'ın yanında sadece 8 okçu kaldı.

Düşmanın sağ kanat komutanı **Hâlid b. Velîd,** Rasûlüllah (s.a.s.)'in okçularla koruduğu **Ayneyn** vâdîsinden geçerken Müslümanları arkadan kuşatmayı denemiş, okçular bu geçidi bekledikleri için başaramamıştı. Okçuların buradan ayrıldığını görünce, emrindeki süvârilerle hücûma geçti. Cübeyr oğlu Abdullah ile 8 sâdık arkadaşını şehit edip, ganimet toplamakla meşgul Müslüman ordusunu arkadan çevirdi. Müşrikler, geri dönüp yeniden hücûma geçtiler. Tepelere çekilen kadınlar da def çalarak aşağıya indiler. Müslümanlar, önden ve arkadan iki hücûmun arasında şaşırıp kaldılar. Savaşı kazanmışken kaybetmeğe başladılar. Birbirlerinden ayrılmış ve dağılmış bir durumda oldukları için, canlarını kurtarma sevdâsına düştüler.[215]

f) Hz. Hamza'nın Şehid Düşmesi

Bedir Savaşı'nda babası Utbe, kardeşi Velîd ve amcası Şeybe'yi kaybetmiş olan **Ebû Süfyân'ın karısı Hind,** babasını öldüren **Hamza**'dan öç almak istiyordu. Hamza'nın karşısında kimse duramadığı için, **Cübeyr b. Mut'im'**in kölesi ve iyi bir nişancı (atıcı) olan **Habeşli Vahşî'**ye Hamza'yı öldürdüğü takdirde, büyük menfaatler vâdetmiş, efendisi Cübeyr de âzâd etmeğe söz vermişti.

Vahşî, Hamza'nın karşısına çıkmaya cesâret edemedi. Bir taşın arkasına gizlenip, Hamza'nın önünden geçmesini bekledi.Hamza ise savaş alanında durmadan sağa sola koşuyor, elinde kılıç önüne gelen müşrikleri tepeliyordu. O gün tam 8 müşrik öldürmüştü. Bunlardan **Abdu'l-Uzza oğlu-Sibah'**ı öldürdüğü sırada, Vahşî'nin tam önünde bulunuyordu. Vahşî fırsatı kaçırmadı. Habeşlilerin çok iyi kullandığı harbesini (kısa mızrağını) gizlendiği yerden fırlattı; kahraman Hamza'yı kasığından vurarak şehit etti.[216] Hamza'nın ölümünü duyan Hind, koşarak geldi. Karnını yarıp, ciğerini çıkararak dişledi, fakat yutamadı. Vahşi'yi mükâfatlandırdı ve kölelikten kurtardı.

Savaşın en şiddetli anında Hz. Hamza'nın şehit düşmesi, Müslümanlar için büyük kayıp oldu. Esâsen, ansızın önden ve arkadan uğradıkları hücûm sebebiyle ne yapacaklarını şaşırmışlar, bir çok şehid vererek, şuraya buraya dağılmışlardı. Bir ara, Rasûlüllah (s.a.s.)'in etrafında sâdece, ikisi muhâcirlerden, yedisi ensârdan olmak üzere 9 kişi kalmış, bunlar da birer birer şehid düşmüşlerdi.[217]

g) Rasûlüllah (s.a.s.)'in Öldüğü Şâyiası

İbni Kamie el-Leysi adlı bir müşrik, Hz.Peygamber (s.a.s.)'e benzeterek, İslam ordusunun sancaktarı **Mus'ab b. Umeyr'**i şehit etmiş ve **Muhammed (s.a.s.)'i öldürdüm,** diye ilân etmişti.[218] Bu şâyia üzerine İslam ordusunda panik başladı. Rasûlüllah (s.a.s.):

- Ey Allah'ın kulları, bana geliniz, etrafımda toplanınız, diye sesleniyor, fakat kimse O'nu duymuyordu.

Müslümanlar birbirinden habersiz üç fırka olmuşlardı.

l) Rasûlüllah şehid olduysa, Allah bâkidir. O'nun yolunda biz de şehit oluruz, diyerek savaşa devâm edenler. Enes b. Nadr (Enes b. Mâlik'in amcası) bunlardandı.Yetmişten fazla yara aldıktan sonra şehid düşmüştür.

2) Rasûlüllah (s.a.s.)'in etrâfını çevirip, vücûdlarıyla O'na siper olan, O'nu düşman saldırısına karşı koruyanlar. Bunlar "14" kişi kadardı. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdurrahman b. Avf, Talha, Zübeyr, Sa'd b. Ebî Vakkas, Ebû Dücâne bunlardandır.

3) Rasûlüllah şehid olduktan sonra, burada durmanın manası yok, diyerek, savaş alanından ayrılanlar.[219] Bunlardan bir kısmı dağlara çekilmişler, bazıları ise Medine'ye dönmüşlerdi.

Müslümanların bu dağınık durumlarından yararlanan müşrikler, Rasûlüllah (s.a.s.)'in yanına kadar sokuldular. Atılan bir taşla Peygamber Efendimizin dudağı yarıldı, dişi kırıldı ve İbni Kamie'nin kılıç darbesiyle yere yıkıldı. Zırhından kopan iki halka yanağına battığından yüzünden de yaralandı.[220]

Ashâb-ı kirâm, savaş alanında Rasûlüllah (s.a.s.)'i bir türlü bulamıyordu. Halbuki, Rasûlüllah (s.a.s.) bulunduğu yerden hiç ayrılmamıştı. Nihâyet Hz. Peygamber Efendimizi Ka'b b. Mâlik gördü ve:

- Ey mü'minler, Rasûlüllah (s.a.s.) burada, diye haykırdı. Ka'b'ın sesini duyan Müslümanlar, hemen Rasûlüllah (s.a.s.)'in etrâfında toplanarak, müşriklerin saldırılarını durdurdular.[221]

h) Ebû Süfyân'la Hz. Ömer Arasında Geçen Muhâvere

Müşriklerin saldırıları yavaşlayınca, Peygamber Efendimiz etrâfında toplanmış olan Müslümanlarla Uhud Dağı tepelerinden birine

---

[213] Bkz. Âl-i İmrân Sûresi, 152.

[214] El-Buhârî, 4/26-27 ve 5/29-30; *Tecrid Tercemesi*, 8/457-460 (Hadis No: 1269).

[215] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/154.

[216] El-Buhârî, 5/36,37; *Tecrid Tercemesi*, 10/216-221 (Hadis No: 1585); İbn Hişâm, 3/75.

[217] Müslim, 3/1415, (Hadis No: 1789).

[218] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/155; İbn Hişâm, 3/77.

[219] *"Muhammed ancak bir peygamberdir. O'ndan önce de bir çok peygamberler gelip geçti. Şâyet o ölseydi veya öldürülseydi, siz topuklarınız üzerinde gerisin geriye mi dönecektiniz?..."* (Âl-i İmran Sûresi, 144).

[220] El-Buhârî, 5/35; Müslim, 3/ 1416 (Hadis No: 1790); İbn Hişâm, 3/84; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/154; *Zâdü'l-Meâd*, 2/234.

[221] İbnü'l-Esîr, 2/157; İbn Hîşâm, 3/88; *Zâdü'l-Meâd*, 2/235.

çekildi. Müslümanların bir tepede toplandığını gören Ebû Süfyân da, onların karşısında başka bir tepeyi işgal etti. Ebû Süfyân, Peygamberimizin sağ olup olmadığını kesinlikle öğrenemediğinden merak içindeydi. Bu sebeple yüksek sesle üç defa:

- İçinizde Muhammed (s.a.s.) var mı? Ebû Bekir var mı? Ömer var mı? diye seslendi. Rasûlüllah (s.a.s.) cevap verilmemesini emretmişti. Kimseden ses çıkmayınca, müşriklere dönerek:

- "Görüyorsunuz, hepsi de ölmüş. Artık iş bitmiştir, diye söylendi. Hz. Ömer dayanamadı.

- "Yalan söylüyorsun ey Allah düşmanı, sorduklarının hepsi sağ, hepside burada, diye cevap verdi. Ebû Süfyân:

- Savaşta üstünlük nöbetledir, bugün biz Bedir'in öcünü aldık, üstünlük bizde... diye gururlandı. Ömer:

- Bizden ölenler Cennet'de, sizinkiler ise Cehennem'de diye cevâp verdi.

- Ya Ömer, Allah aşkına gerçeği söyle. Biz Muhammed (s.a.s.)'i öldürdük mü?

- Rasûlüllah (s.a.s.) sağ ve senin bu sözlerini de işitiyor.

- Ya Ömer, ben senin sözlerine İbni Kamie'nin sözünden daha çok inanırım. Ölülerinize yapılan fenâlıkları ben emretmedim[222], fakat çirkin de görmedim. Gelecek yıl Bedir'de buluşalım, dedi. Hz. Ömer de:

- "İnşallah, diye cevap verdi.[223] Hz. Ömer'le Ebû Süfyân arasında yapılan bu konuşmadan sonra, müşrikler Uhud'dan ayrıldılar. Onlar, Hz. Muhammed (s.a.s.)'i öldürmek, Medine'yi basıp Müslümanları imhâ etmek, müslümanlığı ortadan kaldırmak için Mekke'den gelmişlerdi. Fakat Allah kalblerine korku saldı. Üstünlük kendilerinde olduğu ve Rasûlüllah (s.a.s.)'in de sağ bulunduğunu öğrendikleri hâlde, savaşa devam etmeğe cesâret edemediler. Tek bir esir bile alamadan, geri döndüler.

Uhud Savaşı'ndan Üç Safha

Uhud Savaşı'nda üç safha yaşandı:

İlk safhada Müslümanlar üstün geldiler, 20'den çok düşman öldürerek, müşrikleri bozguna uğrattılar.

İkinci safhada, kaçan müşrikleri kovalamayı bırakıp, kesin sonuç almadan ganimet toplamaya koyulmaları ve Rasûlüllah (s.a.s.)'in yerlerinden ayrılmamalarını emrettiği okçu birliğinin görevlerini terketmeleri yüzünden, Müslümanlar 70 şehit vererek mağlup duruma düştüler.

Üçüncü safhada ise, dağılmış olan Müslümanlar, Rasûlüllah (s.a.s.)'in etrâfında toplanıp, karşı hücûma geçerek, düşman hücûmunu durdurdular.

Müşriklerin Uhud'dan ayrılmasından sonra Rasûlüllah (s.a.s.) şehitleri yıkanmadan, kanlı elbiseleriyle, ikişer üçer defnettirdi.[224] Cenâze namazlarını ise, bu tarihten 8 sene sonra kıldı.[225]

2- Hamrâü'l-Esed Gazvesi

Müşrikler, elde ettikleri üstünlükten yararlanıp Müslümanları imhâ etmeden savaş alanından ayrıldıklarına pişmân oldular. Aralarında, geri dönüp Medine'yi basmayı konuştular. Rasûlüllah (s.a.s.) bu durumdan haberdar olunca, Medineye dönüşünden bir gün sonra, Uhud Savaşı'na katılmış olan ashâbını toplayarak Medine'den 16 km. kadar uzakta "Hamrâ'ü'l-Esed" denilen yere kadar müşrikleri takibetti. Gece olunca, burada 500 kadar ateş yaktırdı. Müşrikler, takib edildiklerini öğrenince, korktular; Medine'yi basma düşüncesinden vazgeçerek, süratle Mekke'ye döndüler.[226]

3- Hicretin Üçüncü Yılında Diğer Olaylar

a) Rasûlüllah (s.a.s.)'in Hz. Hafsa ve Huzeyme Kızı Zeyneb'le Evlenmesi

Hz. Ömer'in kızı Hafsa'nın ilk eşi Huneys b. Huzâfe, Kureyş ileri gelenlerinden ve Habeşistan'a hicret eden ilk Müslümanlardandı. Sonra Medine'ye hicret etmiş, Bedir ve Uhud Savaşlarına katılmıştı. Uhud Savaşında aldığı bir yaradan, Medine'de vefât etti.

Hz. Ömer, Rasûlüllah (s.a.s.) ile kızı Hafsa'nın evlenmesini şöyle anlatmıştır:

- Hafsa dul kalınca, Osman'a onunla evlenmesini teklif ettim. Hele bir düşüneyim, diye cevap verdi. Sonra karşılaştığımızda, şu sırada evlenmeyi uygun görmüyorum, dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir'e istersen Hafsa'yı sana vereyim, dedim. Ebû Bekir sustu. Müsbet veya menfi cevap vermedi. Ebû Bekir'in susmasına Osman'ın teklifimi geri çevirmesinden daha çok üzüldüm. Keyfiyeti Rasûlüllah (s.a.s.)'e arzedince:

---

[222] Kureyşli kadınlar savaş alanının tenhalığından yararlanarak, Bedir'de öldürülen yakınlarının öçlerini almak için şehitlerin kulak ve burunlarını kesmişler, karınlarını yararak ciğerlerini çıkarmışlardı.

[223] Bkz. el-Buhârî, 4/26 ve 5/30; *Tecrid Tercemesi*, 8/457 (Hadis No: 1269), *Zâdü'l-Meâd*, 2/236-238.

[224] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/162; *Zâdü'l-Meâd*, 2/246.

[225] El-Buhârî, 2/94; *Tecrid Tercemesi*, 4/655 (Hadis No: 661).

[226] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/164.

- Üzülme yâ Ömer, Hafsa'yı Osman'dan hayırlısı alacak; Osman da Hafsa'dan daha iyisi ile evlenecek[227], buyurarak, Hafsa'nın izdivâcına tâlip oldu; Osman'ı da kızı Ümmü Gülsüm'le evlendirdi. Sonra Ebû Bekir bana rastladığında:

- Sanıyorum, Hafsa'yı bana teklif ettiğinde cevap vermediğime gücenmiştin. Ben Hafsa'yı Rasûlüllah (s.a.s.)'in alacağını biliyordum. (Bana bunu söylemişti.) Rasûlüllah (s.a.s.)'in sırrını ifşâ etmeyi uygun bulmadığım için sana cevap vermedim. Eğer böyle olmasaydı, teklifini kabûl ederdim, dedi.[228]

Rasûlüllah (s.a.s.) Hz. Hafsa ile evlenerek, hem en yakın arkadaşlarından Hz.Ömer'in üzüntüsünü giderdi, hem de Hz. Ebû Bekir gibi Hz. Ömer'i de akrabalık bağı ile kendisine bağlamış oldu. (Şaban 3 H/Ocak 625 M)

Hilâloğullarından Huzeyme kızı Zeyneb, ilk kocasından ayrılmış; Rasûlüllah (s.a.s.)'in halasının oğlu olan ikinci kocası Cahşoğlu Abdullah ise, Uhud Savaşı'nda şehid düşmüştü. Zeyneb genç ve güzel değildi, orta yaşlı ve merhametli bir hanımdı. Fakirleri, yoksulları, kimsesizleri gözettiği için, kendisine **"Ümmü'l-mesâkin"** ünvânı verilmişti.

Eşinin şehit düşmesiyle himayeye muhtaç kalan bu şefkatli hanımı Rasûlüllah (s.a.s.) nikâhladı. Fakat Zeyneb çok yaşamadı, evlenmesinden üç ay kadar sonra vefât etti.

Rasûlüllah (s.a.s.)'in torunu Hz. Hasan da bu yıl Ramazan ortalarında doğmuştur.[229]

b) Rasûlüllah (s.a.s.)'in Kızı Ümmü Gülsüm'ün Hz. Osman'la Evlenmesi

Hz. Osman, Rasûlüllah (s.a.s.)'in ikinci kızı Rukiyye ile evliydi. Rukiyye, Bedir Savaşı esnâsında vefât etmişti. Bir yıl sonra, Rasûlüllah (s.a.s.) Hz. Osman'ı üçüncü kızı Ümmü Gülsüm'le evlendirdi. Rasûlüllah (s.a.s.)'in iki kızı ile evlenmiş olduğu için Hz. Osman'a **"Zi'n-nûreyn"** (iki nûr sâhibi) denilmiştir.

IV- HİCRETİN DÖRDÜNCÜ YILI (625-626 M.)

1- Raci' Olayı (Safer 4 H./Temmuz 625 M.)

Uhud savaşından sonra müşriklerin cesâretleri arttığı için Medine'de Müslümanların güvenliği geniş ölçüde sarsıldı. Rasûlüllah (s.a.s.) bir taraftan gerekli savunma tedbirleri alıyor, bir taraftan da İslam'ı yaymak için her fırsattan yararlanmağa çalışıyordu. Müslümanlığı kabûl edip, dinin hükümlerini ve Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek isteyen kabîlelere mürşitler gönderiyordu.

Adal ve Kare kabîlelerinden bir hey'et, Rasûlüllah (s.a.s.)'e başvurarak, kabîlelerine Müslümanlığı ve Kur'an-ı Kerim'i öğretecek mürşidler gönderilmesini istediler. Rasûlüllah (s.a.s.) bunlara **Sâbit oğlu Âsım** başkanlığında, 10 kişi gönderdi. Yolda, Usfan ile Mekke arasında Raci' suyu yakınlarında **Hüzeyl kabîlesi**'nden 100 kişilik bir çetenin hücûmuna uğradılar. Mürşitlerden 8'i çarpışarak şehid oldu, 2'si teslim oldu. **Zeyd b. Desine** ve **Hubeyb b. Adiy** adlarındaki bu iki zâtı Hüzeyl'liler Mekke'ye götürüp sattılar.[230]

Zeyd'i, Bedir Savaşı'nda öldürülen babası **Ümeyye**'nin öcünü almak için, **Ümeyye oğlu Safvan** satın almış, öldürülmesini seyretmek üzere bütün Mekke ileri gelenlerini davet etmişti. **Ebû Süfyân** Zeyd'e yaklaşarak:

- Doğru söyle, hayatının kurtarılması için, senin yerine Muhammed (s.a.s.)'in öldürülmesini istemez miydin? demişti.

Zeyd hiç tereddüt göstermeden:

- Asla, Rasûlüllah (s.a.s.)'in hayatı yanında, benim hayatım hiçtir. Benim kurtulmam için değil O'nun öldürülmesini, Medine'de ayağına bir diken batmasını bile istemem, diye cevap verdi. Bu kuvvetli iman karşısında Ebû Süfyân:

- Gerçek şu ki, hiç kimse, arkadaşları tarafından Muhammed (s.a.s.) kadar sevilmemiştir, demekten kendini alamadı.

Hubeyb, Uhud Savaşı'nda **Âmir oğlu** Hâris'i öldürmüştü. Babasının intikamını almak üzere onu da Haris'in kızı satın almıştı. Hubeyb öldürüldüğü esnâda hiç metânetini kaybetmedi. İzin alarak, 2 rek'at namaz kıldı. **Ölümden korktu da uzattı, demeyesiniz diye kısa kestim,** dedi.[231] O zamandan beri idâm edilen Müslümanların, infâzdan önce namaz kılmaları âdet olmuştur.[232]

Dininden dönersen, serbest bırakacağız, dedikleri zaman:

- Benim için, Müslüman olarak öldürülmek, dinimden dönmekten daha hayırlıdır, diye cevap verdi. Müşrikler tarafından bir direğe asılarak şehid edildi.

[227] İbn Sa'd, *Tabakat*, 8/82-83; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/51, Kahire, 1972; İbn Abdi'l-Berr, *el-İstîab*, 4/1811, Kahire, 1960.

[228] El-Buhârî, 6/130; *Tecrid Tercemesi*, 10/166 (Hadis No: 1571) ve 11/338-339 (1803 No. lu hadisin izâhı); *Riyâzü's-sâlihin*, 2/98 (Hadis No: 689).

[229] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/166

[230] Bkz. el-Buhârî, 5/40; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/167.

[231] Bkz. el-Buhârî, 5/41.

[232] İbn'ül-Esîr, *a.g.e.*, 2/168; tafsilât için bkz. *Riyâzü's-Salihin*, 3/97-101, (Hadis No: 1538).

Olay Medine'de duyulunca, Rasûlüllah (s.a.s.) ve Müslümanlar son derece üzüldüler. Medine'li Şâir Hassân, Zeyd ve Hubeyb için mersiyeler yazdı. Rasûlüllah (s.a.s.)'de:

- "Allah lâyık oldukları cezâyı versin" diyerek, cânileri Allah'a havâle etti.

2- Meûne Kuyusu Fâciası (Safer 4 H./Temmuz 625 M.)

Necid Şeyhi **Ebû Berâ Mâlikoğlu Âmir,** Medine'ye gelerek Rasûlüllah (s.a.s.)'e:

- Eğer Necid Bölgesine bir irşât hey'eti gönderirseniz, büyük bir kısmının Müslüman olacağını ümid ediyorum, dedi. Rasûlüllah (s.a.s.):

Necid Bölgesi halkına güvenemiyorum, diye cevap verdi. Ebû Berâ, mürşitlerin hayatı için kabîlesi adına kesin teminât verdiğinden, Rasûlüllah (s.a.s.) Ebû Berâ'nın kardeşinin oğlu **Âmir b. Tufeyl**'e bir mektup yazdırarak, **Münzir b. Amr**'ın başkanlığında 70 kişilik bir hey'eti Necid Bölgesine gönderdi. Bunların hepsi de Suffe ashâbındandı. Kafile Medine'den 4 konak uzaklıkta **Meûne Kuyusu (Bi'r-i Meûne)** denilen yere varınca, içlerinden **Harâm b. Milhân** ile Rasûlüllah (s.a.s.)'in mektubunu Âmir b. Tufey'le gönderdiler. Âmir mektubu bile okumadan Harâm'ı şehid etti. Hey'etin tamamını öldürmek üzere kabîlesini (Âmiroğulların'ı) teşvik ettiyse de onlar "Biz Ebû Berâ'nın emân ve sözünü ayaklar altına alamayız", diyerek ona uymadılar. Âmir b. Tufeyl **Süleym Kabîlesi**'ne mensûp **Usayye, Rı'l, Zekvân** ve **Lihyânoğuları** ile Harâm b. Milhân'ın dönmesini beklemekte olan mürşitler üzerine hücum etti. Hepsi şehid oldu. İçlerinden yalnızca **Ka'b b. Zeyd** yaralı olarak kurtulmuştu. O da Hendek Savaşı'nda şehid oldu.

Rasûlüllah (s.a.s.)'i, Cibrîl bu fâciadan haberdar etti. Seriyyedeki bütün ashâbın Rablarına kavuştular, Allah onlardan râzı oldu... diye bildirdi. Rasûlüllah (s.a.s.) bu fâciadan son derece elem duydu. Tam 40 sabah Rı'l, Zekvân, Usayye ve Lihyanoğulları için beddua etti.[233]

Amr b. Ümeyye ise, olay esnâsında develeri otlatmakla görevli olduğu için esir düşmüş, sonra kurtulmuştu. Medine'ye dönerken, iki Necidliye rastladı. Şehid edilen arkadaşlarının öcünü almak için bunları uyurken öldürdü. Halbuki bunlar, Müslümanların himâyesinde olan Âmir oğullarındandı. Bu sebeple bunların âilelerine diyetleri (kan bedelleri) ödendi.

3- Nadîroğulları Gazvesi (Rabiulevvel 4 H./Ağustos 625 M.)

Benî Nadîr Yahûdîleri Medine'ye iki saatlik bir mesâfede oturuyorlardı. Aralarındaki anlaşma gereğince, Müslümanların ödedikleri diyete, Yahudî kabîlelerinin de katılması gerekiyordu. Âmir oğullarından, Amr b. Ümeyye'nin yanlışlıkla öldürdüğü iki kişinin diyeti ödenecekti. Rasûlüllah (s.a.s.) yanına ashâbından 10 kişi alarak, diyetten paylarına düşeni istemek üzere Nadîroğulları yurduna gitti. **Yahudîler, Rasûlüllah (s.a.s.)'in teklifini kabul etmiş göründüler, fakat ayaklarına kadar gelişini fırsat sayarak, Rasûlüllah (s.a.s.)'e sû-i kast yapmayı planladılar.**

Bir evin gölgesinde oturmakta olan Hz. Peygamber (s.a.s.)'in üzerine, evin saçağından bırakacakları büyük bir taşla O'nu öldürmek istediler.[234]

Cenâb-ı Hakk, peygamberini Yahûdîlerin hazırlığından haberdar etti. Rasûlüllah (s.a.s.) oradan ayrılıp Medine'ye döndü. Yahûdîlerin tuzağını ashâbına bildirdi. Bu davranışlarıyla Nadîroğulları anlaşmayı bozmuşlardı. Rasûlüllah (s.a.s.), Muhammed b. Mesleme'yi bunlara göndererek 10 gün içinde Medine'yi terk etmelerini, 10 günden sonra kim kalırsa boynunu vuracağını kendilerine bildirdi. Yahûdîler yol hazırlığına başladılar. Fakat, münafıkların başı Übeyyoğlu Abdullah:

- "Medine'den çıkmayın, biz size yardım ederiz, Kurayzaoğulları da yardım edecek, diye gizlice haber gönderdi.[235] Bu sebeple Nadîroğulları yol hazırlığından vazgeçip kendilerini savunmaya karar verdiler.

Rasûlüllah (s.a.s.) Rabiulevvel'de Nadîroğulları yurdunu kuşattı. Nadîroğulları bir yıllık yiyeceklerini depo ettikleri kalelerinin sağlamlığına güveniyorlardı.[236] Kuşatma, 15-20 gün sürdü. Savaş sokaktan sokağa, evden eve atlayarak devâm etti. Rasûlüllah (s.a.s.) Yahûdîlere siper olan, savaşı zorlaştıran hurma ağaçlarını kestirdi.[237]

Nadîroğulları, münâfıklardan da, Kurayzaoğullarından da bekledikleri yardımı görmediler. Muhâsaranın kaldırılması için emân dilediler. Berâberlerinde götürebildikleri kadar mal ile Medine'den çıkmalarına izin verildi. 600 deve yükü eşya ile Medine'den ayrıldılar. Bir kısmı Şam'a, bir kısmı Filistin'e göç etti. Selâm, Kinâne ve Huyey ismindeki reisleri ise Hayber'e sığındılar. Üzüntülerini belli etmemek için, şarkılar söyleyip, defler çalarak Medine'den ayrıldılar. Bunlar daha sonra Hendek Savaşı'nı hazırladılar.

50 zırh, 50 miğfer, 340 kılıç ve diğer bazı mallar ganimet olarak Müslümanlara kaldı. Rasûlüllah (s.a.s.) bu ganimetleri muhâcirlere ve yoksullara dağıttı.[238]

---

[233] El-Buhârî, 3/204 ve 5/41-42; *Tecrid Tercemesi*, 8/305, (Hadis No: 1183).

[234] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/173.

[235] Bkz. el-Haşr Sûresi, 11.

[236] Bkz. el-Haşr Sûresi, 2.

[237] Bkz. el-Haşr Sûresi, 5; el-Buhârî, 5/23; *Tecrid Tercemesi*, 10/175 (Hadis No: 1576).

[238] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/174; *Tarih-i Din-i İslam*, 3/215.

Uhud Savaşı'ndan sonra Müslümanların itibârı sarsılmıştı. Nadîroğulları'nın Medine'den çıkarılmasıyla, Medine civârındaki müşrik kabîleleri arasında Rasûlüllah (s.a.s.)'in nüfûzu tekrar kuvvetlenmiş oldu.

4- Rasûlüllah (s.a.s.)'in Ümmü Seleme ile Evlenmesi

Asıl adı Hind olan Ümmü Seleme, Ebû Ümeyye el-Mahzûmî'nin kızıdır. İlk kocası Ebû Seleme Abdullah b. Abdülesed, Abdülmüttalib'in kızı Berre'nin oğlu olup, Rasûlüllah (s.a.s.)'in halazâdesi idi. Kocası ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiş, ilk çocuğu Seleme orada doğmuştu.

Ümmü Seleme'nin ilk eşi Ebû Seleme, Uhud Savaşı'nda aldığı yara sebebiyle vefât etti. Rasûlüllah (s.a.s.) Ebû Seleme'yi çok severdi. Vefâtından sonra dört çocuğu ile kimsesiz ve himâyesiz kalan eşi Ümmü Seleme'yi nikâhlayarak himâyesi altına aldı. Ümmü Seleme, fazilet ve olgunluk yönünden Hz. Aişe'den sonra Ezvâc-ı tâhirâtın en üstünüydü. Ezvâc-ı tâhirât içinde en son vefât eden, Ümmü Seleme olmuştur. Hicretin 59'uncu yılı 84 yaşında vefat etmiş, Baki kabristanına defnedilmiştir.

5- İçki ve Kumarın Haram Kılınması

Mekke devrinde içki ve kumar yasaklanmış değildi. Müslümanlardan da içki içen ve kumar oynayanlar vardı. Rasûlüllah (s.a.s.) bunlara ses çıkarmıyordu. İçki ve kumarın yasaklanması birden bire değil, tedricen olmuştur.

İçki ile ilgili Kur'an-ı Kerim'de 4 âyet vardır. Mekke'de inen ilk âyetde:

"Hurma ve üzüm ağaçlarının meyvelerinden içki yapar, güzel bir rızık edinirsiniz", (en-Nahl Sûresi, 67) buyrulmuş, içki yasaklanmamıştır. Medine devrinde Hz. Ömer ve Muâz gibi bazı sahâbe:

- Ey Allah'ın Rasûlü, içki hakkında bize yol göster, çünkü şarab aklı gideriyor, diye Rasûlüllah (s.a.s.)'e baş vurdular: Hicretin 4'üncü yılı Şevvâl ayında:

"Sana içki ve kumarı soruyorlar. De ki: Bunlar da hem büyük günah, hem de insanlara bazı yararlar var, fakat günahları menfaatlerinden daha büyük..." (el-Bakara Sûresi, 219) anlamındaki âyet indi. İçkiyi ilk yasaklayan âyet bu oldu. Fakat bu âyetle içki kesinlikle yasaklanmadığından, **"günahı var"** diye bırakanlar olduğu gibi, **"faydası da var"** diye eskisi gibi içenler de vardı.

Abdurrahman b. Avf'ın verdiği bir ziyâfette davetliler içki de içmişlerdi. Akşam namazında cemâte imâm olan zât "el-Kâfirûn Sûresi"ni sarhoşluk sebebiyle yanlış okudu. Âyetlerin anlamları değişti. Bunun üzerine:

"Ey inananlar, ne söylediğinizi bilecek duruma gelmedikçe, sarhoş iken namaza yaklaşmayın," (en-Nisâ Sûresi, 43) anlamındaki âyet indi.

Bir müddet sonra Ensardan **Mâlik oğlu Itbâ'**nın ziyâfetinde davetliler sarhoş oldular. **Sa'd b. Ebî Vakkas** bir şiir okuyarak kendi soyunu övdü, ensârı ise yerdi. Ensârdan bir zât da, sofrada yedikleri devenin çene kemiğini Sa'd'a vurup başını yardı. Sa'd, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e şikâyette bulundu. O zaman:

"Ey İnananlar, içki, kumar, tapınılmak için dikilmiş taşlar (putlar), fal okları, ancak şeytanın işinden birer pisliktir. Bunlardan uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz..." (el-Mâide Sûresi, 90) anlamında inen âyetle içki ve kumar kesinlikle yasaklandı. Rasûlüllah (s.a.s.) bu yasağı hemen ilân ettirdi. Bütün Müslümanlar içkiyi bıraktılar. Evlerinde, dükkânlarında bulunan bütün içkileri sokaklara döktüler.

Rasûlüllah (s.a.s.) Efendimiz içkiyle ilgili olarak:

"Sarhoş edici bütün içkiler haramdır." (Müslim, 3/1575-1576; et-Tâc, 3/141).

"Çoğu sarhoşluk veren içkinin azı da haramdır" buyurmuştur. (İbn Mâce, es-Sünen, 2/l124 Hadis No: 3392;et-Tâc 3/142)

"İçki, bütün kötülüklerin anasıdır." (Keşfü'l Hafâ, l/382 (Hadis No: 1225, Beyrut 1351) buyurmuştur.

V - HİCRETİN BEŞİNCİ YILI (626-627 M.)

1- Benî Mustalık Gazâsı (Müreysi' Savaşı) (2 Şabân 5 H./17 Aralık 626 M.)

Mustalikoğulları Huzâa kabilesindendir. Necid bölgesinde, Medine'ye 9 günlük bir yerde yerleşmişlerdi. Müslümanlarla iyi geçiniyorlardı. Fakat, Kureyşlilerin teşvikiyle kabîle reisi **Ebû Dırâr oğlu Hâris** çevrede yaşayan bedevi kabîlelerle birleşerek Medine'ye baskın için hazırlığa başladı. Rasûlüllah (s.a.s.) durumu öğrenince, Medine'de **Zeyd b. Hârise**'yi kaymakam bıraktı. 30'u atlı, 1000 kişilik bir kuvvetle Benî Mustalık üzerine yürüdü. (2 Şabân 5 H./17 Aralık 626 M.)

Bedevîler, Müslümanların üzerlerine geldiğini duyunca, korkup dağıldılar. Hâris'in etrafında sâdece kendi kabilesi kaldı.

Benî Mustalık **Müreysi'** suyu yanında toplanmış henüz hazırlıklarını tamamlayamamıştı. Müslüman olmaları teklif edildi, kabûl etme-

diler. Fakat Müslümanların düzenli hücûmlarına karşı duramayıp bir saat içinde dağıldılar.

Savaş sonunda, Müslümanlardan bir kişi şehid oldu, müşrikler ise 10 ölü verdiler. Ayrıca, Müslümanlar ganimet olarak 700 esir, 5000 koyun, 2000 deve ele geçirdiler.

2- Rasûlüllah (s.a.s.)'in Cüveyriye ile Evlenmesi

Esirler arasında, kabile reisi Hâris'in kızı Cüveyriye de vardı. Kocası Safvan oğlu Müsâfî savaşta ölmüş, kendisi de esir düşmüştü. Ganimetlerin taksiminde, **Sâbit b. Kays'**ın payına ayrılmıştı. Babası Hâris, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e başvurarak kızının şerefinin korunmasını istedi.

Hz. Peygamber (s.a.s.), Cüveyriye'nin bedelini Sâbit b. Kays'a ödeyerek onu serbest bıraktı. Cüveyriye kabîlesine dönmedi, kendi isteği ile Rasûlüllah (s.a.s.)'la evlendi. Bunun üzerine ashâb:

- "Rasûlüllah (s.a.s.)'in eşinin yakınları esir tutulmaz" diyerek ellerindeki bütün esirleri serbest bıraktılar. Bu sebeple Hz. Âişe:

- Kavmi için, Cüveyriye kadar hayırlı başka bir kadın bilmiyorum, demiştir.[239]

Görüldüğü üzere Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimizin Cüveyriye ile evlenmesinin amacı siyâsî idi. Bu evlilik sebebiyle,bütün esirler fidye ödemeden serbest bırakıldılar. Mustalıkoğulları daha sonra toptan Müslüman oldu.

3- Teyemmümün Meşrû Kılınması

Rasûlüllah (s.a.s.) her sefere çıkışında, aralarında kur'a çekerek hanımlarından birini yanında götürürdü. Benî Mustalık Gazâsında, Hz. Âişe'yi götürmüştü. Dönüşte, bir gece konak yerinden hareket edileceği sıra Hz. Âişe'nin gerdanlığının kaybolduğu anlaşıldı. Rasûlüllah (s.a.s.), aranmasını emretti, bu yüzden hareket gecikti. Derken sabah namazı vakti oldu. Oysa abdest için yanlarında yeterli su yoktu. Zamanında hareket edilebilseydi, su başına yetişilecekti. Namaz vakti çıkacak, diye herkes telâş içindeydi. Hz. Ebû Bekir, bu hâle sebep olan kızı Âişe'yi azarlamış hatta hırpalamıştı. İşte Müslümanlar böyle bir sıkıntı içindeyken, su bulunmadığında temiz toprakla teyemmüm yapılacağını bildiren âyet indi.[240] Müslümanlar son derece sevindiler, hemen teyemmüm yaparak namazlarını kıldılar.

Hareket edileceği sırada, gerdanlık bulundu. Hz. Âişe'nin çökmüş olan devesinin altında kalmıştı.[241]

4- İfk (İftira) Olayı[242]

Mureysi' Savaşı dönüşünde, bir konaklama sırasında Hz. Âişe kazâ-i hâcet için mahfesinden[243] çıkarak, konaklama yerinden uzaklaşmıştı. Bu sırada Yemen boncuğundan yapılmış gerdanlığı düşmüş, onu ararken gecikmişti. Dönüşünde, kafileyi yerinde bulamadı. O'nu mahfesinde sandıkları için, beklemeyip hareket etmişlerdi.

Hz. Aişe, -mahfede olmadığım anlaşılınca,- beni ararlar, diye olduğu yerde beklerken, arkadan askerin bıraktığı şeyleri toplamakla görevlendirilen **Safvân b. Muattal** geldi. Hz. Âişe'yi görünce, devesini çöktürdü; Hz. Âişe bindi. Safvân deveyi önünden çekerek ilerledi. Öğle sıcağında başka bir konak yerinde kafileye yetiştiler.

Münâfıklar bu olayı fırsat bildiler. Hz. Âişe tamâmen örtülü olduğu ve Safvân ile aralarında konuşma bile geçmediği hâlde, Hz. Âişe'nin iffetine iftirâ etmekten çekinmediler. Rasûlüllah (s.a.s.) son derece üzüldü. Hz. Âişe kederinden hastalandı. Sonunda masûm olduğu âyetle bildirildi.[244] İftirâcılara da **"hadd-i kazf"** (iffetli kimselere iftira cezâsı) uygulandı. Her birine 80'er deynek vuruldu.[245]

5- Hendek Savaşı (Şevval 5 H./Şubat 627 M.)

Mü'minler, müttefik düşman birliklerini gördüklerinde, *"İşte Allah ve Rasûlünün bize vâdettiği şey budur. Allah ve Peygamber doğru söylemiştir" dediler. Bu, onların imân ve teslimiyetlerini artırmaktan başka bir şey yapmadı."* (el-Ahzâb Sûresi, 22)

Bir taraftan karşı tarafa geçmeyi engelleyen derin ve uzun çukara **"hendek"** denir. Medine'yi savunmak üzere, çevresine hendek kazıldığı için bu savaşa, **"Hendek Gazvesi"** denildiği gibi, bir çok müşrik ve Yahûdî kabîlesi, Müslümanlara karşı birleştiği için **"Ahzâb Harbi"** de denilmiştir.

[239] İbn Hişâm, 3/308; İbn Sâd, *Tabakat*, 8/ 177; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 7/565.

[240] Bkz. en-Nisâ Sûresi, 43 ve el-Mâide Sûresi, 6.

[241] Bkz. el-Buhârî, 1/86); *Tecrid Tercemesi*, 2/201-204 (Hadis No: 222).

[242] Olay hakkında geniş bilgi için bkz. el-Buhârî, 3/154, *Tecrid Tercemesi*, 8/85-112 (Hadis No: 1151); İbn Hişâm, 3/309-321; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/195-199.

[243] **Mahfe:** Deve ve fil gibi hayvanların üzerinde seyahat edenlerin içine oturdukları kafesli çadır veya sepet.

[244] En-Nûr Sûresi, 11-13.

[245] En-Nûr Sûresi, 40.

“Ahzâb”, “hızb” kelimesinin çoğuludur. Hizb, aynı düşünce, inanç ve kanaatı paylaşan insan topluluğu demektir.

a) Yahûdîlerin Müşriklerle İşbirliği

Medine’den sürülen Benî Nadîr Yahûdîlerinin reisleri, Hayber’e sağınmışları. Müslümanlardan öc almak istiyorlardı. Başta Ahtaboğlu Huyey olmak üzere, 20 kadar Yahûdî lideri 70 kişilik bir hey’et ile Mekke’ye gittiler.

-Müslümanlar gün geçtikçe kuvvetleniyor. Onlara kırşı birlikte hareket etmeliyiz. Biz savaş için hazırız. Medine’deki Benî Kurayzalı kardeşlerimiz de savaşta Müslümanları arkadan vuracak... diye müşriklere işbirliği teklif ettiler. Kendileri **“ehl-i kitab”** ve tek tanrı inancında oldukları hâlde, putperest müşriklere hoş görünmek için:

- “Sizin tuttuğunuz yol, (sizin dininiz) Müslümanlarınkinden daha doğru...”[246] dediler. Daha sonra Mekke dışındaki **Gatafan, Esed, Kinâne, Süleym, Fezâre, Mürre, Eşca ve Eslem...** gibi bedevi Arap kabileleriyle görüştüler. Hayber’in bir yıllık hurma mahsûlünü vermeği va’d ederek, onların da savaşa katılmalarını sağladılar.

Mekke’liler 300’ü atlı, 1500’ü develi 4000 kişilik bir kuvvet hazırladılar. Mekke dışındaki bedevî kabîlelerin katılmasıyla ordunun sayısı 10 bine ulaştı. Şimdiye kadar böyle bir kuvvet toplanmamıştı. Medine’yi basıp Müslümanlığı yok edeceklerdi. Ordunun başkomutanı Ebû Süfyân idi.

b) Medine Çevresine Hendek Kazılması

Rasûlüllah (s.a.s.) Mekke’deki hazırlıkları, Kureyş ordusu henüz hareket etmeden haber aldı. Ashâbını toplayarak, bu korkunç saldırıya nasıl karşı koyacaklarını istişâre etti. Müzâkere sırasında, aslen İranlı olan Selmân (Selmân-ı Fârisî):

- Yâ Rasûlallah, İran’da düşman saldırısından korunmak için, şehrin etrâfına, hendek kazarlar. Biz de öyle yapalım, dedi.

Esâsen Medine’nin üç tarafı, evlerin yüksek dış duvarları, yalçın kayalıklar ve sık hurmalıklarla çevrilmişti. Düşman saldırısına karşı, sadece kuzey yönü açıktı. Bu tarafa da, düşmanın geçemeyeceği derinlikte bir hendek kazılırsa, savunma kolaylaşırdı.

Arablarca bilinmeyen bu savunma şekli uygun görüldü. Saldırıya elverişli olan kuzey tarafda hendek kazılacak yer işâretlendi.

Rasûlüllah (s.a.s.), ashâbını 10’ar kişilik gruplara ayırdı. Her grubun kazacağı kısmı belirledi. Mevsim kış, hava soğuktu. Esen rüzgâr, hendekte çalışanların ellerini ayaklarını âdeta donduruyordu. Medine’de kıtlık vardı. Müslümanlar üç gün bir şey yemeden aç çalıştılar.[247] Rasûlüllah (s.a.s.) bile açlıktan karnı üzerine taş bağlamıştı.[248] Ashâbla birlikte Hz. Peygamber (s.a.s.) bizzât toprak kazıyor, açlığa, soğuğa, yorgunluğa karşı gayretlerini artırıcı sözler söylüyordu. Bir ara, sert bir kaya çıkmış, kimse parçalayamamıştı. Rasûlüllah (s.a.s.) hendeğe indi, ilk vuruşta, kayanın üçte biri koptu. Hz. Rasûlüllah (s.a.s.):

- Allâhü Ekber, bana Şam’ın anahtarları verildi. Şu anda Şam’ın kırmızı köşklerini görmekteyim, dedi. İkinci vuruşta kayanın yarısı daha koptu. Rasûlüllah (s.a.s.):

- Allâhü Ekber, bana Fars ülkesinin anahtarları verildi. Şu anda, Kisrânın beyaz köşklerini görmekteyim, buyurdu. Üçüncü darbede kaya, tamâmen parçalandı. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.):

- Allâhü Ekber, bana Yemen’in anahtarları verildi. Şimdi ben San’a’a’nın kapılarını görüyorum, buyurarak bütün bu ülkelerin pek yakında Müslümanların olacağını müjdeledi.[249] Münâfıklar, Rasûlüllah (s.a.s.)’in bu müjdelerini, hayal sayıyorlardı.

“Münafıklar ve kalplerinde hastalık olanlar: Allah ve Rasûlü bize sâdece kuru vaadlerde bulundular, diyorlardı.” (Ahzâb Sûresi, 12)

Açlığa, soğuğa ve her türlü sıkıntıya rağmen, yaklaşık 5,5 km, uzunlukta bir atın karşıya sıçrayamayacağı genişlik ve derinlikte kazılan hendek, düşman gelmeden önce, iki hafta içinde tamamlandı.

c) Müşriklerin Medine’yi Kuşatması

Müşrikler, Medine önünde, şimdiye kadar benzerini görmedikleri derin bir hendekle karşılaşınca, şaşırdılar. Bir hamlede Medine’yi alt üst edip, Müslümanları yok edeceklerini hayâl etmişlerdi. Bunun kolay olmayacağını gördüler. Hendek boyunca, aşağı-yukarı ilerlediler, geçecek bir yer bulamadılar. Sonunda, Kureyşliler hendeğin batı kısmına, Bedevî kabîleler de doğu kısmına karargâh kurdular. Böylece Medine’yi kuşattılar. (Şevvâl 5 H./Şubat 627 M.)

d) Sıkıntılı Günler

10 bin kişlik müşrik ordusu karşısında, Müslümanların sayısı 3 bin kadardı.Yalnızca 36 atları vardı. Önlerinde hendek, arkalarında ise **Sel’ Dağı** bulunuyordu. Ancak **Benî Kurayza** anlaşmayı bozar da müşriklerle işbirliği yaparsa, Müslümanlar çok tehlikeli bir duruma düşeceklerdi. Bu takdirde, Müslümanlar Hendek önünde düşmanla uğraşırken, Yahûdîlerin Medine’yi basıp, kadınları ve çocukları kılıçtan geçirmeleri mümkündü.

Karşılıklı ok ve taşların atılmasıyla başlayan kuşatma, aralıksız 27 gün sürdü. Müslümanlar açlık ve sefâlet içinde, zor ve sıkıntılı günler geçirdiler. Savaşın en tehlikeli bir ânında, Benî Nadir Reisi **Ahtab oğlu Huyey**’in teşvikiyle Benî Kurayza Yahûdîleri de anlaşmayı bozup, müşriklerle işbirliğine başladılar. Rasûlüllah (s.a.s.)’in nasihat için kendilerine gönderdiği Evs kabilesi Reisi **Sa’d b. Muâz**’ı dinlemediler.

[246] Bkz. en-Nisâ Sûresi, 51-52.

[247] bk. *Riyâzü’s-Sâlihîn*, 1/543-548 Hadis No: 522.

[248] El-Buhârî, 5/45; *Tecrid Tercemesi* 10/227 (Hadis No: 1588).

[249] İbn Hişâm, 3/230; İbnü’l-Esîr, *a.g.e.*, 2/179; *Tarih-i Din-i İslam*, 3/258-259.

Düşmanlıklarını açıkça bildirdiler.

Müslümanlar, hendek önünde 10 bin kişilik müşrik ordusuna karşı durmağa çalışırken, bir yandan da, Medine'yi Yahûdîlerin baskınından korumak zorunda kaldılar. Böyle tehlikeli bir anda, münâfıklar da bozgunculuğa başladılar. Hem savaşı bıraktılar, hem de askerin mâneviyâtını sarsıcı propaganda yaptılar.[250]

Kuşatmanın uzayıp gitmesi, müşrikleri de usandırdı. Mevsim kış, havalar soğuktu. Esâsen onlar, böyle günlerce sürecek bir kuşatma için değil, bir kaç saatte sonuca ulaşılacak bir zafer için gelmişlerdi. İşi bir an önce bitirmek için bütün güçleriyle genel bir hücûma geçtiler. Bir taraftan Müslümanların üzerine ok yağmuru yağdırırken içlerinden (Dırâr, Cübeyre, Nevfel, Amr b. Abdivedd gibi) bir kaç tanesi de, elverişli bir yerden atlarıyla hendeği geçtiler. Bunların her biri, Araplar arasında bin kişiye denk sayılıyordu. En meşhûrları olan Amr b. Abdivedd mübâreze sonuda Hz. Ali tarafından öldürüldü; diğerleri kaçtılar. Nevfel kaçarken hendeğe düştü ve Hz. Ali'nin kılıcıyla can verdi.

Ertesi gün, savaşın en çetin günü oldu. Bir taraftan müşrikler, diğer taraftan Benî Kurayza Yahûdîleri hücûma geçtiler, aralıksız akşama kadar ok yağmurunu sürdürdüler. Rasûlüllah (s.a.s.) ve Müslümanlar, o gün namaz kılmak için bile fırsat bulamadılar. Öğle, ikindi ve akşam namazlarını, yatsıdan önce, tek ezanla, tertip üzere kazâ ettiler.[251]

e) Harb Hiledir

Gatafan Kabilesinden **Nuaym b. Mes'ûd**, bu sırada Müslüman olmuştu. Bundan kimsenin haberi yoktu. Rasûlüllah (s.a.s.)'la gizlice görüşerek, müşriklerle Yahûdîlerin arasını açmak için izin istedi. Rasûlüllah (s.a.s.):

- Harp hiledir[252]*, yapabilirsen yap,* buyurdu. Nuaym önce Benî Kurayza'ya gitti.

- Benim size olan dostluğumu bilirsiniz. Sizin için endişe ediyorum. Mekkeliler bu işten usandı, bırakıp giderlerse, Müslümanlar karşısında yapayalnız kalacaksınız. O zaman hâliniz nice olur? Onlardan bir kaç rehin isteyin, aksi hâlde yardım etmeyin... dedi. Sonra Ebû Süfyân'a geldi:

- Duydun mu, Benî Kurayza anlaşmayı bozduğuna pişman olmuş. Sizi bırakıp giderler diye, Müslümanlarla yeniden anlaşmaya başlamış. Sizden rehin alıp, onlara teslim etmeği vadetmiş, dedi. Ebû Süfyân esâsen Yahûdîlere pek güvenemiyordu. Ertesi gün, denemek için Yahûdîlerden yardım istedi. Yahûdîler hemen rehin istediler. Ebû Süfyân isteklerini kabûl etmeyince, her iki taraf da:

- Nuaym doğru söylemiş, dediler. Aralarında güven kalmadı.[253]

f) Rasûlüllah (s.a.s.)'in Duâsı ve Kuşatmanın Sona Ermesi

Rasûlüllah (s.a.s.), o sıkıntılı gün:

- Allah'ım, ey Kur'an'ı indiren ve hesâbı tez gören Rabbim; Şu Arap kabîlelerini dağıt, topluluklarını boz, iradelerini sars.[254] diye dua etti. Duâsı bitince, Rasûlüllah (s.a.s.)'in yüzünde sevinç eseri görüldü. **Rabb'imin yardım va'dini size müjdelerim,** buyurdu. İşte o akşam, âyet-i celîle ve hadis-i şerifte bildirilen **"sabâ rüzgârı"** esmeğe başladı.[255] Fırtına ve kasırga çadırları söküp uçurdu, yemek kazanları devrildi, ocaklar söndü, develer ve atlar birbirine karıştı. Müşriklerin ağızları, burunları, gözleri toz-toprakla doldu. Karargâhları alt üst oldu. Ortalığı dehşet kapladı. Neye uğradıklarını bilemediler.

Müşriklerin mâneviyâtı iyice bozulmuştu. İçlerine korku düştü. Uzun süren ve hiç bir sonuç alınamayan kuşatmadan usanıp bezmişlerdi. Ebû Süfyân:

- "Ben dönüyorum, siz de gelin, diyerek devesine bindi. Mekke'nin yolunu tuttu. Diğerleri de onu izlediler.

Panik pek âni ve şuursuzca olmuştu. Bu yüzden, müşrikler pek çok techizât, gıda maddesi ve eşyayı toplayamadan çekildiler. Sabah olunca, Müslümanlar düşmandan kalan eşyâyı ve sağa-sola dağılan develeri toplayıp ordugâhlarına getirdiler. Ebû Süfyân'ın Yahûdîlerden aldığı 20 deve yükü hurma da ele geçen ganimetler arasındaydı. Böylece, Müslümanlar hem kuşatmadan, hem de açlık sıkıntısından kurtuldular.

Kur'an-ı Kerim'de bu durum şöyle anlatılmaktadır:

"Ey inananlar, Allah'ın size olan nimetlerini hatırlayın. Üzerinize ordular gelmişti, Biz de onların üzerine rüzgâr ve sizin göremediğiniz ordular (Melekler) *göndermiştik."* (el-Ahzâb Sûresi, 9)

---

[250] *İçlerinden bir güruh (münâfıklar), ey Medineliler, tutunacak yeriniz yok, hemen geri dönün, demişlerdi. Bir kısmı da Peygamber (s.a.s.)'den evlerimiz düşman saldırısına açık diye izin istemişlerdi. Oysa evleri açık değildi, sadece savaştan kaçmak istiyorlardı.* (el-Ahzâb Sûresi, 13).

[251] Bu savaştan başka, hiçbir olayda Rasûlüllah (s.a.s.)'ın namazını geçirdiği nakledilmemiştir. Burada üç vakit namazını kazaya bırakması, Hendek savaşının ne derece sıkıntılı ve meşakkatli geçtiğinin en büyük delilidir. Bu yüzden Hz. Peygamber (s.a.s.):

- "Allah onların dünyada evlerini, âhirette kabirlerini ateşle doldursun. Bize ikindiyi kılacak fırsat vermediler, nihâyet güneş battı" diye beddua etmiştir. (el-Buhârî, 5/48 ve 3/233; *Tecrid Tercemesi*, 2/238 (Hadis No: 353) ve 8/396, (1233 numaralı hadisin izâhı).

[252] El-Buhârî, 4/24 (K. el-Cihad, B. 157).

[253] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/182-184.

[254] El-Buhârî, 3/234 ve 5/49; *Tecrid Tercemesi*, 8/395 (Hadis No: 1233).

[255] Bkz. el-Buhârî, 5/47 *"Ben sabâ rüzgarıyle yardım olundum, Ad kavmi ise debur (lodos) rüzgârıyla helâk edildi."* (bkz.el-Hakka Sûresi, 6).

"Allah, kâfirleri hiçbir zafer elde edemeden, kin ve öfkeleriyle geri çevirdi. Savaşta mü'minlere Allah'ın yardımı yetti. Allah yegâne kuvvetli ve galib olandır." (el-Ahzâb Sûresi, 25)

Bu savaşta, müşriklerden 4 kişi ölmüş, Müslümanlardan 5 kişi şehid düşmüştür. Savaştan sonra Rasûlüllah (s.a.s.):

- Bundan sonra sıra bizde. Müşrikler artık üzerimize gelemeyecek, biz onların üzerine gideceğiz." buyurdu.[256] Gerçekten de öyle oldu.

6- Kurayzaoğulları Gazvesi (Zilkade 5 H, /Mart 627 M.)

a) Savaşın Sebebi

Rasûlüllah (s.a.s.) Medine'deki Yahûdî kabîleleriyle ayrı ayrı anlaşmalar yapmıştı. Bunlardan Kaynuka ve Nadîroğullarının, anlaşma hükümlerine uymadıkları için Medine'den çıkarıldıklarını daha önce görmüştük. Kurayza oğulları ise, Uhud Savaş'ından sonra anlaşmayı yeniledikleri için yerlerinde kalmışlardı.

Hendek Savaşında, Benî Kurayza Yahûdîleri önce anlaşmaya bağlı kaldılar. Hendek kazılırken, kazma, kürek gibi âletler vererek Müslümanlara yardımcı oldular. Ancak, savaşın en tehlikeli bir ânında, Benî Nadîr Reisi Huyey b. Ahtab'ın teşvikiyle anlaşmayı bozdular. Müslümanlarla birlikte Medine'yi savunmaları gerekirken, müşriklerle birlikte, Müslümanlara karşı savaşa girdiler.[257] Böylece vatana ihânet suçu işlediler. Rasûlüllah (s.a.s.)'in nasihat için gönderdiği Evs Kabilesi Reisi Sa'd b. Muâz'ın sözlerine de kulak asmadılar. Hz. Peygamber (s.a.s.) hakkında çirkin sözler söyleyerek düşmanlıklarını açıkça ilân ettiler. Ancak, Benî Kurayza'dan yaptıklarının hesâbı sorulacaktı. Bu sebeple, Hendek Savaşından Medine'ye döner dönmez, Benî Kurayza üzerine sefer emri verildi.

Rasûlüllah (s.a.s.) Hendek Savaşı'ndan dönmüş silahlarını çıkarmış, üzerindeki toz-toprağı temizlemek için, gusletmek istemişti. Bu esnâda Cibrîl (a.s.) at üstünde ve toz-toprak içinde geldi:

- "Aa, silahını çıkardın mı; vallâhi biz melekler çıkarmadık. Haydi, şunların üzerine yürü", diye Kurayzaoğullarını işâret etti.[258] Rasûlüllah (s.a.s.) derhal Benî Kurayza'ya sefer ilân etti. Ashâbın sür'atle yola çıkmalarını sağlamak için,

- Hiç kimse ikindi namazını sakın başka yerde kılmasın, ancak Benî Kurayza yurdunda kılsın, buyurdu.

Ashâbın bir kısmı bu emrin zâhirine uyarak, namazlarını Benî Kurayza yurduna varınca kıldılar. Bir kısmı da Peygamber (s.a.s.)'in maksadı, acele etmemizi sağlamaktır, diyerek, vakit çıkmadan yolda kıldılar. Hz. Rasûlüllah (s.a.s.) her iki zümrenin yaptığını da hoş gördü.[259]

Müslümanların toplanması yatsıya kadar devâm etti, sayıları 3 bini buldu. Müslümanların üzerlerine geldiğini görünce sövüp-sayarak kalelerine çekilen Beni Kurayza'nın sayısı 900 kadardı.

b) Benî Kurayza'ya Verilen Cezâ

Kuşatma 25 gün sürdü. Kurayzaoğulları anlaşmayı bozduklarına pişman oldular. Diğer Yahudî kabileleri gibi Medine'den çıkıp gitmek için izin istediler. Fakat Hz. Rasûlüllah (s.a.s.) kayıtsız şartsız teslim olmalarını istedi. Reisleri **Ka'b b. Esed**'in başkanlığında toplandılar. Ka'b:

- "Tevratta bildirilen son peygamberin bu olduğu anlaşıldı. Müslüman olup kurtulalım, dedi Yahûdîler:

- Biz Tevrat üzerine başka kitab kabul etmeyiz, dediler, Ka'b:

- Öyleyse,kadınları ve çocukları öldürelim. Sonra kaleden çıkıp çarpışalım, belki başarırız, dedi. Onlar:

- Çoluk-cocuğumuz öldükten sonra, yaşamanın ne önemi var, diye cevâp verdiler. Ka'b:

- O hâlde, yarın cumartesi, Müslümanlar bizden emîndir. Ansızın hücûm edelim, onları gafil avlayalım, dedi.

- Biz cumartesinin hürmetini bozamayız, diye reddettiler. Sonunda kayıtsız şartsız teslim oldular. Ancak haklarında Evs Kabilesi Reisi Sa'd b. Muâz'ın hüküm vermesini istediler.

Benî Kurayza, Evs kabilesinin himâyesindeydi. Bu yüzden, Sa'd b. Muâz'ın hakemliğini istiyorlardı. Sa'd, hastaydı. Hendek Savaşı'nda kolundan okla yaralandığı için tedâvi görüyordu. Haberi alınca geldi.

- Kur'an-ı Kerim'e göre mi, yoksa kendi kanunlarına göre mi hüküm vermemi istiyorlar, diye sordu. Yâhudîler, kendi kanunlarına göre hüküm verilmesini istediler. Sa'd da Tevrât'a göre karar verdi.[260]

a) Savaşabilecek durumdaki erkeklerin öldürülmesine,

b) Kadınların ve çocukların esir edilmesine,

c) Bütün mallarının da zaptedilmesine hükmetti.

Rasûl-i Ekrem (s.a.s.):

"Ey Sa'd, Allah'ın rızâsına uygun hükmettin" buyurdu.[261] Yahudiler de karârın Tevrât'a uygun olduğunu itirâf ettiler. Sa'd'in bu hükmü,

[256] El-Buhârî, 5/48; *Tecrid Tercemesi*, 10/230 (Hadis No: 1589); İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/184.
[257] El-Ahzâb Sûresi, 26.
[258] El-Buhârî, 5/49-51; *Tecrid Tercemesi*, 8/325 (Hadis No: 1191).
[259] El-Buhârî, 5/50; Müslim, 3/1391 (Hadis No: 1770).
[260] Bkz. Tevrât, *Tesniye Kitabı*, Bab: 20, ayet: 10-14.
[261] Bkz. el-Buhârî, 5/50; *Tecrid Tercemesi*, 10/245 (Hadis No: 1591).

Tevrât'ın Tesniye kitabının 20. Babının 10-14 üncü âyetlerine uygun düşmüştü. Bu gün de vatana ihânet edenlere ölüm cezâsı verilmektedir.

Benî Kurayza hakkındaki hükmü Hz. Ali ve Hz. Zübeyr icrâ ettiler. Kazılan büyük bir hendeğin kenarında 600 kadar Yahûdînin birer birer boyunlarını vurup hendeğe attılar. İçlerinden 4 tanesi Müslüman olup hayatlarını kurtardılar. Benî Nadîr Reisi Huyey b. Ahtab ile Benî Kurayza Reisi Ka'b b. Esed de öldürülenler arasındaydı.

Benî Kurayza'nın malları, mücâhidlere paylaştırıldı. Arâzisi ise, ensarın rızâsiyle muhâcirlere verildi.

"Allah, Ehl-i Kitab'dan müşrikleri destekleyen (Benî Kurayza Yahûdî)lerini kalelerinden indirmiş, kalblerine korku salmıştı. Onların kimini öldürüyor, kimini de esir alıyordunuz. Yerlerini yurtlarını, mallarını ve henüz ayağınızı bile basmadığınız toprakları Allah size mirâs olarak verdi. Allah her şeye kadirdir." (el-Ahzâb Sûresi, 26-27)

7- Rasûlüllah (s.a.s.)'in Cahş Kızı Zeyneb'le Evlenmesi

Zeyneb, Rasûlüllah (s.a.s.)'in öz halası Ümeyme'nin kızıdır. Abdülmuttalib'in torunudur. Hz. Peygamber (s.a.s.), Zeyneb'i azadlısı Zeyd b. Hârise'yle evlendirmişti. Dindar olmasına rağmen, azadlı bir kölenin eşi olmak Zeyneb'e ağır geldi. Asâlet ve güzelliğini ileri sürerek, dâima Zeyd'in kalbini kırdı. Bu yüzden, Rasûlüllah (s.a.s.)'in:

- "Eşini tut, Allah'tan kork"[262] emrine rağmen, sonunda Zeyd O'nu boşadı.

Esâsen gerek Zeyneb, gerek kardeşi Abdullah bu evliliği başlangıçta istememişler, "halanızın kızını azadlınıza mı lâyık görüyorsunuz?" demişlerdi. Fakat:

- "Allah ve Rasûlü, bir şeye hükmettiği zaman, mü'min erkek ve mü'min kadın için muhayyerlik yoktur." (el-Ahzâb Sûresi, 36) anlamındaki âyet inince, istemeyerek rızâ göstermişlerdi. Çünkü Zeyneb, Kureyş'in Hâşimî kolundandı. Soylu bir kadındı. İslam'dan önceki Arap örfüne göre soylu bir kadın, azadlı da olsa, bir köleyle evlenemezdi. Onlar, Zeyneb'in Rasûlüllah (s.a.s.)'la evlenmesini istiyorlardı. Oysa İslam Dini bütün insanları, yaratılış bakımından eşit saymıştı.[263]

Hz. Peygamber (s.a.s.), öz halasının kızı Zeyneb'i azadlısı ve evlâdlığı Zeyd ile evlendirerek, Arapların yanlış anlayışını yıkmış oldu.

Diğer taraftan, Rasûlüllah (s.a.s.), peygamberliğinden önce Zeyd'i evlâd edinmişti. Arabların örfüne göre, evlâdlık öz çocuk gibi sayılır, evlâd edinen kişinin mirâsçısı ve mahremi olurdu. Bu sebeple, evlâdlığın boşadığı kadın, evlâd edinen kişiyle evlenemezdi. Kur'an-ı Kerim Arapların bu örfünü hükümsüz saymış, evlâdlık âdetini kaldırmıştır.[264] Bu sebeple, evlâdlığın dul kalan eşiyle, babalığın evlenmesi helâldir.

Rasûlüllah (s.a.s.)'in, Arapların bu örfünü de yıkması gerekiyordu. Bu sebeple Zeyd'den boşanan Zeyneb'i Allah'ın emriyle nikâhladı.[265] Böylece hem Zeyneb'i hem de yakınlarını memnûn etmiş oldu.

Görüldüğü üzere, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bu evliliği, dinî hükümlerin uygulanması ile ilgilidir.

VI- HİCRETİN ALTINCI YILI (627-628 M.)

1- Hudeybiye Barışı (Zilkade 6 H./Mart 628 M.)

"Ey Muhammed, Biz sana apaçık bir zafer sağladık."
(Fetih Sûresi, 1)

a) Müslümanların Kâbe'yi Ziyâret Arzusu

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.), Medine'ye hicret edeli 6 yıl olmuştu. Bu süre içinde Mekke müşrikleriyle, Medine'de bulunan Müslümanlar arasında, sırasıyla Bedir, Uhud ve Hendek Savaşları oldu. Mekke müşrikleri Medine'yi basmak, Hz. Rasûlüllah (s.a.s.)'i öldürmek, Müslümanlığı yok etmek için her çâreye baş vurdular; bütün imkân ve güçlerini ortaya koydular; fakat amaçlarına ulaşamadılar. Müslümanların günden güne güçlenmelerine, sayılarının artmasına engel olamadılar.

---

[262] Bkz. el-Ahzâb Sûresi, 37.

[263] *"Allah katında en üstününüz, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır".* (Hucûrat Sûresi, 13) *"Ey insanlar Rabb'iniz birdir, babanız birdir. Arabın Acem'e (Arab olmayana), Acemin Arab'a, beyazın siyaha, siyahın beyaza veya kızılderiliye üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir."* (*Müsned-i Ahmed b. Hanbel*, 5/ 411; *Mecmeu'z-Zevâid*, 3/266 ve 8/84).

[264] *"Allah evlâtlıklarınızı, oğullarınız gibi tutmanızı meşrû kılmamıştır".* (el-Ahzâb Sûresi 4)

[265] *"... Sonunda Zeyd, eşiyle ilgisini kestiğinde, onu seninle evlendirdik ki, evlâtlıkları eşleriyle ilgilerini kestiklerinde, onlarla evlenmek hususunda mü'minlere sorumluluk olmadığı bilinsin."* (Ahzâb Sûresi, 37)

Ancak Medine dışındaki kabîleler, Müslümanlığın ne olduğunu yeterince bilmiyorlardı. Kâbe'nin komşusu ve koruyucusu olduğu için saygı duydukları Kureyş kabîlesi, kendi içlerinden çıktığı hâlde Hz. Muhammed (s.a.s.)'in peygamberliğini kabûl etmemiş,hatta O'nu yurdundan çıkarmışlardı. Bu yüzden, Müslümanlığın Medine dışındaki kabîlelere tanıtılabilmesi ve geniş ölçüde yayılmasının sağlanabilmesi için, Mekke'lilerle barış yapılmasına ihtiyaç vardı. Rasûlüllah (s.a.s.), geçici de olsa Mekkelilerle barış yaparak, diğer kabîlelerle serbestçe ilişkiler kurmayı arzu ediyordu.

Diğer taraftan, Mekkeli Müslümanlar, doğup büyüdükleri ve her şeylerini bırakıp ayrıldıkları yurtlarını çok özlemişlerdi. Her namazda yöneldikleri kutsal Kâbe'yi 6 yıldan beri ziyâret edemiyorlardı. Kâbe'yi ziyâret, bütün Müslümanların en büyük ortak özlemleri olmuştu.

b) Rasûlüllah (s.a.s.)'in Rüyâsı

Hicretin 6'ıncı yılı, Rasûlüllah (s.a.s.), gördüğü bir rüyâ üzerine[266] hep birlikte Kâbe'yi ziyâret edeceklerini ashâbına müjdeledi.[267] Hazırlıklar tamamlandı. Savaş yapılması yasak olan aylardan Zilkade'nin ilk pazartesi günü (2 Zilkade 6 H./14 Mart 628 M.), yerine **Mektûm oğlu Abdullah**'ı vekil (kaymakam) bırakarak, ashâbından 1400 kişi ile[268] Medine'den ayrıldı. Hanımlarından Ümmü Seleme de berâberinde bulunuyordu. Maksadı savaş olmayıp, yalnızca Kâbe'yi ziyâret etmekti. Mekkelileri telâşlandırmamak için, ashâbının silah taşımalarına izin vermemiş, sadece yolcu silâhı olarak birer kılıç almışlardı.[269] Hac için Mekke'ye gelecek düşman kabîlelerle yolda karşılaşmamak için, Kâbe ziyâretini hac günlerinden önce yapmayı uygun görmüştü. Yanlarındaki 70 kurbanlık deveyi kıladelediler ve **Zülhuleyfe**'de **"umre"** niyetiyle ihrama girdiler.[270] Yol güvenliğini sağlamak için 20 kadar süvâriyi öncü olarak gönderdiler.

c) Mekkelilerin Tepkisi

Mekkeliler, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Kâbe'yi ziyâret için yola çıktığını duyunca telâşlandılar. Müslümanları Mekke'ye sokmamağa karar verdiler. Velîd oğlu Hâlid ve Ebû Cehil'in oğlu İkrime'yi 200 süvâri ile öncü olarak gönderdiler.

Resûlullah (s.a.s.), Mekkelilerin bu kararını önden gönderdiği gözcüleri vasıtasiyle öğrendi. Sağ tarafa sapıp, yol güzergâhını değiştirerek, Hudeybiye'ye kadar ilerledi.[271] Rasûlüllah (s.a.s.)'in bindiği **"Kasvâ"** adlı deve burada çöktü, bütün gayretlere rağmen kalkmadı. Müslümanlar:

- Kasvâ harin oldu, çöktü kalkmıyor, diye söylenmeğe başladılar. Rasûlüllah (s.a.s.):

- "Kasvâ harinleşmez, onun çökme huyu da yoktur. Fakat vaktiyle Fil'in Mekke'ye girmesine engel olan ilahi kudret, şimdi de Kasvâ'yı ilerletmiyor. Allah'a yemin olsun ki, Kureyş Cenâb-ı Hakk'ın kutsal kıldığı şeylere hürmet ve tâzim kasdıyle benden her ne isterse, ne kadar ağır olursa olsun, istediklerini kabûl edeceğim." buyurdu.[272]

d) Barış Müzakereleri

Bu sırada Huzâa kabîlesi reisi Büdeyl çıkageldi. Kureyşin, Müslümanları Mekke'ye sokmamak için müşrik kabilelerle anlaştığını ve savaş hazırlığı içinde olduklarını haber verdi.[273]

Rasûlüllah (s.a.s.) savaş maksadiyle değil, sâdece Kâbe'yi ziyâret için geldiklerini, daha önce yapılan savaşlarda Kureyş'in uğradığı kayıpları anlattı.

- İsterlerse belirli bir süre onlarla barış yapalım. Benimle diğer kabîlelerin arasını serbest bıraksınlar, (karışmasınlar). Eğer ben üstün gelir de, Araplar İslamiyeti kabûl ederlerse, Mekkeliler de isterlerse bu dine girebilirler. Şayet Araplar bana üstün gelirlerse, Kureyş savaş külfeti çekmeden istediğini elde etmiş olur. Aksi hâlde, Allah'a yemin ederim ki, O'nun yolunda ölünceye kadar onlarla savaşırım, Allah da yardımını gerçekleştirir, dinini üstün kılar, buyurdu.[274]

Büdeyl, Rasûlüllah (s.a.s.)'den duyduklarını Kureyş'e iletti. Kureyş ileri gelenleri de savaşa taraftar değildi. Sakif kabilesi reisi Tâifli

---

[266] *"Andolsun ki, Allah peygamberinin rüyasının gerçek olduğunu tasdik etmiştir. Allah dilerse, siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan, Mescid-i Haram'a gireceksiniz.."* (el-Fetih Sûresi, 27).

[267] Medine civârındaki henüz Müslüman olmayan Müzeyne, Cüheyne, Gıfâr, Eslem, Eşca', gibi kabileler de birlikte Kâbe'yi ziyâret için davet edilmişlerse de, bunlar Kureyş'ten çekindikleri için, Müslümanlara katılmadılar. (*Tecrid Tercemesi*, 8/177, 1164 numaralı hadisin izâhı).

[268] El-Buhârî, 5/62-63; *Tecrid Tercemesi*, 8/264 (Hadis No: 1599).

[269] O devirde, çölde yırtıcı hayvanlara ve çapulculara karşı her yolcunun bir kılıç bulundurması âdet ve zarûri idi.

[270] Umre, ihrâmlı olarak Kâbe'yi tavâf ve ziyâret etmek, Safâ ile Merve arasında Sa'y yaptıktan sonra tıraş olarak ihramdan çıkmaktan ibârettir. Umre için belirli bir zaman yoktur, her zaman yapılabilir. Hac ise belirli zamanda (ancak hac mevsiminde) yapılır.

[271] Hudeybiye, Medine'ye 9 konak, Mekke'ye ise 1 günlük mesâfede küçük bir köydür. Adını, buradaki aynı adı taşıyan bir kuyudan almıştır. (*Tecrid Tercemesi*, 10/258).

[272] Bkz. el-Buhârî, 3/178; *Tecrid Tercemesi*, 8/178 (Hadis No: 1164) Müslümanların indiği yerdeki "Samed" adlı kuyuda çok az su vardı. Herkes almaya başlayınca, bir anda suyu tükeniverdi. Susuzluktan şikâyet başladı. Rasûlüllah (s.a.s.) ok torbasından çıkardığı bir oku, kuyunun dibine koymalarını emretti. Artık oradan ayrılıncaya kadar su sıkıntısı çekmediler. (bkz. el-Buhârî 3/178 ve 5/62; *Tecrid Ter.* 8/179 Hadis No: 1164 ve 10/261 Hadis No:1598)

[273] Bkz. el-Buhârî, 3/79; *Tecrid Tercemesi*, 8/181 (Hadis No: 1164).

[274] Bkz. el-Buhârî, 3/79; *Tecrid Tercemesi*, 8/181 (Hadis No: 1164).

Mes'ûd oğlu Urve'yi Hz. Peygamber (s.a.s.)'e gönderdiler. Rasûlüllah (s.a.s.) Büdeyl'e söylediklerini Urve'ye de anlattı. Urve hem Rasul-i Ekrem (s.a.s.)'le konuşuyor, hem de Müslümanların durumunu ve bütün davranışlarını dikkatle tâkip ediyordu. Dönüşünde gördüklerini özetle şöyle anlattı:

- Bilirsiniz ki ben birçok devlet başkanını ziyâret ettim, Rum Kayseri, Fars Kisrâsı, Habeş Necâşi'sinin huzurunda elçi olarak bulundum. Yemin ederim ki, Müslümanların Muhammed (s.a.s.)'e gösterdikleri hürmet, sevgi ve bağlılığı bunların hiçbirinin sarayında görmedim... Sözlerini dikkatle dinliyorlar. Bir şey sorunca, alçak (hafif) sesle cevâp veriyorlar. İsteklerini derhal yerine getiriyorlar. Saygılarından yüzüne dikkatle bakamıyorlar. Abdestinden artan suyu bile,-teberrük için-aralarında paylaşıyorlar... Madem ki, bize barış teklif ediyor, kabûl edelim, dedi.

Mekkeliler, Urve'nin sözlerinden hoşlanmadılar. Bir iki elçi daha gidip geldi, fakat hiç bir sonuca varılamadı.

Rasûlüllah (s.a.s.), Kureyş'ten gelen elçilerle sonuca ulaşılamadığını gördü. Kureyş'le görüşmek üzere **Hz. Ömer'**i Mekke'ye göndermeyi düşündü. Ömer:

- Yâ Rasûlallah, Mekkeliler benim kendilerine olan düşmanlığımı bilirler, himâyesine sığınabileceğim bir yakınım da yok. Osman'ın Mekke'de akrabası çok, Ebû Süfyân ile amcazâde. Osman bu işi benden daha iyi başarır, dedi.

Hz. Osman Mekke'ye gitti. Ebû Süfyân ve diğer Kureyş ileri gelenleriyle görüştü. Maksatlarının sâdece Kâbe'yi ziyâret olduğunu anlattı. Mekkeliler:

- Hepinizi Mekke'ye bırakırsak, Araplar, "Kureyş Müslümanlardan korktu," derler. Fakat istersen Kâbe'yi sen tavâf et, hepiniz birden olmaz, dediler. Hz. Osman, Kâbe'yi Müslümanlardan ayrı olarak ziyâret etmeği kabûl etmedi.

- Rasûlüllah (s.a.s.) tavâf etmedikce, ben de etmem, diyerek tekliflerini reddetti. O'nun bu davranışı Mekkelileri kızdırdı, göz hapsine aldılar ve dönmesine izin vermediler.

2- Rıdvân Bîatı

"Allah, mü'minlerden ağacın altında sana bîat ederlerken hoşnud olmuştur. Gönüllerindekini bilerek onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganimetler bahşetmiştir." (el-Fetih Sûresi, 18-19)

Hz. Osman'ın gecikmesi, Müslümanları telâşlandırdı. Öldürüleceğine dâir söylentiler çıktı. Böyle bir ihtimâle karşı Resûlullah (s.a.s.) gereken tedbirleri aldı. Müslümanları Allah yolunda yapacakları savaşta, canlarını fedâ etmekten çekinmeyeceklerine dâir, kendisine bîat etmeğe çağırdı. "Artık bunlarla vuruşmadan buradan ayrılamayız," buyurdu.

İlk biat eden Ebû Sinan el-Esedî oldu. "Rasûlüllah (s.a.s.)'in gönlündeki muradı ne ise, onun gerçekleşmesi üzerine biat ediyorum." dedi.

Hudeybiye'de bodur bir ağacın altında,[275] bütün Müslümanlar sırayla Rasûlüllah (s.a.s.)in ellerini tutarak bîat ettiler. Allah yolunda ölünceye kadar savaşmağa, düşmandan kaçmamaya söz verdiler. Hz. Peygamber (s.a.s.), Hz. Osman adına da bir elini diğeriyle tuttu, onu da böylece bîata kattı. Yalnızca **Cedd b. Kays** adlı münâfık, devesinin arkasında gizlendi, bîata katılmadı.

Cenâb-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de, Hudeybiye'de Rasûlüllah (s.a.s.)'e bîat eden mü'minlerden hoşnud olduğunu bildirmiştir.[276] Bu sebeple, İslam Târihinde bu bîata **"Rıdvân Bîatı"** adı verilmiştir.

Müslümanların kararlılığını ve Rasûlüllah (s.a.s.)'e bağlılıklarını gösteren bu bîatın Mekkeliler üzerindeki etkisi büyük oldu. Derhal Hz. Osman'ı serbest bıraktılar ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'le barış yapmak üzere **Amr oğlu Süheyl** başkanlığında bir hey'et gönderdiler.

a) Barış Şartları

Uzun müzâkere ve tartışmalardan sonra kabûl edilen barış şartları şunlardır:

1- Müslümanlar bu sene Kâbe'yi ziyâret etmeden dönecekler, bir yıl sonra ziyâret edecekler.

2- Müslümanlar Kâbe'yi ziyâret için geldiklerinde, Mekke'de üç günden çok kalmayacaklar ve yanlarında birer kılıçtan başka silah bulundurmayacaklar.

3- Müslümanların Mekke'de bulunduğu günlerde, Kureyşliler Mekke dışına çıkacaklar, Müslümanlarla temâs etmeyecekler.

4- Mekkelilerden biri Müslümanlara sığınırsa, Müslüman bile olsa, geri verilecek; fakat Müslümanlardan Mekkelilere sığınan olursa, geri istenmeyecek.

5- Kureyş dışında kalan diğer kabileler, iki taraftan istediklerinin himâyesine girmekte ve anlaşma yapmakta serbest olacaklar.

6- Bu anlaşma on yıl geçerli olacak, bu müddet içinde iki taraf arasında tecâvüz ve savaş olmayacak.

b) Barış Anlaşmasının Yazılması

Barış şartlarını Rasûlüllah (s.a.s.) Hz. Ali'ye yazdırdı. *"Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Bu anlaşma, Muhammed Rasûlüllah ile Kureyş elçisi Süheyl arasında yapılmıştır."* diye yazılmasına Süheyl itiraz etti.

- "Rahmân" sözünü anlamıyoruz, ayrıca senin Rasûlüllah olduğunu kabûl etseydik, bu anlaşmaya gerek yoktu "Bismike'llâhümme

[275] Bu ağaç, Müslümanlar arasında zamanla kutsal sayılabilir, düşüncesiyle halifeliği sırasında Hz. Ömer'in emriyle kesilmiştir. (*Tecrid Ter.*, 10/260).

[276] El-Feth Sûresi, 18.

(Allah'ım, senin adınla). Bu anlaşma Abdullah'ın oğlu Muhammed ile Kureyş elçisi Süheyl arasında yapılmıştır." diye yazılmasını istedi.[277]

- Rasûlüllah (s.a.s.) mutlaka barışı sağlamak istiyordu. Daha işin başında, *"Allah'a yemin olsun ki Kureyş benden Cenab-ı Hakk'ın kutsal kıldığı şeylere hürmet kasdiyle her ne isterse, ne kadar ağır olursa olsun, isteklerini kabûl edeceğim,"* buyurmuştu. Bu sebeple, bütün bu ağır şartları kabûl etti.

Fakat müslümanlar son derece üzgündüler. Büyük bir ümit ve heyecanla gelmişlerdi. Oysa şimdi Kâbe'yi ziyâret edemeden dönecek-lerdi.

Anlaşmanın yazılması henüz bitmişti ki, Süheyl'in oğlu **Ebû Cendel**, ayağındaki zinciri sürükleyerek çıkageldi. Babası onu Müslüman olduğu için, zincire vurarak hapsetmişti. Her nasılsa kurtulmuş, bin bir güçlükle Mekke'den kaçmış, Müslümanlara sığınmağa gelmişti.

Süheyl oğlunun geri verilmesinde ısrâr etti. Aksi hâlde anlaşmayı imzalamadan döneceğini söyledi. Bütün çabalara rağmen, inadından dönmedi. Barışın sağlanabilmesi için, Ebû Cendel'in müşriklere teslimi gerekiyordu. Çektiği işkenceleri ve acıklı hâlini anlatarak müşrik-lerin elinde bırakılmamasını isteyen Ebû Cendel'i Rasûlüllah (s.a.s.):

- Ey Ebû Cendel, biraz daha sabret, pek yakında Yüce Rabbim sana ve senin gibilere kurtuluş yolunu açacaktır, diye teselli etti.

c) Ashâbın Üzüntüsü

Fakat bu son durum, artık Müslümanların üzüntülerini dayanılmaz hâle getirmişti. Hepsinin sinirleri gergindi. Hz. Ömer dayanamadı. Rasûlüllah (s.a.s.)'ın huzuruna gelerek:

- Sen Allah'ın Peygamberi değil misin? Bizim dinimiz hak değil mi? Neden bu zilleti kabûl ediyoruz, neden? diye söylendi. Hz. Pey-gamber (s.a.s.):

- Evet ben Allah'ın Peygamberiyim. Bu yaptığım işlerde Allah'a isyan etmiş de değilim. O, benim yardımcımdır, diye cevap verdi. Fakat Ömer'in üzüntü ve öfkesi devâm ediyordu.

- Sen bize Kâbe'yi tavaf edeceğiz., demedin mi? diye sordu. Rasûlüllah (s.a.s.):

- Evet, dedim. Fakat bu sene ziyâret edeceğimizi söylemedim, Tekrâr ediyorum, Kâbe'yi hep beraber tavâf ve ziyaret edeceğiz, buyurdu.[278] Anlaşmanın imzalanmasından sonra Rasûlüllah (s.a.s.) ashâbına:

- Haydi, artık kurbanlarınızı kesiniz, sonra tıraş olup ihramdan çıkınız, emrini üç defa tekrarladığı hâlde, hiç kimse yerinden kıpırdama-mıştı.[279] Hz. Peygamber (s.a.s.), ashâbının bu ilgisizliğine üzülerek, eşi Ümmü Seleme'nin yanına gitti. Ümmü Seleme:

- Yâ Rasûlallah, onlar üzüntülerinden ilgisiz görünüyorlar. Siz kimseyle konuşmadan kendiniz kurbanınızı kesin, tıraş olun. Onlar size uyacaklardır, dedi.

Ashâb, Hz. Peygamber (s.a.s.) 'in kurbanını kesip tıraş olduğunu görünce, hemen onlar da kurbanlarını kesip, birbirlerini tıraş etmeğe başladılar.[280]

d) Hudeybiye Barışı Aslında Zaferdi

Hudeybiye Barışı'nın hemen bütün şartları, Müslümanların aleyhine görünüyordu. Fakat barışın Müslümanların yararına ve sonucun lehlerine olacağını Rasûlüllah (s.a.s.) biliyordu. Bu sebeple,barışı sağlamak için, aleyhlerinde görünen en ağır şartları kabûl etmişti.

Rasûlüllah (s.a.s.) barış anlaşmasının imzalanmasından üç gün sonra Medine'ye döndü. Böylece Müslümanlar Hudeybiye'de 19-20 gün kalmış oldular.

Dönüşte yolda **"Fetih Sûresi"** indi, Cenâb-Hakk Hudeybiye anlaşmasının Müslümanlar için zillet ve yenilgi değil, aksine zafer olduğu-nu bildiriyordu.[281]

Gerçekten Hudeybiye anlaşması, Müslümanlığın Medine dışında yayılmasına bir başlangıç oldu. Mekkeliler o zamana kadar Müslü-manlara, dağılıp yok olmağa mahkûm, derme-çatma bir toplululk gözü ile bakıyorlardı. Bu anlaşma ile Müslümanları bir devlet olarak tanımış oldular.

Anlaşmadan sonra Müslümanlarla müşrikler arasında görüşme ve temâslar arttı. Hz. Peygamber (s.a.s.) İslam'ı serbestçe yaymağa baş-ladı. Hudeybiye musâlahasından Mekke'nin fethine kadar geçen 21 aylık devrede Müslüman olanların sayısı, İslam'ın doğuşundan, Hudey-biye Barışına kadar geçen 19 yılda Müslüman olanların sayısından kat kat fazla oldu. Hayber'in ve Mekke'nin fethi gibi zaferler, Hudeybiye musâlahasını takibetti. Dört yıl sonra, Rasûlüllah (s.a.s.)'ın vefâtında Müslümanlık bütün Arab yarımadasına yayılmış bulunuyordu.

e) Barış Şartlarının Müslümanlar Lehine Dönmesi

Hz. Peygamber (s.a.s.) anlaşmaya bağlı kaldı. Mekkeliler istemedikçe, hiç bir hükmünü tek taraflı kaldırmadı. Kısa bir süre sonra, Kureyş'le aralarında anlaşma bulunan Sakîf kabîlesinden Ebû Basîr adında biri, Medine'ye gelip Müslümanlara sığındı. Ebû Basîr de Ebû

[277] Bkz. *Tecrid Tercemesi*, 8/136-141 (Hadis No: 1158).

[278] Hz. Ömer, daha sonra Rasûlüllah (s.a.s.)'e karşı saygısız davrandım diye bu sözlerinden pişmanlık duymuştur. (el-Buhârî, 5/67; *Tec-rid Tercemesi*, 10/267; *Asr-ı Saâdet*, 1/427).

[279] Rasûlüllah (s.a.s.)'in emrini ashâbın hemen yerine getirmemesi, muhâlefet için değildi. Şartları ağır olan bu anlaşmanın vahiy ile kaldırılacağını, böylece Kâbe'yi ziyâret edebileceklerini ümit ediyorlardı.

[280] *İslam* bilginleri bu olaydan, fiilî sünnetin, kavlî (sözlü) sünnetden daha kuvvetli olduğu sonucuna varmışlardır.

[281] (Ey Muhammed, Hudeybiye anlaşmasıyla) *Biz sana apaçık bir fetih* (zafer) *verdik.* (el-Fetih Sûresi, 1).

Cendel gibi işkence gören Müslümanlardandı. Mekkeliler, arkasından hemen iki kişi gönderip Ebû Basîr'in iâdesini istediler. Rasûlüllah (s.a.s.):

- Ey Ebû Basîr, biliyorsun ki, biz Kureyşle bir sözleşme yaptık, ahdimizi bozamayız. Biraz daha sabret, Rabb'im yakında bir kurtuluş yolu açacaktır, diyerek Ebû Basîr'i Kureyşlilere teslim etti.

Ebû Basîr, Mekke'ye ölüme götürüldüğünü biliyordu. Bu sebeple, bu adamların elinden kurtulması gerekiyordu. Yolda, Zülhuleyfe'de[282] yemek için oturdular. Ebû Basîr, bunlara saf ve samîmî göründü. Bir ara:

- Kılıcın ne kadar da güzelmiş, bakmama müsaade eder misin? diyerek, birinin elinden kılıcı aldı, hemen üzerine atılıp onu öldürdü; diğeri ise kaçıp kurtuldu.

Ebû Basîr öldürdüğü Kureyşlinin atına bindi, silahını kuşandı, tekrar Medine'ye döndü. Rasûlüllah (s.a.s.)'ın huzuruna çıkıp:

- "Ey Allah'ın Rasûlü, siz sözünüzü yerine getirdiniz. Beni onlara teslim ettiniz. Fakat Allah beni kurtardı" dedi. Hz. Peygamber (s.a.s.) ona anlaşma şartlarına göre Medine'de kalmasının mümkün olmadığını anlattı. Ebû Basîr Medine'den çıktı. Mekke'ye dönemezdi. Medine'de kalamıyordu. Deniz kıyısında, Mekke- Şam yolu üzerinde **"İys"** denilen bir yere yerleşti. Mekke'de Müslümanlıklarını gizleyenler ve işkence görenler, birer, ikişer kaçıp, Ebû Basîr'in yanında toplandılar. Ebû Cendel de kaçıp buraya geldi. Kısa zamanda sayıları 70'e yükseldi, daha sonra 300 oldular. Mekkelilerin Şam ticâretini önleyecek bir kuvvet hâline geldiler.

Ebû Basîr'in yanında toplananlar, Hudeybiye anlaşması hükümlerine bağlı değildiler. Kureyşin Şam ticâret yolu tehlikeye girmişti. Mekkeliler telâşlandılar. Anlaşmanın, Medine'ye sığınan Mekkelilerin geri verilmesiyle ilgili maddesini hükümsüz saymaktan başka çâre yoktu. Baskı ile Müslümanlığın önlenemeyeceğini anladılar. Hemen, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e Ebû Süfyan'ı elçi olarak gönderip, bu maddenin kaldırılmasını ve Mekke'den kaçan bütün Müslümanların Medine'ye kabûlünü istediler. Anlaşma yapılırken en çok ısrar gösterdikleri bu madde, gene onların isteğiyle kaldırılmış oldu.

Peygamber (s.a.s.), Ebû Basîr ve arkadaşlarını Medine'ye çağırdı. Bu sırada Ebû Basîr ölüm yatağında idi. Vefât edince orada defnettiler. Arkadaşlarını Ebû Cendel toplayıp Medine'ye götürdü. Böylece Kureyşin Şam ticâret yolu açıldı. Müslümanlar da anlaşmanın en ağır hükmünden kurtulmuş oldular.

Hudeybiye Barışı 2 yıl devâm etti. Anlaşmayı Kureyş bozdu. İki yıl sonra Mekke, Müslümanlar tarafından fethedildi. (20 Ramazan 8 H./11 Ocak 630 M.)

3- Rasûlüllah (s.a.s.)'in Ümmü Habîbe'yle Evlenmesi

Ümmü Habîbe Ebû Süfyân'ın kızıdır. Mekke Devrinde Müslüman olmuş ve kocası Ubeydullah b. Cahş'la birlikte Habeşistan'a hicret eden ikinci kafileye katılmıştı. Alkolik bir adam olan kocası, Habeşistan'da Hristiyan oldu. Ümmü Habîbe Müslümanlıkta sebât edip kocasından ayrıldı. Bu yüzden, yabancı bir ülkede kimsesiz ve himâyesiz kaldı. Henüz müşrik olan babasının yanına da dönemezdi.

Rasûlüllah (s.a.s.), Hicretin 6'ıncı yılı Habeşistan'a bir elçi gönderdi. Habeş Necâşi'sini vekil yaparak Ümmü Habîbe'yi nikâhladı.[283] Nikâh merâsiminde Câfer Tayyar ve diğer Müslümanlar da bulundu. Nikâhtan sonra Necâşi Ümmü Habîbe'yi Medine'ye gönderdi. Bu evlilikten önce şu âyet inmişti:

"Allah'ın, sizinle düşmanlık gösterdiğiniz kimseler arasında dostluk ve sevgi yaratması mümkündür." (el-Mümtehine Sûresi, 7)

Gerçekten bu evlilikten sonra Ebû Süfyân'ın, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e olan düşmanlığında bir yumuşama başlamıştır.

VII- HİCRETİN YEDİNCİ YILI (628-629 M.)

1- İslam'a Davet İçin Elçiler Gönderilmesi

"Ya Muhammed! De ki; doğrusu ben, göklerin ve yerin yegâne mâliki, kendisinden başka ilâh olmayan; dirilten ve öldüren Allah'ın hepiniz için gönderdiği peygamberiyim..." (el-A'raf Sûresi, 158)

Hz. Muhammed (s.a.s.), daha önceki peygamberler gibi, sâdece Arapların veya belli bir toplumun peygamberi değildir. O'nun peygamberliği umûmîdir. Kıyâmete kadar gelecek bütün insanlara peygamber ve âlemlere rahmet olmak üzere gönderilmiştir.[284] Bu sebeple İslam'ı her tarafa yayması, peygamberliğini bütün dünyaya duyurması gerekiyordu. Fakat şimdiye kadar Mekke müşrikleri buna imkân

[282] Zülhuleyfe Medine'ye bir konak, yaklaşık 10 km. mesâfede bir yerdir. Medineliler ve Medine'ye uğrayarak hac veye umre için Mekke'ye gidenler ihrama burada girerler. Şimdi bu yere "Abâr-ı Ali" denilmektedir.

[283] *Zâdü'l-Meâd*, 2/120.

[284] Bkz. el-Enbiyâ Sûresi, 107; Sebe' Sûresi, 28; el-A'raf Sûresi, 158; *"Benden önceki peygamberler sadece kendi milletlerine gönderilmişti. Ben ise bütün insanlara, peygamber olarak gönderildim."* (el-Buhârî, 1/86 ve 1/113; *Tecrid Tercemesi*, 2/204 Hadis No: 223).

vermemişlerdi.

Hudeybiye Anlaşmasıyle iki taraf arasında barış ve güvenlik sağlandı. Artık, Müslümanlığın yayılması için herkese ve her tarafa duyurma zamanı gelmişti. Rasûlüllah (s.a.s.) Hudeybiye'den dönünce bu konuyu ashâbıyle istişâre etti. Büyük ve komşu devletlerin hükümdarlarıyla bazı Arap beyliklerine mektup ve elçi gönderilmesi kararlaştırıldı. Kaşında **"Muhammed Rasûlüllah"** yazılı gümüş bir yüzük yaptırıldı, mektuplar bununla mühürlendi.[285]

Elçiler ve Gönderildikleri Hükümdarlar

Bizans Kayser'i Hirakliyus'a, Halîfe oğlu Dihyetü'l-Kelbî; İran Kisrâ'sı Hüsrev Perviz'e, Huzâfe oğlu Abdullah; Habeşistan Necâşisi Ashame'ye, Ümeyye oğlu Amr; Mısır (İskenderiyye) Mukavkısı Çüreyc'e, Ebû Beltea oğlu Hâtıb; Gassan Emîri Hâris b. Ebî Şemmer'e, Vehb oğlu Şuca'; Yemâme Emîri Hevze b.Ali'ye de Amr oğlu Salît elçi olarak mektup götürdüler.[286]

2- Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Hükümdarlara Yazdırdığı Mektuplar

a) Bizans Kayseri'ne Gönderilen Mektûp

"Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim... Allah'ın kulu ve Rasûlü Muhammed (s.a.s.)'den, Rum'un büyüğü Hirakl'e. Hidâyet yoluna uyanlara selâm olsun. Bundan sonra: Ben seni İslam'a ve onu yayma hizmetine davet ediyorum. Müslüman ol ki, selâmete eresin, Allah da sana ecrini iki kat versin. Eğer kabûl etmezsen, halkının vebâli senin boynundadır."

"Ey Ehl-i Kitab! Bizimle sizin aranızda müşterek bir kelimeye gelin: Ancak Allah'a kulluk edelim. O'na kullukta hiç bir şeyi ortak yapmayalım. Allah'ı bırakıp bir kısmınız diğer kısmınızı Rab edinmesin. Eğer yüz çevirirlerse, 'şâhid olun, biz Müslümanız' deyin" (Âl-i İmrân Sûresi, 64).[287]

Dihye, Rasûlüllah (s.a.s.)'in mektubunu Hirakl'e götürdüğü zaman Hirakl Kudüs'te bulunuyordu. Elçiyi iyi karşıladı. Rasûlüllah (s.a.s.) hakkında bilgi edinmek için, bölgede bulunan Arap tâcirlerinin huzûruna getirilmesini emretti.

Mekke'den bir ticâret kafilesi o sırada bu bölgede bulunuyordu. Kafilede Kureyş'in reisi Ebû Süfyân da vardı. Ebû Süfyan ve arkadaşları getirildiğinde, Bizans'ın ileri gelen din ve devlet adamları, piskoposlar, papazlar İmparator Hirakl'in etrâfında sıralanmışlardı. Kayser tercüman vâsıtasiyle:

- Peygamberlik davasında bulunan bu zâta, içinizde soyca en yakın olan kim? diye sordu. Ebû Süfyân:

- Burada nesebce O'na en yakın benim, diye ilerledi. Kayser Ebû Süfyân'ı arkadaşlarının önüne oturttu. Sorularıma doğru cevâp vermezse, siz düzeltin, dedi. Sonra İmparator ile Ebû Süfyân arasında şu konuşma geçti:

- İçinizde Muhammed (s.a.s.)'in soyu nasıldır?
- Asil bir soydandır.
- Memleketinizde ondan önce peygamberlik davasında bulunan oldu mu?
- Hayır.
- Sülâlesinde hükümdar var mı?
- Hayır.
- O'nun dinine girenler halkın eşrâfı mı, zayıfları mı?
- Çoğunlukla fakir ve zayıf kimseler.
- O'na uyanlar gün geçtikce çoğalıyor mu, azalıyor mu?
- Çoğalıyor.
- Dinine girdikten sonra, beğenmeyip ayrılanlar oldu mu?
- Olmadı.
- Daha önce yalan söylediği olur muydu?
- Aslâ olmazdı.
- Hiç sözünde durmadığı oldu mu?
- Olmadı, ancak şimdi biz onunla barış yaptık. Bu müddet içinde nasıl davranacağını bilmiyoruz.
- O'nunla hiç savaştınız mı?
- Evet savaştık.
- Netice ne oldu?

[285] El-Buhârî, 1/24; *Tecrid Tercemesi*, 1/62 (Hadis No: 59).
Bu yüzük, Rasûlüllah (s.a.s.)'in vefâtından sonra, halifelikleri esnâsında Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman tarafından kullanıldı. Hz. Osman'ın parmağından Medine'de **Eris** kuyusuna düştü. Kuyunun suyu tamamen boşaltıldığı halde bulunamadı. (Abdurrahman Şeref, *Zübdetü'l-Kısas*, 1/153, İst. 1315).
[286] *Zâdü'l-Meâd*, 1/60-63; (O devirde Bizans İmparatorlarına "Kayser", İran Şahinşahlarına "Kisrâ", Habeş krallarına "Necâşi", Mısır Meliklerine "Mukavkıs", Türk hükümdarlarına da "Hâkan" denirdi).
[287] El-Buhârî, 1/6; M. Hamîdullah, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, 109; *Tecrid Tercemesi*, 1/16; (Hadis No: 7); ve 12/414; *Zâdü'l-Meâd*, 3/126.

- Bazan biz, bazan O kazandı.

- Size ne emrediyor?

- Yalnız Allah'a kuluk edin, O'na hiç bir şeyi ortak yapmayın, dedelerinizin taptığı putları bırakın, diyor. Namaz kılmayı, doğru ve iffetli olmayı, akrabalık bağını kesmemeyi emrediyor.

Bundan sonra imparator sözlerine şöyle devam etti:

Nesebce asîl olduğunu söylediniz. Peygamberler dâima asil soydan gelmiştir. İçinizden daha önce böyle bir davada bulunan olmadığını anlattınız. O'halde eski bir davanın peşinde bir kişi sayılamaz. Soyunda hükümdar yoktur, dediniz. Bu durumda servet ve saltanat peşinde olduğu da söylenemez. Daha önce kesinlikle yalan söylemediğine şehâdet ediyorsunuz. İnsanlara yalan söylemeyen Allah'a karşı da yalan söylemez. O'na imân edenlerin çoğunlukla fakir ve zayıflar olduğunu ifade ettiniz. Peygamberlere ilk uyanlar dâima böyle olmuştur. O'na uyanların gün geçtikçe arttığını söylediniz. Hakk'a uyanlar azalmaz, dâima çoğalır. Dinine girdikten sonra dönen hiç yok dediniz. İmân kalbde kökleşince çıkmaz. Sözünde durduğunu, kimseyi aldatmadığını itirâf ettiniz. Peygamberler kimseyi aldatmaz. Sizi ancak Allah'a kulluk etmeğe, O'na hiç bir şeyi ortak koşmamağa davet ettiğini açıkladınız. Eğer bu söyledikleriniz doğru ise, ayaklarımın bastığı şu topraklar, yakında O'nun olacaktır. Ben bir peygamber geleceğini biliyordum ama, sizden çıkacağını sanmazdım. Eğer O'na ulaşabileceğimi bilsem, her zahmete katlanırdım. Yanında olsam, ayaklarını yıkar, hizmet ederdim. dedi. Sonra mektûbu okuttu.

İmparatorun Ebû Süfyânla yaptığı konuşma, papazları kızdırmıştı. Mektup okununca salonda gürültü çoğaldı. İmparator işin kötüye varmasından korktu. Elçinin ve Arap tâcirlerin çıkmalarını istedi. **Ben sizin dininize bağlılığınızın derecesini anlamak istemiştim**, diyerek tutumunu değiştirdi.[288]

Kayser Hirakl'in kalbinde iman kıvılcımı belirmişti. Dünya hırsı ve saltanatını kaybetme korkusu, bu kıvılcımı söndürdü. Fakat elçiye saygısız davranmadı, hediyeler vererek nezâketle geri çevirdi.

b) İran Kisrâ'sına Gönderilen Mektup

Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim. Allah'ın kulu ve Peygamberi Muhammed (s.a.s.)'den Fars'ın ulusu Kisrâ'ya. Hidâyete uyanlara, Allah ve Rasûlüne imân edenlere, Allah'tan başka hiç bir ilah olmayıp O'nun bir tek olduğuna, ortağı ve benzeri bulunmadığına, Muhammed (s.a.s.)'in O'nun kulu ve rasûlü olduğuna şehâdet edenlere selâm olsun. Ey Kisrâ! Seni Allah'ın dinine davet ediyorum. Çünkü ben, dirileri (Allah'ın azabıyla) uyarmak, kâfirler üzerine o söz (azab) hak olmak için, bütün insalara Peygamber gönderildim. Ey Kisrâ! Müslüman ol ki selâmet bulasın. Eğer olmazsan, mecûsîlerin günâhı boynuna olsun.[289]

Rasûlüllah (s.a.s.), mektubun Kisrâ'ya verilmek üzere, Bahreyn emiri Münzir'e teslimini emretmişti. Bahreyn, o zaman İran'a bağlıydı. Münzir mektubu Kisrâ'ya götürdü. Kisrâ mektubu okuyunca yırtıp parçaladı. Rasûlüllah (s.a.s.) bundan haberdar olunca:

- Parça parça olsunlar, buyurdu.[290]

Çok geçmeden Kisrâ Hüsrev Perviz, oğlu Şirvehy tarafından karnı deşilerek öldürüldü. Hz. Ömer'in halifeliği sırasında da Kisrâ'nın imparatorluğu parçalandı, Sâsâni Sülâlesi son buldu. Bütün İran toprakları Müslümanların eline geçti.

c) Habeşistan Necâşisi'ne Gönderilen Mektup

"Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Allah'ın Rasûlü Muhammed (s.a.s.)'den Habeş Meliki Necâşî'ye. Ey Melik, Müslüman ol. Ben, kendisinden başka ilâh olmayan, Melik, Kuddûs, Selâm, Mü'min, Müheymin (gibi yüce sıfatlarla muttasıf) Allah'ın sana olan nimetlerinden dolayı mesrûrum, senin adına hamdediyorum.

Şehâdet ederim ki, Meryem'in oğlu İsâ, Allah'ın ruhu ve kelimesidir. O'nu hiç evlenmemiş, tertemiz ve çok iffetli bir hanım olan Meryem'e ilka etti. Böylece Meryem İsâ'ya hâmile oldu. Âdem'i (anasız-babasız) kudretiyle yarattığı gibi, İsâ'yı da (babasız) olarak ruhundan ve nefhinden yarattı.

Ey Melik! Seni eşi ve benzeri olmayan tek bir Allah'a itâata, bana uymaya ve bana Allah'tan gelene imâna davet ediyorum. Çünkü ben Allah'ın Peygamberiyim. Seni ve askerlerini Allah'ın dinine çağırıyorum. Ben size tebliğ ve nasihat ettim. Nasihatımı kabûl edin. Selâm hidâyete uyanlara.[291]

Habeşistan'a hicret etmiş olan Müslümanlardan bir grup ile, Hz. Ali'nin ağabeyi Câfer Tayyar hâlâ dönmemişlerdi. Rasûlüllah (s.a.s.) elçisi vâsıtasiyle bunların gönderilmesini ve Ümmü Habîbe'nin de zât-ı risâletlerine nikâh edilerek, gönlünün hoş edilmesini istemişti.

Necâşi, Ümmü Habîbeyi Rasûlüllah (s.a.s.)'e nikâhladı. Habeşistan'da bulunan Müslüman muhâcirleri gemiye bindirip gönderdi. Rasûl-i Ekrem'e bir mektup yazarak Müslüman olduğunu da bildirdi.

Rasûlüllah (s.a.s.)'e Habeş Necâşi'sinin Mektubu

"Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm, Allah'ın Rasûlü Muhammed (s.a.s.)'e Necâşi Ashame tarafından. Ey Allah'ın Peygamberi, kendisinden başka ilâh olmayan Allah'ın selâmı, rahmet ve bereketi üzerine olsun.

Ey Allah'ın Rasûlü, Hz. İsâ hakkındaki açıklamayı hâvi mektubunuz bana ulaştı. Göklerin ve yerin Rabbi olan Allah'a yemin ederim ki,

---

[288] Bkz. el-Buhârî, 1/5-7; *Tecrid Tercemesi*, 1/14-23 (Hadis No:7).

[289] *Zâdü'l-Meâd*, 3/127; *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, 140; *Tecrid Tercemesi*, 12/416; İbnül-Esîr, *a.g.e.*, 2/213.

[290] El-Buhârî, 1/23,3/225 ve 5/136; *Tecrid Tercemesi*, 1/61-63 (Hadis No: 58) ve 10/487 ve 12/417.

[291] *Zâdü'l-Meâd*, 3/127; *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, 100; *Tecrid Tercemesi*, 12/418-419.

Hz. İsa da, kendisiyle ilgili olarak, zikrettiğinizden ziyâde birşey söylememiştir. O'nun söyledikleri de, sizin buyurduğunuz gibidir. Bize tebliğ ettiğiniz şeyleri öğrendik. Amcanız oğlu (Câfer) ve arkadaşlarıyle tanıştık. Ben şehâdet ederim ki sen, Allah'ın geçmiş peygamberleri tasdik eden, sözünde sâdık Rasûlüsün. Sana bîat ettim, (daha önce) amcanız oğluna bîat ederek, âlemlerin Rabb'i Allah Teâlâ'ya imân edip Müslüman olmuştum.[292]

d) Mısır Meliki Mukavkıs'a Gönderilen Mektup

"Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Allah'ın kulu ve Rasûlü Muhammed (s.a.s.)'den Kıbt milletinin büyüğü Mukavkıs'a. Selâm hidâyet yoluna uyanlara. Ben, seni İslam Dini'ne davet ediyorum. Müslüman ol ki selâmete eresin, Allah da ecrini iki kat versin. Kabûl etmez, yüz çevirirsen, Kıbt milletinin günâhı boynuna olsun." (Mektup, Âl-i İmrân Sûresi'nin 64'üncü âyetiyle son bulmaktadır.)[293]

Mısır Mukavkısı Cüreyc, Rasûlüllah (s.a.s.)'in elçisine hürmet gösterdi, fakat Müslüman olmadı. Elçiye bir mektup verdi, hediyelerle geri çevirdi.

Rasûlüllah (s.a.s.)'e Mısır Mukavkısı'nın Mektubu

Bismi'llâhir'r-rahmâni'r-rahîm. Abdullah oğlu Muhammed (s.a.s.)'e, Kıbtın büyüğü Mukavkıs'tan, Selâm sana. Mektubunu okudum. Münderecâtını ve davetinizi anladım. Zuhûru beklenen bir peygamber kaldığını biliyordum. Fakat ben O'nun Şam'dan çıkacağını sanırdım. Elçinize ikram ettim. Size Kıbt milleti arasında mevkii yüksek iki câriye ile bir elbise ve binmeniz için de bir ester hediye gönderiyorum. Selâm sana muhterem Peygamber.[294]

Bu câriyelerden **Mâriye**'yi Rasûlüllah (s.a.s.) kendisi aldı. İbrahim adındaki oğlu bundan oldu. Kardeşi Şirin'i ise şâiri, **Hassan b. Sâbit**'e verdi. **Düldül** adı verilen beyaz estere de bindi.

e) Yemâme Emiri Hevze'ye Gönderilen Mektup

"Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Allah'ın Rasûlu Muhammed (s.a.s.)'den Ali oğlu Hevze'ye. Selâm hidâyet yolunda olanlara. Bil ki, Rabb'im benim dinimi yakın bir zamanda, dünyanın en uzak ufuklarında parlatacak. Ey Hevze, Müslüman ol da selâmete er. Ben de idâren altındaki yerleri, senin idârende bırakayım.[295]

Hrıstiyan olan Hevze, Müslüman olmadı. Rasûlüllah (s.a.s.)'e yazdığı cevapta:

- Beni davet ettiğin din çok güzel. Ancak Arablar benim yerime göz koymuşlardır. Beni veliahd yaparsan, sana tâbi olurum, dedi. Rasûlüllah (s.a.s.)'a Hevze'nin cevâbı okununca:

- Bu adam ne söylüyor? Bu şartla O'na bir karış yerin idaresini bile bırakmam, buyurdu.[296] Hevze, Mekkenin fethinden sonra öldü. Çok geçmeden bu bölge Müslüman oldu.

f) Gassân Emiri Hâris'e Gönderilen Mektup

"Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Allah'ın Rasûlü Muhammed (s.a.s.)'den Ebû Şemmer oğlu Hâris'e. Selâm hidâyete uyan, bana imân edip nübüvvetimi tasdik edenler üzerine olsun. Seni, eşi ve benzeri olmayan tek bir Allah'a imân etmeğe davet ediyorum. Kabûl ettiğin takdirde, yerinde hükümdar olarak kalacaksın.[297]

Hâris, Rasûlüllah (s.a.s.)'in mektubunu küstahca yere attı. Elçiye saygısız davrandı. Hatta, Bizans İmparatorundan Medine üzerine asker sevki istemiş, fakat Kayser reddetmişti. Elçi Şuca', Hâris'in davranışını arzedince Rasûl-i Ekrem (s.a.s.):

- Allah mülkünü elinden alsın, buyurdu.

Hâris, Mekke'nin fethi sırasında öldü. Ülkesi Hz. Ömer'in halifeliği sırasında İslam sınırları içine girdi.

3- Hayber'in Fethi (Muharrem 7 H./Mayıs 628 M.)

a) Savaşın Sebebi

Hayber Medine'nin kuzey-doğusunda, Suriye yolu üzerinde, Medine'ye 170 km. mesâfede büyük bir Yahûdî şehriydi. Yedi kalesi vardı. Hurmalıklarıyla meşhûr, münbit bir vâha'da kurulmuştu.

Hayber, Müslümanlara karşı bir fesâd ocağı hâline gelmişti. Daha önce Medine'den çıkarılmış olan Yahûdîler de oraya yerleşmişlerdi. Müslümanlara karşı, müşrik bedevî Arabları harekete geçiren, Hendek Savaşını hazırlayan bunlardı. Hendek Savaşında, Benî Kurayza Yahûdîlerine, düşmanla işbirliği yaptıranlar da bunlar olmuştu.

Rasûlüllah (s.a.s.) Hayber ahalisiyle barış yapmak istiyordu. Hudeybiye'den döndükten sonra, Ravâha oğlu Abdullah'ı Hayber'e gönder-

[292] *Zâdü'l-Meâd*, 3/128; *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, 104; *Tecrid Tercemesi*, 12/420.
[293] *Zâdü'l-Meâd*, 3/128; *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, 135; *Tecrid Tercemesi*, 12/422.
[294] *Zâdü'l-Meâd*, 3/129; *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, 136; *Tecrid Tercemesi* 12/424.
[295] *Zâdü'l-Meâd*, 3/132-133; *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, 156; *Tecrid Tercemesi*, 12/425.
[296] *Zâdü'l-Meâd*, 3/133; *Tecrid Tercemesi*, 12/426.
[297] *Zâdü'l-Meâd*, 3/133-134; *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, 126; *Tecrid Tercemesi*, 12/427.

di. Fakat Yahûdîler barış teklifini kabûl etmediler. Onlar, komşuları Gatafan kabilesiyle birlikte Medine'yi basmak için hazırlanıyorlardı. Hudeybiye Barış Anlaşması'nın, Müslümanların aleyhine görünen maddeleri, onlara Müslümanları kuvvetsiz göstermişti. Münâfıklar da onları savaşa teşvik ediyorlardı.

Gatafan kabîlesi, Müslümanlara karşı Yahûdîlerle birlikte hareket etmeyi kabûl etmişti. Düşman hazırlığını tamamlamadan harekete geçmek gerekiyordu. Rasûlüllah (s.a.s.), ashâbına:

- "Cihâdı isteyenler bizimle gelsin" diyerek Hayber üzerine yürüneceğini ilan etti. Hicretin 7'inci yılı Muharrem ayında 2000 atlı ve 1600 piyâde ile Medine'den çıktı. Harekâtını düşmana sezdirmeden, üç günde **Raci' Vâdisi'**ne ulaştı.[298] Burada ordugâhını kurdu. Böylece Gatafan kabîlesinden, Yahûdîlere gelecek yardımın yolunu kesmiş oldu.

b) Hayber'in Kuşatılması

Rasûlüllah (s.a.s.) düşman üzerine gece vakti varırsa, hemen baskın yapmaz, sabahı beklerdi.[299] Bu sebeple geceyi Raci'de geçirdi. Sabah namazını kıldıktan sonra, Hayber üzerine yürüdü.

Sabahleyin, kazma ve kürekleriyle işlerine gitmek üzere evlerinden çıkan Yahûdîler, karşılarında Müslüman ordusunu görünce şaşkınlıkla:

- Muhammed, vallâhi Muhammed ve askeri... diye bağrıştılar[300], geri dönüp kalelerine kapandılar.

Hayber'de hepsi de gayet sağlam 7 kale vardı. En kuvvetlisi ise Kamûs kalesiydi. Hepsinde de bol miktarda silah ve yiyecek vardı. Yahûdîler savaş için hazırlıklıydılar. Bu yüzden Rasûlüllah (s.a.s.)'in sulh teklifini kabûl etmediler.

c) Son Kale ve Fethin Tamamlanması

Yirmi gün kadar devâm eden kuşatma ve savaş sonunda, bütün kaleler birer birer zaptedildi. Sadece Kamûs kalesi kaldı. Bu kalenin kumandanlığında, Arablarca bin cengâvere bedel sayılan meşhûr Yahûdî pehlivanı **Merhab** bulunuyordu. Her gün sıra ile ashabın ileri gelenlerinin komutasında yapılan hücumlardan bir sonuç alınamamıştı. Nihâyet Rasûlüllah (s.a.s.) bir gün:

- Yarın sancağı bir kişiye vereceğim ki, Allah Hayber'in fethini O'nun eliyle müyesser kılacak. O kişi Allah ve Rasûlünü sever, Allah ve Rasûlü de onu sever, buyurdu. Bu yüce şerefin kime nasib olacağı bilinmediğinden, herkes o gece ümitle sabahlamıştı. Hz. Ali'nin gözlerinde şiddetli bir ağrı vardı. Bu yüzden hiç kimsenin hatırından O geçmiyordu. Sabah olunca Hz. Peygamber (s.a.s.):

- Ali nerede? Bana O'nu çağırın, buyurdu.

- Yâ Rasûlallah, gözleri ağrıyor, dediler ve yederek huzuruna getirdiler.

Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) dua edip üfledi. Hz. Ali'nin gözleri derhal iyileşti, sanki hiç ağrımamış gibi oldu. Sonra sancağı O'na verdi.[301]

Hz. Ali, Yahûdîleri önce İslam'a çağırdı; kabûl etmediler. Sulh teklifine de yanaşmayıp, savaşa devâm ettiler.

İlk önce **Merhab** kaleden çıktı. Kahramanlık şiirleri söyleyerek meydan okudu. Karşısına çıkacak er diledi. O'na karşı bizzât Hz. Ali çıktı, kahramanca dövüşerek bu güçlü Yahûdîyi yere serdi. Merhab öldürülünce, Yahûdîler fazla dayanamadılar. Ümitsizliğe düşüp kaleyi teslim ettiler. Böylece Hayber feth edildi; Hz. Ali de **Hayber Fâtihi** oldu. Savaş sırasında Yahûdîlerden 93 kişi ölmüştü, Müslümanlar ise 15 şehit vermişlerdi.

d) Hayber Arâzisi

Savaş sonunda Hayber arâzisi, Müslümanların eline geçti. Ancak Yahûdîler, bu topraklarda yarıcı olarak çalışmak istediler; istekleri kabûl edildi. Bu sebeple Rasûlüllah (s.a.s.) her yıl mahsûl zamanı Ravâhaoğlu Abdullah'ı Hayber'e gönderirdi. Abdullah da mahsûlü iki eşit kısma böler, yarısını Yahûdîlere bırakır, diğer yarısını da Medine'ye götürürdü.

Yahûdîler, Hz. Ömer'in hilâfeti zamanına kadar yerlerinde kaldılar. Hz. Ömer'in hilâfetinde, Arabistan dışına çıkarıldılar.

e) Hz. Peygamber (s.a.s.)'i Zehirleme Teşebbüsü

Hz. Peygamber (s.a.s.) fetihden sonra Hayber'de bir kaç gün daha kaldı. Yahûdîler gördükleri insânî muâmeleye rağmen, hâince davranışlarından vazgeçmediler. Rasûlüllah (s.a.s.)'e suikast yapmayı plânladılar.

Yahûdî reislerinden Hâris kızı Zeynep, bir ziyâfet hazırladı. Rasûlüllah (s.a.s.)'i de bazı arkadaşlarıyla birlikte yemeğe davet etti. Fakat sofraya konulan koyun eti zehirliydi.

Hz. Peygamber (s.a.s.) durumu ilk lokmada anladı, çiğnediği parçayı ağzından çıkardı; ashâbına da yememelerini emretti. Fakat, **Berâ oğlu Bişr** bir kaç lokma yemişti. Rasûlüllah (s.a.s.) bunu niçin yaptıklarını Yahûdîlere sorduğunda:

- Eğer yalancı isen, senden kurtuluruz, şayet hak peygamber isen, sana zarar vermez.. diye düşündük, diye, güya akıllıca bir cevap ver-

---

[298] Yolda giderken, ashâb, yüksek sesle tekbir getiriyorlardı. Rasûlüllah (s.a.s.): *"Kendinize acıyın, siz ne sağıra, ne de gaibe sesleniyorsunuz, sizi iyi işiten ve çok yakın olan Allah'a dua ediyorsunuz. O, her zaman sizinle beraberdir."* buyurmuştur. (Buhârî, 5/75; *Tecrid Tercemesi*, 10/285, (Hadis No: 1608).

[299] El-Buhârî, 5/73.

[300] El-Buhârî, 5/73; Müslim, 2/1044 (Hadis No: 1428).

[301] El-Buhârî, 5/76; *Tecrid Tercemesi*, 10/302-303, 1617 numaralı hadisin izâhı.

diler.[302]

Zeynep de suçunu inkâr etmedi.

- Babam, amcam, kocam ve kardeşlerim, hepsi savaşta öldüler. İntikam için yaptım, dedi. Rasûlüllah (s.a.s.) şahsına karşı işlenen suçları affederdi. Bu sebeple Zeynep'i cezâlandırmadı. Ancak çok geçmeden zehirli etten yiyen Bişr ölünce, Zeynep de kısâs edilerek öldürülmüştür.[303]

4- Rasûlüllah (s.a.s.)'in Hz. Safiyye ile Evlenmesi

Hayber esirleri arasında, Benî Nadîr reisi Ahtab oğlu Huyey'in kızı Safiyye de vardı. Safiyye Hz. Harun'un neslinden olup, annesi de Benî Kurayza reisinin kızıydı. Hayber Yahûdîlerinin reisi Rabi' oğlu Kinâne ile evlenmişti. Kocası savaşta ölmüş, kendisi esir düşmüştü. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) O'nu **Dihyetü'l-Kelbî**'ye vermişti. Ashâb bunu uygun bulmadılar:

- Hayber reisinin eşi Benî Kurayza ve Benî Nadîr'in en şerefli hanımının câriye olarak Dihye'ye verilmesi, Yahûdîler için son derece haysiyet kırıcı olur. Bu sebeple Safiyye'yi ancak sizin nikâhlamanız uygun olur, dediler.

Rasulüllah (s.a.s.) Dihye'ye başka bir câriye verdi. Safiyye'yi azâd etti ve onunla evlendi.[304] Böylece O'nun haysiyet ve şerefini korudu.

5- Fedek ve Vâdi'l-Kurâ'nın Alınması

Fedek, Medine'ye iki günlük mesâfede, akar suları ve hurmalıkları bol, zengin bir Yahûdî köyü idi. Rasûlüllah (s.a.s.), Hayber'in muhâsarası devam ederken, Fedeklileri, İslam'a davet için bir elçi gönderdi. Fedekliler, Müslümanlığı kabûl etmediler. Topraklarımız sizin olsun, biz burada Hayberliler gibi, yarıcı olarak çalışalım, dediler. İstekleri kabûl edildi.

Vâdi'l-Kurâ ise, Hayber'le Medine arasında bir çok Yahûdî köyünün bulunduğu bir vâdi idi. Buradaki Yahûdîler de çevredeki Arap kabîleleriyle anlaşarak, Müslümanlarla savaş için hazırlanıyorlardı. Rasûlüllah (s.a.s.) Hayber'den dönerken buraya uğrayıp onları da İslam'a davet etti, kabûl etmediler, Müslümanlara ok yağdırarak savaşı başlattılar. Dört gün süren çarpışma sonrasında yenik düştüler. Hayber gibi, elde edecekleri mahsûlün yarısı kendilerinin olmak üzere, yerlerinde bırakıldılar.

Devâmlı Müslümanlara düşmanlık besleyen Yahûdîlerin işi böylece tamamlanmış oldu. Müslümanlar Safer ayında Medine'ye döndüler.

Ele Geçen Arâzi

Müslümanların, düşmandan (kâfirlerden) savaşarak aldıkları mallara **"ganimet"** denir. Ganimet malların, beşte dördü savaşa katılan mücâhidlere paylaştırılır. Beşte biri ise beytü'l-mâl'e (Devlet Hazinesine) bırakılır.[305] Düşmandan (Kâfirlerden) savaşmadan barış ve anlaşma yolu ile elde edilen mallara ise **"fey"** adı verilir. Fey'in tamamı beyt'ül mâl'e aittir.[306] Rasûlüllah (s.a.s.) hayatta iken, Beytü'l-mâle âit malların tasarrufu O'na âitti.

Bu sebeple savaşsız ele geçen Fedek arazisinin tamamı ile Hayber ve Vâdi'l-Kurâ topraklarının beşte biri Rasûlüllah (s.a.s.)'ın emrine ayrıldı. Beni Nadîr arâzisi de, daha önce böyle olmuştu.[307] Hayber ve Vâdi'l-Kurâ'nın kalan arâzîsi, mücâhidlere verildi.

6- Habeşistan Göçmenlerinin Dönüşü

Habeşistan'a hicret etmiş bulunan Müslümanların 16 kişilik son kafilesi de, Hayber'in fethi sırasında döndü.[308] Başlarında Hz. Ali'nin kardeşi Câfer Tayyar vardı. Rasûlüllah (s.a.s.) son derece memnun oldu.

- Hangisine sevineceğimi bilemiyorum, Hayber'in fethine mi, yoksa Câfer'in gelişine mi? buyurdu.[309] Ganimetlerden onlara da hisse ayırdı.[310]

7- Kâbe'yi Ziyaret (Umretü'l Kazâ) (Zilkade 7 H./Mart 629 M.)

---

[302] El-Buhârî, 4/ 66; *Tecrid Tercemesi*, 8/531 (Hadis No: 1310).

[303] *Tecrid Tercemesi*, 8/534; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/219-220.

[304] Bkz. el-Buhârî, 1/98 ve 2/1044; *Tecrid Tercemesi*, 2/248-257 (hadis No: 241) ve 10/272, 1612 numaralı hadisin izahı; Müslim, 2/1044.

[305] El-Enfâl Sûresi, 41.

[306] El-Enfâl Sûresi, 1; el-Haşr Sûresi, 6-7.

[307] *Tecrid Tercemesi*, 10/306 ve ll/412-413, 8/273 (Hadis No: 1173).

[308] El-Buhârî, 5/80; *Tecrid Tercemesi*, 10/295 (Hadis No: 1615).

[309] M. Zihni, *el-Hakayık*, 1/200; İbn Hişam, 4/3.

[310] El-Buhârî, 5/81; *Tecrid Tercemesi*, 10/301 (Hadis No: 1617).

“Başladığınız hac ve umreyi Allah için tamamlayın.” (el-Bakara Sûresi, 196)

Hudeybiye anlaşmasına göre, Müslümanlar Kâbe’yi bir yıl sonra ziyâret edebileceklerdi. Anlaşma gereğince üç günden fazla Mekke’de kalamayacaklardı. Mekkeliler de bu esnâda, şehrin dışına çekileceklerdi.

a) Bir Yıl Önce Edâ Edilemeyen Umre

Anlaşma’dan bir yıl sonra, Rasûlüllah (s.a.s.), Hudeybiye’de bulunan Müslümanların, bir yıl önce edâ edemedikleri Umre’yi kazâ etmek üzere hazırlanmalarını emretti. Hicretin 7’inci yılı zilkade ayında (Mart 629) Medine’den hareket edildi. Hudeybiye’de bulunmayanlardan da katılanlar olduğu için, Kâbe’yi ziyârete gidenlerin sayısı 2000’i geçti.

Müşrikler, Müslümanların geldiğini duyunca Mekke’yi boşalttılar. Şehri çevreleyen yüksek tepelere kurdukları çadırlardan, Müslümanları merakla izlediler.

Müslümanların Mekke’ye girişleri çok heyecanlı oldu. Hz. Peygamber (s.a.s.) devesi Kasva üzerinde ilerliyor, hep birden yüksek sesle, **“Lebbeyk, Allahümme lebbeyk...”**[311] diye telbiye söylüyorlardı. Uzaktan Kâbe görülünce **“Allâhü Ekber, Allâhü Ekber, Lâilâhe illallâhü vallâhü ekber...”**[312] diye tekbir getirmeğe başladılar. Yıllardan beri hasretini çektikleri Kâbe, işte şimdi karşılarındaydı. Özellikle muhâcirler, yedi yıllık bir ayrılıştan sonra doğup büyüdükleri kutsal beldeye girerken ayrı bir heyecân duyuyorlardı.

Kâbe, usûlüne göre tavâf edildi, etrafı yedi defa dolaşıldı.[313] Safâ ve Merve tepeleri arasında sa’y yapıldı.[314]

Müşriklerin ileri gelenleri, Dâru’n-nedve önünde toplanmışlar, Müslümanları seyrediyorlardı. Aralarında:

- Medine’nin humması bunları zayıf düşürmüş. diye konuşuyorlardı.

Rasûlüllah (s.a.s.)

Müslümanların zayıf ve güçsüz olmadıklarını göstermek istedi. Sağ kolunu ihramın dışında tutup bâzûsunu şişirdi. Tavafın ilk üç şavtını kısa adımlarla koşarak yaptı. Ashâbına da böyle yapmalarını emretti.[315] “Bu gün kendini onlara kuvvetli gösterene Allah rahmet etsin” buyurdu.

Ertesi gün Peygamber (s.a.s.) Efendimiz Kâbe’ye girdi. Öğle vaktine kadar orada kaldı. Kâbe hâlâ putlarla doluydu. Habeşli Bilal, Kâbe’nin damına çıkarak öğle ezanını okudu. Mekke ufukları **“Allahü Ekber”** sedâlarıyla çınladı. Rasûlüllah (s.a.s.)’ın arkasında, cemâatle namazlarını kıldılar.

Daha sonra Müslümanlar tıraş olarak ihramdan çıktılar. Bir sene önce eda edemedikleri umreyi kazâ etmiş oldular. Rasûlüllah (s.a.s.)’in rüyâsı ve ashabına müjdesi de böylece gerçekleşmiş oldu. Bu sebeple, Hicretten sonra, Müslümanların bu ilk Kâbe ziyâretine **“Umretü’l-Kazâ** (Kazâ Umresi) adı verilmiştir.

b) Kazâ Umresi’nin Mekkeliler Üzerindeki Tesirleri

Müslümanlar, Hudeybiye Anlaşması uyarınca üç gün Mekke’de kaldıktan sonra, Medine’ye döndüler. Bu esnâda, müşrikler, uzaktan uzağa Müslümanların bütün hâllerini, davranışlarını merakla ve dikkatle izlediler. Son derece kibâr ve nâzik, huzûr ve sükûn içinde kardeşçe geçinen insanlar olduklarını gördüler. Ne içki içip sarhoş olan, ne başkasına saygısız davranan var. Hepsi edepli, tertemiz, üstün ahlâklı insanlar. Topluca ibâdet ediyorlar, oturup sohbet ediyorlar, birbirlerini sevip sayıyorlar, kimseye kötülük etmiyorlar, dâima Allah’a itâat içinde bulunuyorlar.. Evet, bunlar ne iyi insanlar.

Müslümanların üstün meziyetleri, örnek davranış ve yaşayışları, Mekkeliler üzerinde büyük tesirler meydana getirdi. Müslümanlık hakkındaki düşünceleri değişmeye başladı. İçlerinde Müslüman olma arzusu belirenler bile oldu. Kureyş’in ileri gelenlerinden Velîd oğlu Hâlid, Âs oğlu Amr, Talha oğlu Osman bunlardandı.

8- Rasûlüllah (s.a.s.)’ın Meymûne ile Evlenmesi

Hz. Meymûne, Peygamber (s.a.s.) Efendimizin amcası Abbâs’ın eşi Ümmü’l-Fadl’ın kız kardeşidir. Hâris el-Hilâliye’nin kızıdır. Önce

[311] *Rabbim, davetine sözüm ve özümle tekrar-tekrar icâbet ettim. Emrine boyun eğdim. Rabbim emrine uymak boynumun borcudur, senin eşin ve ortağın yoktur. Rabbim bütün varlığımla sana yöneldim. Hamd senin, nimet senin, mülk de senin. Bütün bunlarla eşin ve ortağın yoktur senin.*

[312] *Allah büyüktür, Allah büyüktür. Allah’tan başka kulluk edilecek hiç bir ilah yoktur. Allah büyüktür, Allah büyüktür. Hamd O’na mahsustur.*

[313] Hacer-i Esved’in bulunduğu köşeden başlayarak, Kâbe’nin etrafını 7 defa dolaşmağa **“Tavâf”** denir. Her bir devire **“şavt”** adı verilir.

[314] Mescid-i Harâm’ın doğusunda, Safa ve Merve adı verilen iki tepe arasında 4’ü gidiş 3’ü dönüş olmak üzere, 7 defa gidip gelmeğe **“sa’y”** denir.

[315] El-Buhârî, 5/86; *Tecrid Tercemesi*, 10/308.

Tavâfın ilk üç şavtında, erkeklerin kısa adımlarla koşarak ve omuzları silkerek çalımlı ve sür’atli yürümelerine, **“remel”** denir.

İhrâmlı iken, ridâ denen örtünün bir ucunu sağ koltuğun altından geçirip sol omuzun üzerine atarak sağ omuz ve kolu, örtünün dışında bırakmağa **“Iztıbâ”** adı verilir. Iztıbâ ve remel, peşinden sa’y yapılacak olan tavaflar da sünnettir.

Amr oğlu Mes'ûd ile evlenmiş, sonra Adüluzza oğlu Ebû Rahm'in eşi iken dul kalmıştı. Rasûllüllah (s.a.s.)'ın eşleri arasında bulunmak en büyük emeliydi. Bu yüzden, külfetsiz ve mehirsiz olarak Rasûl-i Ekrem (s.a.s.)'in kendisini nikâhlamasını istiyordu.[316] Hz. Abbâs, dul baldızının isteğini Rasûlüllah (s.a.s.)'a iletti. Peygamber (s.a.s.) Efendimiz, şeref ve asâletine hürmet ederek, Hz. Meymûne'nin teklifini kabûl buyurdu. Kaza Umresi esnâsında ihramlı iken nikah edip, ihrâmdan çıktıktan sonra zifâf oldu.[317]

Hz. Meymûne, Rasûlüllah (s.a.s.)'ın nikâhlandığı son eşidir. Hicretin 51.'inci yılı, hac dönüşünde, Mekke'ye 6 mil mesâfede **"Serif"** denilen yerde vefât etmiştir.[318]

Teyze Anne Yerindedir

Hz. Hamza'nın küçük kızı **Umâme,** (veya Umâre) Mekke'de kalmıştı. Kazâ Umresi'nden Medine'ye dönerken, "amca, amca" diye Rasûlüllah (s.a.s.)'in peşinden koştu. Hz. Ali onu kucaklayıp:

- Al, amcamızın kızı, diyerek eşi Hz. Fâtıma'ya verdi. Medine'ye varınca Hz. Ali, Hz. Câfer Tayyar ve Zeyd b. Harise hepsi de çocuğun bakımının kendilerine verilmesini istemişlerdi. Câfer Tayyar'ın eşi Esmâ, Ümâme'nin teyzesiydi. Rasûlüllah (s.a.s.):

- Teyze, anne yerindedir, buyurdu ve çocuğun bakımını ona verdi.[319]

VIII- HİCRETİN SEKİZİNCİ YILI (629-630 M.)

1- Mûte Savaşı (Cumâde'l-ûlâ 8 H./Eylül 629 M.)

a) Savaşın Sebebi

Mûte Savaşı, Müslümanlarla Hristiyanlar (Rumlar ve Hristiyan Araplar) arasında yapılan ilk savaştır. Sebebi, Rasûlüllah (s.a.s.)'in elçisinin öldürülmesidir.

Rasûlüllah (s.a.s.), İslam'a davet için hükümdarlara elçilerle mektuplar gönderdiği sırada, Sûriye'de **Busrâ** (şimdiki Havran) Emîri **Şürahbil'**e de **Hâris b. Umeyr** ile bir mektup göndermişti. Gassânî Araplarından Şürahbil, Hristiyandı. Bizans'ın himayesinde bulunuyordu.

Hâris, Şürahbil'e, Kudüs'ün iki konak güneyinde, bulunan **Mûte** kasabasında rastladı. Elçi olduğunu söyleyerek Hz. Peygamber (s.a.s.)'in mektubunu verdi. Fakat, Şürahbil, devletler arası hukuk kurallarını çiğnedi, Rasûlüllah (s.a.s.) elçisini öldürttü.

Şimdiye kadar Hz. Peygamber (s.a.s.)'in elçilerinden hiçbiri öldürülmemişti. Bir elçinin öldürülmesi, tarih boyunca bütün toplumlarda insanlığa ve hukuk kurallarına aykırı bir davranış sayıldığı gibi, gönderene de en büyük hakaret ve meydan okuma demekti. Bu sebeple Rasûlüllah (s.a.s.) üç bin kişilik bir kuvvet hazırlayarak, azadlı kölesi **Hârise oğlu Zeyd**'in komutasında yola çıkardı[320] Elçi Umeyr oğlu Hâris'in şehid edildiği Mûte'ye kadar gidilmesini, Şürahbil ve maiyetinin İslam'a davet edilmesini, kabûl etmezlerse savaşılmasını emretti.[321] *"Kadınları, çocukları, yaşlıları öldürmeyin. Evleri yıkıp hârap etmeyin, ağaçları kesip, tahribâtta bulunmayın!"* dedi. Orduyu **"Seniyyetü'l-vedâ"** denilen ayrılık tepesi'ne kadar uğurlayan Hz. Peygamber (s.a.s.):

- "Zeyd şehid olursa, komutanlığı Câfer alsın; Câfer de şehit düşerse, Ravâha oğlu Abdullah komutan olsun." buyurdu.[322]

b) İki Tarafın Durumu ve Aradaki Eşitsizlik

Müslüman ordusunun hareketini Şürahbil duydu. Derhal Lahm, Cüzâm, Kayn, Belkın, Behrâ gibi Hristiyan Arap kabîlelerinden büyük bir kuvvet hazırladı. Ayrıca durumu Bizans İmparatoruna bildirerek, ondan da yardım istedi. Böylece Şürahbil, 200 bin kişilik büyük bir ordu topladı. Bunun 100 bini Rumlardan, 100 bini de Hristiyan Araplardan meydana gelmişti.[323] İmparator Hirakl de işi önemseyerek, Belka'daki Meab şehrine kadar geldi.

[316] Nefsini hibe eden Müslüman hanımları, mehirsiz olarak nikâhlaması, Ahzâb Sûresi'nin 50'inci âyetiyle Rasûlüllah (s.a.s.)'e helâl kılınmıştır.

[317] El-Buhârî, 5/86; *Tecrid Tercemesi* 10/309 (Hadis No: 1618).

[318] *Tecrid Tercemesi* 10/310.

[319] El-Buhârî, 5/85; *Tecrid Tercemesi*, 8/136-139 (Hadis No: 1158); *Riyâzüs-Sâlihîn Tercemesi*, 1/365 (Hadis No: 333); *Zâdü'l-Meâd*, 2/369.

[320] Orduda ensâr ve muhâcirlerin ileri gelenleri de vardı. Azadlı bir köle hepsine komutan olmuştu. Bu olay *İslam*'daki ehliyet ve eşitlik uygulamasının canlı örneklerinden biridir.

[321] *Tecrid Tercemesi*, 10/312.

[322] El-Buhârî, 5/87; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/234; *Tecrid Tercemesi*, 10/313 (Hadis No: 1619).

[323] El-Buhârî, 5/87; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/234-235; *Tecrid Tercemesi*, 4/541, (Hadis No: 644'ün izâhı).

Müslümanlar, ancak Sûriye topraklarına girdikten sonra düşmanın gücü ve hazırlıkları hakkında bilgi edinebildiler.

İki taraf arasında gerek sayı, gerek silah ve teçhizât bakımından korkunç bir fark vardı. Tarihte, iki taraf arasında böylesine ölçüsüz bir fark görülmemiştir. 200 bin (bazı rivâyetlerde 100 bin) kişilik bir kuvvet karşısında üç bin mücâhid ne yapabilirdi? Fakat, savaşmadan geri dönülemezdi. Komutan Zeyd, Maan'da, Mücâhidlerin ileri gelenleriyle toplanıp durumu istişâre etti. Acaba, durumu Rasûlüllah (s.a.s.)'e bildirip alınacak cevâba göre mi hareket edilmeliydi? Fakat, Ravâhaoğlu Abdullah bütün tereddütleri giderdi.

- Arkadaşlar, çekindiğimiz şey, ele geçirmek için yola çıktığımız şeydir, yani şehid olmaktır. Dinimizi yüceltmek için savaşalım. Yâ şehid, ya gazi olacağız. Bunun ikisi de güzel değil mi?[324] dedi.

Abdullah'ın konuşması mücâhitlerin maneviyâtını yükseltti. Hepsi de:

- Ravâhaoğlu doğru söylüyor. Savaşmalıyız, dediler.

c) Komutanlar Sırayla Şehâdet Şerbetini İçtiler

İki ordu Mûte'de karşılaştı. **Zeyd,** sancak elinde, ileri atıldı. Kahramanca çarpıştı, ölümden yılmadığını gösterdi. Fakat düşman mızraklarının arasında şehid düşdü.[325]

Zeyd şehid olunca, sancağı hemen **Câfer** aldı. Emsâlsiz kahramanlıklar gösterdi. Önce sağ eli kesildi, sancağı sol eliyle tuttu. Sol eli de kesilince, kollarıyla sancağa sarıldı. Pek çok yara aldığı hâlde son nefesine kadar sancağı bırakmadı. Nihâyet o da şehid oldu.[326]

Câferden sonra sancağı **Ravâhaoğlu Abdullah** aldı. O da şiirler söyleyerek, kahramanca savaştı. Vücudu delik deşik oldu. Sonunda o da şehid oldu.

d) Hâlid b. Velîd'in Üstün Mahâreti

Râvâhaoğlu da şehid olunca, asker komutansız kaldı, umûmî bir panik başladı. Dağılan askerin kaçışını **Velîdoğlu Hâlid** önledi. Mücâhidler, Hâlid'in etrâfında yeniden toplandılar. Hâlid komutayı aldı, sancak elinde akşama kadar çarpıştı. O gün elinde tam dokuz kılıç parçalandı.[327] Bu Müslüman olduktan sonra Hâlid'in katıldığı ilk savaştı.

Gece olunca, Hâlid askeri yeniden tertipledi. Öndekileri arkaya, arkadakileri öne, sağdakileri sola, soldakileri sağa aldı. Böylece düşmana, yardım için yeni kuvvetler gelmiş intibâını verdi. Sabah olunca da ansızın şiddetli bir hücuma geçerek, düşmanı bozguna uğrattı. Bu fırsattan yararlanarak, askerini ustalıkla geri çekti. Büyük bir kayba uğramadan Medine'ye döndü. İslam ordusunu korkunç bir felâketten kurtardı.

200 bin kişiye karşı yapılan bu çetin savaşta, Müslümanlar sadece 12 şehid vermişlerdi. Bu durum, komutanların savaşı çok başarılı idâre etmeleri ve canlarını fedâ etmekten çekinmemelerinin bir sonucuydu.

e) Rasûlüllah (s.a.s.)'in Medine'den Savaşı Seyretmesi

Rasûlüllah (s.a.s.) savaşın bütün safhalarını, Medine'ye henüz hiç bir haber ulaşmadan, ashâbına bildirmişti.

Cenab-ı Hakk, zaman, mekân ve mesâfe kavramlarını kaldırarak, sevgili Peygamberine savaş meydanını olduğu gibi göstermişti. Mescid-i Nebî'de minber üzerine oturmuş bulunan Allah Rasûlü (s.a.s.) gözlerinden yaşlar akarak:

- İşte sancağı Zeyd aldı, Zeyd vuruldu, şehid düştü. Sonra Câfer aldı, O' da şehid oldu. Sonra Ravâhaoğlu aldı, O 'da şehid oldu. En sonunda sancağı, Allah'ın kılıçlarından bir kılıç, Velîdoğlu Hâlid aldı. Allah O'na fethi müyesser kıldı, buyurdu.[328]

Rasûlüllah (s.a.s.), Zeyd, Câfer ve Abdullah'ın şehid düştüklerini haber verdikçe, her biri için istiğfâr etmiş ve Cennete girdiklerini de müjdelemişti.[329] Sancağı Hâlid alınca ise:

- Allah'ım, Hâlid senin kılıçlarından bir kılıçtır. Sen O'na nusret ihsan buyur, diye dua etmişti.[330] Bundan sonra Hâlid'e **"Seyfullah"** (Allah'ın kılıcı) denildi.[331]

Câferin şehâdet haberini duyunca, âilesi feryâda başladılar. Rasûlüllah (s.a.s.)'de son derece üzgündü. Çok sevdiği, en değerli arkadaşlarını kaybetmişti. Câfer'in âilesini teselli etti. Acılıdırlar, yemek yapamazlar, diye evine yemek gönderdi.

- Allah Câfer'e, Mûte'de kesilen iki koluna bedel, iki kanat verdi. O'nu Cennet'te meleklerle birlikte uçuyor gördüm, diye müjdeledi.[332] Bu sebeple Câfer, bundan sonra Câfer Tayyâr diye anıldı.

---

[324] *Zâdü'l-Meâd*, 2/375; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/235; İbn Hişâm, 4/17.

[325] Zeyd, ilk Müslümanlardandır. Rasûlüllah (s.a.s.) onu çok severdi. Bedir'den itibâren bütün savaşlarda bulunmuştu. Ashâbdan Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen, sadece Zeyd'dir. (Ahzâb Sûresi, 37).

[326] Câfer, Rasûlüllah (s.a.s.)'ın çok sevdiği hâmî amcası Ebû Tâlib'in büyük oğludur. Hz. Ali'den 10 yaş büyüktür. İkinci Habeşistan hicretinde, kafileye başkanlık etmiş, Hayber'in fethedildiği gün Medine'ye dönmüştü. Savaşta 90'dan çok yara almıştır. Bunlardan 50'si ön tarafındaydı. (el-Buhârî, 5/86-87; *Tecrid Tercemesi*, 10/313; Hadis No:1619).

[327] El-Buhârî, 5/87; *Tecrid Tercemesi*, 4/394 ve 10/315.

[328] El-Buhârî, 2/72 ve 5/87; *Tecrid Tercemesi*, 4/391 (Hadis No: 623) ve 10/315; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/237.

[329] İbnü'l -Esîr *a.g.e.*, 2/273; *Tecrid Tercemesi*, 4/393.

[330] *Tecrid Tercemesi*, 10/315.

[331] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/238.

[332] İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/238; M. Zihni Efendi, *el-Hakayık*, 1/201, İst. 1310.

2- Zâtü's-Selasîl Savaşı (Cumâde'l-âhir 8 H./629 M.)

Kudâa kabîlesi'nin Uzre ve Belî kolları, Medine hayvanlarını yağmalamak üzere, **Vâdi'l-Kurâ** yakınlarında toplanmışlardı. Rasûlüllah (s.a.s.) durumdan haberdâr olunca, bunların üzerine **Amr b. As** (Âs oğlu Amr) komutasında 30'u atlı 300 kişilik bir seriyye gönderdi. Bunlar arasında **Sa'd b. Ebî Vakkas, Üseyd b. Hudayr, Sa'd b. Ubâde, Sâid b. Zeyd, Âmir b. Rabîa..** gibi ensâr ve muhâcirlerden ileri gelen kimseler de vardı.

Amr b. Âs. ashâbın büyüklerinden değildi. Henüz bir yıl kadar önce Müslüman olmuştu. Fakat dedesi **Vâil**'in annesi **Belî** kabîlesinden olduğu için Amr'ın bu kabîle ile ilgisi vardı. Amr, aynı zamanda savaş usûlünü iyi bilen, son derece zekî bir kimse idi. Bu sebeple Rasûlüllah (s.a.s.), komutanlığa O'nu seçmişti.

Amr, Vâdi'l-Kurâ civarında **Selâsil suyu**'na varınca, düşmanın sayıca üstün olduğunu öğrendi. Burada konaklayarak, bir haberci ile Rasûlüllah (s.a.s.)'den yardım istedi. Rasûlüllah (s.a.s.)'de **Ebû Ubeyde b. Cerrâh** komutasında 200 kişilik ek kuvvet gönderdi. **Hz. Ebû Bekir** ve **Hz. Ömer** de bunlar arasındaydı. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) Ebû Ubeyde'yi gönderirken:

- Ayrılığa düşmeyin, işbirliği yapın, buyurmuştu. Amr b. Âs, Ebû Ubeyde'nin, askerlere imâm olarak namaz kıldırmasına itirâz etti.

- Sen bana yardıma geldin, kumandan benim, namazda ben imam olacağım, dedi.

Ebû Ubeyde yumuşak tabiatlı bir zâttı, hiç itirâz etmedi.

- Yâ Amr, Rasûlüllah (s.a.s.) Efendimiz, ihtilâfa düşmememizi emretti. Sen bana uymazsan, ben sana uyarım, telâşa gerek yok, diye cevâp verdi. Amr bütün Müslümanlara sefer süresince imam olup namaz kıldırdı. Böylece Hz. Ömer ve Hz. Ebûbekir de Amr'ın idâresine girmiş oldular. Oysa Rasûlüllah (s.a.s.) Amr'ı ilk 300 kişiye; Ebû Ubeyde'yi de 200 kişiye kumandan tâyin etmişti. Ebû Ubeyde'yi Amr'ın emrine değil, yardımına göndermişti.[333]

Amr, düşmana yaklaşınca gerekli tedbirleri aldı. Hava çok soğuk ve sert olduğu hâlde, gece ateş yakmayı yasakladı. "Kim ateş yakarsa, onu yaktığı ateşin içine atarım," diye tehdit etti. Asker, soğuktan Ebû Bekir ve Ömer'e başvurdular. Hz. Ömer:

- Bu nasıl şey, herkesi soğuktan kıracak mı? diye Amr'a haber gönderdi. Amr b. Âs:

- Yâ Ömer, sen bana itâatle memûrsun, İşime karışma, diye, cevâp verdi. Hz. Ebû Bekir de:

Rasûlüllah (s.a.s.) O'nu savaş usûlünü iyi bildiği için kumandan yaptı. Madem ki kumandan O'dur, işine karışmamak gerekir, dedi. Böylece gece soğukta geçirildi. Çünkü ateş yakılsaydı, düşman Müslümanların azlığını öğrenecekti.

Amr, plânını kimseye söylemedi. Sabaha karşı, alaca karanlıkta ansızın düşman üzerine hücûma geçti ve savaşı kazandı. Düşman pek çok ganimet bırakarak kaçtı. Ashâb, düşmanın peşini tâkibetmek istedilerse de Amr buna da izin vermedi. Bir kaç gün orada kalıp etraftaki ganimet hayvan sürülerini topladıktan sonra, Medine'ye döndü.

Sefer esnâsında Amr b. Âs ihtilâm olmuş, hava soğuk olduğu için gusletmeyerek teyemmümle namaz kıldırmıştı.[334] Dönüşte ashâb, Rasûlüllah (s.a.s.)'e, Amr b. Âs'tan:

1- Hava çok soğuk olduğu hâlde, gece ateş yaktırmadı,
2- Galip geldiğimiz hâlde düşmanı tâkip ettirmedi,
3- Su bulunduğu hâlde gusletmeyip, teyemmümle namaz kıldırdı, diye şikâyette bulundular.

Amr bu şikâyetlere karşı:

1- Sayımızın az olduğunu düşman anlamasın diye ateş yaktırmadım.
2- Yardım için kuvet gönderebileceği düşüncesiyle düşmanı tâkip ettirmedim.
3- Soğukta yıkanmak tehlikeli olduğu ve Cenâb-ı Hakk *"Elinizle kendinizi tehlikeye atmayın."* (el-Bakara Sûresi, l95) *"Kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size acımaktadır."* (en-Nisâ Sûresi, 29) buyurduğu için gusletmeyip teyemmüm yaptım, diye cevâp verdi.

Rasûlüllah (s.a.s.) Amr'ın cevâplarını tebessümle karşıladı.[335]

Amr b. Âs, henüz yeni Müslüman olduğu hâlde, ashâbın büyüklerinin de bulunduğu bir orduya kumandan tâyin edilmesinden dolayı gururlanmıştı. Savaşı da kazanarak dönünce, Rasûlüllah (s.a.s.)'in yanındaki derece ve itibârını öğrenmek istedi. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.)'e:

- En çok kimi seversiniz? diye sordu. Rasûlüllah (s.a.s.)

Âişe'yi diye cevâp verdi.

- Sonra kimi?

- Âişe'nin babasını, Ebû Bekir'i.

- Sonra kimi?

[333] İbn Hişâm,4/272; *Zâdü'l-Meâd*, 2/378; İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, 2/232.

[334] Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf'a göre abdest alan kimselerin teyemmüm yapana iktidâsı câizdir. İmâm Muhammed'e göre abdestlinin teyemmümlüye uyması câiz değildir. İhtilâf, halefiyyet su ile topraktan ibâret iki âlet arasında mıdır? Yoksa Abdest ve teyemmümden ibâret iki temizlik arasında mıdır? meselesinden doğmaktadır.
Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'a göre, halefiyyet su ile toprak arasındadır.
İmâm Muhammed'e göre ise, iki temizlik (abdest ve teyemmüm) arasındadır. Abdestli teyemmümlüye uyarsa, kuvvetli zayıfa binâ edilmiş olur. Oysa imâm muktediden hâlen ednâ olmamalıdır. Abdest aslî temizlik, teyemmüm ise zarûri temizliktir. Aslî tahâret yapmış olan kimse zarûri tahâret yapmış olandan hâlen daha kuvvetlidir. (Bkz. Mehmet Zihni Efendi, *Kitabü's-Salat*, 210-211, İst. 1326).

[335] *Zâdü'l-Meâd*, 2/379; *Tarih-i Din-i İslam*, 3/406.

- Ömer'i.
Amr, en sonraya kendisinin kalacağından korkarak daha fazla sormaktan vazgeçti.[336]

3- Mekke'nin Fethi (20 Ramazân 8 H./11 Ocak 630 M.)

"Biz sana apaçık bir fetih ve zafer sağladık." (el-Feth Sûresi, 1)

a) Hudeybiye Muâhedesinin Bozulması

Hudeybiye Barış Anlaşması, Müslümanlarla Kureyş arasında yapılmıştı. Anlaşma şartlarına göre, diğer Arap kabîleleri, iki taraftan birinin himâyesine girmekte, anlaşıp birleşmekte serbesttiler. Buna göre, Huzâa kabîlesi, Müslümanların Benî Bekir (Bekir oğulları) kabîlesi de Kureyş'in himâyesine girmişti.

Hicretin 8'inci yılı Şaban ayında, Benî Bekir kabîlesi, Peygamberimizin himâyesinde bulunan Huzâa kabîlesine ansızın bir gece baskını yaptı. Esâsen iki kabîle arasında öteden beri düşmanlık vardı. Bu baskında Benî Bekir, Kureyşten yardım ve teşvik görmüş, hatta İkrime, Safvân ve Süheyl.. gibi ileri gelen bir kısım Kureyş gençleri baskında bizzat bulunmuşlardı. Baskın sonunda Huzâalılardan 23 kişi ölmüş, sağ kalanlar Harem-i Şerîf'e sığınarak kurtulabilmişlerdi.

Bu olay üzerine Huzâalılar, 40 kişilik bir heyetle Medine'ye geldiler. Rasûlüllah (s.a.s.)'a durumu anlatıp yardımını istediler.

Huzâalılarla Müslümanlar arasında ötedenberi dostluk vardı. Bu dostluğun temeli, İslam'dan öncesine kadar uzanıyordu. Bu sebeple Huzâalılar, Müslümanlarla ilgili, Mekke'de olup biten her şeyi Rasûlüllah (s.a.s.)'a gizlice bildirirlerdi. Hendek Savaşı hazırlığını da onlar haber vermişlerdi.

Huzâa kabilesine yapılanlardan, Rasûlüllah (s.a.s.) son derece üzüldü. Kendilerine yardım edeceğini va'detti. Kureyş'e derhal bir elçi göndererek:

Öldürülen Huzâalılardan diyetlerinin ödenmesini, veya

Benî Bekir Kabîlesinin himâyesinden vazgeçilmesini istedi.

İki şarttan biri kabûl edilmediği takdirde, Hudeybiye Anlaşmasının bozulmuş sayılacağını, bildirdi.

Kureyşliler, ilk iki şartı kabûl etmeyip Hudeybiye anlaşmasını bozduklarını bildirdiler. Daha önce fiilen bozdukları antlaşmayı, böylece resmen de bozmuş oldular.

b) Kureyş'in Barışı Yenileme Teşebbüsü

Kureyşliler, bir müddet sonra hatalarını anladılar. Alaşmayı bozduklarına pişmân oldular. Derhal anlaşmayı yenilemek ve barış süresini uzatmak üzere Ebû Süfyân'ı Medine'ye yolladılar.

Ebû Süfyân, Medine'de önce, Rasûlüllah (s.a.s.)'ın zevcelerinden kızı Ümmü Habîbe'ye gitti. Oturacağı sırada, Ümmü Habîbe minderi topladı. Halbuki evde üzerine oturulacak başka bir şey yoktu. Ebû Süfyân sordu:

- Kızım, minderi mi benden esirgiyorsun, yoksa beni mi minderden? Kızı cevap verdi.:

- Bu, Rasûlüllah (s.a.s.)'e âittir. Sen ise müşriksin, pissin. Bu yüzden üzerine oturmanı istemedim.[337]

Ebû Süfyân, daha sonra Rasûlüllah (s.a.s.)'e başvurdu. Olumlu bir sonuç alamadı. Başta Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer olmak üzere ashâbın ileri gelenleriyle bir bir görüştü, barışın yenilenmesi için desteklerini istedi. Hz. Fâtıma'yı ziyâret ederek O'ndan yardım bekledi. Fakat bütün gayretleri boşa çıktı; hiç bir netice elde edemedi. Eli boş dönmek istemiyordu. Hz. Ali'nin tavsiyesine uymaktan başka çâre yoktu. Mescide geldi:

- Ey nâs, ben her iki tarafı da himâyeme alarak, Hudeybiye barışını yeniliyorum. Sanırım, kimse benim ahdimi bozmaz. dedi. Fakat, kimseden cevâp alamadı. Devesine bindi, ümitsiz olarak Mekke'nin yolunu tuttu. Bir işâretle bütün Mekke'yi harekete geçiren Ebû Süfyan, Medine'de kimseye sözünü dinletememiş, öz kızına bile merâmını anlatamamıştı.

Dönüşünde olup bitenleri olduğu gibi Mekkelilere anlattı. Onun sözlerini dinleyenler:

- Yazık, sen hiç bir şey yapmamışsın. Bize barış haberi getirmedin ki, güven içinde olalım, Savaş haberi getirmedin ki, hazırlanalım. Ali seninle alay etmiş. Senin tek başına ilân ettiğin barış neye yarar..., dediler.[338]

c) Fetih Hazırlığı

Ebû Süfyan Mekke'ye döndükten sonra Rasûlüllah (s.a.s.)gizlice fetih hazırlığına başladı. Ashâbına sefer için hazırlanmalarını emretti. Ayrıca, Gıfâr, Eslem, Eşca', Müzeyne, Cüheyne, Süleym gibi, kendisine bağlı kabîlelere haber salarak Ramazan'ın ilk günlerinde Medine'de toplanmalarını istedi.

Rasûlüllah (s.a.s.),Mekke'nin kan dökülmeden fethedilmesini istiyordu. Kureyş savunma için hazırlık yapar da karşı koyarsa, kan dökülürdü. Bu yüzden hazırlıklar son derece gizli tutuldu. Mekke ile Medine arasındaki bütün yollar kesildi. Bu vazife Huzâa kabilesine verildi. <u>İki taraf arasında</u> sanki kuş uçmuyordu. Bu arada dikkatlerin başka yöne çekilmesi için Necid tarafına bir de seriyye göndermişti.

[336] El-Buhârî, 5/113; *el-Câmiu's Sagîr Şerhi Feyzü'l-Kadîr*, 1/168 (Hadis No: 205); *Tarih-i Din-i İslam*, 3/407.
[337] *Zâdü'l-Meâd*, 2/386; İbn Hişâm, 4/38.
[338] İbn Hişâm, 4/39; *Zâdü'l-Meâd*, 2/387; *Tarih-i Din-i İslam*, 3/415.

d) Ebû Beltea Oğlu Hâtıb'ın Kureyş'e Yazdığı Mektup

Ancak ashabtan Ebû Beltea oğlu Hâtıb, durumdan Kureyş'i haberdar etmek istemiş, bir mektup yazarak gizlice Mekke'ye göndermişti. Hz. Peygamber (s.a.s.), ilâhî vahiy ile bunu öğrendi. Hemen Hz. Ali ile iki arkadaşını görevlendirdi.

- Hah bostanına kadar gidin, orada, mahfe içinde yolcu bir kadın bulacaksınız. Yanında bir mektup var, onu alıp getirin, buyurdu.

Kadın önce inkâr etti, fakat, "seni şimdi çırılçıplak soyar, her tarafını ararız", deyince, çâresiz mektubu saçının hotozu arasından çıkardı.[339]

Mektupta, Rasûlüllah (s.a.s.)'ın önüne durulamayacak bir ordu ile Mekke üzerine yürüyeceği bildiriliyordu. Herkes şaşırıp kaldı, çünkü Hâtıb'dan böyle bir şeyi kimse beklemiyordu. Rasûlüllah (s.a.s.) bir hey'et önünde Hatıb'ı sorguya çekti.

- Ey Hâtıb, bu ne iş, niçin bunu yaptın, diye sordu. Hâtıb:

- Ya Rasûlüllah hakkımda karar vermekte acele etmeyin. Ben Kureyş'e anlaşarak bağlı bir kimseyim, fakat hiç bir zaman onların mahremi olmadım. Yanınızdaki muhacir kardeşlerimin, Mekke'de âilesini ve mallarını koruyacak yakınları var, benimse kimsem yok. Mekkelilerden nimetdârlar kazanarak âilemi korumak istemiştim. Bu işi dinimden dönmek için yapmadım, ben Müslüman olduktan sonra, kat'iyyen küfre razı olmam, diye kendini savundu. Hz. Ömer, dayanamayıp:

- Yâ Rasûlallah, izin ver de şu münâfığın boynunu vurayım, demişti. Fakat, Rasûlüllah (s.a.s.) Hâtıb'ın suçunu bağışladı.

- Yâ Ömer, Hâtıb Bedir Gazası'nda bulundu, ne bilirsin belki de Cenâb-ı Hak Bedir ehline: "Bundan böyle istediğinizi yapın, sizi bağışladım" demiş olabilir, buyurdu.

Fakat bu olayla ilgili olarak:

"Ey inananlar, benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin. Onlar, size gelen hakkı tanımadıkları ve Rabbimiz olan Allah'a inandığınız için peygamberi de sizi de (yurdunuzdan) *çıkardıkları hâlde onlara sevgi* (mi) *gösteriyorsunuz? Siz benim yolumda savaşmak ve benim rızamı kazanmak için (yurdunuzdan) çıkmışsanız, ben sizin gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da bildiğim hâlde, nasıl olur da onlara sevgi gösterirsiniz. İçinizden her kim bunu yaparsa, doğru yoldan sapmış olur."* (el-Mümtehine Sûresi, 1) anlamındaki âyet-i kerime indirilmiştir.[340]

e) Mekke'ye Yürüyüş

Müslümanlığın temeli, **"Tevhid İnancı"** dır. Tevhid İnancı'nın, yeryüzünde en büyük âbidesi, Mekke'deki Kâbe'dir. Ancak bu kutsal yer, putlarla doldurulmuş, putperestliğin merkezi hâline getirilmişti. İslam güneşi doğalı 20 yıl olmuştu. Artık, Mekke'nin şirkten kurtulması, Kâbe'nin putlardan temizlenmesi gerekiyordu.

Rasûlüllah (s.a.s.), Hicretin 8'inci yılı, Ramazan'ın 10'uncu Pazartesi günü 10 bin kişilik muazzam bir ordu ile Medine'den çıktı.[341] (1 Ocak 630) Yolda katılan birliklerle, ordunun sayısı daha sonra 12 bine yükselmişti.[342] O gün Rasûlüllah (s.a.s.) ve ashâbı oruçluydu. Yola çıktıktan sonra oruçlarını bozdular.[343]

Rasûlüllah (s.a.s.)'ın amcası Abbâs Müslüman olmuş, fakat Müslümanlığını gizliyerek Mekkede müşrikler arasında kalmıştı. Böylece Mekke'deki haberleri gizlice Rasûlüllah (s.a.s.)'e ulaştırıyordu. Artık Mekke'de yapılacak iş kalmamıştı. Hîcret için Mekke'den çıktı, fakat yarı yolda Fetih Ordusuyla karşılaştı. Eşyâsını çocuklarıyla Medine'ye gönderip O da orduya katıldı. Rasûlüllah (s.a.s.) Abbâs'ın gelişinden memnun oldu.

- Peygamberlerin sonuncusu ben oldum, muhâcirlerin sonuncusu da sen; diye iltifatta bulundu.

Mekke'ye bir konak (yaklaşık 16 km.) mesâfede **"Merru'z-zahrân"** denilen yerde karargâh kuruldu. Rasûlüllah (s.a.s.), ortalık kararınca burada ordu mevcûdunun sayısınca ateş yakılmasını emretti. Böylece, ordunun haşmetini Kureyş'e göstermek istiyordu.

Yollar iyice tutulduğu için, İslam ordusu Merru'zahrân'a gelinceye kadar Mekkeliler hiç bir haber alamamışlardı. Müslümanların yaklaştığını duyunca ne yapacaklarını şaşırdılar. Ebû Süfyân durumu anlamak, Müslümanlar hakkında bilgi edinmek istiyordu. Yanına bir kaç kişi alarak, Mekke'den çıktı. Uzakta yanmakta olan ateşler, hacıların, Arafatta arefe gecesi yaktıkları ateşlere benziyordu. Merakla ateşlere doğru ilerledikleri sırada Rasûlüllah (s.a.s.)'ın muhâfızları tarafından yakalanarak Peygamber Efendimizin huzûruna getirildiler, Rasûlüllah (s.a.s.)'a karşı en çok kin besleyen Mekke'nin reisi Ebû Süfyân burada Müslüman oldu. Artık Mekke fethedilmiş demekti. Belki hiç mukavemet görülmeyecekti. Hz. Abbâs:

- Yâ Rasûlallah, Ebû Süfyân övünmeyi sever, iftihâr edebileceği bir lütufta bulunsanız, demişti. Rasûl-i Ekrem:

- Her kim Ebû Süfyân'ın evine girerse, emniyettedir. Her kim kendi evine kapanır, ordumuza karşı koymazsa, emniyettedir. Her kim Harem-i Şerîf'e girerse, emniyettedir. Ebû Süfyân bunu ilân etsin, buyurdu.[344] Daha dün, İslam düşmanlarının lideri olan kişi, bugün Rasûlüllah'ın emirlerini tebliğ etmekle iftihâr edecek, şeref kazanacaktı.

Merru'z-zahrân'dan hareket edileceği sıra Rasûlüllah (s.a.s.) Hz. Abbas'a:

- Ebû Süfyân'ı yolun dar bir yerine götür, İslam ordusunun ihtişâmını görsün, diye emretti.

---

[339] El-Buhârî, 5/89; *Tecrid Tercemesi*, 10/322; *Tarih-i Din-i İslam*, 3/417.

[340] El-Buhârî, 5/89; *Tecrid Tercemesi*, 10/323.

[341] El-Buhârî, 5/90; *Tecrid Tercemesi*, 10/235 (Hadis No: 1622); *Tarih-i Din-i İslam,* 3/418.

[342] *Tecrid Tercemesi*, 10/235; *Kısas-ı Enbiyâ*, 1/410.

[343] El-Buhârî, 5/90; *Tecrid Tercemesi*, 10/235 (Hadis No:1622).

[344] *Zâdü'l-Meâd*, 2/391; İbn Hişâm, 4/47; *Tecrid Tercemesi*, 10/332.

Hz. Abbâs, Ebû Süfyân'ı, ordunun geçeceği dar bir geçit yerine oturttu. Mücâhidler sırayla alay alay Ebû Süfyân'ın önünden geçtikçe Ebû Süfyân'ın yüreği burkuluyor, geçen her kafilenin hangi kabîle olduğunu soruyordu. Hz. Abbâs:

- Bunlar Gıfâr kabîlesi, şunlar Cüheyne.. diye geçen kabîleleri bir bir anlattıkça Ebû Süfyân:

- Şaşılacak şey, bunlarla benim aramda ne düşmanlık var ki, buraya kadar gelmişler, diye hayretini ifade ediyordu.

Bir ara:

- Yâ Abbâs, kardeşinin oğlunun saltanatı ne kadar da büyümüş, dedi. Hz. Abbâs:

- Hayır, bu saltanat değil, nübüvvettir, diye cevâp verdi.

Nihâyet, Ebû Süfyân'ın daha önce benzerini görmediği bir birlik geçti. Bunlar, ensârdı. Başlarında **Sa'd b. Ubâde** sancağı taşıyordu. Son gelen birlik, sayıca hepsinden azdı. Bu birlikte Rasûlüllah (s.a.s.) ile ensar ve muhâcirlerden en yakın arkadaşları vardı. Rasûlüllah (s.a.s.)'in sancağını **Avvâm oğlu Zübey**r taşıyordu.

Ensâr alayı, Uhud ve Hendek Savaşları'nda müşrik ordusunun başkomutanı Ebû Süfyân'ın önünden geçerken **Sa'd b. Ubâde**:

- Ey Ebû Süfyân, bugün en büyük kıtal günüdür, bu gün Kâbe'de kan dökmenin helal kılındığı gündür, demişti. Ebû Süfyân Sa'd'ın sözlerini Rasûlüllah (s.a.s.)'a nakletti. Rasûlüllah (s.a.s.):

- Sa'd yanlış söylemiş, bugün Cenab-ı Hakk'ın Kâbe'yi yücelteceği gündür. Bugün Kâbe'nin tevhid elbisesine bürüneceği gündür, buyurdu.[345] Sa'd'ın kan dökmesinden endişelendiği için, hemen Hz. Ali'yi gönderdi, ensâr sancağının Sa'd'dan alınıp oğlu Kays'a verilmesini emretti.[346]

Müslüman mücâhidlerin geçit resmini baştan sona seyreden Ebû Süfyân, Mekke'nin tesliminden başka çâre olmadığını anladı. Hz. Abbas'tan ayrılarak, hemen Mekke'ye döndü. Harem-i Şerif'e vardı. Heyecân içinde kendisini bekleyen Mekkelilere yüksek sesle hitâbetti:

- Muhammed (s.a.s.), karşı koymamıza imkân olmayan bir ordu ile geliyor:

1) Her kim Ebû Süfyan'ın evine gelirse emniyettedir.
2) Her kim silahını bırakır, evine kapanırsa emniyettedir.
3) Her kim, Harem-i Şerîf'e sığınırsa emniyettedir. Ey Kureyş, Müslüman olunki, selâmet bulasınız...

Ebu Süfyân'ı dinleyenler, şaşırıp kaldılar. Her gün Müslümanlığın aleyhinde bulunan bu adam, şimdi herkese **"Müslüman olun"**, diyordu. Herkeste bir telâş başladı. Kimisi küfrediyor, kimisi bağırıp çağırıyor, kimi de mukavemet için hazırlanıyordu. Çoğunluk ise Ebû Süfyân'ın sözlerine uyup evlerine çekildiler. Bir kısmı da Harem-i Şerîf'te ve Ebû Süfyân'ın evinde toplandılar.

f) Mekke'ye Giriş (20 Ramazan 8 H./11 Ocak 630 M.)

Rasûlüllah (s.a.s.), Mekke'ye girmeden önce, "Zî Tuvâ" denilen yerde durdu. Ordusunu dört kısma ayırıp her birinin gireceği yerleri tâyin etti. *"Sakın savaşa girmeyin, saldırıya uğrayıp mecbûr kalmadıkça kan dökmeyin..."* diye tenbihte bulundu.

Sekiz yıl önce, yurdundan üç kişilik bir kafile ile nasıl ayrılmıştı, şimdi nasıl bir ihtişâmla dönüyordu. Rasûlüllah (s.a.s.) devesinin üstünde bütün bunları düşünüyor, mağrûr bir fâtih gibi değil, son derece mütevâzi bir hâlde, başı secde eder gibi, devenin boynuna yapışmış, tesbih, tehlil ve dua ile, Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz lütuflarına şükrederek ilerliyordu.

Bütün birlikler, kan dökmeden Mekke'ye girdiler. Yalnızca Velîd oğlu Hâlid'in komuta ettiği birlik tecâvüze uğradı. Kureyş'in azılılarından **Ümeyye oğlu Safvân, Amr oğlu Süheyl ve Ebû Cehil'in oğlu İkrime** bir çete kurdular. Hâlid'in birliklerini Mekke'ye girerken ok yağmuruna tutarak iki Müslümanı şehid ettiler. Bu durumda Hâlid, saldırganlar üzerine hücûm ederek, bir hamlede onüç tanesini öldürdü, diğerleri dağılıp kaçtılar.

Rasûlüllah (s.a.s.) kan döküldüğünü duyunca üzüldü. Fakat, tecâvüzün müşriklerden başladığını öğrenince:

- İlâhî takdir böyleymiş, buyurdu.

Rasûlüllah (s.a.s.) çadırını Kinâneoğulları yurdunda **"Hacûn"** denilen yerde kurdurdu. Mekke Devri'nin 7'inci yılında, Kureyş müşrikleriyle Kinâneoğulları burada küfr üzerine anlaşmışlardı[347]. Bu anlaşma gereğince Müslümanlar üç yıl muhasara altında çok acı günler yaşamışlardı.

Rasûlüllah (s.a.s.) çadırında gusledip 8 rek'at **"duhâ namazı"** kıldı, sonra, devesine binerek, Kâbe'ye geldi. Yol boyunca Fetih Sûresi'ni okuduğu işitiliyordu.[348] Deve üzerinde, ihrâmsız olarak Kâbe'yi tavâf etti. Elindeki ucu eğri değnekle Hacer-i Esved'i istilâm etti.

g) Kâbe'nin Putlardan Temizlenmesi

Kâbe etrâfında 360 put vardı. Bunların en büyüğü olan "Hubel", Kâbe'nin üstüne konulmuştu. Diğerleri Kâbe'nin etrafına ve içine yerleştirilmişlerdi. Rasûlüllah (s.a.s.) değnekle bunları itiyor, her birini bizzât deviriyordu. Putlar yıkılırken:

"Hak geldi, bâtıl yok oldu, esasen bâtıl yok olmağa mahkûmdur."[349] *"Hâk geldi, artık bâtıl ne yeniden başlar, ne de geri gelir"*[350] diyordu.[351]

Kâbe'ye girmek için Rasûlüllah (s.a.s.) anahtarını istedi. **Talha oğlu Osmân** anahtarı getirdi. "Emânettir Ya Rasûlallah", diyerek Hz.

---

[345] El-Buhârî, 5/91; *Tecrid Tercemesi*, 10/331 (Hadis No: 1624).

[346] *Zâdü'l-Meâd*, 2/392; *Tecrid Tercemesi*, 10/332; İbn Hişâm, *a.g.e.*, 4/49.

[347] El-Buhârî, 5/92; *Tecrid Tercemesi*, 6/132 (Hadis No: 786) ve 10/335.

[348] El-Buhârî, 5/92; *Tecrid Tercemesi*, 10/337 (Hadis No: 1625).

[349] El-İsrâ Sûresi, 81.

[350] Sebe' Sûresi, 49.

[351] El-Buhârî, 5/92; *Tecrid Tercemesi*, 10/338 (Hadis No: 1626).

Peygamber (s.a.s.)'e teslim etti. Kâbe'nin içi de putlarla doluydu. Duvarlarına resimler asılmıştı. Rasûlüllah (s.a.s.)'ın emriyle Hz. Ömer bunları dışarı attı. Müşrikler, ilah diye taptıkları putların parçalanışını şaşkın şaşkın seyrettiler. Dünkü mabûdlar bir anda moloz yığını hâline gelmiş, çöplüklere atılmıştı. Sonra, Rasûlüllah (s.a.s.), yanına **Üsâme, Bilal ve Talha oğlu Osmân'**ı da alarak Kâbe'ye girdi, kapının karşısındaki duvara doğru namaz kıldı.[352] Beyt-i Şerifi dolaşıp her tarafında tekbir getirdi. Uzunca bir müddet içeride kaldı. Bu sırada bütün Kureyş Hârem-i Şerif'te toplanmış, sabırsızlıkla, haklarında verilecek hükmü bekliyorlardı.

h) Fetih Hutbesi ve Genel Af

Rasûlüllah (s.a.s.) Kâbe kapısının eşiğinde durdu. Karşısında sıralanmış olan Mekkelilere baktı. 20 yıl boyunca şahsına ve Müslümanlara ellerinden gelen her kötülüğü yapmaktan çekinmeyen bu adamların hayatı, şimdi O'nun iki dudağı arasından çıkacak hükme bağlıydı. Rasûlüllah (s.a.s.) 20 yıl boyunca çektiklerini bir anda zihninden geçirdi, sonra şöyle hitâbetti.

"Allah'tan başka ilâh yoktur, yalnız O vardır. O'nun eşi ve ortağı yoktur. O va'dine bağlı kaldı, sözünü yerine getirdi. kuluna yardım etti, tek başına bütün düşmanları hezîmete uğrattı.

İyi bilinki bütün câhiliyet âdetleri, mal ve kan davaları bugün şu iki ayağımın altındadır. Yalnız, Kâbe hizmetleriyle hacılara su dağıtma işi (hicâbe ve sikaye hizmetleri) bu hükmün dışında bırakılmıştır.

Ey Kureyş Cemâati! Allah sizden câhiliyet gururunu, babalarla, soylarla büyüklenmeği giderdi. Bütün insanlar, Âdem'dendir, (O'nun çocuklarıdır.) Âdem de topraktan yaratılmıştır."

Sonra şu anlamdaki âyet-i kerîmeyi okudu.

"Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Övünesiniz diye değil, kolaylıkla tanışasınız diye, sizi milletlere ve kabîlelere ayırdık. Allah katında en değerliniz, Ona karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Allah her hâlinizi bilir, O her şeyden haberdârdır." (Hucurât Sûresi, 13)

Rasûlüllah (s.a.s.) Mescid-i Harâm'ın geniş sâhasını dolduran kalabalığı mânâlı bir bakışla süzdükten sonra:

- Ey Kureyş cemaâtı! Size şimdi nasıl bir muâmele yapacağımı sanıyorsunuz? diye sordu. Mekkeliler hep bir ağızdan:

- Hayır umuyoruz. Sen kerîm bir kardeş, âlicenâb bir kardeş oğlusun, diye cevap verdiler. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.):

- Ben de size Yûsuf'un kardeşlerine söylediği gibi, "Bu gün size geçmişten dolayı azarlama yok." (Yûsuf Sûresi, 92) *diyorum. Haydi gidiniz, hepiniz serbestsiniz.*[353] buyurdu.

Böylece Rasûlüllah (s.a.s.) hepsini affetmişti. Halbuki bunlar Hz. Peygamber (s.a.s.)'e neler yapmamışlardı. Müslümanları en korkunç işkencelere tâbi tutmuşlar, akla hayâle gelmedik eziyetler yapmışlardı. Şimdi başkaları olsa ne yapardı; Hz. Peygamber (s.a.s.) ne yapmıştır? Bu mukayese Rasûlüllah (s.a.s.)'in büyüklüğünü ortaya koymağa kâfidir.

Bu hitâbesinden sonra Rasûlüllah (s.a.s.) Mescid-i Harâm'da oturdu. **Sikaye** (hacılara su ve zemzem dağıtma) hizmeti Abdülmuttaliboğullarındaydı. Bu hizmeti Hz. Abbâs yapıyordu. **Hicâbe** (Kâbeyi açıp-kapama ve anahtarını taşıma) hizmetini ise **Ebû Talha oğulları** yapıyordu. Bu esnâda Hz. Ali bu iki hizmetin Abdülmuttaliboğulları'nda birleştirilmesini istemişti. Fakat Rasûlüllah (s.a.s.) Osman b. Talha'yı çağırdı.

- Yâ Osmân, bugün iyilik ve ahde vefâ günüdür, al işte anahtarın, buyurdu.[354]

Öğle vakti, Hz. Bilâl Kâbe'nin üstüne çıktı. Güzel ve gür sesiyle ezana başladı. **"Allâhü Ekber"** nidâları müşriklerin yüreklerini burkuyordu. Bu esnâda, **Ebû Süfyân, Esîd oğlu Attâb, Hişâm oğlu Hâris** gibi Kureyşin ileri gelenlerinden birkaç kişi Kâbe'nin avlusunda bir köşeye toplanmış konuşuyorlardı. İçlerinden Attâb:

- Babam şanslı adammış, daha önce öldü de şu sesi işitmedi, dedi. Hâris de:

- Şunun hak olduğunu bilsem, vallâhi ben de icâbet ederdim, diye konuştu. Ebû Süfyân ise:

- Ben bir şey söylemeyeceğim. Bir şey konuşsam şu çakılların bile dile gelip O'na haber vereceğinden korkuyorum, dedi.

Az sonra yanlarına Rasûlüllah (s.a.s.), aralarında konuştuklarını bir bir söyledi. Bunun üzerine:

- Konuştuklarımızı kimse duymamıştı. Biz şehâdet ederiz ki, sen Allah'ın Rasûlüsün, diye şehâdet getirdiler.[355]

---

[352] El-Buhârî, 5/93; *Tecrid Tercemesi*, 10/339 Buhârî'nin Abdullah b. Ömer'den rivâyetine göre, Rasûlüllah (s.a.s.) Mekke'nin fethi günü Kâbe'ye girdiğinde içerde namaz kılmıştır. Abdullah b. Abbas'tan rivâyetine göre ise namaz kılmamış sadece tekbir getirmiştir. (Buhârî, 5/93).

[353] İbn Hişâm, 4/54; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/252; *Zâdü'l-Meâd*, 2/394; *Tecrid Tercemesi*, 10/340-341.

[354] İbn Hîşâm, 4/55; *Zâdü'l-Meâd*, 2/395; *Tecrid Tercemesi*, 10/342.

Câhiliyet devrinde Kâbe'yi pazartesi ve perşembe günleri ziyarete açarlardı. Bir defasında Rasûlüllah (s.a.s.) de gelmiş halkla birlikte O da içeri girmek istemişti. Fakat Osmân b. Talha kabalık etmiş, Rasûlüllah (s.a.s.)'ın içeri girmesine engel olmuştu. Rasûlüllah (s.a.s.) hiç kızmadan:

- *"Ya Osmân, yakında sen benim bu anahtarı dilediğim kişiye verebileceğim bir günü göreceksin..."* buyurmuştu. Şimdi Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) anahtarı dilediğine verebilirdi. Fakat gene Osmân'a verdi. ve:

- Yâ Osmân, sana söylediğim söz gerçekleşti mi? diye sordu. Osmân, olayı hatırladı:

- Evet, gerçekleşti, şehâdet ederim ki sen, Allah'ın Rasûlüsün, dedi. (*Zâdü'l-Meâd*, 2/395; *Tecrid Tercemesi*, 10/342-343).

[355] İbn Hişâm, 4/56; *Zâdü'l-Meâd*, 2/395; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/254.

ı) Mekke Halkının Bîatı

Öğle namazından sonra, Rasûlüllah (s.a.s.) Safâ tepesinin yüksekce bir yerinde oturdu. Önce erkeklerden, sonra da kadınlardan bîat aldı. Erkekler, İslam ve cihâd üzerine bîat ettiler[356]. Kadınlar ise aşağıda meâli yazılı âyet-i celîledeki esaslara uyacaklarına dâir bîat ettiler.

"Ey Peygamber, mü'min kadınlar Allah'a hiçbir eş ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir bühtan uydurup getirmemek ve hiçbir güzel işte sana karşı gelmemek üzere sana biata geldiklerinde biâtlarını kabûl et, Onlara Allah'tan mağfiret dile, Çünkü Allah çok yargılayıcı, çok esirgeyicidir." (el-Mümtehine Sûresi, 12)

Erkekler, Rasûlüllah (s.a.s.)'in elini tutup musâfaha ederek biât ettiler. Kadınlar ise sözle ve Rasûlüllah (s.a.s.)'in bulunduğu su kabına ellerini batırarak bîat ettiler.[357] Rasûlüllah (s.a.s.)'in eli, hiç bir zaman yabancı bir kadının eline değmemiştir.[358]

i) Rasûlüllah (s.a.s.)'in Ensâr'ın Endişesini Gidermesi

Fetihten sonra ensâr kendi aralarında:

- Cenâb-ı Hakk, Rasûlüne doğup büyüdüğü vatanının fethini müyesser kıldı. Artık bizimle döner mi, yoksa buraya mı yerleşir, diye endişelerini belirtmişlerdi. Rasûlüllah (s.a.s.) bunu duyunca:

- Böyle bir şeyden Allah'a sığınırım. Ben memleketinize hicret ettim. Hayatınız, hayatım; ölümünüz ölümümdür, buyurdu.[359] Ensârın endişelerini giderdi.

4- Huneyn Gazvesi (6 Şevval 8 H./ 27 Ocak 630 M.)

"And olsunki, Allah size birçok yerlerde ve çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği, fakat bir faydası da olmadığı, yeryüzünün bütün genişliğine rağmen size dar gelip de bozularak gerisin geriye döndüğünüz Huneyn gününde yardım etmişti." (et-Tevbe Sûresi, 25-26)

Huneyn, Mekke ile Tâif arasında, Mekke'ye yaklaşık 16 km. mesafede bir vâdidir. Câhiliyet devri Arap şâirlerinin şiir müsabâkası yaptıkları **"Zü'l-mecâz"** panayırı da bu vâdi kenarında kurulurdu. Huneyn Savaşı, Mekke'nin fethinden on altı gün sonra (6 Şevval Cumartesi) bu vâdide Hevâzin Kabîlesi ve müttefikleriyle yapıldı.

a) Savaşın Sebebi

Hevâzin, Arabistan'ın en büyük kabîlelerinden biriydi. Mekke'nin güney-doğusundaki dağlarda yaşıyorlardı. Mekke Müslümanlar tarafından fethedilmiş, Kâbe'deki bütün putlar kırılmıştı. Hevâzin kabîlesi bu durumdan endişeye düştü. Tedbir alınmazsa, aynı hâl bir gün kendi başlarına gelebilirdi. Kabîle başkanı genç şâir **Avf oğlu Mâlik**'in teşvikiyle hemen savaş hazırlığına başladılar. Tâif'te bulunan **Sakîf Kabîlesi** de bunlarla birleşti. Bu iki büyük kabîle (Peygamber Efendimizin süt annesi Halîme'nin mensup olduğu) Sa'd Oğulları gibi bazı küçük kabîleleri de ittifakları içine aldılar. Böylece 20 bin kişilik bir kuvvetle **Huneyn Vâdisi**'nde toplandılar. Bu harekâtı, ölüm-kalım savaşı sayıyorlardı. Bu sebeple kadınlarını, çocuklarını, bütün hayvanlarını ve kıymetli eşyalarını da berâberlerinde getirdiler. Ya savaşı kazanıp, Müslümanlığı ortadan kaldıracaklar, yahut da bu uğurda hepsi öleceklerdi.

b) Düşman Üzerine Yürüyüş

Rasûlüllah (s.a.s.) Mekke'de şehrin idâresini düzenlemekle meşguldü. Düşmanın Huneyn'de toplandığını öğrenince, Mekke'de **Esîd oğlu Attâb'ı** kaymakam bırakarak, 12 bin kişilik bir kuvvetle derhal düşmana karşı harekete geçti. Bu kuvvetin l0 bini, Mekke'nin fethi için Medine'den gelen mücâhidler, 2 bini ise, Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olan Kureyşlilerdendi. Ayrıca bunlar arasında 80 kadar da henüz Müslüman olmamış Mekkeli müşrik vardı. **Ümeyye oğlu Safvân** bunlardan biriydi.

Müslüman ordusu gerek sayı, gerek silâh ve teçhizat bakımından mükemmeldi. Şimdiye kadar hiç bu kadar mükemmel bir orduları olmamıştı. Bu durum Müslümanların bir çoğunu gururlandırıyor, "artık bu ordu yenilmez," diyorlardı.[360]

İki ordu Huneyn vâdisinde karşılaştı. Müslüman ordusu Huneyn'e sabah karanlığında ulaşmış, vâdinin alçak kısımlarında yer alabilmişti. Düşman kuvvetleri ise buraya önceden gelmişler, yüksek kısımlara ve en elverişli yerlere yerleşerek pusu kurmuşlardı.

c) Pusuya Düşünce

İslam ordusunun öncü kuvveti, yeni Müslüman olan Mekke'lilerle Süleym Oğullarından meydana gelmişti. Velîd oğlu Hâlid'in komutasında sabah karanlığında pervasız ve tedbirsizce ilerlerken, pusuya düşdüler. Ansızın karşılaştıkları ok yağmuruyla dağılıp geri çekildiler. Alaca karanlıkta her taraftan düşman hücûma başladı. Öncü kuvvetlerdeki çekilme, gerideki birliklere de sirâyet etti. Müslümanlar daracık vâdide, yamaçları tutmuş olan düşmanın ok yağmuru altında neye uğradıklarını anlayamadılar. Şaşırıp birbirlerine girdiler. Umûmî bir panik başladı. Böylece o yenilmez sanılan mükemmel ordu, daha savaş başlamadan dağıldı, herkes kaçmağa başladı.

Ancak Rasûlüllah (s.a.s.) bindiği katırı düşmana doğru sürüyordu. Sağında amcası **Abbâs**, solunda amcazâdesi **Hâris oğlu Ebû Süfyân**,

[356] İbnü'l-Esîr, 2/252-253.

[357] *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/4916; *Tecrid Tercemesi*, 10/344.

[358] El-Buhârî, 6/173; Müslim, 3/1489 (Hadis No: 1866); İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/254.

[359] *Zâdü'l-Meâd*, 2/397; Müslim, 3/1405-1406 (Hadis No: 1780); *Tecrid Tercemesi,* 10/346-347.

[360] Et-Tevbe, Sûresi, 25-26.

katırın dizginlerini tutarak, ilerlemesine engel olmağa çalışıyorlardı[361]. Rasûlüllah (s.a.s.) etrafında, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, Üsame...gibi, ashâbın ileri gelenlerinden ancak 80-100 kişi kalmıştı.

Bu âni bozgun, yeni Müslüman olanlardan, henüz imânı zayıf kimselerin gerçek düşüncelerini ortaya çıkarıvermişti. **Ebû Süfyan** mânâlı bir tebessümle:

- Artık bu bozgunun denize kadar önü alınamaz, demişti. **Kelede**:

- Bugün sihir bozuldu, diye haykırmış, henüz müşrik olan kardeşi **Safvân**:

- Sus, ağzın kurusun, bana Hevâzinden biri hâkim olacağına Kureyş'den biri olsun, diyerek kardeşini azarlamıştı? Uhud Savaşında öldürülen Ebû Talha'nın oğlu Şeybe ise:

- Bugün Muhammed'den intikamım alınıyor, diyecek kadar ileri gitmişti. Mekke'de bile:

- Muhammed ölmüş, ordusu dağılmış, Arablar eski dinlerine dönecekler, diye söylentiler çıkmış, Rasûlüllah (s.a.s.) kaymakam bıraktığı **Attâb b. Esîd**:

- Muhammed ölmüşse, Allah bâkidir, şerîatı duruyor, diye halkı teskine çalışmıştı.

d) Rasûlüllah (s.a.s.)'in Metâneti ve Düşmanın Hezîmeti

İşte böylesine tehlikeli bir anda Hz. Peygamber (s.a.s.), metânetle yerinde durup, kaçıp dağılan Müslümanlara:

- Ey Allah'ın kulları! Buraya geliniz. Ben Allah'ın Peygamberiyim, bunda yalan yok! Ben Abdülmuttalib'in torunuyum, diyordu.[362]

Sonra Rasûlüllah (s.a.s.)'in emriyle **Hz. Abbâs** gür sesiyle haykırdı:

- "Ey Akabe'de bîat eden ensâr! Ey, Şecere-i Rıdvân altında, geri dönmemek üzere bîat edip söz veren ashâb! Muhammed (s.a.s.) burada. O'na doğru gelin.

Abbâs'ın sesini duyanlar, derhal **"Lebbeyk, lebbeyk"** diyerek geri dönüp geldiler. **Yâ Evs, Yâ Hazrec** diye nidâ ederek bütün ensâr Rasûlüllah (s.a.s.)'in etrâfında yeniden toplandılar. Savaş bütün şiddetiyle yeniden başladı.[363]

Hz. Peygamber (s.a.s.), Cenâb-ı Hakk'a zafer ihsân etmesi için dua ettikten sonra yerden bir avuç toprak alıp düşman üzerine savurdu. Düşmanlardan bu topraktan gözüne isâbet etmeyen hiç kimse kalmadı.[364] Cenâb-ı Hakk'ın yardımıyla düşman hezimete uğradı. Darmadağın olup, kadınlarını, çocuklarını, hayvanlarını bırakıp kaçmağa başladılar. Müslümanlar arkalarından kovalayıp, yetişebildiklerini öldürdüler veya esir ettiler. Savaşı kazanmak üzere olan düşman, mağlup oldu; yenilmek üzere olan Müslümanlar ise galip geldi. Savaşta müşriklerden ölenlerin sayısı 70'i buldu, Müslümanlardan ise 4 şehid vardı.

Kur'an-ı Kerim'de bu savaş şöyle anlatılmaktadır:

"(Ey mü'minler), şüphesiz Allah size (Bedir, Hendek, Hudeybiye, Hayber ve Mekke gibi) bir çok yerlerde ve Huneyn gününde yardım etti. O gün çokluğunuz size gurûr vermiş, böbürlendirmişti. Fakat bu çokluğun hiç bir faydası olmamış, yeryüzü bütün genişliği ile başınıza dar gelmişti. Sonra gerisin geriye dönüp kaçmıştınız. Bu hezîmetten sonra Allah, Peygamberine ve mü'minlere sükûnet veren rahmetini indirdi, görmediğiniz askerler (melekler) gönderdi, inkâr edenleri azâba uğrattı. Kâfirlerin cezâsı işte budur." (et-Tevbe Sûresi, 25-26)

5- Evtâs Savaşı

Huneyn'de bozguna uğrayan düşmanın bir kısmı, bu bölgedeki **Evtâs Vâdisi'**nde toplandı. Bunların başında ihtiyar bir savaşçı olan **Düreyd b. Simme** vardı. Bir kısmı da Sakif kabîlesiyle birlikte Tâif'e çekildi. Bunların başında ise Hevâzin reisi **Avfoğlu Mâlik** bulunuyordu. Bunlar, hazırlıklarını tamamlayıp yeniden savaşmak istiyorlardı. Bu sebeple Rasûlüllah (s.a.s.) Evtâs üzerine **Ebû Mûsa'l-Eş'arî**'nin amcası **"Ebû Âmir"** komutasında bir birlik gönderdi.

Yapılan savaşta Düreyd öldürüldü. Ebû Âmir de şehid oldu. Ebû Âmir, yaralandığı zaman, kumandayı yeğeni Ebû Mûsa'l-Eş'arî'ye bırakmıştı. Ebû Mûsâ savaşı kazandı. Birçok esir ve ganimetle geri döndü.[365]

Esirler arasında **Sa'd Oğulları Kabîlesi'**nden Rasûlüllah (s.a.s.)'in süt kardeşi **"Şeymâ"** da vardı. "Ben Peygamberin süt kardeşiyim" deyince, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e götürdüler. Rasûl-i Ekrem Şeymâ'yı görünce tanıdı. Üzüntüsünden gözleri yaşardı. Hemen hırkasını serip üzerine oturttu, hâl-hatır sorup ikrâmda bulundu. Bir köle, bir câriye, iki deve ve bir mikdâr koyun vererek, isteği üzerine kabilesine gönderdi.[366]

6- Tâif Muhâsarası (Şevvâl 8 H./Şubat 630 M.)

Huneyn hezîmetinden sonra Sakif Kabîlesi, memleketleri olan Tâif'e çekilmişlerdi. Hevâzin Kabîlesinin reisi Avf oğlu Mâlik de bunlarla

[361] Müslim, 3/1398 (Hadis No: 1775).
[362] El-Buhârî, 5/99; Müslim, 3/1400 (Hadis No: 1776); *Tecrid Tercemesi*, 10/353.
[363] Müslim, 3/1398-1399 (Hadis No: 1775); İbn Hişâm, 4/87.
[364] Müslim, 3/1402 (Hadis No: 1777).
[365] El-Buhârî, 5/101; *Tecrid Tercemesi*, 10/358 (Hadis No: 1629); İbn Hişâm, 4/97.
[366] *Tecrid Tercemesi*, 7/134; İbn Hişâm, 100-101; *Tarih-i Din-i İslam*, 3/454.

berâberdi. Huneyn Savaşı'nın kesin sonucunu almak için Tâif'te toplananların da takibi gerekiyordu.

Hz. Peygamber (s.a.s.), **Hâlid b. Velîd'**i bin kişilik öncü kuvvetle Tâif'i muhâsara için gönderdi. Huneyn ve Evtâs'ta ele geçen ganimet ve esirleri Mekke'ye yaklaşık 16 km. mesâfede **"Ci'râne"** denilen yerde muhâfaza altına aldıktan sonra, kendisi de ordusuyla Tâif üzerine yürüdü.

Tâif, Mekke'nin güney doğusunda, etrâfı yüksek kale duvarlarıyla çevrili eski bir şehirdi. Kale içinde bol miktarda erzâk ve silah depo edilmişti. Muhâsara yirmi günden fazla sürdü. Müslümanlar ilk defa bu muhâsarada, kale duvarlarını yıkmak için **mancınık** ve **debbâbe** denilen savaş âletlerini kullandılar.[367] Bu âletleri Müslümanlara Selmân-ı Fârisî öğretmişti. Fakat kale duvarları çok sağlamdı. Tâifliler, duvarlar üzerindeki siperlerden ok atarak kaleyi savunuyorlar, gedik açılmasına imkân vermiyorlardı. Hatta, atılan oklarla 12 kişi şehid olmuştu. Bir ara Hâlid b. Velîd mubâreze için er diledi. Tâifliler:

- Sana karşı çıkabilecek kimsemiz yok, erzâkımız bitinceye kadar kaleyi savunacağız. Sonra hep birlikte çıkıp ölünceye kadar çarpışacığız, diye cevâp verdiler.

Tâiflilerin erzâkları tükenip teslim olmaları veya kaleden çıkmaları uzun sürecekti. Rasûlüllah (s.a.s.). durumu, ashabı ile istişâre etti. **Nevfel b. Muâviye**:

- Tilki inine kapandı. Uzun müddet sıkıştırılırsa, mecbûr olup çıkar, böyle bırakılsa da zarar gelmez, dedi.[368] Muhâsaranın uzamasında yarar görülmedi. Rasûlüllah (s.a.s.):

- Allah'ım, Sakif'e hidâyet nasip et, onları bize gönder, diye dua etti.[369] Muhâsarayı kaldırıp, ganimetleri mücâhidlere dağıtmak üzere Ci'râne'ye döndü. Tâifliler bir sene sonra (Hicretin 9'uncu yılında) Medine'ye bir hey'et gönderip İslam Dini'ni kabûl ettiklerini bildirdiler.

7- Esirler ve Ganimetler

Huneyn ve Evtâs Savaşlarında, kadın erkek 6 bin esir, 24 bin deve, 40 bin okiyye (yaklaşık 5 ton) altın ve gümüş ve pek çok kıymetli eşyâ ele geçmiş, bunlar Ci'râne'de toplanmıştı.[370] O zamana kadar hiçbir savaşta bu kadar çok esir ve ganimet ele geçmemişti. Özellikle yeni Müslüman olmuş bedevî Araplar, Huneyn zaferinin ilk gününden itibâren, ganimet mallarını paylaştırılmasını istemişlerdi. Rasûlüllah (s.a.s.) ise bu mürâcaatlara:

- Tâif'ten döndüğümüzde, diye cevâp vermişti.

a) Esirlerin Serbest Bırakılması

Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) Tâif'ten Ci'râne'ye döndükten sonra esirleri ve ganimet mallarını hemen paylaştırmadı. Esirleri kurtarmak üzere Hevâzinlilerin müracaatlarını bekledi.[371] Yeni müslüman olan bedevîler ise, kendilerine bir an önce ganimetlerin verilmesi için sabırsızlanıyorlardı.[372]

Nihâyet, Hevâzin Kabîlesinden 14 kişilik bir hey'et geldi. Bunların çoğu bu esnâda Müslüman olmuşlardı. Aralarında Rasûlüllah (s.a.s.)'in süt annesi Halîme'nin mensûb olduğu Sa'doğulları'nın temsilcileri de vardı.

- Yâ Rasûlallah, biz asâlet ve aşîret sâhibi kimseleriz, başımıza geleni biliyorsunuz, dediler; esirlerin ve ganimet mallarının geri verilmesini istediler. İçlerinden Hz. Peygamber (s.a.s.)'in süt amcası Zübeyr:

- Ey Allâh'ın Rasûlü, esir kadınlar arasında süt halalarınız, süt teyzeleriniz de var. Onlar sana çocukluğunda hizmet ettiler. Sen ise yardım için başvurulacak insanların en hayırlısısın... dedi.[373] Rasûlüllah (s.a.s.) onları dinledikten sonra:

- Ben sizi bugüne kadar bekledim. Siz çok geç kaldınız. Halk etrâfımda, ganimetlerin paylaştırılmasını bekliyor. Şimdi siz ikisinden birini tercih edin. Kadınlarınızı ve çocuklarınızı mı istersiniz, yoksa mallarınızı mı? diye sordu. Hey'et:

- Elbette kadınlarımızı ve çocuklarımızı isteriz. Âile şerefini hiç bir şeyle değişmeyiz, dediler. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.):

- Bana ve Abdülmuttalib oğullarının payına düşen esirler serbesttir, onları size bağışladım, buyurdu. Diğerlerinin de serbest bırakılması için, namazdan sonra, kendisini şefâatçi kılarak, Müslümanlardan istemelerini söyledi. Hevâzin hey'eti, Rasûlüllah (s.a.s.)'in öğrettiği gibi yaptılar: Öğle namazından sonra ayağa kalkıp:

- Biz, Rasûlüllah (s.a.s.)'i şefâtçi kılarak, Müslüman kardeşlerimizden, kadınlarımızı ve çocuklarımızı bağışlamalarını istiyoruz, dediler. Gönülleri coşturacak sözler söylediler. Rasûlüllah (s.a.s.) Cenâb-ı Hakk'a hamd ve sena ettikten sonra:

- Ashâbım, bana ve Abdülmuttalib oğullarının payına düşen bütün esirleri ben serbest bıraktım. İçinizden, kardeşlerinizin gönlünü hoş

[367] İbn Hişâm, 4/126; *Zâdü'l-Meâd*, 2/462.

Mancınık: Topun icâdından önce, kale duvarlarını dövmek için iri taş ve gülle atmakta kullanılan âlet.

Debbâbe: Tahtadan bir iskelet üzerine kalın deri gerilerek yapılan bir savaş âleti. İçine kale duvarlarını delecek askerler girip yavaş yavaş kale duvarı dibine kadar yaklaşırlar ve bu siperin içinde duvarı delerlerdi. Bu âlet, ilkel bir tank demekti.

[368] *Zâdü'l-Meâd*, 2/462; *Tecrid Tercemesi*, 10/365 (Hadis No: 163).

[369] *Zâdü'l-Meâd*, 2/463; İbn Hişâm, 4/131.

[370] *Zâdü'l-Meâd*, 2/443; *Tecrid Tercemesi*, 7/128 ve 10/372.

[371] El-Buhârî, 4/54 ve 5/99.

[372] *Tecrid Tercemesi*, 7/135 ve 10/370-372 (Hadis No: 1634).

[373] İbn Hişâm, 4/ 131; *Zâdü'l-Meâd*, 2/445; *Tecrid Tercemesi*, 7/33.

etmek, karşılığını Allah'dan almak isteyenler de böyle yapsın. Bedelsiz vermek istemeyenlere ise, Cenâb-ı Hakk'ın ihsân edeceği ilk ganimetten (her bir esir için 6 deve) vereceğim, buyurdu.

Bütün Müslümanlar:

- Biz de hissemize düşeni, Rasûlüllah (s.a.s.)'a bağışladık, diye bağrıştılar. Böylece 6 bin esir bir anda kurtulmuş oldu.[374] İnsanlık tarihinde bu olayın benzerini göstermek mümkün değildir. Bu büyüklük karşısında Hevâzin Kabîlesi toptan Müslüman oldu.

Bu esnâda, kabîle reisi Mâlik Tâif'teydi. Hz. Peygamber (s.a.s.) Hevâzin heyetine:

- Eğer Mâlik, gelir de Müslüman olursa, bütün âilesi ve mallarından başka ayrıca 100 de deve veririm, buyurdu. Mâlik bu heberi duyunca, gelip Müslüman oldu. Çocuklarıyla birlikte, bütün mallarını ve 100 deveyi alarak kabîlesine döndü. Rasûlüllah (s.a.s.) onu kabîlesine âmil (zekât toplama memuru) tâyin etti.[375]

b) Ganimetlerin Taksimi

Esirlerin hürriyete kavuşmasından sonra sıra ganimetlerin taksimine geldi. Esâsen Bedevîler:

- Artık bizim de deveden, davardan hakkımızı ver, diye taşkınlık yapıyorlar, Rasûlüllah (s.a.s.)'ın peşini bırakmıyorlardı. Rasûl-i Ekrem bunlara hitâben:

- Ey nâs! Ne diye sabırsızlanıyorsunuz? Ganimet davarları, şu vâdinin ağaçları sayısınca bile olsa, dağıtacağım. Sonra yanındaki deveden aldığı bir tüyü parmaklarının arasında göstererek:

- Benim sizin ganimetlerinizle, değil bir deve, şu tüy kadar bile ilgim yok. Aldığım beşte bir hisse de gene size (fakirlerinize) sarfolunmaktadır. İğne-iplik bile olsa, aldığınız her şeyi teslim ediniz. Çünkü kıyâmet gününde en büyük ar ve azâb vesîlesidir, buyurdu.[376] Sonra ganimet mallarını dağıtmağa başladı.

Ganimetler beşe bölündü. Bir hisse Beytü'l-mâl için ayrıldı, dördü mücâhitlere paylaştırıldı. Beytü'l-mâl hissesinin tasarrufu (harcama yetkisi) Rasûlüllah (s.a.s.)'e âitti.[377]

c) Müellefe-i Kulûb

Rasûlüllah (s.a.s.), Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuş olan Kureyş ileri gelenlerine ganimetten paylarına düşenden ayrı olarak, Beytü'l-mâl hissesinden de bol mikdârda bağışda bulundu. Bunlar uzun yıllar, Rasûlüllah (s.a.s.)'a düşmanlık hareketinin öncülüğünü yapmışlar, Mekke'nin fethinden sonra çâresiz Müslüman olmuşlardı. Ancak gönülleri İslam'a ısınmamıştı. Bunca yıl İslam düşmanlığı yaptıktan sonra, bir anda bütün kalbiyle Müslümanlığı benimseyivermek kolay bir iş değildi. Kur'an-ı Kerim, bu gibilere **"el-müellefetü kulûbühüm"** adını vermekte, gönüllerinin kazanılması, İslam'a ısındırılması için bunlara zekât verilebileceğini bildirmektedir.[378] Rasûlüllah (s.a.s.) bunları İslam'a ısındırmak istedi. Çünkü bunlar nüfûzlu ve itibârlı kimselerdi, halk üzerindeki tesirleri büyüktü. Samîmî Müslüman oldukları takdirde, kendilerinden faydalı hizmetler beklenebilirdi.

"Müellefe-i kulûb" denilen bu kimselerin sayısı, 30 kadardı. Rasûlüllah (s.a.s.) bunların bir kısmına 100'er deve ile münâsip miktâr gümüş verdi. **Ebû Süfyân** ile oğlu **Muâviye,** Ebû Cehil'in oğlu **İkrime,** Amr oğlu **Süheyl,** Ümeyye oğlu **Safvân,** Ebû Talha oğlu **Şeybe** bunlardandır. Diğer kısmına ise, durumlarına göre 50'şer veya 40'ar deve, uygun mikdarda gümüş verildi.[379]

d) Ensâr'dan Bir Kısım Gençlerin Yakışıksız Sözleri

Müellefe-i kulûb'a yapılan bu bağışlar, imânı zayıf olanları İslam'a ısındırmak, henüz imân etmemiş olanların, gerçek Müslüman olmalarını sağlamak içindi.[380]

Ancak, Rasûlüllah (s.a.s.)'in bu yüksek düşüncesini ensârdan bazı gençler kavrayamamıştı. Kendi aralarında:

- Cenâb-ı Hak, Rasûlüne hayır ihsan buyursun, artık kendi kavmine kavuştu. Henüz kılıçlarımızdan Kureyş kanı damlarken, bizi bı-

---

[374] Bkz. el-Buhârî, 3/62; Nesâi, *Sünen*, 6/263 (K. Hibe, 1); *Tecrid Tercemesi* 7/128 (Hadis No: 1040); İbn Hişâm, 4/131-132; *Zâdü'l-Meâd*, 2/445.

[375] İbn Hîşâm, 4/133-134; *Tecrid Tercemesi*, 7/141.

[376] İbn Hişâm, 4/134; Nesâi, *Sünen*, 6/264 (K. Hibe:1).

[377] El-Enfâl Sûresi, 41.

[378] Et-Tevbe Sûresi, 60.

[379] İbn Hîşâm, 4/135-136; *Tecrid Tercemesi*, 7/137 ve 8/506.

[380] *Tecrid Tercemesi*, 8/509 (Hadis No: 1299); Gerçekten bu bağışların hemen tesiri görülmüştür. Ebû Süfyân:

"Anam babam sana fedâ olsun, bu ne büyük lütuf ve cömertlik, yâ Rasûlallah, Allah için sen sulh zamanında da, savaş zamanında da kerîmsin..." demişti.

Bu sırada vâdide en iyi cins 100 kadar deve dolaşmaktaydı. Ümeyye oğlu Safvân onlara bakarak:

Ne kadar güzel, demişti. Safvân henüz Müslüman değildi. Mekke'nin fethinden sonra, karâr verebilmek için iki ay mühlet istemiş, Rasûlüllah (s.a.s.), dört ay mühlet vermişti. Hz. Peygamber (s.a.s.), Safvan'ın develere imrendiğini görünce:

- Haydi onlar da senin olsun, buyurdu. Safvân:

- Bu derece lütuf ve cömertlik ancak peygamberde bulunabilir, diyerek verilen süreyi beklemedi, derhal Müslüman oldu. (*Tarih-i Din-i İslam*, 3/459).

rakıp bütün ganimeti onlara verdi.[381] Savaş gibi zor işler olunca biz çağrılıyoruz, ganimete ise başkaları...[382] gibi sözlerle yakışıksız dedi-kodular yaptılar. Hatta münafıklardan biri:

- Bu taksimde Allah rızası gözetilmedi, demişti.[383]

Rasûlüllah (s.a.s.) bu tür dedi-koduları duyunca son derece üzüldü. Hemen Ensâr'ın toplanmalarını emretti. Allah'a hamd ve senâdan sonra:

- Ey Ensâr Cemâti! Siz yolunu şaşırmış müşriklerdiniz. Allah size benimle doğru yolu göstermedi mi? Siz tefrikaya düşmüş, birbirinize düşman olmuştunuz. Allah, benim hicretimle sizi kaynaştırmadı mı? Siz fakir idiniz. Cenab-ı Hakk, benim aranıza gelmemle sizi refâha kavuşturmadı mı? Rasûlüllah (s.a.s.) sordukça ensâr:

- Bütün minnet, Allah ve Rasûlüne, bütün minnet Allah ve Rasûlüne, diye cevap verdiler.[384] Rasûlüllah (s.a.s.) devâmla:

- Ey Ensâr! Siz isteseydiniz, şöyle de cevâp verebilirdiniz: "Seni kavmin yalanlamıştı. Bize hicret ettin, biz seni tasdik ettik. Seni kavmin terk etmişti, biz sana yardım ettik. Seni kavmin kovmuştu, biz seni bağrımıza bastık. Sen yoksuldun, biz seni malımıza ortak ettik... Böyle söyleseydiniz, doğru söylemiş olurdunuz, ben de sizi tasdik ederdim.[385] *Ey Ensâr! Bu ne sözdür ki tarafınızdan söylenmiş, bana kadar ulaşmıştır?* buyurdu. Ensârın ileri gelenleri:

- Ey Allah'ın Rasûlü, bizim büyüklerimizden hiç biri, sizi üzecek hiçbir söz söylememiştir. Yalnız bazı gençlerimiz, bu sözleri söylemişlerdir, dediler. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.s.):

- Kureyşten bazı kimselere dünyalık verdim, bunlar küfür ve şirk zamanına yakın olduklarından, böylece kalblerini İslam'a ısındırmak istedim. Ey Ensâr! Herkes aldığı mallarla, koyun ve develerle evlerine dönerken, siz de Peygamberinizle dönmeğe razı olmaz mısınız? Allah'a yemin ederim ki, Sizin Peygamberle Medine'ye dönmeniz, onların ganimet mallarıyla evlerine gitmesinden çok daha hayırlıdır, buyurdu. Ensâr yaşlı gözlerle:

- Râzıyız yâ Rasûlallah, biz yalnız Seninle dönmek isteriz, diye heyacânla bağrıştılar.[386] Rasûlüllah (s.a.s.) devamla:

- Eğer hicret fazileti olmasaydı, ben ensârdan bir fert olmak isterdim. Bütün insanlar açık bir vâdiye, ensâr ise dar bir dağ yoluna girse, ben ensâr'ın yolunu seçer, onlarla beraber giderdim. Ey Ensâr! Siz benden sonra, hakkınızın çiğneneceği günler de göreceksiniz. Sabrediniz ki, Kevser havzı başında bana kavuşasınız, buyurdu.[387]

e) Ci'râne Umresi ve Medine'ye Dönüş

Ganimetlerin dağıtılmasından sonra, Rasûlüllah (s.a.s.) **Ci'râne**'de ihrâma girdi. Mekke'ye inip umre yaptı. **Esîd oğlu Attâb**'ı Mekke'ye Vâlî tayin etti. **Muâz b. Cebel**'i de Mekkelilere İslamî hükümleri öğretmek üzere bıraktı, ordusuyla birlikte Zilkade ayında Medine'ye döndü.

Çıkışı ile Medine'ye dönüşü arasında 2 ay 16 gün geçmişti.

IX-HİCRETİN DOKUZUNCU YILI (630-631 M.)

1- Elçiler Yılı (Senetü'l-vüfûd)

"Allah'ın yardımı ve zafer günü gelip,insanların akın akın Allah'ın dînine girdiklerini görünce; Rabbini överek tesbih et; O'ndan bağışlanma dile. Çünkü O, tevbeleri dâima kabûl edendir". (en-Nasr Sûresi, 1-3)

Arabların, Hz. İbrâhim'in soyundan gelmeleri ve Kâbe'nin muhâfızı olmaları sebebiyle Kureyş'e büyük saygı ve bağlılıkları vardı. Hudeybiye Barış Anlaşmasıyla, Kureyş tarafından Müslümanların siyâsi varlığı tanınınca, Arap kabîleleri Medine'ye sefâret hey'etleri göndermeğe başlamışlardı. Hicretin 8'inci yılında, puta tapıcı müşrik Arapların din merkezi olan Mekke fethedilmiş, Kureyş Kabîlesi Müslüman olmuştu. Bunun Araplar üzerindeki tesiri çok büyük oldu. Müslümanlığın önünde hiç bir kuvvetin duramayacağını anladılar. Artık, Arabistanın her tarafında Müslümanlık sür'atle yayılıyordu. Arabistanın çeşitli bölgelerinde yaşayan kabîleler, Müslüman olmak veya Müslüman olduklarını bildirmek ve kabûl ettikleri İslam Dini'nin esâslarını öğrenmek üzere, Hz. Peygambere heyetler gönderdiler. Bunların sayısı 70'i aşmaktadır. İlk hey'et, **Hevâzin Kabilesi**'nden Hicreti 8'inci yılında gelmişti. Son heyet ise, Yemen'deki **Neha' Kabilesi**'nden,

[381] El-Buhârî, 4/59, 4/221 ve 5/104; *Tecrid Tercemesi*, 8/509 (Hadis No: 1300), 10/8 (Hadis No: 1520 nin izahı) ve 10/371-373 (Hadis No: 1635); Müslim, 3/733 K. ez-Zekât, B. 46. (Hadis No: 132/1059).

[382] El-Buhârî, 5/106; Müslim, 2/736, K. ez. Zekât, B. 46 (Hadis No: 135/1059)

[383] El-Buhârî, 5/106; *Tecrid Tercemesi*, 8/505 (Hadis No:1296), 8/513 (Hadis No: 1303) ve 10/373.

[384] El-Buhârî, 5/104; *Tecrid Tercemesi*, 10/373-374; Müslim 2/738, K. ez-Zekât, (Hadis No: 139/1061).

[385] İbn Hişâm, 4/152; *Tecrid Tercemesi* 7/138-140 (Hadis No: 1040'ın izâhı) ve 10/374; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/271.

[386] El-Buhârî, 5/104-105; *Tecrid Tercemesi*, 7/139-141 ve 10/374-376; Müslim 2/736 (Hadis No: 135/1059).

[387] El-Buhârî, 4/222 ve 5/104; *Tecrid Tercemesi*, 10/9 (Hadis No: 1520) ve 10/375-376; Müslim, 2/736 (Hadis No: 135/1059).

Hicretin 11'inci yılı Şevval ayında gelen hey'ettir. Söz konusu sefâret hey'etlerinin çoğu, hicretin 9'uncu yılında gelmiştir. Bu yüzden hicretin 9'uncu yılına **"Senetü'l-vüfûd"** (Elçiler yılı) denilmiştir.

Rasûl-i Ekrem, kendisine gelen bu sefâret hey'etleriyle bizzât ilgilenir, onlara ikrâmda bulunur, her kabîlenin hâline ve âdetlerine göre onlarla konuşurdu. Ayrılırken de münâsib hediyeler verir, Müslümanlığı öğretmek üzere onlara yetişkin öğretmenler, mürşidler gönderirdi. Rasûlüllah (s.a.s.) bu mürşidlere:

- Kolaylaştırın, güçleştirmeyin. Müjdeleyin, korkutup nefret ettirmeyin[388], diye tenbihde bulunuyordu.

Necrân Hey'eti

Necrân, Yemen tarafında, Mekke'ye 7 konak mesâfede, ahâlisi Hıristiyan olan büyük bir şehirdi. Rasûlüllah (s.a.s.) Necrân Hıristiyanlarına bir mektup gönderip, ya Müslüman olmalarını, yahut da cizye vermelerini istemişti.[389] Bunun üzerine emirleri Abdülmesih Âkıb'ın riyâsetinde Medîne'ye 14 kişilik bir hey'et gönderdiler. Hey'ette, en büyük âlimleri Ebu'l-Hâris ile kardeşi Kürz b. Alkame de vardı. Hz. İsâ hakkında Rasûlüllah (s.a.s.)'le tartışmaya girdiler. Rasûlüllah (s.a.s.) onlara:

- Gelin, çocuklarımız, kadınlarımız, hepimiz bir yerde toplanalım, Sonra, "Allah'ın lâneti yalancıların üzerine olsun," diye dua ve niyâzda bulunalım, var mısınız, dedi.[390] Necrânlılar korktular, bu teklife yanaşmadılar. Cizye vermeği kabûl edip ayrıldılar.

Râhib Ebu'l-Hâris, kardeşi Kürz ile konuşurken:

- Yemin ederim ki, beklediğimiz ümmî peygamber budur.

- O hâlde neden bunu açıkça söyleyip ona uymuyorsun?

- Sebebi, bizimkilerin yaptıkları. Bize mevki, şeref ve servet verdiler. Eğer Müslüman olursam, bunların hepsini alırlar.[391] Kürz, bu konuşmayı gizli tuttu, daha sonra Müslüman olunca açıkladı

2- Şâir Kâ'b'ın İslam'ı Kabûlü

Kâ'b, İslam'dan önce (câhiliye döneminde) şiirleri Kâbe duvarlarına asılan **"Mualleka"** şâirlerinden **Züheyr**'in oğludur. Kâ'b da babası gibi güçlü bir şâirdi. Fakat devâmlı olarak Hz. Peygamber (s.a.s.) ve İslamiyeti hicvederdi. Bu yüzden Rasûlüllah (s.a.s.)'in "yakaladığınız yerde öldürün" dediği kimseler arasında bulunuyordu.

Mekke fethedilince, Tâif'e kaçmıştı. Tâif halkı da Müslüman olunca, sığınacak yer bulamadı. Kardeşi **Büceyr** daha önce Müslüman olmuştu. Kâ'b'a bir mektup yazdı. Rasûlüllah (s.a.s.) 'in, Müslüman olup af dileyenleri bağışladığını anlattı. Medine'ye gelip Müslüman olmasını öğütledi. Başka kurtuluş yolu yoktu.

Kâ'b Rasûlüllah (s.a.s.)'i öven bir şiir hazırlayıp gizlice Medineye geldi. Sabah namazında Mescide gidip Rasûlüllah (s.a.s.)'le birlikte sabah namazını kıldı. Namazdan sonra Rasûlüllah (s.a.s.)'in önünde diz çökerek oturdu:

- Yâ Rasûlallah, Kâ'b, geçmişine tevbe ederek Müslüman oldu. Huzûrunuza getirsem, onu affeder misiniz? diye sordu.

- Evet, diye cevâb alınca kendini tanıttı.

- Kâ'b bin Züheyr benim, dedi. Ensârdan biri üzerine atılıp hemen Kâb'ı öldürmek istedi. Fakat Hz. Rasûlüllah (s.a.s.) izin vermedi.

- O, tevbe etti, Müslüman olarak geldi, buyurdu. Bunun üzerine Ka'b önceden hazırladığı kasidesini okumağa başladı.[392]

"Rasûlüllah, her şeyin kendisiyle aydınlandığı bir nurdur, Şerri kesip atmak için çekilmiş Allah'ın kılıçlarından biridir." anlamındaki beyitler Rasul-i Ekrem (s.a.s.)'in pek hoşuna, gitmişti. Hemen bürdesini (hırkasını) çıkarıp, şâire giydirdi. Bu yüzden bu şiir **"Kaside-i Bürde"** adıyle şöhret buldu.[393]

3- Hatem Tâî'nin Kızı

Tay kabîlesi, Müslümanlara karşı düşmanca bir tavır içinde bulunuyordu. Rasûlüllah (s.a.s.) 150 kişilik bir kuvvetle Hz. Ali'yi bu kabîle üzerine gönderdi. Hz. Ali ansızın Tay kabîlesine vardı. Burada bulunan puthaneyi yıkıp putu kırdı. Bir çok esir ve ganimetle Medine'ye döndü. Kabîle reisi meşhûr **Hâtem Tâî**'nin oğlu **Adiyy** ise Sûriye'ye kaçtı.

Esirler arasında Hatem Tâî'nin kızı da vardı. Hz. Peygamber (s.a.s.)'e:

- Yâ Rasûlallah, babam öldü, kardeşim kaçtı, fidye ödeyebilecek bir şeyim yok. Babam cömert bir insandı, kabîlesinin ulusuydu. Esirleri

---

[388] El-Buhârî 1/25 ve 4/26; *Tecrid Tercemesi*, 1/65 (Hadis No: 63).

[389] *Zâdü'l-Meâd*, 3/81.

[390] Âl-i İmrân Sûresi, 61; *Tecrid Tercemesi*, 10/412-414 (Hadis No:1650).

[391] *Zâdü'l-Meâd*, 3/80.

[392] İbn Hişâm, 4/144-158; *Tarih-i Din-i İslam*, 4/444-445.

[393] Bu hırka Kâ'b'ın ölümünden sonra mirâscıları tarafından 20 bin dirhem (yaklaşık 60 kg.) gümüş karşılığında Emevî Devletinin kurucusu Muâviye'ye satılmıştır. Emevîlerden Abbâsilere, Mısırın Yavuz Sultan Selim tarafından feth edilmesiyle de "Mukaddes emânetler" arasında Osmanlılara geçti. Halen Topkapı Sarayı Müzesi "Hırka-i Saâdet Dâiresi"nde, III. Murat tarafından yaptırılmış olan mahfaza içinde korunmaktadır.

kurtarır, fakirleri doyurur felâkete uğrayanlara yardım ederdi. Kimseyi boş çevirmez, isteğini reddetmezdi. Kurtulmam için ben de sana sığınıyorum, dedi.

Rasûlüllah (s.a.s.) onu serbest bıraktı. Elbise ve yol harçlığı vererek, Sûriye'ye kardeşinin yanına gönderdi.[394] Kız kardeşi, Adiyy'e Hz. Peygamber (s.a.s.)'in fazilet ve âlicenablığını anlatınca o da Medine'ye gelip Müslüman oldu.

4- Tebük Gazvesi (Recep 9 H./Eylül 630 M.)

"Yakın bir kazanç ve normal bir yolculuk olsaydı, sana uyarlardı. Fakat çıkılacak yol, onlara uzak geldi. Kendilerini helâk ederek, "gücümüz yetseydi sizinle beraber çıkardık," diye Allah'a yemin edeceklerdir. Allah, onların yalancı olduklarını elbette biliyor." (et-Tevbe Sûresi, 42)

Tebük, Medine'nin 14 konak kuzeyinde, Medine ile Şam'ın ortasında bir kasabadır. Buraya kadar gelindiği için bu sefere **"Tebük Gazvesi"** denilmiştir. Rasûlüllah (s.a.s.)'in bizzât katıldığı en son gazvedir. Tebük Seferinde savaş olmamış, fakat pek çok güçlük yenilerek kuvvetli bir ordu hazırlanmış, koca Bizans imparatorluğuna meydân okurcasına, askerî ve siyâsî büyük başarılar elde edilmiştir.

a) Gazvenin Sebebi

Hıristiyanlığın temsilcisi olan Bizans İmparatorluğu, Arabistan'ı işgal etmek hevesindeydi. Bunun için, Sûriye'de ve Arabistan'ın kuzeyinde bulunan Hıristiyan Arapları, Müslümanlara karşı savaşa hazırlıyordu. Müslümanlığın Araplar arasında sür'atle yayılmağa başlaması, Hıristiyanların taassubunu körüklüyordu.

Bu sırada Medine'ye yağ tâcirleri gelmişti. Bizans İmparatorluğunun Gassan, Lahm, Cüzâm... gibi kabîlelerle işbirliği yaparak, Müslümanlara karşı büyük bir hazırlık içinde olduğunu haber verdiler. Rasûlüllah (s.a.s.) esâsen bu bölgeden emîn değildi. Sûriye ve Şam tarafından yapılacak bir baskından endişe etmekteydi. Bu haber üzerine hemen Bizans'a karşı seferberlik ilân etti.

b) Sefer Hazırlığı

Yol uzun, düşman kuvvetliydi. Üstelik, yaz mevsiminin en sıcak günleriydi. Kuraklık yüzünden kıtlık vardı. Hurmalar olgunlaşmış, hasat mevsimi gelmişti. Bu mevsimde hurma gölgelerini bırakıp, aç susuz uzun bir yolculuğu göze almak, gerçekten zordu. Nitekim, bu seferin yapıldığı günlere Kur'an-ı Kerim'de **"sâatü'l-usre"** (güçlük zamanı) denilmiştir.[395] Kur'an-ı Kerim'deki bu deyimden alınarak, bu sefere **"Gazvetü'l-usre",** orduya da **"Ceyşü'l-usre"** adı verilmiştir.

Rasûlüllah (s.a.s.) sefer hazırlığı yaparken, düşmanın haber almaması için, maksadını gizli tutar, seferin nereye yapılacağını açıklamazdı. Bu seferde, gidilecek yer uzak, yolculuk zordu. Askerin buna göre hazırlanması için Rasûlüllah (s.a.s.) Bizans üzerine gidileceğini açıkça bildirdi. Bütün kabîlelere ve Mekke'ye haber gönderip gönüllü mücâhidlerin Medine'de toplanmalarını istedi.

Münâfıklar ilk anda yan çizdiler. Akla, hayâle gelmedik bahâneler uydurup sefere katılmamak için izin istediler.[396] Bunlarla da kalmayıp sefere katılacak Müslümanları caydırmaya çalıştılar.[397] Ubey oğlu Abdulllah:

- Muhammed Bizans'ı ne sanıyor. O'nun ashâbıyla birlikte esir düşeceğini gözümle görmüşcesine biliyorum, diyordu.[398] Bedevîlerden bir kısmı da mâzeret uydurup izin istemişlerdi.[399] Hâlis Müslümanlar arasında bile,[400] bu meşakkatli yolculuğu göze almayıp ağır davrananlar ve sefere katılmayanlar[401] olmuştu.

Fakat başta Rasûlüllah (s.a.s.) olmak üzere ashâbın azim ve gayreti bütün engelleri yendi. Etraftaki kabîlelerden gelen akın akın mücâhidler, Medine'de toplanmağa başladı. Kısa zamanda 30 bin kişilik büyük bir ordu toplandı. Bunun 10 bini atlı, 12 bini develiydi. Kıtlık sebebiyle askerin bir çoğunun techizâtı tam değildi. Rasûlüllah (s.a.s.) zenginlerin ordu için bağışta bulunmasını istedi. Herkes elinden geldiğince bağış yaptı. Kadınlar bilezik ve küpe gibi ziynet eşyalarını verdiler. Hz. Ebû Bekir, malının tamâmını; Hz. Ömer yarısını bağışladı.[402] En büyük bağışı ise Hz. Osman yaptı: Bütün silah ve teçhizâtıyla birlikte 300 deve ile bin dinâr altın.[403] Bu büyük bağışı sebebiyle Hz. Peygamber ellerini açıp:

"Allah'ım, ben Osman'dan râzıyım, Sen de razı ol," diye dua etmişti".[404]

Yapılan bağışlarla silah ve bineği olmayan fakir mücâhidler teçhiz edildi. Sefere katılmak istedikleri hâlde, binek ve azık bulamayanlar da vardı. Bunlardan 7 kişi Rasûlüllah (s.a.s.)'a gelerek:

- Ey Allah'ın Rasûlü, gazaya gitmek istiyoruz, fakat yiyecek azığımız, binecek devemiz yok, demişlerdi. Rasûl-i Ekrem:

[394] İbn Hişâm, 4/226; *Tarih-i Din-i İslam*, 3/481.
[395] Et-Tevbe Sûresi, 117; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/277; *Tecrid Tercemesi*, 10/445-446.
[396] Bkz. et-Tevbe Sûresi, 49; *Tecrid Tercemesi*, 10/446-447.
[397] Bkz. et-Tevbe Sûresi, 81.
[398] *Tarih-i Din-i İslam*, 3/485.
[399] Bkz. et-Tevbe Sûresi, 91.
[400] Bkz. et-Tevbe Sûresi,38-39.
[401] Bkz. et-Tevbe Sûresi, 117-118.
[402] *Tarih-i Din-i İslam*, 3/483; İbnü'l Esîr, *a.g.e.*, 2/227; *Tecrid Tercemesi*, 10/450
[403] *Zâdü'l-Meâd*, 3/3; bkz. Buhârî, 3/198 ve 4/202; *Tecrid Tercemesi*, 8/275 (Hadis No: 1174).
[404] İbn Hişâm, 4/161; *Tecrid Tercemesi*, 10/450.

- Sizi bindirecek deve kalmadı, deyince ağlayarak ayrılmışlardı.[405] Bu sebeple bunlara **"Bekkâûn"** (yani ağlayanlar) ünvanı verilmişti.[406] Daha sonra bunlara da binek temin edildi.[407]

Rasûlüllah (s.a.s.) Recep ayında bir perşembe günü Medine'den çıktı.[408] Ordugâhını, Medine dışında **"Seniyyetü'l-vedâ"** denilen ayrılık tepe'sinde kurdu. **Hz. Ali**'yi Medine'de kaymakam (vekil) bıraktı. Herkes sefere çıkarken Medine'de oturmak, Hz. Ali'ye ağır geliyordu. Hemen silahlanıp yola çıktı. Ordu Seniyyetü'l-vedâ'dan ayrılmadan yetişti.

- Beni kadınlar ve çocuklar içinde mi bırakıyorsun? dedi. Rasûlüllah (s.a.s.):

- Yâ Ali, bana nisbetle sen, (Tur'a giderken) *Musâya nisbetle Harûn'un yerinde olmağa razı değil misin? Şu kadar ki, benden sonra Peygamber yoktur*[409], buyurdu. Hz. Ali de Medine'ye döndü.

c) Münâfıkların Tutumu

Ordu, seniyyetü'l-vedâ'dan hareket edince, münâfıkların bir kısmı, reisleri Abdullah b. Übeyy ile geri döndü. Sefere katılanlar, yolculuk sırasında da bozguncu tutumlarını sürdürdüler. Bir konaklama sırasında Rasûlüllah'ın (s.a.s.) devesi Kasvâ kaybolmuştu. Münâfıklardan **Zeyd b. Ebî Salt**:

- Tuhaf şey, Muhammed peygamberim der, göklerden haber verir, oysa devesinin nerede olduğunu bilmiyor, demişti. Bu küstahça sözleri Rasûlüllah (s.a.s.) duyunca:

- Vallahi, ben yalnızca Allah'ın bana bildirdiklerini bilirim. Allah bana şimdi bildirdi. Kasvâ, şu iki dağın arkasındaki vâdîde yuları bir ağaca dolanıp kalmıştır. Haydi, oradan getirin, buyurdu.[410]

Münâfıkların yaptıkları bütün bu mel'anetler, çevirdikleri dolaplar, sefer esnâsında günü gününe inen Kur'an ayetleriyle teşhir edilmiştir.[411] Münâfıkların iç yüzleri ve kirli çamaşırları apaçık ortaya çıktığı için Tebük Seferi'ne **"Gazve-i fâdıha"** (Rüsvaylık gazvesi) de denilmiştir.

d) Tebük'ten Dönüş

Uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra Tebük'e varıldı. Fakat gerek Bizans, gerekse Arap kabîlelerinde hiç bir harekete rastlanmadı. 30 bin kişilik muazzam Müslüman ordusu Hıristiyan Arap kabîlelerini yıldırmıştı. Medine'ye gelen haberlerin asılsız olduğu anlaşıldı. İslam ordusunun kuvvet ve azameti gösterilmiş, maksat hâsıl olmuştu. Bu yüzden daha fazla ileriye gitmeğe lüzûm görülmedi. Rasûlüllah (s.a.s.) Tebük'de bulunduğu esnâda o bölgede bulunan **Eyle, Cerbâ, Ezruh, Dûmetü'l-cendel** gibi bazı küçük Hıristiyan beylikleriyle anlaşmalar yaptı. Bu beylikler yıllık cizye ödeyerek İslam hâkimiyetine girmeği kabûl ettiler. Müslümanlar, Tebükte 20 gün kaldıktan sonra Ramazanın ilk günlerinde Medine'ye döndüler.

e) Mescid-i Dırârın Yaktırılması

Münâfıklar, Kubâ Mescidi'nin yakınında bir mescid yaptılar. Maksatları, Kubâ Mescidi'nin cemâatini bölmek, Müslümanlar arasına ayrılık sokmaktı. Münâfıklardan bir hey'et Tebük seferinden dönerken Rasûlüllah (s.a.s.)'ı karşıladılar. Yaptıkları mescidde namaz kılmasını ricâ ettiler. Ancak bu esnâda, Tevbe Sûresi'nin 107-108'inci âyetleri indi. İbâdet için değil, fitne ve fesât ocağı olarak yapılan bu binada Rasûlüllah (s.a.s.)'ın namaz kılmasına izin verilmedi. *"Sakın bunların mescidinde namaz kılma".*[412] buyruldu. Rasûlüllah (s.a.s.) Medine'ye dönünce, **Mâlik b. Dühşem ile Ma'n b. Adiyy**'e hemen bu mescidi yıkıp yakmalarını emretti. Onlar da derhal Rasûlüllah (s.a.s.)'in emrini yerine getirdiler.[413]

İki ay kadar sonra, münâfıkların başı olan Übeyy oğlu Abdullah öldü. Müslümanlar da onun kötülüklerinden kurtulmuş oldular.

f) Medine'ye Giriş

[405] Et-Tevbe Sûresi, 92; *Tecrid Tercemesi*, 10/451.

[406] İbn Hişâm, 4/161; *Zâdü'l-Meâd*, 3/3-4; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/277.

[407] Bu yediden biri olan Ulbe bin Zeyd, bir gece teheccüt namazından sonra göz yaşlarıyla şöye niyâz etmişti:

- "Allah'ım! Sen cihâdı emrettin ve ona bizi teşvik ettin. Fakat, Peygamberinle birlikte gazaya gitme kudretini bana vermediğin gibi, Peygamberinin elinde beni bindirecek binek de bırakmadın. Allah'ım Sen bilirsin ki, ben üzerime düşen mal, can ve nâmus borcunu her bâdirede veren bir kulunum."

Sabah namazından sonra Rasûl-i Ekrem (s.a.s.):

- Bu gece mal, can sadakası veren nerede, diye sordu. Kimse cevâp vermeyince; ikinci defa sordu. Bunun üzerine Ulbe kalktı. Rasûlüllah (s.a.s.): *Müjde sana ey Ulbe, yemin ederim ki sen zekât ve sadakaları kabul olunanlar divânına yazıldın,* buyurdu. (*Zâdü'l-Meâd*, 3/4; *Tecrid Tercemesi*, 10/455; İbn Hişâm, 4/161).

[408] El-Buhârî, 4/6; *Riyazüs-Sâlihîn Tercemesi*, 2/310 (Hadis No: 960).

[409] El-Buhârî, 5/129; İbn-Hişâm, 4/163; *Tecrid Tercemesi*, 10/456 (Hadis No: 1658).

[410] İbn Hişâm, 4/166; *Zâdü'l-Meâd*, 3/7; *Tecrid Tercemesi*, 10/457; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 2/279.

[411] Bkz. et-Tevbe Sûresi, 66-68.

[412] Bkz. Tevbe Sûresi, 107-108.

[413] İbn Hişâm, 4/173-174; *Zâdü'l-Meâd*, 3/19; *Tecrid Tercemesi*, 5/377-378.

Rasûlüllah (s.a.s.)'in ordusu ile birlikte dönmekte olduğu Medine'de duyulunca, bütün halk, kadınlar ve çocuklar sokaklara döküldü. Şiirler ve neşideler söyleyerek, orduyu Seniyetü'l-vedâ'da parlak bir merâsimle karşıladılar.

g) Sefere Katılmayanların Durumu

Rasûlüllah (s.a.s.) Medine'ye gelince doğru Mescid'e gitti, iki rek'at namaz kıldı. Sefer dönüşlerinde önce mescide gidip iki rek'at namaz kılmak âdetiydi.[414] Sonra Mescid'de oturup ziyâret ve tebrikleri kabûl etti. Sefere katılmamış olanların herbirinin mâzeretini dinledi, haklarında Allah'tan mağfiret diledi. Özürleri olmadığı hâlde, Tebük Seferi'ne iştirak etmeyen üç kişi için:

- Allah hakkınızda hüküm verinceye kadar bekleyin, buyurdu. Müslümanların bunlarla konuşmalarını yasakladı. Tam 50 gün bunlarla kimse konuşmadı, kimse selâmlarını almadı. Vakitlerini üzüntü ile ve gözyaşları içinde geçirdiler. Sonunda, tevbelerinin kabûl edildiği bildirildi.

(Haklarındaki hüküm) geri bırakılan üç kişi ise, yeryüzü bütün genişliğiyle başlarına dar geldi. Vicdanları da kendilerini sıkıştırdı. Allah'a karşı, Allah'tan başka sığınacak bir yer olmadığını anladılar. Allah da eski hâllerine dönmeleri için tevbelerini tabûl etti. Şüphesiz ki Allah tevbeleri kabûl edici ve esirgeyicidir.[415] (Tevbe Sûresi, 118)

5- Hz. Ebû Bekir'in Hac Emirliği (Zilhicce 9H./Şubat 631 M.)

Haccın sebebi olan Kâbe, Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmâil tarafından Mekke'de yapılmıştır. İnşâat tamamlandıktan sonra Cibrîl (a.s.), tavâfın ve hac ibadetinin nasıl yapılacağını amelî olarak onlara göstermiş, Hz. İsmâil de Hicaz halkına öğretmişler. Ancak, Hz. İbrâhim'in tebliğ ettiği dini hükümler zamanla unutulmuş, Mekke putperestliğin merkezi olmuştur. Hz. İsmâil'in öğrettiği hac usûlü yavaş yavaş değişmiş yerini putperestlerin haccı almıştır.

İslam'dan önce müşrik Araplar, içinde günah işlenilen elbiselerle Kâbe ziyâret edilemez, derlerdi. Bu sebeple Kâbe'yi çırıl çıplak tavâf ve ziyaret ederlerdi.[416]

Hicretin 9'uncu yılında hac farz kılındı.[417] Fakat o sene Rasûlüllah (s.a.s.) haccetmedi. Hz. Ebû Bekir'i Hac Emiri olarak Mekke'ye gönderdi.

Hicretin 8'inci yılında Mekke fethedilmiş, Kâbe putlardan temizlenmiş, Mekke halkı Müslüman olmuştu. Ancak henüz Müslüman olmayan müşrik kabîleler hâlâ Kâbe'yi çırıl çıplak tavâf ediyorlardı. Diğer taraftan, Hicretin 9'uncu yılında hac, **"nesî"** uygulaması yüzünden belirli zamanından önce yapılacaktı.

Bilindiği üzere, oruç, hac, kurban gibi ibâdetlerin vakitleri kamerî aylara göre tesbit edilir. Kamerî yıl (ay senesi), yaklaşık 354 gün, Güneş yılı ise yaklaşık 365 gündür. Aradaki 11 günlük fark sebebiyle, hac günleri her yıl yer değiştirir; bazen yaz, bazanda kış mevsimine gelir. Hac mevsimini çok sıcak veya çok soğuk aylara rastlatmamak, sâbit bir mevsimde (ilkbaharda) tutmak için Araplar üç yılda bir, seneye bir ay ekleyerek o yılın aylarını 13'e çıkarırlardı. Buna "nesî" deniyordu. Böylece hac mevsimi değişmez, fakat, aylar yer değiştirirdi. 33 senede bir, aylar yerine gelirdi.[418] Nitekim, Hicretin 10'uncu yılında kamerî aylar aslî yerine geldiler. Kur'an-ı Kerim, müşrik Arapların bu çirkin âdetini yasaklamıştır.[419]

Hz. Peygamber (s.a.s.) hac farizasını aslî günlerinde edâ etmek istediğinden o yıl hacca gitmedi. Hz. Ebû Bekir'i **Hac Emiri** tâyin etti. Medine'den hacca gitmek isteyen 300 kişi de Hz. Ebû Bekir'le gittiler.

Hz. Ebû Bekir yola çıktıktan sonra, müşriklerle münâsebetleri düzenleyen hükümler indi.[420] Bunların müşriklere duyurulması gerekiyordu. Rasûlüllah (s.a.s.) Hz. Ali'yi de bu iş için gönderdi. Hz. Ali yolda Hz. Ebû Bekir'e yetişti.

- Hac Emiri yine sensin, ben Tevbe Sûresi'nin yeni inen ilk âyetlerindeki hükümleri müşriklere tebliğ ile görevliyim, dedi.

Hz. Ebû Bekir, Zilhicce'nin 8'inci günü Mekke'de bir hutbe okuyarak, haccın nasıl yapılacağını anlattı. Müslümanlar, Hz. Ebû Bekir'in anlattığı şekilde haccettiler. Müşrikler kendi bildiklerini yaptılar.

Hz. Ali ise, Zilhicce'nin 10'uncu günü Mina'da bir hutbe okudu. Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından gönderildiğini bildirdi. Tevbe Sûresi'nin ilk âyetlerini yüksek sesle okuduktan sonra:

1- Müslümanlardan başka hiç kimse Cennete giremez.
2- Bu yıldan sonra hiç bir müşrik Kâbe'ye yaklaştırılmayacak.
3- Hiç kimse Kâbe'yi çıplak tavâf etmeyecek.
4- Kimin Hz. Peygamber (s.a.s.)'le anlaşması varsa, müddeti bitinceye kadar ona uyulacak, dedi.[421]

[414] El-Buhârî 4/40; *Tecrid Tercemesi*, 8/497 (Hadis No: 1287).
[415] Bu üç kişinin geçirdikleri çok sıkıntılı 50 günün tafsilâtı için bkz. el-Buhârî, 5/130-135; *Tecrid Tercemesi*, 10/464-485 (Hadis No: 1659); *Riyâzü's-Sâlihin Tercemesi*, 1/27 (Hadis No: 21).
[416] *El-Hakayık*, 1/67; *Tecrid Tercemesi*, 6/45 ve 6/156 (Hadis No: 803).
[417] Bkz. Âl-i İmrân Sûresi, 97.
[418] Bkz. *Hak Dini Kur'an Dili*, 3/2532; M. Hamîdullah, *İslam Peygamberi*, 2/87-94.
[419] Bkz. et-Tevbe Sûresi, 37.
[420] Bkz. et-Tevbe Sûresi, 1-36; *Tecrid Tercemesi*, 2/245-248 (Hadis No: 240 ve izahı).
[421] İbn Hişâm, 4/190-191.

Bu ilândan sonra çok geçmedi. Bütün Arabistan Müslüman oldu. O yıldan sonra da hiç bir müşrik Mekke'ye bırakılmadı.

X- HİCRETİN ONUNCU YILI (631-632)

1- Peygamberimizin Oğlu İbrâhim'in Ölümü (8 Şevval 10 H./7 Ocak 632 M.)

İbrâhim, Peygamber (s.a.s.) Efendimizin 7'inci çocuğudur. Diğer 6 çocuğunun hepsi de, ilk eşi Hz. Hatice'den olmuştu. İbrâhim ise Mısırlı Mâriye'den doğmuştur.

İbrâhim, Hicretin 8'inci yılı Zilhicce ayında doğmuştu. İki yaşını doldurmadan öldü. Rasûlüllah (s.a.s.) İbrâhim'i öper koklardı. Ölürken gözleri yaşardı. **Avf oğlu Abdurrahman**:

- Ey Allah'ın Rasûlü, sen de mi ağlıyorsun? "Oysa ölüye ağlamayı men etmiştin," dedi. Rasûlüllah (s.a.s.):

- Ben, bağırıp çağırmayı, üst-baş yırtmayı men ettim. Bu ise, Allah'ın kullarının kalbine koyduğu şefkattir. Göz ağlar, kalb mahzûn olur. Biz, Rabbimizin rızâsına uygun olmayan söz söylemeyiz. Ey İbrâhim, seni kaybetmekten dolayı hüzün içindeyiz, buyurdu.[422]

- İbrâhim benim oğlumdur. O henüz annesini emerken öldü. Cennette iki süt anne, onun süt müddetini tamamlayacaklardır, dedi.[423]

İbrâhim, Bakî Kabristanı'na defnedildi. Kabrinin üstüne Rasûlüllah (s.a.s.) bir kırba su döktürdü.[424] *Faydası da yok, zararı da, fakat diriyi tatmin eder,* buyurdu.

İbrâhimin öldüğü gün (7 Ocak 632 saat: 8.30'da)[425] güneş tutulmuştu. Halk:

- İbrâhim'in ölümünden dolayı Güneş tutuldu, dediler. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem:

- Güneş ve ay, Allah'ın kudretini gösteren alâmetlerdendir. Hiç kimsenin ölümünden veya doğumundan dolayı tutulmazlar. Siz bu olayla karşılaştığınız zaman, namaz kılıp dua edin, buyurdu.[426]

2- Vedâ Haccı (Zilhicce 10 H/Mart 632 M.)

"Bugün, inkâr edenler, sizi dininizden etmekten ümitlerini kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, Ben'den korkun. Bu gün dininizi kemâle erdirdim, üzerinize olan nimetimi tamamladım. Din olarak, sizin için İslam'ı seçip ondan hoşnut oldum."
(el-Mâide Sûresi, 3)

Vedâ, bir yerden ayrılan kimse ile geride kalanların birbirlerine karşılıklı esenlik dilemeleri demektir. Peygamber Efendimiz, Arafat'ta irâd ettiği hutbesinde, dünya hayatından ayrılmasının yaklaştığına işâret ederek, ashabıyla vedâlaştığı için, bu haccına **"Vedâ Haccı"** denilmiştir. Henüz farz kılınmadan, Hicretten önce Rasûlüllah (s.a.s.) bir çokdefa haccetmişti. Medine'ye hicretinden sonra Vedâ Haccı ilk ve son haccı odu. Bu haccından 81 veya 82 gün sonra vefât etti.

Hicretin 10'uncu yılı Müslümanlık bütün Arabistan'a yayılmıştı. Rasûlüllah (s.a.s.) Zilkade ayında Hac farîzasını edâ etmek için Mekke'ye gideceğini ilân etti. O'nunla birlikte haccetmek isteyen Müslümanlar Medine'de toplanmağa başladılar.[427]

Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) 25 Zilkade (22 Şubat 632) Cumartesi günü öğle namazını kıldıktan sonra, ashâbıyla birlikte Medine'den çıktı. Kızı Fâtıma ve bütün zevceleri de beraberinde bulunuyordu. İkindi namazını, seferî olarak Zülhuleyfe'de kıldı, geceyi de burada geçirdi. Ertesi gün (26 Zilkade) gusletti hac ve umre için niyyet ve telbiye yaparak ihrâma girdi. Öğle namazını da burada kıldıktan sonra yola çıkıldı.[428]

Hz. Peygamber (s.a.s.)'le birlikte Haccedebilmek için Medine'de toplananların sayısı 100 bine yaklaşmıştı. Yol boyunca katılanlar ve doğrudan Mekke'ye gidenlerle haccedeceklerin sayısı 124 bine ulaşmıştı. Bu muazzam kalabalık, Rasûlüllah (s.a.s.)'ın etrafında bir insan

---

[422] El-Buhârî, 2/285; *Tecrid Tercemesi*, 4/548 (Hadis No: 646).
[423] Müslim, 4/43 (K. Fedâil, 63); el-Buhârî, 2/104; *Tecrid Tercemesi*, 4/748 (Hadis No: 679).
[424] Aynî, *Umdetü'l-Kâri*, 4/115; *Tecrid Tercemesi*, 4/551.
[425] *Asr-ı Saâdet*, 1/191; *Tecrid Tercemesi*, 2/245-248 Hadis No: 240 ve izahı.
[426] El-Buhârî, 2/29-30; *Tecrid Tercemesi*, 3/428 (Hadis No: 547).
[427] Müslim, 2/887, K. Hac B. Haccetü'n-Nebiy (Hadis No: 1218).
[428] El-Buhârî, 2/146; *Tecrid Tercemesi*, 6/100-101 (Hadis No: 767) ve 6/106 (Hadis No: 769); *Zâdü'l-Meâd*, 1/369; *Tecrid Tercemesi*, 10/426.

seli gibi dalgalana dalgalana ilerliyor, **"Allâhü ekber ve Lebbeyk Allâhümme lebbeyk"** nidâlarıyla dağ taş inliyordu.

Yolculuk 10 gün sürdü. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) 4 Zilhicce pazar günü Mekke'ye vardı. Kâbeyi usûlüne göre tavâf etti. Safâ ve Merve arasında sa'y yaptı. Pazartesi, salı ve çarşamba günlerini de Mekke'de geçirdi, **"Yevm-i terviye"** denilen 8 Zilhicce perşembe günü sabah namazını Mescid-i Harâm'da kıldıktan sonra, devesine binip bütün hacılarla birlikte **"Mina"** ya hareket etti. O gün burada kaldı. Öğle, ikindi, akşam, yatsı ve ertesi günün sabah namazlarını burada kıldı. Arefe günü (9 Zilhicce cuma) sabahı, güneş doğduktan sonra devesine binip Arafat'a çıktı. **"Nemire"** denilen yerde kurulan çadırında bir müddet dinlendi. Öğle vakti olunca, devesine binip **Arafat Vâdisi**'nin ortasına geldi. kendisini dinlemek üzere 124 bin Müslüman, etrâfında toplanmıştı. Rasûlüllah (s.a.s.) burada, onların şahsında bütün insanlığı **"Vedâ Hutbesi"** diye meşhûr olan insanlık tarihinin en etkili ve önemli hutbesini irâdetti.

Câhiliyet devrinde, Arabistan'da kuvvetli zayıfı ezerdi. Can, mal ve ırz güvenliği yoktu. Fâizcilik yüzünden fakirler, zenginlerin kölesi hâline gelmişti. Kadınlara insan değeri verilmez, erkeklerin malı sayılırdı. Kan gütme yüzünden, karşılıklı öldürmelerin sonu gelmez, bulunamayan suçlunun cezâsını, âilesinden ele geçen çekerdi. Rasûlüllah (s.a.s.), Vedâ Hutbesi'yle Câhiliyet Devrinin bütün bu kötülüklerini yasakladı. Bütün insanların eşit olduğunu, Allah katında üstünlüğün ancak takvâ ile olduğunu anlattı. **"Müslümanlar kardeştir."** buyurdu. Hutbe, her taraftan duyalabilmesi için, gür sesli sahabîler tarafından cümle cümle tekrâr edildi. Hutbe'den sonra Rasûlüllah (s.a.s.) takdim edilen bir bardak sütü içti, oruçlu olmadığını ashâbına gösterdi.[429] Öğle ve ikindi namazlarını birlikte (cem-i takdîm ile) kıldırıldı.[430] İki vaktin farzları arasındaki sünnetleri kılmadı. Sonra devesine binip **"Cebel-i Rahme"** denilen tepeye ilerledi. Bu tepenin eteğinde, devesi üstünde kıbleye yöneldi. Güneş batıncaya kadar dua edip vakfe yaptı. Dinî hükümlerin tamamlandığını bildiren âyet de bu esnada indi.[431]

"Bugün kâfirler dininizi yok etmekten ümitlerini kestiler. Artık onlardan korkmayın, Benden korkun. Bugün, sizin dininizi kemâle erdirdim, üzerindeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslamı' seçip ondan hoşnûd oldum".[432]

Güneş battıktan sonra Hz. Peygamber (s.a.s.) Arafattan ayrıldı. Akşam ve yatsı namazlarını **Müzdelife**'de birlikte (cem-i tehîr) ile kıldı.[433] Geceyi burada geçirdi. Sabah namazından sonra **Meş'ar-ı harâm'**da hava aydınlanıncaya kadar vakfe yaptı. Güneş doğmadan Mina'ya hareket etti. Burada Akabe Cemresi'ne taş atarken:

"Ey nâs, din işlerinde aşırılıktan sakının. Sizden önceki ümmetlerin helâkine sebep, din işlerinde taşkınlık göstermeleridir."[434] buyurdu.

Rasûl-i Ekrem (s.a.s.), kurban bayramının 1 ve 2'inci günlerinde (10 ve 11 Zilhicce) birer hutbe de Mina'da okudu. *"Hac ibâdetini, Benden gördüğünüz gibi ifa edin,"* buyurdu.[435] Kurban edilmek üzere hazırlanan 100 deveden 63'ünü bizzât kesti. Kalan 37'yi de Hz. Ali'ye kestirdi. Her birinden birer parça et alınıp pişirildi. Kalanı da fakirlere dağıtıldı. Sonra Rasûlüllah (s.a.s.) tıraş olup ihramdan çıktı. Mekke'ye inip ziyâret tavâfını yaptıktan sonra tekrar Minaya döndü. Bayram günlerini Mina'da geçirdi. Haccın diğer menâsikini yerine getirdi. Bayramın dördüncü günü Mekke'ye geldi. Vedâ Tavâfı'nı yaptıktan sonra 14 Zilhicce Çarşamba günü Mekke'den ayrılıp Medine'ye döndü.

3- Vedâ Hutbesi (9 Zilhicce l0 H./8 Mart 632 M. Cuma)

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) Vedâ haccında, 9 Zilhicce Cuma günü zevâlden sonra Kasvâ adlı devesi üzerinde, Arafat Vâdisi'nin ortasında 124 bin Müslümanın şahsında bütün insanlığa şöyle hitabetti.

"Hamd Allah'a mahsustur. O'na hamdeder, O'ndan yardım isteriz. Allah kime hidâyet ederse, artık onu kimse saptıramaz. Sapıklığa düşürdüğünü de kimse hidâyete erdiremez. Şehâdet ederim ki; Allah'dan başka ilâh yoktur. Tektir, eşi ortağı, dengi ve benzeri yoktur. Yine şehâdet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasûlüdür[436]

Ey nâs! Sözümü iyi dinleyiniz. Bilmiyorum, belki bu seneden sonra sizinle burada ebedî olarak bir daha berâber olamayacağım.

İnsanlar! Bu günleriniz nasıl mukaddes bir gün, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay, bu şehriniz Mekke nasıl kutsal bir şehir ise, canlarınız, mallarınız, nâmus ve şerefiniz de öylece mukaddestir; her türlü tecâvüzden masûndur.[437]

Ashâbım! Yarın Rabbinize kavuşacaksınız. Bugünkü her hâl ve hareketinizden muhakkak sorulacaksınız. Sakın benden sonra eski sapıklıklara dönüp de birbirinizin boynunu vurmayınız.[438] *Bu vasiyyetimi burada bulunanlar, bulunmayanlara bildirsinler. Olabilir ki, bildirilen*

---

[429] El-Buhârî, 2/173; *Tecrid Tercemesi*, 6/169 (Hadis No: 811).

[430] **Cem-i takdim:** İkincisinin henüz vakti girmeden, iki vakit namazı birlikte kılmaktır.

[431] El-Buhârî, 1/16; *Tecrid Tercemesi*, 1/45 (Hadis No: 42 ve 10/435).

[432] El-Mâide Sûresi, 3; bu âyet en son inen ahkâm âyetidir. Bir gün sonra (10 Zilhicce) Mina'da inen *"Allah'a döndürüleceğiniz ve sonra haksızlığa uğramadan herkesin kazandığının tastamam verileceği günden korkunuz"* (el-Bakara Sûresi, 282) anlamındaki âyetle Kur'an-ı Kerim tamamlandı. Bundan sonra dinî hükümlerde hiç bir ziyâde ve değişme (nesh) olmadı. 81 gün sonra Rasûlüllah (s.a.s.) vefât etti. (bkz. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/1569).

[433] **Cem-i tehîr:** Birincisinin vakti çıktıktan sonra, iki vaktin namazını birlikte kılmaktır.

[434] İbn Mâce, *es-Sünen*, 2/1008 (Hadis No: 3029); *Zâdü'l-Meâd*, l/473; *Tecrid Tercemesi*, 10/436.

[435] *Zâdü'l-Meâd*, l/475; *Tecrid Tercemesi*, 10/437; Müslim, 2/943, (Hadis No: 1297).

[436] Müslim 2/593 (Hadis No: 868); Ebû Dâvûd, 1/252 (Hadis No: 1097); İbn Mâce, 1/610 (Hadis No: 1892-1893).

[437] El-Buhârî, 1/24; *Tecrid Tercemesi*, 1/63 (Hadis No: 61); *Riyâzü's-Sâlihîn Tercemesi*, 1/253 (Hadis No: 203); Beyhakî, *es-Sünen'ü'l-Kübra*, 5/274; İbn Hişâm, 4/250.

[438] El-Buhârî, 1/38; *Tecrid Tercemesi*, 1/99 (Hadis No: 101); *Riyâzü's-Sâlihîn Tercemesi*, 2/111 (Hadis No: 701); İbn Hişâm, 4/250.

kimse, burada bulunup da işitenden daha iyi anlayarak hıfzetmiş olur.[439]

Ashâbım! Kimin yanında bir emânet varsa, onu sâhibine versin. Fâizin her çeşidi kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Fakat aldığınız borcun aslını ödemek gerekir. Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayınız. Allah'ın emriyle bundan böyle fâizcilik yasaktır. Câhiliyetten kalma bu çirkin âdetin her türlüsü ayağımın altındadır. İlk kaldırdığım fâiz de Abdülmuttalib'in oğlu amcam Abbas'ın fâiz alacağıdır.[440]

Ashâbım! Câhiliyet devrinde güdülen kan davaları da tamamen kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası, Abdülmüttalib'in torunu (amcalarımdan Hâris'in oğlu) Rabîanın kan davasıdır.[441]

Ey nâs! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu konuda Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah'ın emâneti olarak aldınız. Onların nâmus ve ismetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin kadınlar üzerindeki haklarınız, âile nâmusu ve şerefinizi kimseye çiğnetmemeleridir. Eğer onlar sizden izinsiz râzı olmadığınız kimseleri âile yuvanıza alırlarsa, onları hafifçe dövüp korkutabilirsiniz. Kadınların sizin üzerinizdeki hakları ise, örfe göre her türlü (meşru ihtiyaçlarını), yiyecek ve giyeceklerini temin etmenizdir.[442]

Mü'minler! Size iki emânet bırakıyorum. Onlara sımsıkı sarıldıkça yolunuzu hiç şaşırmazsınız. Bu emânetler, Allah'ın kitabı Kur'an ve O'nun Peygamberinin sünnetidir.[443]

Ey nâs! Devâmlı dönmekte olan zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü duruma dönmüştür. Bir yıl, l2 aydır. bunlardan 4'ü Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep hürmetli aylardır.[444]

Ashâbım! Bugün şeytan sizin şu topraklarınızda yeniden nüfûz ve saltanatını kurma gücünü ebedî olarak kaybetmiştir. Fakat size yasakladığım bu şeyler dışında, küçük gördüğünüz şeylerde ona uyarsanız, bu da onu sevindirir. ona cesâret verir. Dininizi korumak için bunlardan da uzak kalınız.[445]

Mü'minler! Sözümü iyi dinleyin, iyi belleyin. Rabbiniz birdir, babanız birdir. Hepiniz Âdem'densiniz, Âdem de topraktan yaratılmıştır. Hiç kimsenin başkaları üzerinde soy sop üstünlüğü yoktur. Allah katında üstünlük, ancak takvâ iledir.[446] *Müslüman Müslümanın kardeşidir. Böylece bütün Müslümanlar kardeştir. Gönül hoşluğu ile kendisi vermedikçe, başkasının hakkına el uzatmak helâl değildir. Ashabım! Nefsinize de zulmetmeyin. Nefsinizin de üzerinizde hakkı vardır. Bu nasihatlarımı burada bulunanlar, bulunmayanlara tebliğ etsinler.*[447]

Ey nâs! Cenâb-ı Hak Kur'an da her hak sahibine hakkını vermiştir. Mirâsçı için ayrıca vasiyyet etmeye gerek yoktur.[448] *Çocuk kimin döşeğinde doğmuşsa, ona âittir. Zina eden için ise mahrûmiyet vardır. Babasından başkasına soy (neseb) iddiâsına kalkışan soysuz, yahut efendisinden başkasına intisâba yeltenen nankör, Allah'ın gazabına, meleklerin lânetine ve bütün Müslümanların ilencine uğrasın. Cenâb-ı Hak böylesi insanların ne tevbelerini ne de adâlet ve şâhitliklerini kabûl eder.*[449]

Ashabım! Alllah'tan korkun, beş vakit namazınızı kılın, Ramazan orucunuzu tutun, malınızın zekatını verin, âmirlerinize itaat edin. Böylece Rabbinizin Cennetine girersiniz.[450]

Ey nâs! Yarın beni sizden soracaklar, ne dersiniz? Ashâbı kiram:

- **Allah'ın dinini tebliğ ettin, vazîfeni hakkıyla yaptın, bize nasihat ve vasiyette bulundun**, diye şehadet ederiz, dediler. Rasûlüllah (s.a.s.) mübarek şehâdet parmağını göğe doğru kaldırdı, cemâat üzerine çevirip indirdikten sonra üç defa:

- *Şâhid ol Yâ Rab! Şâhid ol Yâ Rab! Şâhid ol Yâ Rab!* buyurdu".[451]

XI- HİCRETİN ONBİRİNCİ YILI OLAYLARI

---

[439] El-Buhârî, 5/126-127; Müslim, 2/889 (Hadis No: 1218); Beyhakî, *Sünen*, 5/140, Haydarabad, 1352; *Tecrid Tercemesi*, 10/437 (Hadis No: 1654), *Riyâzü's-Sâlihîn Tercemesi*, 1/260-262 (Hadis No: 211).

[440] Müslim, 2/889 (Hadis No: 1218); Ebû Dâvûd, 1/442 (Hadis No: 1905); Beyhakî, 5/275; İbn Hişâm, 4/251.

[441] Ebû Dâvûd, 2/219, (Hadis No: 3334); İbn Hişâm, 4/251; Rabîa, oğluna süt anne bulmak için Sa'd Oğulları kabîlesine gittiğinde Hüzeyl onu öldürmüştü. Peygamber (s.a.s.) Efendimiz koyduğu yasakları önce kendi yakınlarında uygulamıştır.

[442] Tirmizî, 3/467, (Hadis No: 1163); Ebû Dâvûd, 1/442 (Hadis No: 1905); İbn Mâce, 1/594 (Hadis No: 1851); *Riyâzü's-Sâlihîn Tercemesi*, 1/318-319 (Hadis No: 274); İbn Hişâm, 4/251.

[443] Mâlik, *el-Muvatta*, 2/899 (Kader, 3); Müslim, 2/889-890 (Hadis No: 1218); Ebû Dâvûd, 1/442 (Hadis No: 1905); et-Tirmizî, 5/662-663 Hadis No: 3786, 3788); İbn Mâce, 2/1025 (Hadis No: 3074).

[444] El-Buhârî, 4/126-127; *Tecrid Tercemesi*, 10/437-330 (Hadis No: 1654); İbn Hişâm, 4/251.

[445] İbn Hişâm, 4/251.

[446] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/411 Kahire, 1313; *Mecmau'z-Zevâid*, 3/266 ve 8/84, Beyrut, 1967.

[447] El-Buhârî, 1/35.

[448] Ebû Dâvûd, 2/103 (Hadis No: 2870).

[449] İbn Hîşâm, 4/253.

[450] Et-Tirmizi, *es-Sünen*, 2/516 (Hadis No: 616); *Riyâzü's-Sâlihîn*, 1/106 (Hadis No: 73).

[451] Müslim, 2/890 (Hadis No: 1218); Ebû Dâvûd, 1/442 (Hadis No: 1905); İbn Hişâm, 4/250-253; *Tecrid Tercemesi*, 10/431-434.

1- Müslümanlığın Arabistanda Yayılması ve Dinin Tamamlanması

"Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini, doğruluk rehberi (Kur'an) ve Hak Din İslam ile gönderen O'dur. Şâhit olarak Allah yeter." (el-Fetih Sûresi, 28)

Müslümanlık Mekke'de doğdu, Medine'de gelişti. Hudeybiye Barış Anlaşmasından sonra, Medine dışında yayılmağa başladı. Mekke'nin fethinden sonra, her taraftan Arap kabîleleri fevc fevc Medine'ye gelip Müslümanlığı kabûl etliler. Kısa zamanda, Allah'ın yardımıyla Arabistan baştan başa Müslüman oldu. Sayıları çok az Mûsevî ve Hıristiyandan başka yarımadada Müslüman olmayan kabîle kalmadı. Her tarafta ezan sesi, "**Allâh'u ekber**" sadâsı yükseldi. Bu başarı şüphesiz Allah'ın yardımının bir sonucuydu. Kur'an-ı Kerim bunu şöyle anlatıyor:

"Ey Muhammed, Allah'ın yardımı ve fetih günü gelip, insanların akın akın Allah'ın dinine girdiklerini görünce, hemen Rabbini hamd ile tesbîh et. Şüphesiz O, tevbeleri kabûl edendir." (en-Nasr Sûresi, 1-3)

İslam'ın zaferinin ve tamamlanmasının yaklaştığını bildiren bu sûre, Kur'an-ı Kerim'in bütün olarak inen son sûresidir.[452] Mekke'nin fethinden önce inmiştir.

Dinin tamamlanması, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in görevinin bitmesi demekti. Bu sebeple Rasûlüllah (s.a.s.) bu sûre inince, *"bana vefâtım haber verildi."* buyurmuştur.[453]

Vedâ Haccında, arafe günü Arafat'da, dinin kemâle erdiğini bildiren **"son ahkâm âyeti"**[454] vahyedilmiş; ertesi gün Mina'da son âyet[455] inmiş, Kur'an-ı Kerim tamamlanmıştı. Bütün bunlar, aziz Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)'in vefâtının yaklaştığını gösteriyordu. Nitekim, Vedâ Hutbesinde, *"belki burada sizinle ebedî olarak bir daha berâber olamayacağım,"*[456] buyurarak ashâbıyla vadâlaşmıştı.

2- Rasûlüllah (s.a.s.)'in Hastalanması ve İrtihâli

"Ya Muhammed, şüphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler". (ez-Zümer Sûresi, 30)

Vedâ Haccından döndükten sonra, Hz. Peygamber (s.a.s.) Uhud şehidlerini ziyâret edip cenâze namazlarını kıldı. Bunlar, cenâze namazları kılınmadan defnedilmişlerdi.[457] Hastalanmasından bir gün önce de, Medine'nin **"Cennetü'l-Bâkî"** denilen kabristanını ziyâret etmiş, burada defnedilmiş olan Müslümanlar için dua etmişti. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), böylece ümmetinden hayatta olanlarla vedâlaştığı gibi, sanki ölenleriyle de vedâlaşmıştı.

Hastalığı esnâsında, kızı Hz. Fâtıma'ya gizli bir şey söylemiş, Hz. Fâtıma ağlamıştı. Daha sonra kulağına tekrar birşey daha söyleyince gülmüştü. Hz. Fâtıma bunun sebebini, Rasûlüllah (s.a.s.)'in vefâtından sonra şöyle açıkladı. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.):

- Kızım, her yıl Ramazan ayında Cibrîl, Kur'an-ı Kerim'i (o zamana kadar inmiş olan kısmını) benimle bir kere mukabele ederdi. Bu yıl iki defa mukabele etti. Sanıyorum, ecelim yaklaştı, buyurdu. Bunu duyunca ağladım. Sonra, ev halkı içinden kendisine ilk olarak benim ulaşacağımı söyledi. O zaman da güldüm.[458]

Gerçekten Hz. Fâtıma, Rasûlüllah (s.a.s.)'dan 6 ay sonra vefât etti.[459] Ehl-i Beyti'nden Rasûlüllah (s.a.s.)'e ilk kavuşan O oldu.

Rasûlüllah (s.a.s.) Bâkî kabristanından döndüğü gece (19 Safer Çarşamba günü) hastalandı. Hastalığı 13 gün sürdü. 1 Rabiülevvel Pazartesi günü öğleden sonra vefât etti.

Hastalığının ilk beş gününü hanımlarının nöbetinde geçirdi. Gün geçtikce ağırlaşıyor, gücü azalıyordu. Bu yüzden, her gün ayrı bir yere gitmeyip Hz. Aişe'nin odasında kalmayı arzu ediyor, fakat eşlerinden hiç birinin gönlünü kırmamak için bu isteğini açıkça söylemiyor, bugün kimin nöbetindeyim, yarın nerede olacağım? diye soruyordu. Eşleri istediği yerde kalmasına izin verdiler.

Amcası Abbâs ile Hz. Ali'nin kolları arasında Hz. Âişe'nin odasına geldi. Güçsüzlükten ayakları yerde sürükleniyordu. Hastalığının son sekiz günü burada geçti. Rasûlüllah (s.a.s.)burada vefât etti.[460] Hastalığı süresince amcası Abbâs ile Hz. Ali ve bütün hanımları yanından ayrılmadılar. Gerektikçe hizmetinde bulundular.

Rasûl-i Ekrem (s.a.s.)'in hastalığı humma idi. Zaman zaman bayıldığı oluyordu. Ateşin ve ızdırâbın şiddetinden yüzündeki örtüyü atıyor, vücûdunun hararetini soğuk su ile hafifletiyordu.

---

[452] Müslim, 4/2318 (Hadis No: 3024).
[453] *Hak Dini Kur'an Dili*, 8/6234.
[454] El-Mâide Sûresi, 3.
[455] El-Bakara Sûresi, 281.
[456] El-Buhârî, 2/64; *Tecrid Tercemesi*, 4/655 (Hadis No: 661); İbn Hişâm, 4/250.
[457] El-Buhârî, 2/93.
[458] Bkz. el-Buhârî, 4/ 183, 5/138, 6/101; *Tecrid Tercemesi*, 11/6 (Hadis No: 1661) ve 11/267 (Hadis No: 1767); *Riyâzü's-Sâlihîn* 2/101 (Hadis No:690).
[459] Bkz. el-Buhârî, 4/42.
[460] El-Buhârî, 2/106 ve 5/139-140; *Tecrid Tercemesi*, 4/762 (Hadis No: 683 ve 11/15).

Vefâtından beş gün önce, Perşembe sabahı Rasûlüllah (s.a.s.)'in hastalığı ağırlaştı.

- Bana yazı yazacak birşey getirin; sapıklığa düşmemeniz için size vasiyyetimi yazdırayım, buyurdu. Yanında bulunanlardan bir kısmı, "şu anda Rasûlüllah (s.a.s.) ağır hasta; yanımızda Allah'ın kitabı var, O bize yeter. Sonra yazılsın"; bazıları ise "hayır, şimdi yazılsın." diye tartışmaya başladılar. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem (s.a.s.):

- Hiçbir peygamberin yanında tartışılması yakışık almaz. Benim bulunduğum şu (murakabe) hâli, sizin beni meşgul etmek istediğiniz şeyden hayırlıdır. Beni kendi hâlime bırakın, buyurdu. Daha sonra, vefâtı esnâsında üç şey vasiyyet etti.

1) Müşrikleri Arabistan'dan çıkarınız.

2) Gelecek elçilere, benim yaptığım gibi, ikramda bulununuz.

Olayı anlatan İbn Abbas, "üçüncüsünü unuttum." demiştir.[461]

a) Son Hutbesi

Aynı gün Rasûlüllah (s.a.s.), yedi kırba soğuk su getirilip vucûduna dökülmesini emretti. Belki böylece hafifler, halka vasiyyet edebilirim, buyurdu. Bir leğenin içinde, eliyle "artık yetişir" diye işâret edinceye kadar vücûduna soğuk su döktüler.[462] Rasûlüllah (s.a.s.), Hz. Ali ve Abbâs'ın oğlu Fazl'ın kolları arasında Mescid'e çıktı. Minbere oturdu. Başında boz renkli bir sargı vardı. Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra:

- Ey nâs! Her kimin arkasına bir kamçı vurmuşsam, işte sırtım, gelsin vursun. Kimin bende alacağı varsa, işte malım, gelsin alsın. Benim yanımda en sevgiliniz, üzerimde hakkı varsa, onu burada (dünyada) *isteyen veya helâl edendir. Böylece Rabbime yüz akıyla kavuşurum,* buyurdu. Sonra öğle namazını kıldırdı. Namazdan sonra tekrar minberde göründü. Aynı sözleri tekrarladı. Cemaatten biri, üç dirhem alacaklı olduğunu söyledi. Bu zât, Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) adına bir fakire sadaka vermişti. Rasûlüllah (s.a.s.) borcunu hemen ödedi. Sonra şöyle buyurdu:

- Ey nâs! Kimin üzerinde başkasına âit bir hak varsa, ayıplanmaktan çekinmesin, sâhibine ödesin. Burada ayıplanmak, âhirette mahcûb olmaktan hayırlıdır.[463]

Allah bir kulunu, dünya hayatı ile kendi nezdindeki âhiret saâdetini seçmekte serbest bıraktı. O kul, âhiret saâdetini seçti, buyurunca Hz. Ebû Bekir ağlamaya başladı. Rasûlüllah (s.a.s.):

- Ey Ebû Bekir, ağlama! Samimî arkadaşlığı ve mâlî fedakârlığı ile bana en çok yardım eden Ebû Bekir'dir. Eğer ümmetimden birini dost edinseydim, şüphesiz bu Ebû Bekir olurdu. Fakat İslam kardeşliği, şahsî dostluktan üstündür. Ebû Bekir'inkinden başka, diğer evlerin Mescid'e açılan kapılarını kapatınız, buyurdu.[464] Sözlerine devâmla:

- Ashâbım! Peygamberinizin irtihâlini düşünüp telaş ettiğinizi işittim. Hangi peygamber, ümmeti arasında ebedi kalmıştır? Biliniz ki ben de, Rabbime kavuşacağım ve buna hepinizden daha çok lâyığım. Yine biliniz ki, siz de bana kavuşacaksınız. Buluşacağımız yer, Kevser havuzunun kenarıdır. Benimle orada buluşmak isteyenler, ellerini, dillerini günahtan çeksinler.[465]

- Ey nâs! Zeyd'in oğlu Usâme'nin komutanlığı konusunda bazı şeyler söylendiğini duydum. Daha önce, babası Zeyd için de böyle şeyler söylenmişti. Allah'a yemin ederim ki, Zeyd komutanlığa lâyıktı, kendisini çok severdim. Babası gibi Üsâme de komutanlığa lâyıktır, O'nu da çok severim, itaat ediniz, buyurdu.[466] Sonra odasına döndü.

b) Hz. Ebû Bekir'i İmâmlığa Vekil Etmesi

Hastalığın ilk günlerinde, ateşine ve ızdırabına rağmen, namaz vakitlerinde Mescid'e çıkıp namazı kıldırıyordu. Daha sonra hastalığı ağırlaşınca Mescide çıkamaz oldu. İmamlık yapmak için, yerine Ebû Bekir'i vekîl yaptı.

Vefâtından önceki Perşembe günü, yatsı vakti olmuş, ezan okunmuştu. Rasûlüllah (s.a.s.), namazın kılınıp kılınmadığını sordu. "Sizi bekliyorlar" dediler. Hafiflemek için hemen yıkandı. Fakat ayağa kalkamadı, bayıldı. Ayılınca yine sordu. Tekrâr yıkandı, fakat yine bayıldı. Böylece üç kere yıkanıp hazırlandı. Fakat her seferinde bayıldı. Cemaat ise Mescidde bekliyordu, kendine gelince:

- Ebû Bekir'e söyleyin, namazı kıldırsın, buyurdu.

Hz. Âişe, Rasûlüllah (s.a.s.)'ın yerine kim geçerse geçsin, halk tarafından sevilmez, uğursuz sayılır, diye düşünüyordu. Bu sebeple:

- Ey Allah'ın Rasûlü, Ebû Bekir yufka yüreklidir, makamınızda namaz kıldıramaz. Ağlamasından dolayı sesini kimse işitemez, başkasını vekil etseniz... dedi. Fakat Peygamber (s.a.s.) ilk emrini tekrârladı.

- Ebû Bekir'e söyleyin, namazı o kıldırsın,[467] buyurdu. Böylece Perşembe günü yatsı namazından Rasûlüllah (s.a.s.) vefât edinceye kadar

---

[461] El-Buhârî, 1/36-37 ve 4/31 ve 5/137; *Tecrid Tercemesi*, 1/91 (Hadis No: 94) ve 8/476 (Hadis No: 1275).

[462] El-Buhârî, 1/57 ve 5/140; *Tecrid Tercemesi*, 1/138 (Hadis No: 149) ve 11/16.

[463] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* 3/319-320; *Tarih-i Din-i İslam*, 3/556-557.

[464] El-Buhârî, 1/119-120; ve 4/191 ve 4/254; *Tecrid Tercemesi*, 2/339-343 (Hadis No: 292-293) ve 11/ 19-20.

[465] *Tecrid Tercemesi*, 11/18; *Mevâhib-i Ledünniyye Tercemesi*, 2/434.

[466] El-Buhârî, 4/213 ve 5/145; Rasûlüllah (s.a.s.), Şam tarafına gönderilmek üzere bir ordu hazırlamış, hastalanmasından bir gün önce komutanlığı Üsâme'ye vermişti. Orduda ilk muhâcirler ve ensârdan ileri gelen kimseler vardı. Üsâme ise henüz 20-27 yaşlarında bir gençti. Bu yüzden bazı dedi-kodu yapanlar olmuştu. Rasûlüllah (s.a.s.)'ın hastalığı ve vefâtı sebebiyle ordunun hareketi bir-kaç gün gecikti.

[467] El-Buhârî, 1/165 ve 169; *Tecrid Tercemesi*, 2/510-536 (Hadis No: 387, 394, 397).

ki 17 vakit namazı Hz. Ebû Bekir kıldırdı.

Perşembe günü akşam namazı, ashâbın Rasûlüllah (s.a.s.)'ın arkasından kıldığı son namaz oldu.[468]

c) Son Tavsiyeleri

Rasûlüllah (s.a.s.) bazen ateşi düşüyor, hastalığı hafifliyordu. Hz. Ebû Bekir'i vekil yaptıktan sonra, bir namaz vakti kendinde iyilik hissetti. Hz. Ali ile Abbâs'ın oğlu Fazl'ın kollarında, ayaklarını sürüyerek Mescid'e çıktı. Rasûlüllah (s.a.s.)'ın çıkabileceği bilinmediğinden namaza durulmuştu. Hz. Ebû Bekir, imâmlıktan çekilmek istedi. Rasûlüllah (s.a.s.) yerinde durmasını işâret etti. Ebû Bekir'in yanına oturup namazını kıldı.[469] Namazdan sonra, minberin alt basamağına oturdu. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra:

Ey muhâcirler! Size ensâr hakkında, hayırlı olmanızı vasiyyet ediyorum. Onlar benim has cemâatim ve en samîmî dostlarımdır. Vaktiyle onlar sizi evlerinde misâfir ettiler. Her konuda sizi kendilerine tercih ettiler... Halk Medine'de günden güne çoğalıyor, ensar ise gittikçe azalıyor, yemekteki tuz kadar kalıyor. Sizden biri işbaşına geçer de, başkalarına fayda ve zarar verebilecek yetkilere sâhip olursa, ensâr'ın iyiliklerini alsın, kusurlarını bağışlasın.[470]

Ashâbım! İlk muhâcirlere de saygılı olmanızı vasiyyet ediyorum. Bütün muhâcirler de birbirlerine hayırlı ve saygılı olsunlar. Her iş, Allah'ın irâdesi ve ancak O'nun izniyle meydana gelir. Onun irâdesi olmadan hiç bir şey olmaz. Allah'ın irâdesine karşı koymak isteyenler, sonunda mağlûb olurlar. Allah'ı aldatacaklarını sananlar, kendileri aldanırlar, buyurdu.[471] Sonra odasına döndü. Rasûlüllah (s.a.s.)'ın minberden son hutbesi bu oldu.

d) İrtihâli

Ölüm gecesi ateşi düşmüş, sabaha karşı rahatlamıştı.[472] Pazartesi sabahı, odanın Mescid'e açılan kapı perdesini açtı. Ashab-ı Kirâm, saf saf, Hz. Ebû Bekir'in arkasında sabah namazını kılıyorlardı. Onların bu hâline sevindi, tebessüm ederek seyretti. Hz. Ebû Bekir, Rasûlüllah (s.a.s.)'ın namaza çıktığını sanarak, ilk safa çekilmek istedi. Ashâb, Hz. Peygamber (s.a.s.)'i ayağa kalkmış görünce sevinçlerinden namazlarını bozayazdılar. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) Efendimiz mübârek eliyle, namazı tamamlamalarını işâret buyurdu. Sonra perdeyi kapatıp odasına çekildi.[473] Ashâb-ı Kirâmın, Rasûlüllah (s.a.s.) 'in mübârek yüzünü son görüşleri bu oldu.

Benzi kansız, yüzü bembeyazdı. Öğleye doğru tekrar ağırlaştı. Sık sık bayılmalar başladı. sevgili kızı Hz. Fâtıma, başucunda:

- Vay babamın ızdırâbına, diyerek çâresizlik içinde ağlıyordu. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) Efendimiz:

- Üzülme kızım, bu günden sonra baban, hiç ızdırâp çekmeyecek, diye O'nu teselli etti.[474] Izdırâbı çoktu, fakat hâlinden şikâyet etmiyordu. Ara sıra ellerini yanındaki su kabına batırıp yüzünü ıslatıyordu.

- Lâilâhe illâllâh. Ölümün de şiddetleri var. Allâh'ım, ölüm sıkıntılarına dayanmak için bana yardım et. Beni bağışla. Bana merhamet et, diye dua ediyordu. Sonra elini kaldırdı, üç defa:

- "Allah'ım, beni Rafîk-i A'lâ'ya (en yüce dosta) ulaştır." dedi. Başı, eşi Hz. Aişe'nin kucağındaydı. Bu dua ile, Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) Efendimizin mübârek eli düştü.[475] Hz. Âişe Yüce Peygamber (s.a.s.)'in başını şefkatle kaldırıp yastığına koydu. Pazartesi günü öğleden sonra âlemlere rahmet olan Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.)'in aziz rûhu uçmuş, Rabbine kavuşmuştu. (1 Rebiül-evvel 11 H./27 Mayıs 632 M.)[476]

3- Rasûlüllah (s.a.s.)'in Vefâtının Ashâb-ı Kirâm Üzerindeki Tesiri

Rasûlüllah (s.a.s.)'in vefât ettiği hemen duyuldu. Bu haber, ashâb-ı kirâm üzerinde derin üzüntü meydana getirdi. Daha sabahleyin ayağa kalkmış hâlde görmüşler, iyileşiyor diye sevinmişlerdi. Beklenmedik acı haber, herkesi şaşkına çevirdi. Yola çıkmak için hazırlanan Üsâme ordusu da ordugâhtan döndü, kumandanlık sancağı Rasûlüllah (s.a.s.)'in kapısı önüne dikildi. Hicrette Rasûlüllah (s.a.s.)'in Medine'ye girdiği gün, en büyük bayram sevinci yaşanmıştı. Bugün en büyük acı ve mâtem yaşanıyordu. Münâfıklar ise, "Muhammed hak peygamber olsaydı, ölmezdi..." gibi küstahça sözler söylemişler, ortalığı bulandırmışlardı. Bu duruma sinirlenen Hz. Ömer, kılıcını çekerek:

- Rasûlüllah (s.a.s.) ölmemiş, bayılmıştır. Kim Muhammed öldü derse, boynunu vururum, diyordu. Böyle bir hengâmede metânetini muhâfaza edebilen sâdece Hz. Ebû Bekir oldu.[477] Acı haberi öğrenen Hz. Ebû Bekir, kimseye bir şey söylemeden, doğru kızı Hz. Âişe'nin odasına girdi. Rasûlüllah (s.a.s.)'in yüzündeki örtüyü kaldırdı, iki gözünün arasını hürmetle öpüp ağladı.[478]

[468] Bkz. el-Buhârî, 5/137; *Tecrid Tercemesi*, 11/14.
[469] El-Buhârî, 5/162; *Tecrid Tercemesi*, 2/510-519 (Hadis No: 387); Bu namazda cemâatin Hz. Ebû Bekîr'e, Ebû Bekir'in de Rasûlüllah (s.a.s.)'e uyduğu da rivâyet edilmektedir. (bkz. el-Buhârî, 1/162).
[470] El-Buhârî, 1/223 ve 4/226-267; *Tecrid Tercemesi*, 3/116 (Hadis No: 503) ve 11/18; İbn Hişâm, 4/300.
[471] *Tecrid Tercemesi*, 11/18; *Mevâhib-i Ledünniyye Tercemesi*, 2/434.
[472] Bkz. el-Buhârî, 5/141; *Tecrid Tercemesi*, 11/22-24 (Hadis No: 1667).
[473] El-Buhârî, 1/165-166 ve 5/141; *Tecrid Tercemesi*, 2/528 (Hadis No: 395) ve 11/24.
[474] El-Buhârî, 5/144; *Tecrid Tercemesi*, 11/27 (Hadis No: 1669).
[475] El-Buhârî, 5/139-144; *Tecrid Tercemesi*, 11/10-30 (Hadis No: 1663, 1665, 1668).
[476] Bkz.*Tecrid Tercemesi*, 9/298 (Hadis No: 1442).
[477] İbn Hişâm 4/305; *Tecrid Tercemesi*, 11/30-31.
[478] Mehmet Raif, *Muhtasar Şemâil-i Şerif Tercemesi*, 266, İst, 1304.

- Anam, babam sana fedâ olsun. Allah'ın sana takdir ettiği ölüm geçidini geçtin. Fakat Allah sana ikinci bir ölüm tattırmayacaktır, dedi. Sonra, âilesini teselli edip ayrıldı.

Ömer halka hâlâ "Rasûlüllah ölmedi, öldü diyenin boynunu uçururum" diye hitâbediyordu. Hz. Ebû Bekir minbere çıktı. Halk, Hz. Ömer'i bırakıp, Hz. Ebû Bekir'in etrâfında toplandı. Ebû Bekir Cenâb-ı Hakk'a hamd ve senâ ettikten sonra:

- Sizden her kim Muhammed (s.a.s.)'e tapıyorsa, iyi bilsin ki, Muhammed (s.a.s.) öldü. Her kim Allah'a kulluk ediyorsa, iyi bilsin ki, Allah bâkîdir, asla ölmez," dedi. Sonra şu anlamdaki âyetleri okudu.

"Muhammed ancak bir peygamberdir. O'ndan önce de nice peygamberler geçti. Eğer o ölür, veya öldürülürse geri mi döneceksiniz. Her kim geri dönerse, Allah'a hiç bir zarar vermez. Allah şükredenlerin mükâfatını verecektir." (Âl-i İmrân Sûresi, 144)

"Ey Muhammed, şüphesiz sen de öleceksin, onlar (müşrikler) de ölecek." (ez-Zümer Sûresi, 30)

Ashâb, o derece şaşkınlık içindeydi ki, bu âyetleri sanki önceden hiç duymamışlar, ilk defa Hz. Ebû Bekir'den işitiyorlardı. Hz.Ebû Bekir'in sözlerini ve âyetleri dinleyince herkes kendine geldi.[479] Evet, peygamber de olsa herkes ölecekti. İşte, iki cihânın serveri, peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (s.a.s.)'de ölmüştü.

4- Hz. Ebû Bekir'in Halîfe (Devlet Başkanı) Seçilmesi

Hz. Ebû Bekir'i dinledikten sonra, ashâbın heyecânı yatıştı. Aynı gün Benî Saide sofasında toplandılar. Hz. Ebû Bekir'i halife seçtiler. (1 Rabiulevvel 11 H./ 27 Mayıs 632 M.)

5- Rasûlüllah (s.a.s.)'in Teçhîz ve Defni

Rasûlüllah (s.a.s.)'in cenâzesi, halîfe seçimi yapıldıktan sonra, salı günü yıkanıp hazırlandı. Bu vazîfeyi en yakın akrabası yaptı. Son hizmetinde bulunabilmek isteyen herkes, Hz. Âişe'nin odası önünde toplanmıştı. Bu yüzden Hz. Ali odanın kapısını kapattı, içeriye kimseyi almadı. Yalnızca ensar adına Bedir mücâhidlerinden **Havlî oğlu Evs** içeri alındı.

Rasûl-i Ekrem (s.a.s.)'in mübârek vücûdu, bir sedir üzerine konuldu. Dış elbisesi soyuldu. Yıkama işini bizzat **Hz. Ali** yaptı. Amcası **Abbâs** ile oğulları **Abdullah, Fazl** ve **Kusem,** cesedin çevrilmesine yardımcı oldular. **Üsâme** ile azadlı kölesi **Şukran** da su döktüler. İç gömleği çıkarılmayıp vücûdu üzerinden oğulduğu için Hz. Ali'nin eli Rasûlüllah (s.a.s.)'in mübârek vücûduna dokunmamıştır.[480]

Cenâzelerde genellikle görülen koku ve nahoş şeylerden hiçbiri O'nda yoktu. Bu yüzden Hz. Ali:

- Hayâtında da pâksın, ölümünde de pâksın, diyerek yıkadı. Sonra üç parça beyaz pamuk bezi ile kefenleyip[481] odanın kapısı açıldı.

Rasûlüllah (s.a.s.)'in mübârek cesedi, sedirin üzerine konulmuştu. Önce erkekler, sonra kadınlar, en sonra da çocuklar ayrı ayrı namazını kıldılar Rasûlüllah (s.a.s.) hayatında olduğu gibi ölümünden sonra da herkesin imâmı olduğu için, O'nun cenâze namazında kimse imâm olmadı. Hz. Âişe'nin odası küçüktü. Bu yüzden namaz, gece yarısına kadar devâm etti.

Rasûlüllah (s.a.s.) Efendimiz: *"Cenâb-ı Hak, peygamberlerin ruhunu, onların defnedilmesini istediği yerde kabzeder,"* buyurmuştu.[482] Bu sebeple Rasûlüllah (s.a.s.)'in kabri, Hz. Âişe'nin odasında, üzerinde son nefesini verdiği döşeğin serildiği yerde, Ensâr'dan **Ebû Talha** tarafından kazıldı. Salıyı Çarşambaya bağlayan gece yarısı defnedildi. (2/3 Rabiu'l-evvel 11 H-28/29 Mayıs 632 M.) Mübârek cesedini, kabri saâdete **Hz. Ali, Fazl, Üsâme** ve **Avf oğlu Abdurrahman** indirdiler. Hz. Âişe:

- Biz Rasûlüllah (s.a.s.)'in defnedilğini, çarşamba gecesi gece yarısı duyduğumuz kürek seslerinden anladık, demiştir.[483]

6- Rasûlüllah (s.a.s.)'in Terikesi

Peygamber (s.a.s.) Efendimiz, hayatı boyunca son derece sâde yaşamıştır. Eline geçen her şeyi derhal yoksullara dağıtmış, günlük ih-

[479] Bkz. el-Buhârî, 5/142-143; *Tecrid Tercemesi*, 11/31-32; İbn Hişâm, 4/306.
[480] İbn Hişâm, 4/312-313.
[481] El-Buhârî, 2/75; *Tecrid Tercemesi*, 4/422 (Hadis No: 627).
[482] İbn Hişâm, 4/314; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 5/266.
[483] İbn Hişâm, 4/314.

tiyacı dışında hiç bir mal edinmemiştir.[484] Bu sebeple, vefâtında mirascıları tarafından paylaşılacak hiç bir şey bırakmamıştır[485], Rasûl-i Ekrem (s.a.s.)'in hanımlarından Hz. Cüveyriye'nin kardeşi Hâris oğlu Amr:

- Rasûlüllah (s.a.s.) vefâtında ne bir dirhem gümüş, ne bir dinar altın, ne bir köle, ne de başka bir şey bıraktı, Yalnızca (Mısır Mukavkısı'nın hediye gönderdiği) beyaz bir ester ile silahını ve bir de (sağlığında) vakfettiği (fedek ve Hayber'deki) arâzîyi bıraktı.[486] demiştir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) de:

- Vefâtımda vârislerim ne dinar, ne de dirhem paylaşacak. Bıraktığım (arâzînin) zevcelerimin nafakası ve işçinin ücretinden geri kalan irâdı vakıftır" buyurmuştur.[487]

Kur'an-ı Kerim'de, kâfirlerden savaş sonunda elde edilen ganimet malların beşte biri ile, savaş yapılmadan anlaşma yolu ile alınan **"fey"** malların tasarrufunun Rasûlüllah (s.a.s.)'e aît olduğu beyân edilmiştir.[488] Bu sebeple, savaş yapılmadan alınan Benî Nadîr ve Fedek arâzîsinin tamamı ile savaş sonucu elde edilen Benî Kurayza ve Hayber arâzisinin beşte biri, Rasûl-i Ekrem (s.a.s.)'in tasarrufunda bulunuyordu.[489]

Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) Efendimiz:

"Biz peygamberler cemaatine mirâscı olunmaz, bıraktığımız her mal sadakadır, vakıftır," buyurmuştu.[490] Bu sebeple bu topraklar, Rasûlüllah (s.a.s.)'in vefâtından sonra mirâscıları arasında paylaştırılmadı. Her birine, Rasûlüllah (s.a.s.) hayatta iken yaptığı gibi, gelirlerinden hisse verildi. Rasûlüllah (s.a.s.) 'in mirâsçıları kızı Hz. Fâtıma ile amcası Hz. Abbâs ve hayatta olan zevceleriydi.

7- Rasûl-i Ekrem (s.a.s.)'in Üstün Ahlâkı

"Allah'ım beni ahlâkın en güzeline yönelt. Kötü ahlâktan uzaklaştır"[491].

Rasûlüllah (s.a.s.)Efendimiz, simâca insanların en güzeli, ahlâk yönünden de insanların en üstünüydü[492]. *"Sizin en hayırlınız, ahlâken en üstün olanınızdır."*[493] *"Ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim".*[494] buyurmuştu. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de *"Aziz Peygamberim, şüphesiz sen en üstün bir ahlak üzeresin"*, buyurulmuştur.[495]

Rasûlüllah (s.a.s.)'in yaşayışı, Kur'an-ı Kerim'in sanki canlı bir tablosuydu. Eşi Hz. Âişe'den Rasûlüllah (s.a.s.)'in ahlâkı sorulunca:

- "Siz Kur'an-ı Kerim okumuyor musunuz? O'nun ahlâk'ı Kur'an'dan ibâretti" diye cevâp vermişti.[496] Çünkü O'nun yaşayışı ve bütün davranışları Kur'an-ı Kerim'in insanlara gösterdiği hidâyet yolunun uygulanmasıydı. Nitekim, sâdece sözleriyle değil, yaşayışı, fiil ve davranışlarıyla da uyulması gereken en güzel örnek olduğunu Yüce Kitâbımız Kur'an-ı Kerim beyân etmektedir: *"Sizin için Allah Rasûlünde en güzel örnek vardır".*[497]

Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) güler yüzlü, nâzik tabîatlı, ince ve hassas rûhlu idi. Katı yürekli, sert ve kırıcı değildi. Ağzından sert ve kaba hiç bir söz çıkmazdı. Kur'an-ı Kerim'de bu konuda: *"Allah'ın rahmeti eseri olarak, sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalbli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılıp giderlerdi."*[498] buyrulmaktadır.

Rasûlüllah (s.a.s.) başkalarını tenkit etmez, kimsenin ayıbını yüzüne vurmazdı.[499] Yanlış ve hoşlanmadığı bir davranış görürse, *"içinizden bazı kimseler, şöyle şöyle yapıyorlar..."* şeklinde, bu davranışları yapanların kim olduklarını belli etmeden ve hiç kimseyi kırmadan

---

[484] Bir sefer dönüşünde, Uhud Dağı karşıdan görülünce:
Uhud Dağı benim için altına çevrilip tamâmen altın olsa, tek bir dinârdan fazlasının üç günden çok bende kalmasını istemezdim, hemen dağıtırdım. Bir dinarı da ancak borcum için hazırlardım, buyurmuştur. (bkz. el-Buhârî, 3/82, 7/178, 8/128; Müslim, 2/687 (Hadis No: 991); *Tecrid Tercemesi*, 7/376 (Hadis No: 1075).
Yoksullara dağıttıktan sonra, bir kaç altın elinde kalmış, bunları Hz. Âişe'ye emânet etmişti. Hastalığında Hz. Ali'ye dağıttırdıktan sonra: "İşte şimdi içim ferahladı, eğer Rabbine bu altınlar yanında iken kavuşsaydı, Muhammed'in hâli nice olurdu?" buyurmuştu. (*Tarih-i Din-i İslam*, 3/560).
[485] Satın aldığı 30 ölçek arpa borcu için vefât ettiğinde Rasûlüllah (s.a.s.)'in zırhı rehin bulunuyordu. (el-Buhârî, 5/145).
[486] El-Buhârî, 3/186 ve 144; *Tecrid Tercemesi*, 8/235 (Hadis No: 1167).
[487] El-Buhârî, 3/169; *Tecrid Tercemesi*, 8/273 (Hadis No: 1173).
[488] Bkz. el-Enfâl Sûresi, 40 ve el-Haşr Sûresi, 6.
[489] *Tecrid Tercemesi*, 8/274.
[490] Bkz. el-Buhârî, 4/42-43, 5/23-25; *Tecrid Tercemesi*, 8/498 ve 10/177 (Hadis No: 1288 ve 1577).
[491] Müslim, 1/535 (Hadis No: 771).
[492] El-Buhârî, 4/1819 (Hadis No, 2337); *Tecrid Tercemesi*, 9/311 (Hadis No: 1449).
[493] El-Buhârî, 4/166; Müslim 4/1810 (Hadis No 2321); *Tecrid Tercemesi* 9/318 (Hadis No:1456).
[494] Mâlik, *el-Muvatta*, 2/904 (neşr, M. Fuad Abdülbaki) Kahire, 1370/1951.
[495] Nûn Sûresi, 4.
[496] Müslim, 1/514 (Hadis No: 746).
[497] El-Ahzâb Sûresi, 21.
[498] Âl-i İmrân Sûresi, 159.
[499] El-Buhârî, 4/167; *Tecrid Tercemesi*, 9/321 (Hadis No: 1460).

yanlış ve hataları düzeltirdi.[500] Kimsenin sözünü kesmez, konuşması bitinceye kadar dinlerdi. Tartışmayı sevmez, sözü gereğinden çok uzatmazdı. Kendini ilgilendirmeyen şeylerle meşgul olmaz; kimsenin gizli hâllerini araştırmazdı. Allah'a hürmetsizlik olmadıkça, şahsına yapılan kötülükleri, ne kadar büyük olursa olsun, bağışlar, eline imkân geçince öc almayı düşünmezdi. Ancak Allah'ın yasaklarını çiğneyenlere hak ettikleri cezâyı verirdi.[501] Nitekim, Mekke'nin fethedildiği gün, daha önce kendisine her türlü kötülüğü ve hakareti reva gören Mekke müşriklerine:

- "Bugün size geçmişten dolayı azarlama yok", (Yûsuf Sûresi, 92) *serbestsiniz* diyerek hepsini affetmişti.[502]

İffet ve hayâ yönünden, köşesinde oturan bâkire kızdan daha utangaçtı.[503] *"Hayâ imandandır".*[504] *"Hayâ ancak hayır getirir"*[505] buyurmuştur. Bir şeyden hoşlanmadığı zaman açıkça söylemez, bu durum yüzünden anlaşılırdı.[506] Hiç bir yemeği beğenmezlik etmez, arzu etmezse yemezdi[507]. Elini yıkamadan ve "Besmele" çekmeden yemeye başlamaz. Allah'a hamdetmeden de sofradan kalkmazdı.

Bütün insanları eşit tutar, zengin-fakir, efendi-köle, büyük-küçük ayrımı yapmazdı. Mekke'nin fethi esnâsında Fâtıma adlı bir kadın hırsızlık yapmış, soylu bir âileden olduğu için bu kadına cezâ verilmemesi istenmişti. Bu olayla ilgili hutbesinde Rasûl-i Ekrem:

"Sizden önceki ümmetlerin helâk edilmeleri ancak şu sebepledir: Onlar, içlerinden zengin ve soylu bir kimse hırsızlık yaptığı zaman onu bırakırlar fakir ve zayıf bir kimse çaldığında ise ona cezâ verirlerdi. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed (s.a.s.)'in kızı Fâtıma da çalmış olsaydı, muhakkak elini keser, cezâsız bırakmazdım"[508] buyurdu.

Her bakımdan kendisine güvenilirdi. Verdiği sözü mutlaka zamanında yerine getirirdi. Dürüslükten ayrıldığı, şaka bile olsa yalan söylediği hiç görülmemiştir. Bu yüzden O'na henüz Peygamber olmadan **"Muhammedü'l-emîn"** denilmişti. Nitekim Peygamberliğini ilan ettiği zaman, iman etmeyenler bile O'na "yalancı, yalan söylüyor", diyememiştir.[509] En yakın hısımlarını Safâ tepesine toplayıp onları İslam'a davet için, *"Size şu dağın arkasında düşman atlılarının bulunduğunu söylersem, bana inanır mısınız?"* dediği zaman: "Hepimiz inanırız çünkü Sen yalan söylemezsin" diye cevâp vermişlerdi.[510] Kendisi böyle olduğu gibi, herkesin dürüst olmasını isterdi. *"Doğruluktan ayrılmayınız, çünkü doğruluk, iyilik ve hayra götürür, İyilik ve hayır da, kişiyi Cennet'e ulaştırır. Kişi doğru söyleyip doğruluğu aradıkça, Allah katında sıddîkler zümresi'ne yazılır. Yalan sözden ve yalancılıktan sakınınız. Çünkü yalan insanı kötülüğe sevkeder. Kötülük de kişiyi Cehennem'e götürür, İnsan yalan söylemeğe ve yalanı aramağa devâm ede ede, Allah katında nihayet yalancı yazılır"*[511], buyurmuştur.

Rasûlüllah (s.a.s.) insanların en cömerdi ve en kerîmiydi.[512] Eline geçen her şeyi muhtaçlara dağıtır, kimseyi eli boş çevirmezdi.[513] *"Ben ancak dağıtıcıyım, veren Allah'tır"*, der[514] ihtiyâcından fazla bir şeyin kendinde veya evinde bulunmasını istemezdi. *"Uhut Dağı altına çevrilip de benim olsa, borcum için ayıracaklarım müstesna, ondan tek bir dînârın bile üç geceden çok yanımda kalmasını istemezdim"*[515] buyurmuştur.

Son derece mütevâzi ve alçak gönüllü idi. Bir topluluğa geldiğinde, kendisi için ayağa kalkılmasını istemez, nereyi boş bulursa, oraya otururdu. Arkadaşları arasında otururken ayaklarını uzatmazdı. Arkadaşları her işini yapmayı kendileri için şeref ve cana minnet saydıkları hâlde, bütün işlerini kendi görür, ev işlerinde hanımlarına yardım ederdi.[516] Methedilmesini ve aşırı hürmet gösterilmesini istemez, *"Hristiyanların Meryem oğlu İsâ'ya yaptıkları gibi yapmayınız. Ben sâdece Allah'ın elçisi ve kuluyum"*[517] derdi. Fakîr kimselerle düşüp-kalkmaktan, yoksulların, dulların, kimsesizlerin işlerini görmekten zevk alırdı. Bulduğunu yer, bulduğunu giyer, hiç bir şeyi beğenmezlik etmezdi.[518] Yiyecek bir şey bulamayıp aç yattığı bile olurdu.

Bütün işlerini tam bir düzen ve nizâm içinde yapardı. Namaz ve ibâdet vakitleri, uyku ve istirahat için ayırdığı saatler, misâfir ve ziyâretçilerini kabûl edeceği vakitler hep belirliydi. Vaktini boş geçirmez, her ânını faydalı bir işle değerlendirirdi. *"İnsanların çoğu iki*

---

[500] Ebû Dâvûd, 2/550.
[501] El-Buhârî, 4/166; Müslim, 4/1813 (Hadis No: 2327); Ebû Dâvûd, 1/550; *Tecrid Tercemesi*, 9/319 (Hadis No: 1457).
[502] İbn Hişâm 4/54; İbnü-l Esîr, *a.g.e.*, 2/252; *Zâdü'l-Meâd*, 2/394; *Tecrid Tercemesi*, 10/340-341.
[503] El-Buhârî, 4/167; Müslim 4/1809 (Hadis No: 2320); *Tecrid Tercemesi*, 9/320 (Hadis No: 1459).
[504] El-Buhârî, 1/11; *Tecrid Tercemesi*, 1/32 (Hadis No: 23).
[505] El-Buhârî 7/100; *Tecrid Tercemesi*, 12/163 (Hadis No: 2001).
[506] El-Buhârî 4/167; *Tecrid Tercemesi*, 9/321 (Hadis No: 1460).
[507] El-Buhârî 4/167; *Tecrid Tercemesi*, 9/321 (Hadis No: 1461).
[508] El-Buhârî, 5/97 ve 8/16.
[509] El-Enâm Sûresi, 33.
[510] *Tecrid Tercemesi*, 9/285.
[511] El-Buhârî, 7/95; Müslim, 4/2013 (Hadis No. 2607); Ebû Davûd, 2/593; Tirmizi 4/347 (Hadis No: 1971).
[512] El-Buhârî, 4/167; Müslim, 4/1802 (Hadis No: 2307).
[513] Müslim, 4/1805 (Hadis No: 2311).
[514] El-Buhârî, 1/26; Müslim, 2/719 (Hadis No: 1037).
[515] El-Buhârî, 3/82; *Tecrid Tercemesi*, 7/376 (Hadis No: 1075); *Riyâzü's-Sâlihîn*, 1/501-503 (Hadis No: 467-468).
[516] El-Buhârî, 1/64, 1/193; Tirmizi, 4/654 (Hadis No: 2489).
[517] El-Buhârî, 4/142; *Tecrid Tercemesi*, 9/213 (Hadis No: 1405).
[518] El-Buhârî, 4/167.

nimetin kıymetini takdirde aldanmışlardır: Sıhhat ve boş vakit", buyurmuştur[519].

Ahlâklı ve faziletli sanılan nice kimseler, yakından tanındığı zaman, pek çok kusurlarının bulunduğu görülür. İnsanı en yakından tanıyan, onun iç yüzünü ve bütün gizli hâllerini en iyi bilen, şüphe yok ki eşidir. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) ilk vahiy'den sonra gördüklerini anlattığı zaman eşi Hz. Hatice:

- "Allah'a yemin ederim ki, Cenâb-ı Hak hiç bir vakit seni utandırmaz. Çünkü sen akrabanı gözetirsin, işini görmekten âciz kimselerin ağırlıklarını yüklenirsin, fakîre verir, kimsenin kazandıramayacağını kazandırırsın. Misâfiri ağırlarsın, Hak yolunda herkese yardım edersin..." diyerek[520] O'nun Peygamberliğini hemen kabûl etmiş, en küçük tereddüt göstermemiştir.

Çocukluğundan itibâren 10 yıl hizmetinde bulunan Hz. Enes:

- Rasûlüllah (s.a.s.)'e 10 yıl hizmet ettim. Bir kere bile canı sıkılıp, öf, niçin bunu böyle yaptın, neden şunu şöyle yapmadın, diye beni azarlamadı", demiştir.[521]

Kâinâtın Efendisi, Rabbimizin Yüce Elçisi Sevgili Peygamberimizin büyüklüğünü, üstün ahlâkını ve örnek yaşayışını gerektiği şekilde bu satırlar içinde anlatmak şüphesiz mümkün değil. O'nun büyüklüğünü ve ahlâkının yüceliğini bir parça sezdirebilmişsem, kendimi bahtiyâr sayarım.

"Dünya neye sâhipse, O'nun vergisidir hep;
Medyûn O'na cem'iyyeti, medyûn O'na ferdi.
Medyûndur o Masûm'a bütün bir beşeriyyet;
Yâ Rab, bizi mahşerde bu ikrâr ile haşret"[522].

Salât ve selâm O'na, âline, ashâbına ve yolunda olanlara.

---

[519] El-Buhârî, 5/170; Tirmizi, 4/550 (Hadis No: 2304).

[520] El-Buhârî, 1/3; *Tecrid Tercemesi*, 1/3-10 (Hadis No: 3).

[521] El-Buhârî, 7/82; Müslim, 4/1084 (Hadis No: 2309); *Tecrid Tercemesi*, 12/148 (Hadis No: 1987).

[522] Mehmet Akif, *Safahat*, *VII. Kitap* (Gölgeler), "Bir Gece" başlıklı şiirden.

KAYNAKLAR

1- Bûharî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil (v. 256/870). *el-Câmiu's-Sahîh*, I-VIII, İstanbul, 1315 h.

2- Cevdet Paşa, Ahmet (v. 1313/1895), *Kısas-ı Enbiyâ*, I-III, İstanbul 1308.

3- Hamîdullah, Muhammed, *İslam Peygamberi,* I-II, (Terceme: Said Mutlu ve Sâlih Tuğ), İstanbul 1385-1388/1966-1969

4- Hamîdullah, Muhammed, *Hz. Peygamberin Savaşları,* (Terceme: Sâlih Tuğ), İstanbul, 1962.

5- Hamîdullah, Muhammed, *el-Vesâigu's Siyâsiyye,* Beyrut, 1405/1985.

6- İbn Esîr, Ali b. Muhammed eş-Şeybânî, (v. 630/1232), *el-Kâmil fi't-târih,* I-XIII, Beyrut, 1385/1965.

7- İbn Hişâm, Abdülmelik (v. 218/834), *es-Siyretü'n Nebeviyye,* I-IV (nşr. Mustafa es-Seka, İbrâhim el-Ebyâri, Abdülhafîz Şiblî), Beyrut 1391/1971.

8- İbn Kayyım, Muhammed b. Ebi Bekr, (v. 751/1350), *Zâdü'l-Meâd,* I-IV (nşr: Muhammed Hamid el-Feqi) Kahire, 1373/1953.

9- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer, (v. 774/1373), *el-Bidâye ve'n-Nihâye,* I-XIV, Beyrut, 1966.

10- İbn Sa'd, Ebû Abdillah Muhammed (v. 230/844), *et-Tabakatü'l-Kübrâ,* I-VIII Beyrut, 1398/1978.

11- Keskioğlu, Osman, *Hatemü'l-Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı,* Ankara, 1966 (A. Himmet Berki ile müşterek).

12- Konrapa, Zekâi, *Peygamberimiz, İslam Dini ve Aşere-i Mübeşşere,* İstanbul, 1968.

13- Mahmud Esad Efendi, (v. 1336/1917), *Tarih-i Din-i İslam,* I-III, İstanbul, 1319-1329.

14- Miras, Kâmil, (1376-1957), *Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi,* I-XII, ilk üç cildi Ahmet Naim (v. 1353/1934) tarafından hazırlanmıştır.) İst. 1928-1948, IB.

15- Müslim, Ebû'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, (v. 261/875), *el-Câmiu's-Sahîh,* I-V (nşr.: M. Fuad Abdülbâki), Kahire, 1374-1375 h./1954-1955 m.

16- Şiblî, Mevlâna ve Süleyman Nedvi, *Asr-ı Saâdet, İslam Tarihi,* I-X (Trc: Ömer Rıza Doğrul), İstanbul, 1346-1353 h./1928-1935 m.

17- Yazır, Muhammed Hamdi, (Elmalı Hamdi Efendi, v. 1358/1942), *Hak Dini Kur'ân Dili,* I-IX, İstanbul, 1935-1939.